CC·PLAVTI·
COMOEDIAE·
VOL. II·

1933.

www.digibuc.ro

Domnului profesor
N. Iorga, Fost Prim Ministru
cu recunoștință.
Eliodor

COMEDIILE LVI

T. MACCVS. PLAVTVS.

IN ROMANEȘTE

DVPĂ TEXTVL LATIN AL LVI

W. M. LINDSAY.

DE

ELIODOR CONSTANTINESCU.

DOCTOR IN LITERE. PROFESOR.
FOST INSPECTOR GENERAL ȘCOLAR.

VOL. II.

CASINA. CISTELLARIA. CVRCVLIO.
EPIDICVS. MENAECHMI.

1933
Editura P. Anastasiu și Gr. Petrescu
Râmnicu-Vâlcea.

Tip. Gutenberg,

www.digibuc.ro

— UT SUNT HUMANA, NIHIL EST PERPETUOM DATUM.

Cistel. 194.

www.digibuc.ro

CUVANT INAINTE.

Cu volumul de față, dau în traducere românească următoarele cinci comedii latine, în ordinea lor alfabetică, din cele douăzeci și una ale marelui comic latin, T. Macc. Plautus. Volumul al treilea se află sub presă, urmând ca volumul al patrulea — și cel din urmă — să fie publicat mai târziu, când mijloacele materiale mi-or îngădui-o.

Față de greutățile vieții, lipsa de sprijin și indiferența pentru studiile clasice, într'o țară pretinsă latină, care n'are cel puțin scriitorii mai deseamă traduși în limba română și în care munca cinstită, nu numai că nu se recunoaște, dar chiar se calcă în picioare, trebue să ai mult curaj, ca să mai perziști în asemenea lucrări.

Totuș, cu toată vitregia vremurilor și indiferența oamenilor voiu merge pânăla sfârșit, convins fiind că aduc un real serviciu literaturii noastre, pentrucă, în afară de netăgăduita valoare pentru literatură, în genere, așăcum am arătat-o în altă parte, în studiul, care însoțește volumul întâi, comediile acestui mare geniu latin ne mai înfățișează o importanță deosebită și din punctul de vedere al limbii.

In adevăr, Plautus scrie în limba curentă, care se vorbiă, la Roma, în secolul al III-lea înainte de Cristos, amestecată cu cuvinte și expresii vulgare și familiare, cari au continuat să trăească mai departe în graiul poporului și pe cari le regăsim mai târziu la scriitori, cari se îndreaptă în scrisul lor către poporul de jos, cum sunt în special scriitorii bisericești. La această calitate deosebită, se mai adaugă încă o alta.

Plautus (254 – 184) scrie într'o epocă (215—184 a. Cr.), când limba latină literară erà în plină revoluție, în tendința oamenilor de litere de a-i schimba aspectul ei de limbă ana-

www.digibuc.ro

litică, spre care o ducea o evoluție naturală. Se știe astăzi că la început limba latină avea o tendință naturală, care o îndruma spre limbile analitice, limbile moderne. Astfel: Accentul tonic predomină. Versul lor primitiv avea drept bază accentul. Silabele neaccentuate erau adesea suprimate; consonantele finale cădeau, ca unele cari se pronunțau puțin și deci nu se scriau, în special s *final. Apoi confuzie de sunete și vocale:* d *cu* t, *iar dintre vocale:* i *avea un sunet aproape de* e *și* u *de* o, *deaceea se confundau și se înlocuiau în scris, astfel:* faced, esed, Manios, tuom, dono, pace, dedero, omnis, *etc. pentru:* facet, esset, Manius, tuum, donum, pacem, dederunt, omnes, *deci cuvinte cu alură modernă. Deaci urmă: confuzie între forme, la declinări și conjugări, împrejurare, care urmă să dea un rol cât mai mare pronumelor și prepozițiilor, pentrucă, d. ex. un cuvânt ca* pace *putea servì pentru toate cazurile la singular, iar la plural pentru nom. și acus. Trebuiau deci deosebite formele prin cevà. In conjugare la fel: forme ca* dici' *p.* dicis, *trebuiau să fie distinse prin pronume:* tu dici' *(Plautus,* Epidicus, *v. 30).*

Intervin scriitorii, ca Ennius *(239-169),* Accius *(170-84),* Lucilius *(180—102), cari, pentru a evita confuzia sunetelor, pentru a combate slăbirea finalelor, eliziunea consonantelor, în special a lui* s *final și a întări silabele lungi, propuseră diferite sisteme; iar, în versificație, înlocuiră accentul cu* cantitatea silabică, *după sistemul prosodiei grecești. In felul acesta scriitorii, sub înrîurirea elenismului, îndreptară* limba literară *spre limbă* sintetică, *oprind în loc o tendință naturală, care o ducea spre limbile analitice. Ideia prinse. Ea fù dusă mai departe. In secolul următor, un Cicero va creea limba clasică a prosei, iar un Vergilius pe a poesiei. Și cu cât limba devenià mai literară, cu atât se îndepărtà mai mult de graiul vorbit al poporului. Și așà se creă la Roma o limbă suprapusă și la care mai fiecare scriitor punea o notă a sa personală.*

Ea dăinui cât timp se putù menține și influența scriitorilor clasici, Cicero, în special pentru prosă și Vergilius, pentru poesie. Poporul însă își urmà mai departe limba lui. Mai

www.digibuc.ro

târziu, când împrejurări politice şi sociale veniră să schimbe starea de lucruri, iar scriitorii, fie că pierdură legătura cu trecutul, fie că simţiră nevoia a-se apropia de graiul de jos, limba literară se îndreptă atunci în mod firesc, în aşà zisă „epocă a decadenţei", spre ceeace fusese la început. Şi astfel, iată cum „reformatorii limbii" i-au oprit în loc evoluţia cu 7—8 secole.

Şi, ca să dau un exemplu, voiu amintì numai versul.

Metrica întrebuinţată în cântecele poporului de jos avea drept bază accentul, *versul depinzând de o mai lungă, sau mai scurtă accentuare a unor silabe. Cele două faze ale metrului primitiv, atât* numerus italicus, *cât şi* versus saturninus, *se bazau pe accent:*

Jupiter Dapalis quod tibi ferì oportet in domo.

ori:

Dabunt malum Metelli | Naevio poetae.

Apropiind acum aceste două versuri primitive de poezia creştină de mai târziu, va fi suficient să învederăm cele spuse mai sus [1]):

Stabat mater dolorosa
Juxta crucem lacrimosa,
Dum pendebat filius....

Ei bine, în comediile lui Plautus, întrezărim urme de tendinţă analitică a limbii, cu privire la fonetică, gramatică, sintaxă şi versificaţie. Aceste fenomene de limbă apar mai târziu, atât la scriitorii din epoca aşà zisă a decadenţei, cât şi pe inscripţii şi în tablele cerate. Aceasta ne dovedeşte cu prisosinţă că reformatorii limbii, dacă au isbutit a crea la Roma o limbă literară, limba poporului a rămas aceeaş. Ea a continuat să-şi trăească viaţa ei, ca un fluviu, care a curs pe dedesupt, pentru a răsbì mai târziu, ieşind la suprafaţă, ca să imprime limbii latine caracterul ei firesc de limbă analitică,

1) Vezi şi *Romanica*. G. Popa-Lisseanu, pag. 96—100.

www.digibuc.ro

dând astfel putința formării limbilor romanice de astăzi.

Deaceea, în ce ne privește și pe noi, în special, înțelegem decât folos ne este a raporta la studiul limbii noastre tot materialul, pe care ni-l înfățișează opera poetului latin [1]).

Dar, în afară de însemnatul material de limbă, comediile poetului latin ne mai înfățișează pentru noi, Românii, și o altă importanță:

Acele scene vii, pline de viață și umor, în cari sclavii (oa-

---

1) Voiu amintì pe cele mai de seamà:

— Cuvinte: *tunicis consutis* (tunici cusute, *Amph.* 368); *gallina (As.* 666); *gula* (gura, *Aul.* 659); *palumbem* (porumbel și *columbum*, *Rud.* 887), *turturem, sorbet sanguinem, corbus, soricina (Bacch.* 51, 68, 372, 712, 889); *scrofa* (deobiceiu Pl. întreb. cuv. *porcus* și *sus), pulli gallinacei* (pui de gainà, *Capt.* 809, 849); *apstine manum, culcita* (capatâiu, culcuș), *sortes* (sorți, soarta), *adsudascis ex metu, sussultabat, carbonarius, barbatus* (om cu barba, barbat), *lingulaca* (lingula p. ligula), *merula* (mierla), *se sufflare uxori* (a sufla o vorbă soției), *restinguere ignem aqua (Cas.* 229, 307, 342, 361, 433, 438, 466, 498, 523, 582, 774); *apscondere, cordolium* (dor la inima și *Poen.* 299), *fellem* (fiere), *sufferant, cantherius* (catâr), *issula* (ipsa), *optrunco* (trunchez), *susum* (sus. *Cist.* 63, 65, 69, 202, 307, 450, 524, 622); *telinum* (pelin), *oculis herbeis, ellum* (p. *illum), lippiunt fame, saturi* (arh. *satullus*, satul), *pulices* (pureci), *salem delingere* (a linge sare), *latrina, catellus* (cățel, dar și: butuc, care se puneà de gâtul sclavilor. *Cum catello:* cu cățeaua în spinare. *Curc.* 101, 232, 278, 318, 362, 500, 562, 580, 691); *derìdere albis dentibus, malleum* (maiu), *catulus* (cățel), *quod pappet* (sà pape. *Epid.* 429, 524, 727); *mamma* (țâța), *spurcatur nasum, muttire verbum, me despoliat, ut oculi scintillant, locusta (Men.* 20, 168, 711, 804, 830, 924); *apsterge sudorem, haedus* (ied), *calator* (însoțitor, care călătorește împreuna), *sufferam sitim (Merc.* 126, 248, 852, 861); *attingere mulierem, albicapillus* (peri albi), *oblatratricem, servi murmurant, sorbet, admissarius* (armăsar), *palum ut figam in parietem* (să înfig parul în părete), *ex alto puteo susum* (sus, deasupra, din adâncul puțului), *scutula lanea (Mil. gl.* 472, 631, 681, 744, 819, 1112, 1140, 1150, 1178); *culina, mamma* (mama), *danisticum* (dela *danista*, cămătar), *canem istanc abducant face* (fà să ducă deaci cățeaua asta), *culcitulam, carbunculus (Most.* 1, 319 și 331, 658, 854, 894, 986); *legerupa* (rupător de lege), *focula fumant, passer marinus* (struț. *Passer:* vrabie, dar aci pare sa aibă înțelesul general de *avis), morticine*, (mortăcine, mortăciune), *cado* (cad, păcatuesc), *me uno digito attigeris (Persa*, 68, 104,

www.digibuc.ro

menil din popor), când se întâlnesc, își uită de suferințe, se pornesc pe glume, șeguesc, se ironizează, își aruncă cuvinte, cari se încrucișează, se ciocnesc, — ni-se desprinde un colț din firea vioaie și pornită spre ironie și glume a acelui popor de jos, în care pare că întrezărești cevà din firea flăcăilor noștri.

Dar, aceste împrejurări fericite, mai sus amintite, cuvinte și anume expresii vulgare și familiare, mai apropiate de limba noastră, pe deoparte; faptul că Plautus scrie într'o limbă,

---

199, 283, 656, 793); *colustra, caseus molliculus, panem frangito, ligulas canalis* (limbi de câine), *latrant canes (Poen.* 366, 729, 1014, 1234); *sublingulo* (sublingulus) *mammia mammicula (Pseud.* 893, 1261); *traxi aquam ex puteo, scalas* (scara portativa țaraneasca), *hirundines, vir primarius, murmurillum, susurrum (Rud,* 460, 602, 604, 1073, 1404); *fascia* (fașe de scutec), *farina (Truc.* 905, 906) etc. Apoi expresiile: *eccum, eccam, eccillum, eccillam, eccistum-am, eapsa.*

— *Fonetice.*

Confuzie între vocale: *e* și *i: enicare, interemo, ellum, semul, nesi (Cist.* 770, *Men.* 1074, *Rud.* 760, *Poen.* 849), *omnis,* (p. enecare, interimo, illum, simul, nisi, omnes); *o* p. *u* și *u* p. *o: suom, volt, tuo', suo', tuom, nouo, epistula,* (p. suum, vult, tuus, suus, tuum, novus, epistola); *o* p. *e: voster*; *u* p. *i, e: lacruma, surrupio, maxumus, catulus, faciundus,* (p. lacrima, surripio, maximus, catellus, faciendus). Pastrarea lui *d* final la unele forme pronominale: *med, ted* [1]). — Diftongarea lui *i* în *ei, oi: ameicus, feilia, heic, sei, nobeis, veis* (vis), *videi, abei, quoi* (cui). — Vocale mediane, unele căzute, altele pastrate: *periclum, poplus, poclum, scibam, balineator, purigare, discipulina, caullator, surpuit,* p. periculum, populus, poculum, sciebam, balneator, purgare, disciplina, cauillator, suripuit. Sau forme ca: *arvio* p. ravio *(Poen.* 778), *rabonem* p. arabonem, *conea* p. ciconea *(Truc.* 689, 690); ori f. dift. *auscultо, aucupo. Consonante:* Neasimilare de consonante: *adpello, apscondere, adpropero, adsudesco, apstineo, opsecro, inrideo, puplicum.* — Consonante mediane cazute: *tranverso, traloqui, pellego, attigo, petiurus, tegus, susum, rusum,* p. transverso, transloqui, perlego, attingo, perjurus, tergus, sursum, rursum; ori: *proculina* p. porculina; ori: *gn, ens* p. *n, es: gnatus, quotiens* (natus, quoties); ori: *n.* p. *m: inprudentia, inpudentia.*

---

1) Aceste fenomene erau obișnuite în graiul popular, unde *i* se apropiă de *e* și *u*, ori *u* de *o*, sau confuzia între *t* și *d* final, ori căderea cons. finale, în special a lui *s*. In afară de exemplele, pe cari ni-le oferă Plautus, mărturie ne stau inscripțiile și tablele cerate *(secodo, domu, fructo, aput,* p. secundus, domus, fructus, apud), precum și unii scriitori (Petronius ne dă unele forme vulgare: *Ephigenia, bubliotheca* p. Iphigenia, bibliotheca).

www.digibuc.ro

neformată încă, ne intelectualisată, limbă curentă, fără pretenție de limbă literară, pe dealta, fac ca opera sa să poată fi mai fericit redată într'o limbă ca a noastră.

Și, ca să iau un exemplu, Epidicus *și* Les Fourberies de Scapin: *Cât de puțin se potrivește limba lui Molière la subiecte de acest fel!*

Dar nu e numai atât.

Plautus a creat la Roma comedia muzicală, *însoțită de*

— *Eliziuni*, de consonante și vocale, chiar atunci când cuvântul următor începe cu o consonantă. *Consonante.* Dintre consonante, *s* final: la *subst.* de decl. II, III, IV, la nom. și genet. (la decl. III) sing. și dat. abl. pl.; la *adjective, pronume, numerale, adverbe, conjucțiuni, verbe* (pers. II, sing., I și II, plural). Câtevà exemple: *filiu' meu' (Bacch.* 1076, 1091 etc.), *animu', somnu', deu', pectu', manu', anu', seruo'* (servus), *Venu', regi', lacti', hosti', Jovi', legibu', moribu', rebu'.* — *bonu', malu', minu', omnibu', nitoribu'.* — *meu' pater, tuo'* (tuus), *ipsu' (ipsus* p. ipse), *quali', siqui', eiiu', huiiu', quibu' cum.* — *tribu'.* — *magi', sati', nimi'.* — *priu' quam.* — *dici' tu, eri', faci', sumu', volumu', esti', sciti', ausu's* (ausus es). — *Vocale: e* (la sfârșitul și începp. cuv.), *a: ill'* (ille, cazuri numeroase. *Amph.* 788, *As.* 637, *Cist.* 168 etc.), *fort', nemp', tun', ind', und', ess'* (esse), *tu's, meu's, magnumst* (tu es, meus es, magnum est); *poste'* (postea).

— *Gramatică și sintaxă.*

— Confuzie de genuri: *collus* (collum, *Amph.* 445), *lux* e luat la masc. *(luci claro: Aul.* 748). Asemeni cenfuzii de genuri erà lucru obișnuit în popor. Exemple la scriitorii de mai târziu. Petronius, de pildă, ne dă unele specimene: *vinus, coelus, vasus* (p. vinum, coelum, vasum), în afara de exemplele, pe cari ni-le oferà inscripțiile și tablele cerate.— Ablative în *i* p. *e* la unele subst. decl. III: *in naui, pro parti* (Men. 401, 479, 1075; *Rud.* 1126. — *Pronume*, formele: *ipsus* (ipse), *med, ted* (arh. p. *me, te), iste* pentru *hic* (așà dc obișnuit în epoca de mai târziu), *mi* p. mihi (ex. numeroase). — La *verbe*, aceeaș confuzie: forme active p. deponente: *contemplo, minito* (contemplor, minitor); verbe de altă conjug. decât cea clasică: *congrediri, intuitur* (congredi, intuetur). In conjugare, viitorul în *bo*, generalizat la verbe de conj. IV și III: *aperibo, dormibo, subuenibo, scibo, audibo, quibo; reddibo.* Verbe ca: *volo, habeo* în înțeles de verbe auxiliare (fenomene, cari apar în epoca decadenței în mod vadit): *sublectos habebis* (p. sublegeris. *Rud.* 749), *volo factum (Bacch.* 495), *volo mittere* (p. missurus sum: *Stich.* 151 etc. O nesiguranță în construcția lor. De pilda, verbe: *emo, mercor, surripio, metuo,*

www.digibuc.ro

mimică şi dans. Aceasta fù naŭatea. El este înainte mergătorul vodevilului modern.

Comedia lui cuprinde, alături de părţi vorbite, numite diverbium *şi părţi lirice, numite* canticum; *unele, melodii cântate, la sunet de flaut, altele numai rostite, numite* recitative. *Aceste părţi sunt scrise în anumiţi metrii, după efectul, care se urmăria, în legătură cu sentimentul, ce stăpânia pe actor, în scenă, pentrucă Latinii au simţit încă dela început marea*

---

renuntio, caveo etc. : *emere de, emere ex* (*Epid.* 65, 301, 608), *emere ab Rud.* 59), *mercor de, in* (*Epid.* 44, 108, 495). *Emere de* socotit ca fen. vulgar şi care apare obişnuit în epoca de mai târziu. *Surripuisti mihi de foro, domo* (*Men.* 494, 645), *metuo de* (*Men.* 266), *renuntio alicui,* dar şi: *ad aliquem* (*Men.* 420, 1127), *caueo de, a* (*Men.* 932, *Pseud.* 1143).

La *adjective,* o generalizare de înlocuire a comparativului prin locuţiuni adverbiale, cu: *magis, nimis, satis, valde, bene: magi' libera* (*Cist.* 128), *m. miser* (*Amph.* 167), *magis multo facilius* (*Men.* 978); *nimis bene, nimis lepide, doctus, longus* (*Epid.* 378, 665), *lente* (*Men.* (93); *satis scitus, satis bene, satis bonus* (*Most.* 827); *insanum bene Mil. gl.* 24); *valde bonus* (p. optimus), *egregie cara* (carissima), *nimis similest* (simillimus, *Amph.* 442). Sau forma *mage* (*mage amo quam: Truc.* 662, 887; *Men.* 386). *Potius* p. *magis* (*Men.* 977).

Prepoziţiuni. Confuzie în întrebuinţarea lor: *super* şi *de: super amica, de concubina* (*Bacch.* 52, *Mil. gl.* 1095), *super hac uicina* (*Mil. gl.* 1212); *ad* şi *apud: ad me fuit, ad forum est, ad portum mihi quas memorasti* (*Capt.* 929), *ad te acceptae sumus* (*Cist.* 15); *apud* şi *in: apud forum, in foro; in comitio estote* (*Curc.* 474, 475; *Poen.* 807); *ob* p. *pro, ad: arrabonem a me accepisti ob mulierem* (*Rud.* 861), *habeas scutulam ob oculos* (*Mil. gl.* 1178); *pro* cazual p. *causa, propter: concastigabo pro commerita noxia* (*Trin.* 26); *de* pentru *a, ab, ex.* (Prepoziţiunea *de* este cea mai întrebuinţată. Ea va deveni prep. favorită în ep. imperială). Câtevà exemple: *emeret de praeda, de te, ex praeda, de praeda* (*Epid.* 65, 301, 608, 621); *mercatus in praeda, de lenone* (*Epid.* 108, 495); *exoritur de coelo, e coelo* (*Trin.* 940, 941), *emeret ab eo* (*Rud.* 59); *de nostris moenibus, de nostro, de mina diminui, de fluvia qui aquam deriuat sibi, de praeda capio* (*Truc.* 2, 6, 562, 563, 567); *edere, vivere de suo, de nostro* (*Mil. gl.* 995, *Truc.* 104); *datur de te, metuo de te; dies de summo loco, paratae sint insidiae de auro, boni de nostro, nimi' lepide de Sparta* (*Poen.* 516, 534, 549, 640, 666); *abire de foro, surrupuisti de foro* (*Men.* 599, 494).

Deasa întrebuinţare a prep. p. raporturi sintactice, tendinţă de limbă

www.digibuc.ro

legătură dintre cugetare şi formă, cari alcătuesc laolaltă un singur trup! La aceasta i-a ajutat şi alcătuirea fericită a limbii lor, întonată şi sonoră, care le-a înlesnit a crea acel stil colorat şi armonios, plin de efect. Aceste cantica *plautine sunt o adevărată comoară de lirism latin.*

Deaceea, pentru ca cititorul să-şi poată da seama, pe cât îi va fi cu putinţă, de tot jocul ritmului, în legătură cu mersul acţiunii, cu volumul de faţă, am dat jos, în notă, toate

---

analitică: 1) *prae metu, ex metu, prae timore, in re, de re, ex re, ob rem, in rem, ab re, de industria, ob industriam, ex industria, in usu, ex usu, ex te*; 2) *per*, p. albativ: *per metum, per amorem, per pietatem, per amnem* avecti sumus. (Trin. 943); *ob, a* p. genetiv: *pretium ob stultitiam* (stultitiae. Ter. *Andria*. 610) *homo a milite* (militis), *mulier ab se* (ejus), *opera ab se* (*Mil. gl.* 160, 940, 939), *ab hoc lenone uicinus* (hujus lenonis), *ea ab illo milite*. (*Pseud.* 526, 616), *a milite spes* (*Truc.* 905); *ad* p. dativ: *ad me promitteres* (*Stich.* 483); *ad illum renuntiabo* (p. *illi* renuntiabo: am sa-i duc vorbă înapoi. *Trin.* 995, *Men.* 1127, *Stich.* 599; dar şi *uxori renuntiaret, Men.* 420).

— *Conjucţiuni*, aceeaş nestabilitate: *Cum* cazual cu indicativul (clasic: subjonctivul). Exemple numeroase (*Epid.* 711, *Merc.* 843, *Rud.* 1251, 1270); *quoniam* cauzal ca conj. temporală: *quoniam uideo. Cum* înlocuit prin *quando* (rom. *când*): *Quando nil pudet* (*Men.* 643); *quando hic seruio, haec patriast mea* (*Persa*, 641), ori înlocuind pe *quod* în expresii: *habeo cum, gaudeo cum. Quod* înlocuind constr. acuzativ cu infinitiv (fenomen, care devine obişnuit în epoca decadenţei).

O tendinţă de a-se forma: Verbe din substantive, prin sufixe şi prefixe: *inforare, comitiare* (*in + forum + are, comitium + are, Curc.* 401), *dentes dentiant* (*dentire, Mil. gl.* 34), *nutricare* (*Merc.* 509), *militia militare, sortis-sortiare* (*Cas.* 342), dar mai ales formaţii caracteristice, ca *fraterculabant, sororiabant* (fraterculare, sororiare, dela *fraterculus, soror*, a trăi laolaltă ca fraţi, surori, *Fragm.* 83, 84) şi cari ar puteă explica pe acel „*a-se însura*" al nostru, din *in + uxori-are*, prin analogie cu *inforare* şi *sororiare* (la Augustinus, *Serm*: *vir uxoratus*, prin analog. cu *maritatus*, dela *marito-are*).

— O tendinţă de a-se întrebuinţa subt. verbale: *emptor, impulsor, exorator* (f. dese întreb. la scriitorii bisericeşti de mai târziu); diminutive, forme compuse; gerunziu p. particip. (*dirrumpi cantando, vincere uiuendo. Cas.* 180, *Epid.* 177 etc.) – Locuţiuni familiare cu *facio*: *fac sis, fac sciam, fac fidelis sis, fugam facere, honestiorem facere, missos facere, faciam ut facias* etc. (A-se vedea şi notele din corpu traducerii).

www.digibuc.ro

schimbările în ritmul versului, iar unele părți, canticum, *în special, ne-am străduit a-le da în versuri, lăsând altora grija și talentul să redea, în întregime, în original, cele 21588 versuri ale poetului latin.*

O altă notă caracteristică a comediilor lui Plautus este realismul prea crud, dus uneori până la trivialități. Am înțeles să redau opera poetului, așăcum a fost scrisă, nelăsând nimic laoparte. Deasemenea, cum în comediile sale, e o lume întreagă, care se mișcă, vorbește, cugetă, o viață tristă, cu aluzii la tot pasul la moravuri, obiceiuri, legiuiri și oameni, pentru o mai bună înțelegere a textului și o mai temeinică cunoaștere a mediului social, am fost nevoiți a însoți traducere de note, oridecâteori nevoia, sau cerințele technice, au cerut-o.

Ca încheere, mulțumesc la toți, cari, cu prilejul întâiului volum, s'au grăbit a spune o vorbă de bine și în special D-lor profesori ai mei de Universitate, D. Evolceanu și I. M. Marinescu, pentru aprecierile de mai jos, cuprinse

— „Traducerea lui Amphitruo, presentată de D-l prof E. Constantinescu, este destul de bună, preferabilă în genere celei a d-lui P. Păltânea, ca fiind mai exactă și mai cu haz (e vorba de o comedie farsa). Asemenea traduceri se pot citi cu plăcere și pot înlocui cu folos originalul pentru cei ce nu citesc latinește. Deaceea subsemnatul e de părere că d-l E. C. poate fi însărcinat cu traducerea întregului teatru al lui Plautus".

D. EVOLCEANU.
(Referatul către Cassa Școalelor, înreg. la No. 10046 | 923)

— „Deaceea, repet, chiar faptul de a întreprinde o traducere a lui Plautus are un mare merit. Nu-i ușor a traduce în limba noastră miile de versuri ale poetului latin. Această încercare laudabilă a întreprins-o D-l Eliodor Constantinescu, care, deși nu are talentul poetic cerut, are în schimb însă conștiinciozitatea și răbdarea de a ne reda, cât se poate de apropiat de text, originalul latin. D-l Constantinescu s'a străduit ca să ne dea în chip cât se poate de pregnant toate nuanțele atât de variate ale poetului.

Acele celebre „cantica", o adevărată comoară de lirism latin, sunt redate în modul cel mai fidel de către traducător. Simpla încercare a traducerii acestui uriaș material este, cum am zis, prin

www.digibuc.ro

ea însăş, meritorie. Cu atât mai mult, cu cât această traducere ne învederează rîvna de a oglindi în totul modelul. Aceasta este calitatea principală a D-lui Constantinescu.

Sunt de părere ca traducerea d-lui C. să fie tipărită.

I. M. MARINESCU, prof. universitar
(Din raportul către Cassa Şcoalelor, 1929)

în rapoartele către Cassa Şcoalelor, prin cari îmi recomandau lucrarea.

Ca o datorie de conştiinţă mă simt dator să mărturisesc însă că ulterior manuscrisul a fost revăzut şi îmbunătăţit în multe privinţe.

E. C.

www.digibuc.ro

— VI —

CASINA

(MIREASA TRASĂ LA SORȚ)

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

OLYMPIO.	SERVI.	Olympio.	Robi.
CHALINVS.		Chalinvs.	
CLEVSTRATA.	MVLIER.	Clevstrata.	Femeie.
PARDALISCA.	ANCILLA.	Pardalisca.	Servitoare.
MYRRHINA.	MATRONA.	Myrrhina.	Matroană.
LYSIDAMVS.	SENES.	Lysidamvs.	Bătrâni.
ALCESIMUS.		Alcesimvs.	
CHYTRIO.	COCVS.	Chytrio.	Bucătar.

— Acțiunea se petrece la Athena —

www.digibuc.ro

CASINA.

REPRESENTATĂ ÎNTÂIA DATĂ LA 186 A. CR. (G. MICHAUT).
A DOUA OARA LA 145 A. CR.

— I. Piesă din greceşte. Originalul grec *Klîroúmenoi*, de Diphilus. In latineşte a fost representată sub două nume: La origină: *Sortientes* (aşà ni se spune în prolog), pe româneşte: *Cei ce trag la sorţi*, sau mai bine; *Mireasa trasă la sorţi;* mai apoi: *Casina*, după numele unei eroine din piesă. Are prolog, care nu e de mâna lui Plautus. A fost scris în urmă, când s'a reluat representarea pieselor lui Plautus, în anul 145 a. Cr. Prezintă o importanţă deosebită.

— II. *Cuprinsul. Prologus. Lysidamus*, om bătrân, căsătorit şi cu băiat mare, cade la dragoste după o tânără roabă din casă, *Casina*, de care e îndrăgostit şi fiul său. Ca să se scape de el, îl trimite departe de casă şi-şi pune vechilul, pe *Olympio*, să o ceară de soţie, pe *Casina*, sa-şi o aibă ca amantă. Nevasta simte lucrul acesta şi în lipsa fiului îndeamnă şi ea pe un alt rob al casei, pe *Chalinus*, s'o ceară şi el în căsătorie.

Actul I-lu. Cei doi pretendenţi la mâna Casinei, *Chalinus* şi *Olympio* îşi dispută întâietatea.

Actul al II-lea. Se dă lupta între bătrân şi soţie, să renunţe fiecare la căsătoria pusă la cale. La urmă recurg la sorţi, să hotărască zarul şi *Lysidamus* iese învingător: Casina se va mărită cu vechilul. Şi bătrânul se înţelege cu un vecin, *Alcesimus*, să-i împrumute casa pentru o noapte, ca să poată duce acolo pe Casina.

Actul al III-lea. Preparativele de nuntă. Soţia se hotărăşte să joace o festă bărbatului: în locul *Casinei*, găteşte ca mireasă un barbat, pe robul *Chalinus*, fostul pretendent la mâna fetei.

Actul al IV-lea. Pregateşte bufoneria actului ultim. *Lysidamus*, sub pretextul de a se duce la ţara, trece la vecin, unde urmă să vina mireasa. Nunta porneşte afara din casă, cu alaiu. Ginerele (vechilul), conduce mireasa — pe *Chalinus* — la vecinul dealături, unde adăstă batrânul. Amândoi sunt bătuţi de *Chalinus*.

Actul al V-lea. In actul acesta asistăm la o scenă de adevărată bufonerie de operetă. Ginerele apare pe scenă, probabil în costum sumar şi povesteşte cele păţite. Apare şi *Lysidamus*. Işi cere iertare dela soţie. La urmă se află că fata este cetăţeană şi se va căsători cu băiatul lui *Lysidamus*.

www.digibuc.ro

— III. Un subiect cu o intrigă ingenioasă, care s'ar fi putut trata în diferite tonuri: serios, patetic, semi-tragic, satiric. Plautus a preferat să facă din el o bufonerie, o farsă, pe care soţia o joacă bărbatului, plină de haz şi nu lipsită de inteligenţă. Acţiunea se desfăşoară uşor, cu multă viaţă şi umor. Ideia în sine nu e nouă, deoarece asemeni rivalităţi, între tată şi fiu, nu e o noutate în teatrul lui Plautus; ceeace însă formează o notă a parte sunt trivialităţile şi în special actul din urmă, care face din Casina comedia cea mai licenţioasă din tot teatrul lui Plautus. In desfăşurarea acţiunii, caracteristic este faptul că intriga este ţesută şi condusă cu o măestrie deosebită de o femeie măritată, care, de rândul acesta, a luat locul sclavului şiret şi întreprinzător. Rolul mare, pe care îl joacă o femeie, este o ideie proprie a poetului latin. Originalul grec nu puteà să dea Cleustratei un rol aşà mare.

— IV. Eroii. Personagii obişnuite ale comediei: sclavi obrasnici, îndrăsneţi; bătrâni stricaţi. O singură figură simpatică: *Clevstrata.*

— V. Morala. Cu toată indecenţa, comedia îşi are morala ei. In piesa greacă, desnodământul îl formà: căsătoria lui Euthynicus cu Casina. Plautus a schimbat sfârşitul. A scos din acţiune pe Euthynicus — ni-se spune în Prologus, la r. 64-66 — şi a îndrumat acţiunea pe o altă cale: lecţia care se dă lui Lysidamus, sfârşind comedia printr'o bufonerie. Cât despre Euthynicus, ni-se aminteşte doar la urmă, că se va căsători cu Casina. Dece a schimbat Plautus sfârşitul? Pentru a pune o *problemă de educaţie:* Cum trebue să ne creştem copiii şi cari pot fi urmările unei creşteri greşite. Problema aceasta o pune în patru comedii: *Asinaria, Bacchides, Mercator* şi *Casina,* deşi sub feţe diferite. Atât Lysidamus, din comedia de faţă, cât şi Demaenetus, din *Asinaria,* Polixenus, din *Bacchides* şi Demipho, din *Mercator,* sunt la fel, ca unii cari au fost crescuţi la aceeaş şcoală a libertăţii, care duce la stricăciune şi ridicol şi împotriva căreia protestează Lydus, bătrânul dascăl, din *Bacchides.* Şi lecţia, care li-se dă la urmă, ridicolul, la care se expun, nu sunt lipsite de interes.

— VI. Caracteristic este: 1) Rolul deseamă, care se dă unei femei măritate în desfaşurarea intrigei. A atribui unei femei măritate un asemenea rol determinant, nu poate fi decât o ideie latină. In tot teatrul plautin, un exemplu la fel mai întâlnim într'o altă comedie, în *Persa* (acolo e vorba de o fecioară, fată de oameni liberi); 2) Nebunia, ca mijloc dramatic (Pretinsa nebunie a Casinei). E cevà obişnuit în comedia veche: Nebunia *(Cistellaria, Mercator, Menaechmi),* leşinul *(Curculio, Miles glor.)* visele *(Mercator, Mostellaria, Miles gl. Rudens)* sunt teme comune; 3) Situaţia femeii fără zestre, în căsnicie (vers. 150-164); 4) apoi preparativele de nuntă şi carmen nuptiale (cântecul mirerei); tranşarea unor neînţelegeri prin zar (r. 340-420), de unde şi numele primitiv al comediei: *Sortientes* „cei ce trag la sorţ; 5) Dar

www.digibuc.ro

mai caracteristic este *prologus*. E un prologus-program, scris cu prilejul readucerii lui Plautus pe scena romană, după moartea poetului. Se ştie că în secolul întâi a Cr. a avut loc la Roma o puternică *renaştere plautină*, când se reprezentară multe din comediile poetului. Inceputul fù facut cu *Casina*, care se representă în anul 145 a Cr., cu care ocasie se scrise un nou prologus, prologul de faţă; 6) In sfârşit, partea muzicală.

— VII. Muzica este variată şi interesantă. Casina ne înfăţişează exemplul unei teme banale, transformată în piesa muzicală şi de petrecere. Un exemplu la fel ne înfaţişează o altă comedie: *Persa*. Şi acolo, caşi aici, distribuirea metrilor e făcută cu o maestrie deosebită. Comedia începe cu un *diverbium*, în *iambi senarii*. E o parte rostită şi formează actul întâi. Cu actul al doilea începe cântecul, *canticum*, care ţine dela v. 144-251, cu mici întreruperi. Ultimul act este un *canticum* (v. 855-962) şi un *recitativ*. Comedia deci sfârşeşte în cântece şi veselie. In total avem patru canticum: Versurile: 144-251; 621-758; 815-846; 855-962. Deci cântecul e împrăştiat în toată piesa. Părţile lirice formează trei grupe principale: La începutul actului al doilea, la sfârşitul actului al treilea şi începând dela mijlocul actului al patrulea se accentueaza şi mai mult, pentru ca actul ultim să fie aproape în întregime un canticum. Scenele rostite *(diverbium)* ocupă un loc foarte restrâns.

Pentruca această comedie ne înfăţişează în mod deosebit şi caracteristic importanţa, pe care Plautus a căutat s'o dea părţii muzicale, să reproducem rândurile de mai jos, din studiul, care a însoţit volumul întâi.

„Comedia începe cu un dialog, scris în *iambi senarii*, metrul dialogului, metru plin de vioiciune şi energie. E un *parlé* (un *diverbium*), neinsoţit de muzică.

In scenele următoare, începând cu actul al doilea, sentimentele se schimbă şi este firesc lucru să se schimbe şi metrul. E vorba de sentimente interne deosebite: de supărare, revoltă sufletească, nelinişte, bucurie, dorinţă de a linişti lucrurile: Clevstrata e înşelată de bărbat, care umblă după roaba din casă; e jignita în amorul ei propriu. Se duce la vecină să-şi plângă amarul. Vecina o sfătueşte să fie prudentă. Işi face apariţia şi soţul vesel, preamărind placerile dragostei. Cum dă cu ochii de soţie, se schimbă şi caută s'o înşele cu vorba.... Atâtea sentimente felurite, cari trebuiau exprimate în alţi metri. Toată partea aceasta e cântată, e un *canticum*, în metri variaţi, în cari predomină, ca metru de bază: *bacchius*, *creticus* şi *anapesti*. (v. 144-252).

Clevstrata, în scena, care deschide actul al II-lea, îşi spune nenorocul, îşi plânge nefericirea şi are cuvinte aspre faţă de bărbat. Aceste sentimente interne variate sunt exprimate în *bacchici* şi *cretici*, meniţi a reda sentimente, cari clocotiau în sufletul ei (144-164). Vecina Myrrhina trece drumul la ea. Primele versuri, în cari îşi cheamă sclavele s'o însoţească, sunt în *anapesti*, în ritm de marş, de drum. (165-167). Pentru ca imediat, cu versul următor (168) să se schimbe metrul, deoarece şi sentimentele erau altele: Se plânge că stând acasă, somnul o împiedică dela lucru. Ideia e exprimată în *cretici*, ritm de dans, de legănare. Convorbirea dintre cele doua femei, în care una îşi spune păsul şi-şi plânge amarul, iar cealaltă îi dă sfaturi, este redată iarăş în metri variaţi, cari se schimbă mereu: *bacchici*, *cretici*, *anapesti*.

Când Cl. şi Myrrh. îşi spun că veniau una la alta, ideia se exprimă în *anapesti*, cum erà şi firesc:

nam ego ibam ad te: *My.* et pol ego isto ad te. (178),

www.digibuc.ro

La întrebarea Myrrhinei, în *anapesti*: Dece este tristă? Cleustrata îi răspunde:

Așà se întâmplă cu toate, cari n'au avut noroc la maritiș.
Și-n casă și-n afară, aceeaș soartă amară.

Primul vers, (175) este în Cola Reiziana; al doilea în *iambi senarii*, deci necântat. Dece s'a schimbat metrul? Pentruca este o ideie, plina de vioiciune și care rezumà o întreagà stare de lucruri. Consultarea juridica, pe care i-o da Myrrhina (v. 198-202), ca femeia nu poate avea lucruri, de cari bărbatul să nu știe, e redată în ritm de dans *(creticus)*;

— ⏑ — | — ⏑ — | — ⏑ — — ⏑ — |
Nam pecu- | li probam | nil habere addecet |

Clevstrata se supără, se irită, o socotește dușmană și-i dă răspunsul în alt metru, în *coriambi* (— ⏑ ⏑ —), v. 203, metru cu ritm scandat și apăsat. Myrrhina caută s'o potolească, s'o convingă. Ii răspunde în *anapesti* și dialogul se urmează în acest metru cu ritm de marș pânăla v. 212. Deacì și pânàla sfârșitul scenei se schimbă iarăș metrul. *(gliconici, cretici)*. Clevstrata își zărise soțul, care venià spre casă: O prinde neliniștea și e grabità să curme convorbirea.

In scena urmàtoare își face apariția Lysidamus, la v. 216. Este vesel, bine dispus și ca orice îndragostit își dà drumul inimii, slàvind plăcerile dragostei. Primele două versuri sunt în *trohaici septenarii*, cu ritm iute, vioiu, după aceea în *anapesti*, în ritm de marș pânăla v. 228. Metrii aceștia corespund de minune cu starea lui sufletească de om îndrăgostit la bătrânețe. Insă, îndată ce dà cu ochii de soție, de care se temea, își ascunde sentimentele, se schimba și atunci se schimbà și metrul (v. 229) Cuvintele, cu cari o întâmpinà:

Uxor mea meaque amoenitas, quit tu agis?

sunt rostite în *iambi octonarii*, ritm curgator și flexibil, plin de împăciune, pentrucă L. vrea să se ia bine cu soția sa, să poată dobândi ce voia. Clevstrata însă îl respinge. Dialogul dintre ei este redat în *cretici* (232-237). La v. 238 se schimbă imediat metrul în *trochaici octonarii*, cari țin pânala v. 246. Dece această schimbare?

Clevstrata îl simte împarfumat și deodată îl întreabă:

„Ce-i mirosul ăsta de pomezi pe tine?".

Și Lysidamus, surprins, caută să dea o explicare oarecare. Soția nu-l crede. Ironia, cu care se ironizaseră până aci în ritm de dans *(creticus)* s'a schimbat în tragic și la asemeni situații convine mai bine *trochaici*. La v. 309 muzica încetează pânàla v. 352.

Acum convorbirea dintre *Lysidamus* și vechiul său *Olympio* se urma pe un alt ton și *canticum* nu-și mai avea rost. E înlocuit cu *diverbium*, în metri *iambi senarii*, metrul dialogului și al povestirii.

— VIII. Ca imitații moderne, Regnard s'a inspirat in unele scene în *Les Folies amoureuses* (1704). Nu trebue trecută cu vederea și asemănarea cu *Le mariage de Figaro* a lui Beaumarchais. Și la noi, în literatură avem unele prelucrări populare, ca: *Toiagul preotesei*, ori *Papucii popii (Povești*, de N. Plopșor. Craiova, 1920).

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI.

Doi robi ai aceluiaş stăpân doresc să aibă de soţie pe aceeaş roabă a stăpânului.

Stăpânul sprijină pe unul, iar fiul pe celalalt. Soarta îl ajută pe stăpân, dar e tras pe sfoară.

Astfel, în locul tinerei roabe, este pus un sclav şiret, care îşi bate stăpânul şi pe vechilul acestuia.

Tânărul ia în căsătorie pe Casina, dovedită a fi cetăţeană.

PROLOGUS.

Multa sănătate v'aduc, o, prea cum se cade privitori, ca unii cari cinstiţi cum se cuvine pe Buna Zeiţă a Credinţei, aşăcum şi ea la rându-i vă dă cinstirea cuvenită. Dacă am spus un adevăr, daţi-mi un semn vădit să ştiu din capul locului că-mi sunteţi judecători drepţi.

Pe cei cari obişnuesc să bea numai vin vechiu, îi socot oameni deştepţi, cum deştepţi sunt şi aceia, cari bucuroşi vin să privească la vechile comedii. Şi dacă voi îndrăgiţi scrierile bătrâneşti şi vorba celor de demult, se cade atunci ca înaintea tuturora dragi să vă fie şi piesele de teatru dealtă-

---

Versuri în acrostih, ale căror iniţiale ne dau numele piesei: C-A-S-I-N-A.

Prolog foarte interesant, scris ulterior, după moartea poetului, caşi alte prologuri (cel din *Amphitruo*, partea dela început, *Captivi*, *Menaechmi*, *Miles glor.*, începutul, *Poenulus)*, cu prilejul readucerii din nou pe scenă a comediilor lui Plautus, în secolul întâi a Chr. Prologul acesta este un prologus-program, care deschide seria reprezentaţiilor. Este pronunţat decătre directorul trupei, ca toate aceste prologuri post plautine. (V. nota dela prolog. *Poenulus)*. Se numia *Apulus*, menţionat la v. 78. — E un diverbium în *iambi senarii*.

www.digibuc.ro

dată. Căci, cele ce se scriu astăzi, sunt cu mult mai prejos şi decât banii cei noi bătuţi [1]).

Intru aceia, când din svon public aflarăm că v'a încins dorul după piesele de odinioară ale lui Plautus [2]), atunci şi noi ne apucarăm să vă aducem o comedie de demult a acestuia, pe care voi, cari sunteţi mai în vârstă, aţi văzut-o fireşte; numai cei cari sunt mai tineri n'au putut-o vedea [3]), o ştiu. Şi deaceea, ca s'o poată vedea şi ei, bucuroşi, ne-om da osteneala.

Când piesa fù pentru întâia oară jucată, a întrecut pe toate celelalte [4]). Pe acele vremuri trăià floarea poeţilor noştri, cari acum s'au dus acolo, unde o să ne cărăbănim cu toţii. Insă, deşi astăzi ei numai se află printre noi, ne sunt totuş de folos nouă urmaşilor. Cu rugă mare mă 'ndrept acum către voi toţi, să daţi o binevoitoare ascultare trupei noastre.

Indepartaţi din suflete îngrijorarea şi teama de datorii. Să nu se mai gândească cu groază nimeni la cămătarii, cari au obiceiul să ceară în gura mare banul împrumutat [5]). E zi de teatru şi teatrul se joacă şi pentru bancheri. E linişte. In jurul forului numai Alcedonii, prevestitoare de bine [6]): Bancherii sunt oameni cu socoteală, în timpul reprezentaţiei nu cer dela nimeni datoriile, dar, după reprezentaţie, numai dau înapoi la nimeni banii depuşi la ei!

---

1) *nequiores quam nummi noui.* Probabil vreo nouă emisiune de monetă.

2) Deacl par a reieşi două lucruri: 1) *Casina* a deschis seria reprezentarii ulterioare a comediilor lui Plautus şi 2) comediile fură dorite şi cerute de public·

3) Pasagiu interesant, din care putem deduce data prologului şi a reprezentării comediei: anul 145. a. Cr. (A se vedea: *Prologus la comediile lui Plautus*. Op. cit. în vol. I-iu).

4) Aprecierea aceasta ne face sa vedem, care erà gustul publicului.

5) *flagitatorem.* Despre aceştia v. *Danista* în *Mostellaria* (v. 532-680). La Romani, cămătarii *(feneratores)* şi bancherii *(argentarii)* au jucat un mare rol, deoarece toată lumea speculà, ori erà speculat.

6) *Alcedonia*, pasăre, care-şi făceà cuibul pe mare, în zilele liniştite şi calme. (V. şi *Poenulus*, v. 354; Verg. *Georg.* I. 399).

www.digibuc.ro

Cine are urechi de auzit, să şi-le îndrepte încoă spre noi: Vreau să vă spun numele comediei. Pe greceşte, Klīroú-menoi îi este numele; pe latineşte; *Sortientes* [1]). Diphilus a scris-o în greceşte, apoi pe urmă, pe latineşte, Plautus, cel cu nume de câine lătrător. [2])

Aici locueşte un unchiaş, om însurat. Are un băiat, care stă laolaltă cu părintele său în casele de acolo. Unchiaşul are un rob, care zace la pat de boală grea, chiar aşà, pe Hercle, la pat, ca să nu vă mint [3]). Şi robul ăsta, să tot fie acum şaseprezece ani deatunci, a zărit într'o dimineaţă, când abia că se crăpà de ziuă, lepădându-se o fetiţă. Dă fuga spre femeia, care o lepădà şi o roagă să i-o dea lui. I-se împlineşte ruga, o ia cu sine şi-o duce repede acasă, o dă stăpâne-sii, rugând-o să-o aibă în grije, s'o crească. Stăpână-sa se învoi şi o crescù cu nespusă grije, caşicum ar fi fost copil născut din trupul ei, fără nicio deosebire.

Când fata se făcù mare şi ajunse la vârsta, la care să placă barbaţilor, bătrânul deaci căzù la mare dragoste după ea şi fii-său la fel. Acum se pregătesc şi unul şi altul să-şi măsoare puterile şi tatăl şi fiul, ferindu-se unul de altul. Tatăl îşi pune vechilul s'o ceară în căsătorie, cu gândul, dacă o isbuti, să-şi pregătească pentru sine un loc de dragoste, aiurea, fără să-l ştie nevasta. Fiul şi el, la rându-i îşi îndeamnă scutaşul să-o ceară pe fata în căsătorie: El ştie că de va isbuti, va aveà o iubită, cu care să se îndrăgească neştiut de nimeni [4]). Soţia bătrânului simţi că din pricina dragostei bărbatul ei se străduе atâta şi deaceea şi ea se dă de partea fiului. Dar şi unchiaşul, la rândul lui, când prinse de veste că fii-său iubeşte aceeaş femeie şi ca atare ar fi o

1) *Sortientes*: „Cei cari trag la sorţ mireasa". Sau: „Mireasa trasă la sorţ". *Sortientes* este numele primitiv al comediei.

2) După gram. Festus, *Plautus*: câine de vânătoare, cu urechi mari, ploştite. Deci Plautus, cel cu urechi mari. Dupà alţii: *Plautus*: cel cu picioarele mari şi late.

3) La fel, în prologus *Captivi*, v. 3.

4) *intra praesepis*. Propriu zis: *praesepe*: locuinţă retrasă, discreta.

www.digibuc.ro

piedică în dragostea sa, îi făcù vânt să plece în ţări străine. Totuş, maică-sa, cunoscând cum stau lucrurile, îi dă şi-n lipsă tot sprijinul ei.

Fiul — v'o spun s'o ştiţi — nu se va înapoià astăzi, în oraş; deaceea n'o să-l vedeţi în piesă. N'a voit-o Plautus. A pus să i-se sfărîme un pod, care-i stă în cale-i.

Are să fie poate aci, în sală, printre voi unii, cari să-şi spună: „Pe Hercle, rogu-vă, ce comedie mai e şi asta? Nuntă între robi? Robi să se căsătorească, să ceară femei în căsătorie [1])? Iată un lucru nou, care nu s'a mai pomenit nicăeri aiurea"! Dar eu vă spun că aşăceva se întâmplă în Grecia, în Carthagina şi chiar şi aici, pe pământul nostru, în ţara mea Apulia [2]). Prin aste ţinuturi, căsătoria între robi întrece în măreţie chiar pe aceea a cetăţenilor cu stare.

Dacă n'o fi aşà, cui îi dă mâna, să pună rămăşag cu mine, pe o carafă de vin, îndulcit cu miere, cu învoiala însă ca judecător să ne fie un Carthaginez, un Grec, sau unul din Apulia, de voiţi să-mi faceţi cinstirea aceasta [3]) Ei, nu spuneţi nimic? Se vede că nu vă e sete.

Să ne reîntoarcem acum la fata aceea, care fusese lepădată, pe care cei doi robi şi-o doresc de soţie cu aşà mare îndârjire. Se va vedeà la urmă că fata este cinstită şi din părinţi slobozi, cetăţeană ateniană. Cât o să ţină jocul comediei, nu-i va fi aminte la prostii. La urmă însă, pe Hercle, dupăce piesa va fi fost jucată, de i se va da bani, bucuros

1) Robii nu aveau dreptul de căsătorie, în timpul Republicei.

2) *et hic in nostra terra in (terra) Apulia.* (Lindsay).
et hic in nostra terra † in Apulia (Goetz şi Schoell).
Versul acesta cred că trebue restabilit astfel:
et hic in nostra terra mea in Apulia
Şi atunci: *nostra terra — Italia*; *mea Apulia* = in patria mea Apulia, ideie care ar veni să întregească înţelesul cuvintelor: *uel mea causa Apulus*, dela v. 77.

3) *uel mea causa Apulus.* Actorul, probabil directorul trupei, care pronunţă prologul, erà un cetăţean, din Apulia.

www.digibuc.ro

va merge, dupăcum bănuesc eu cu orşicine, fără a-se mai gândi la căsătorie, după regulile legii [1]).

Am sfârşit. Rămâneţi sănătoşi, deapururi veghetori într'ale voastre şi biruiţi, prin biruinţă adevărată, aşăcum aţi facut-o şi până aci [2]).

ACTVL I-iu.

Olympio. Chalinvs.

Ol. [3]) Nu-mi e dat să-mi văd în linişte, de ale treburi, să mă gândesc la ele, aşăcum vreau, fără să nu mă isbesc la tot pasul de tine? Ce mi-te tot ţii aşă scaiu de mine, piază rea?

Ch. Pentrucă mi-am pus în gând să mă ţin întruna după tine, caşi o umbră, oriunde te-i duce. Ce mai? Pe Polux, la spânzuratoare chiar de-a fi sa te duci şi acolo sunt hotarît să vin după tine. Aşădar, să-ţi intre bine în cap, că n'ai să poţi ca pe furiş de mine şi cu gânduri ascunse să-mi smulgi pe Casina, să-ţi fie soţie, aşăcum ţi-ai pus în gând.

Ol. Ce te priveşte asta pe tine!

Ch. Ce spui, neruşinatule? La ce-ţi tot faci drum încoa, la oraş, ispràvnicel de nimic ce-mi eşti?

Ol. Aşă am eu poftă.

Ch. Dece nu ţi-ei fi văzând tu acolo, la ţară, de isprăvnicia ta? Mai bine ţi-ar stà să-ţi vezi de treburile, pe cari le ai şi să nu-ţi mai vâri nasul [4]) în cele dela oraş! Imi vii aci, să-mi furi logodnica. Du-te la ţară; du-te şi spânzură-te [5]) la tine, la ţară.

Ol. Chalinus, care mi-e datoria mi-o ştiu eu prea bine, căci doar lăsat-am acolo om în loc, să se îngrijească de tre-

1) *non manebit auspices.* Mireasa nu ieşià din casa părintească pânăce nu consulta voinţa zeilor, prin auspicii, azistată de martorii bărbatului. Deaici, în înţeles figurat: căsătorie legitimă.

2) Acest îndemn la biruinţă, pe care îl vom mai întâlni şi aiurea în prolog *(Cistellaria, Rudens),* e destul de semnificativ. Să nu uităm cu Plautus trăià vremea marilor răsboaie, cu Carthaginezii în special

3) Un diverbium, în *iambi senarii.* (v. 89-143).

4) *apstines.* — 5) *dierectus.*

www.digibuc.ro

buri, la fel caşi mine. Şi-odată împlinită dorinţa, pentru care am venit încoa, la oraş, s'o am de soţie pe aceea, după care te prăpădeşti tu aşà de mult, pe frumoasa şi gingaşa [1]) Casina, tovarăşa ta de robie şi dacă am s'o duc ca soţie cu mine, la moşie, la ce mi-aş mai face în urmă drum încoa la oraş!

Ch. Tu, s'o duci pe ea cu tine? Pe Hercle, decât să fie a ta, mai bine spânzurătoarea cu ochii!

Ol. E caşi a mea: Aşàdar te şi poţi pregăti să-ţi vâri gâtul în streang!

Ch. Unui născut în bălegar, să-i cadă în mână o aşà pleaşcă?

Ol. Ai s'o vezi cu ochii, c'aşà o să fie.

Ch. Vai de capul tău!

Ol. Şi ce-o să te mai frec ridichea de nunta mea, până ne-ei mai puteà, numai să am eu zile!

Ch. Ce-o să-mi faci!

Ol. Ce-o să-ţi fac? Mai întâi, ai să porţi torţa, să-i luminezi calea miresei, pentru ca la urmă să rămâi deapururea un ticălos şi o secătură. Sosit apoi la conac, o să ţi-se dea o amforă şi după aceea o să ţi-se arate: calea, puţul, o vadră şi opt butoae. De n'ai să le umpli aşàcum trebue, să fie mereu pline, am să te umplu eu pe tine de bice. Şi aşà, tot càrând la apă, o să te încovoi deabinele, să fac din tine o opritoare de cal.

Şi după toate astea, acolo la ţară, dacă n'o să poţi mânca mâncare înăcrită, ori pământ, ca rîma, să tot ceri de-ale gurii cât ei pofti. Pe Polux, nu cred să fie mâncare mai afurisită ca nemâncarea, cu care o să te cinstesc acolo, la ţară. La urmă, când oboseala şi foamea vor pune stăpânire pe tine, o să-ţi am eu de grijă, să-ţi fie şi noaptea odihna la fel caşi ziua.

Ch. Ce-o să-mi faci?

Ol. Am să te'nchid frumuşel în golul ferestrei, deunde să poţi asculta [2]), când am s'o îmbrăţişez şi ea o să-mi zică:

„Inimioara mea, Olympio dragă, viaţa mea, dulcele meu,

1) *Tenellam.* — 2) *auscultare.*

www.digibuc.ro

bucuria mea, mă lasă, iubitule, să-ţi acopăr cu sărutări ochi- 135
şorii, plăcerea mea; mă lasă, iubite, să te pot iubi, o, tu,
sărbătoare a zilelor mele, puişorul meu [1]) de vrabie, porumbelul
meu, scumpul meu iepuraş“ !.

Şi, pecând mi-se vor spune vorbele astea, atunci tu, spân-
zuratule, caşi un şoarece, o să mi-te sbaţi în gaura părételui.

Acum, ca să-ţi treacă pofta să-mi mai întorci vorba, mă 140
duc în casă. Imi e silă de vorbele tale.

Ch. Dar şi eu mă ţin după tine. Pe Polux, de ai să poţi
face cevà, în casă, să n'o ştiu şi eu.

ACTVL AL II-lea.

Clevstrata. Pardalisca.

Cl. [2]) Pecetluiţi cămara şi daţi încoa inelul.
Má duc puţin d' acasă, aci la-mea vecină. 145
Bárbatu, de mă cheamá, trimiteţi după mine.
Pa. Unchiaşul dase vorba sá se gătească masa!
Cl. St!
Sa taci şi să te duci! Nimic nu pregătesc 150
Şi nici la foc nu pun cevà astăzi să fiarbă!
Când el se răsboeşte
Cu mine şi cu fii-său,
Desfrânat şi 'ndrăgostit,
Nemernicul de el!
D' apoi şi eu de foame şi sete, cu vorbe de rău, 155
Sa-i fac netraiu în casă, să mă răsbun pe el;
Sa-l chinuesc cu vorba, să n'aibă ce mai spune,
Sa-i fie viaţa amară, cum singur şi-a dorit-o.
Suflet iadului robit,
Mişelul mişeilor,
Stricatul stricaţilor. 160

1) *meu' pullus.*

2) Cu actul al II-lea începe canticum în metri variaţi, pentrucă şi sentimentele sunt variate, v. 144-251, cu mici schimbări în *recitativ* la v. 229-231, 238-246, 251-308.

www.digibuc.ro

Şi-acum mă duc la-mea vecină să-mi plâng la ea amarul.
A scârţâit doar, uşa. Chiar ea îmi iese-acum afară!
Pe Polux, zău, târziu mă cam trezii şi eu!

Myrrhina. Clevstrata.

My. Veniţi, de mă 'nsoţiţi aicea, la vecină.
Niciuna dintre voi n'aude ce spun eu[1])?
Acolo am să fiu, de-a fi ca să mă cate
Bărbatu şi-oricine. De stau singură 'n casă
Imi strică somnu mâna. Au, spusu-v'am eu vouă
Să mi-se dea caerul[2])? *Cl.* Myrrhina, buná ziua.
My. Pe Castor, buná ziua! Dar ce-i astă tristeţe
Pe tine, rogu-te? *Cl.* Aşà le paşte soarta
Pe toate máritate fără' de noroc în ele.
Şi-n casă, şi-n afară, aceeaş soartă amară.
Veniam acum la tine. *My.* Şi eu la fel la tine.
Dar ce amărăciune te stăpâneşte-acum?
Durerea ce înduri, îmi cade greu şi mie!
Cl. Pe Castor, zău, te cred, cà nu este vecină,
Pe care s'o iubesc mai mult decât pe tine.
Şi nici să pot avea
Incredere mai mare
Aşà precum doresc.
My. Iţi sunt îndatorată. Dar vreau să ştiu şi eu,
Ce lucruri te frământá? *Cl.* Mai rău nici că se poate:
Mă văd batjocorită în însuş casa mea! *My.* Ce spui?
Mai zii-mi încă-odată, că n'am înţeles bine,
Ce gânduri te frământă, te rog frumos, pe Polux!
Cl. Bărbatu mă 'njoseşte în chipul cel mai rău
Şi nici nu mi-s în stare să-mi caut dreptul meu.
My. Mă minunează mult, că lucrurile astea

1) In original în *anapesti*, cu ritm de marş.

2) *colum ferri.* In vechile vremuri, îndeletnicirea de căpetenie a femeii erà: Să stea în casă şi să toarcă lâna *(Domum mansit, lanam torsit).* V. şi *Miles glor.* v. 687-690. — Ideia e exprimată în *cretici*, ritm de legànare.

www.digibuc.ro

Ar fi precum le spui, căci doar bărbaţii sunt
Acei cari nu pot sa-şi cate dreptul lor [1]).
Cl. De pilda, stărueşte pe-o fetişcană a mea,
Crescută chiar de mine, cu cheltueala mea,
S'o dau fără voinţă, să-i fie de soţie
Vechilului său.
De fapt, el o iubeşte. *My.* Te rog s'o spui
C'acuma fară frică aicea poţi s'o spui [2]).
Că suntem numai noi. *Cl.* Aşà e. *My.* Şi fata, unde-ţi e?
Care-i femeie cinstita nimic nu poate-agonisi
Fară s'o ştie barbatu. Are cevà pus deoparte
Bine nu-i va fi atunci, dacă se va dovedi
Ca-este furt dela bárbat, dar ascuns dela amant.
Al barbatului doar este, orice-ai spune cá-i al tău [3]).
Cl. Duşmana sa-mi fi fost şi nu mi-ai vorbi astfel.
My. Sá taci, [4])
Nebuno şi m' ascultă. Nu vreau [5])
Lui contra sá-i faci.
Il lasă, iubeascà-şi pe cine-o vrea, în casă tu lipsă să n'ai.
Cl. Eşti doar cu mintea 'ntreagă? Nu vezi că cele spuse
Se 'ntorc-acum şi-încontra-ta? *My.* Femeie nemintoasă,
Să te fereşti deapururi de vorba asta-a lui.
Cl. De care? *My.* Sa ieşi, muiere-afar' pe uşe [6]).
Cl. St, ia taci! *My.* Ce este? *Cl.* Vezi-l. *My.* Cine-i?

---

1) Faţă de soţiile cu zestre. Pilduirea am avut-o cu Demaenetus, în *Asinaria*. (v. 897-898).

2) *dice.... dicere.*

3) Această sfătuire juridică este dată în ritm de dans în *cretici* (— ⏑ —).

— ⏑ — | — ⏑ — | — ⏑ — | — ⏑ — |
Nam pecu- | li probam | nil habere | addecet |

Aluzie la legea Muciană, din 659, cunoscută sub numele de *Praesumptio Muciana*. Spre a înlătura bănuiala şi adulteriul, orice bun dobândit de femeie în timpul căsătoriei erà socotit ca al bărbatului.

4) In original acest răspuns se dă în *coriambi* (— ⏑ ⏑ —).

5) Se schimbă metru, în *anapesti*. (v. 204-212).

6) *i foras, mulier.*

www.digibuc.ro

Pe cine vezi? *Cl.* Bărbatul, iată-mi vine-acasă! [1])
Te du, îngrabă-acas', iubito. *My.* Mă duc să-ţi fac pe voie.
Cl. Când vom mai avea vreme, de stat împreună,
Voiu mai vorbi cu tine. Şi-acum rămâi cu bine.
My. Şi tu să mergi cu bine.

Lysidamvs. Clevstrata.

Ly. (fără a vedea pe Cleustrata) [2]). Mai presus de orice lucru, de orice desfătare strălucită cred eu că poate fi pusă dragostea şi nici că se poate să-şi închipue cinevà cevà mai cu gust, mai cu farmec. Mare minune, dece bucătarii ăştia, cari se folosesc de atâtea şi atâtea condimente, nu bobesc şi ei unul, care să le pună vârf la toate celelalte. De pildă: Dragostea, acolo unde ea şi-a pus condimentul, are să placă la toată lumea. Nici sărat şi nici cu gust nu poate fi mâncarea, în care nu se amestecă dragostea. Fierea, câtu-i ea de amară [3]), o va face miere; pe om, din trist, îl face plăcut şi vesel.

Ideile astea le am şi eu din experienţă, de acasă, iar nu din auzite, din spusa altora. Că, de, decând am prins să îndrăgesc pe Casina, sunt mai elegant, întrec în eleganţă pe Eleganţa însăş: Cutreer toţi parfumeurii şi oriunde dau peste vreo pomadă mirositoare, mă împomădez, ca sa-i fiu ei pe plac şi-i sunt, aşà mi-se pare. Dar mă chinueşte nevasta cu viaţa ei. Iat-o, îmi stă tristă. Şi cobei ăştia trebue să-i vorbesc cu blândeţe.

1) Se schimbă iar metrul. Se exprimă teamă, nelinişte. Cleustrata, zărindu-şi soţul, se teme şi curmă convorbirea.

2) Scenă interesantă pentru schimbarea metrilor. Lysidamus îşi face apariţia cântând (primele două versuri în trochaici, apoi în anapesti). Când dă cu ochii de soţie, la v. 229 *canticum* se schimbă în *recitativ* (v. 229-231). Cu v. 232 se reia *canticum* (232-237 în cretici tetram.), spre a se schimba iarăş în *recitativ*, la v. 238-246 *(trochaici septenarii)*; apoi iarăş *canticum* (247-250), care la v. 251 se schimbă în *recitativ*, care ţine pânăla v. 308.

3) *fel quod amarumst.*

www.digibuc.ro

Dragă nevestică, ce-mi faci, dragosteo [1])?
Cl. Pleacă deaci şi astâmpără-ţi mâna [2])!
Ly. Ei, Junona mea, nu stă frumos să fii aşà sàlbatecă cu Juppiter al tău. Incotro mi-o pornişi acum?
Cl. Dá-mi pace!
Ly. Stai!
Cl. Nu stau.
Ly. Dapoi şi eu, pe Polux, o să mă ţin scaiu după tine!
Cl. Rogu-te, au eşti sànàtos la minte [3])?
Ly. Sànătos. Vai, cât te iubesc!
Cl. Nu-mi trebue. Ţine-ţi iubirea.
Ly. Şi totuş n'ai sa mă poţi opri.
Cl. O sà mă omori cu zile!
Ly. (aparte) Ce bine-ar fi!
Cl. (care l-a auzit). Cred că rău nu ţi-ar părea.
Ly. Uita-te încoa spre mine, desfătareo!
Cl. Fireşte, cum îmi eşti şi tu mie.
Dar, scumpule, deunde-mi vine mirosul ăsta de pomezi?
Ly. (aparte) Aoleo, m'am fript! Mă dădui de gol, sărac de mine!
Imi vine să-mi vâr capu'n manta!
Negustorule [4]) să te prăpădească Mercurius, că mă dă-ruişi cu mirosurile astea!
Cl. Ei, om de nimic, muscă bătrână, abià mă mai pot stăpâni să nu-ţi spun ce ţi-se cuvine! La vârsta asta a ta, afemeiatule, îmi mai umbli pe străzi, aşà împomădat de sus şi până jos!
Ly. Pe Polux, am fost cu un prieten, să-şi aleagă nişte pomezi.
Cl. Cât de repede îmi găsişi minciuna! Ai pierdut orice ruşine?

---

1) La v. 229-231 canticum se schimbă în *recitativ*, pentru că Lys. îşi zărise soţia şi trebuia să-i vorbească.
2) *apstine manum.* — 3) canticum, (232-237).
4) Versurile 238-246 sunt în *trochaici septenarii*. Acì *canticum* se schimbă în recitativ.

www.digibuc.ro

Ly. Pe toate, ca să-ţi fac ţie pe voie!

Cl. In ce cocină mi te-ai balăcit?

Ly. Eu, în cocină?

Cl. Ştiu eu mai multe, decum mă socoţi tu.

Ly. Adică ce? Ce-mi ştii tu?

Cl. Că din toţi cei de vârsta ta, nu este unchiaş mai nemernic ca tine. Deunde-mi vii, om de nimic? Unde mi-ai fost? Unde mi-ai hoinărit? Unde-ai baut? Pe castor, eşti beat. Uite, cum ţi s'a boţit haina!

Ly. Să ne nefericească zeii şi pe mine şi pe tine, dacă [1]) am pus eu astăzi în gură macar o picătură de vin!

Cl. Dealtfel, fă ce pofteşti, bea, mănâncă, toacă-ţi averea [2]).

Ly. Ei, asta-i chiar prea mult, nevastă; ia mai pune-ţi straje gurii; ma asurzişi.

Mai fă [3]) şi pentru mâine economie de vorbă, să ai când mi-ei căuta iar cearta. Dar, ia asculta? Te-ai mai potolit la fire, să-mi fii aşàcum te vrea bărbatu; să nu i-te mai împotriveşti lui?

Cl. Despre ce e vorba?

Ly. Ma mai întrebi? Despre roaba noastră Casina: S'o dăm de soţie vechilului nostru, rob de treabă, şi la care n'are sa ducă lipsa de lemne, apă caldà, mâncare, veşminte [4]); şi unde-şi va puteà creşte copiii, ce-i va naşte. Mai bine acestuia, decât scutaşului acela, un rob de nimic şi fără multă cinste, care pâna acum nu s'a 'nvrednicit să-şi strângă şi el un ban, să-l aibà pus deoparte [5]).

Cl. Pe Castor, mă mir că la vârsta ta încă nu-ţi cunoşti, care ţi-e datoria!

Ly. Ce mai este?

Cl. Pentrucă, daca te-ai purta cu dreptate şi bună cuviinţă, m'ai lasà să ma îngrijesc eu de roabele mele: aceasta fiind grija mea, doar.

---

1) canticum 247-250. — 2) *disperde rem.*

3) recitativ, 251-308 *(troch. septenarii).*

4) *ligno, aqua calida, vestimentis.*

5) *peculi. Peculium* erau economiile, pe cari le puteau face robii, în vederea rescumpărării libertăţii.

www.digibuc.ro

Ly. Cum, nenorocito, ai poftă s'o dai de soţie unuia, care duce armele altora?

Cl. Pentrucă trebue să facem pe voia singurului nostru copil.

Ly. Că ne e singurul nostru copil, aşà e; întrucât însă îmi este el singurul meu copil mai mult decum îi sunt eu lui singurul sau părinte? E mai firesc lucru să se plece mai bine el voinţii mele, decât eu lui.

Cl. Pe Castor, omule, nu e lucru curat, cu ce-mi umbli tu! 265

Ly. (aparte). A cam mirosit, pare-mi-se. (tare). Eu?

Cl. Tu! Ce-mi tot îndrugi la verzi şi uscate? Dece îmi ţii aşà morţiş la lucrul àsta?

Ly. Pentru a fi dată mai bine unui rob de omenie, decât unui nemernic.

Cl. Dar dacă mă rog eu de vechil şi izbutesc ca, de hatîrul meu, s'o lase în seama lui.

Ly. Dar dacă şi eu dobândesc dela scutaş s'o lase ce- 270 luilalt, dupăcum şi cred c'am să izbutesc?

Cl. Ne-am înţeles. Vrei să chem încoa afară, ca din partea ta, pe Chalinus? Tu o să-l rogi pe el, iar eu pe vechil.

Ly. Fireşte că vreau.

Cl. Va fi acì îndată. O să vedem acum, care din noi va fi cel mai cu trecere (iese).

Ly. Hercle şi toţi zeii s'o trăsnească, c'acum îmi dă mâna 275 s'o zic! Eu mă topesc de dragoste, ca un nenorocit, pecând ea mi-se împotriveşte, caşicum ar face-o cu gând ascuns. Cele puse la cale de mine pare-mi-se că au şi început a mirosì soţiei: Deaceea mi-se dă ea aşà pe faţă de partea scutaşului.

Chalinvs. Lysidamvs.

Ly. De l-ar pierde toţi zeii şi zeiţele!

Ch. (aparte) Pe tine. (tare). Soţia ta îmi spuse că mă chemi.

Ly. Da, eu am spus să te cheme.

Ch. Spune, ce vrei! 280

Ly. Mai întâi, vreau să vorbeşti cu mine cu o mutră mai veselă. Asta-i prostie curată să mi-te arăţi duşmănos cu a-

www.digibuc.ro

cela, care are mai multă putere. Eu unul întotdeauna te-am socotit ca pe un om de omenie şi de ispravă.

Ch. Înţeleg. Dece, dacă mă socoţi astfel, nu mă şi slobozi din robie?

Ly. Asta o vreau şi eu. Dar dacă nici tu nu m'ajuţi cu fapta, ca ce m'aş grăbi şi eu?

Ch. Ce vrei? Asta vreau s'o ştiu şi eu.

Ly. Ascultă, să-ţi spun: Am făgăduit vechilului nostru să-i dau de soţie pe Casina.

Ch. La fel, soţia şi fii-tău mi-au făgăduit-o mie.

Ly. Ştiu. Insă tu ce vrei mai bine acum: Fără ea, dar om slobod, sau căsătorit cu ea, şi să rămâi toată viaţa rob, tu şi copiii tai? Alegerea stă în mâna ta: Pe care din două vrei să-o alegi?

Ch. Slobod, dacă aş fi, am să trăesc pe socoteala mea; pecând aşà, cum sunt, trăesc pe a ta. Cât despre Casina sunt hotărît să nu mă dau în laturi faţă de nimeni [1]), oricine ar fi acela.

Ly. Mergi înăuntru şi chiamă îngrabă încoa, afară, pe soţie, aci înaintea casei. Şi mai adă şi urna, cu apă şi sorţii [2]).

Ch. De minune.

Ly. Pe Polux, la urma urmei tot o să înlătur eu piedica asta, care-mi stă în cale. Pentrucă, dacă am sa văd că nu-i chip de izbândă, atunci o, s'alerg la sorţi. Prin ei am să mă răsbun şi pe tine şi pe sfătuitorii tai.

Ch. Şi totuş pe mine o să m'ajute soarta [3]).

Ly. Chiar aşà, pe Polux, ca să-ţi sfârşeşti viaţa în chinuri grozave.

Ch. Casina se va mărita cu mine, oricum şi oricât te-ai pune tu deacurmezişul.

Ly. Piei deacì din ochii mei!

Ch. Oricât ţi-aş fi eu de nesuferit, totuş am să trăesc! (iese).

Ly. Sunt eu om făr' de noroc? Imi merg mie toate dea-

1) *de Casina certum est concedere nemini.*
2) *sortem.* — 3) *sors.*

www.digibuc.ro

îndoaselea? Chiar mă şi tem ca nu cumvà soţia să fi izbutit să înduplece pe Olympio, sa nu mai ia în căsătorie pe Casina. Dacă ar fi aşà, iată-mă atunci un bătrân de nimic. Dacă n'a izbutit, îmi mai rămâne în sorţi o slabă nădejde. Şi dacă şi sorţul mă va părăsì, am să-mi aştern sabia drept căpătâiu şi să m'arunc peste ea. Dar iată Olympio, care vine tocmai la timp.

Olympio. Lysidamvs.

Ol. (către Clevstrata, ieşind din casă) [1]). Pe Polux, stăpână, în cuptor înroşit [2]) de a fi să mă arunci, să mă dospeşti acolo ca pe o pâine dospită şi nici în chipul ăsta n'o să poţi dobândi dela mine ce-mi ceri.

Ly. Sunt scăpat! După vorbele ce aud, mare e nàdejdea!

Ol. Ce tot mă înspăimânţi, stăpână, cu libertatea asta a ta? Ce, dacá tu şi chiar şi fiul táu, nu vreţi, atunci tàrà voia voastră şi cu toată părerea de rău a amândorora, m'aş putea vedeà liber cu puţine parale.

Ly. Ce este? Cu cine te sfădeşti, Olympio?

Ol. Cu aceea, cu care şi tu te sfădeşti într'una.

Ly. Cu nevastă-mea?

Ol. Nevastă, zici? Tu eşti caşi vânătorii: zi şi noapte îţi duci viaţa alături de o căţea.

Ly. Dupăce umblă ea? Ce-ţi spune?

Ol. Mă roagă, cu rugá fierbinte, să nu iau pe Casina de soţie.

Ly. Şi tu?

Ol. Am spus că nu m'aş dà înlături nici de dragul lui Juppiter, chiar de-a fi să se roage şi el, de mine.

Ly. Zeii să mi-te ţină sănătos!

Ol. Acuma fierbe toată [3]), aşà-i de înfuriată pe mine.

Ly. Pe Polux, de n'aş vrea s'o văd ruptă pe din douà [4])!

Ol. Pe Polux, cred c'aşà o să fie, numai dacă şi tu o

1) Un diverbium *(iambi senarii)*, v. 309-352.

2) *in furnum calidum.* Erà una din pedepsele sclavilor. Vezi şi *Epidicus.* v. 119.

3) *nunc in fermento totast.* — 4) *mediam dirruptam.*

www.digibuc.ro

să-mi fi om cu socoteală: Căci, pe Polux, dragostea asta a ta nesocotită mi-a ajuns de nesuferit. Soţia ta mă duşmăneşte, ăl de fii-tău la fel; numai puţin duşmani îmi sunt şi toţi ai casei.

Ly. Şi asta ce te priveşte? Unul singur să te ocrotească aci: Juppiter şi n'ai a-te sinchisi de zeişorii mai mici.

Ol. Acestea toate sunt vorbe de clacă, caşicum n'ai şti că într'o bună dimineaţă Juppiter ăsta omenesc poate dà ortul popii! Şi atunci, dacă tu, Juppiter, ai închis ochii şi când puterea ta a trecut în mâna zeilor mai mărunţei, cine o să-mi mai apere atunci spatele, capul, sau picioarele?

Ly. Viitorul îţi va fi asigurat mai frumos decât crezi tu, daca isbutim să mă 'ndrăgesc cu Casina [1]).

Ol. Pe Hercle, nu cred c'o să se poată: aşà de îndârjit stărue nevastă-ta, să nu-mi fie dată mie Casina.

Ly. De-i aşà, iată ce am să fac: Am s'arunc sorţii în urna şi am sà trag la sorţ, pentru tine şi pentru Chalinus. Vad eu ce fel e pornità afacerea: E neapàratá nevoie să lupt cu arma în mână.

Ol. Dar dacă sorţii vor ieşi altfel, decum vrei tu?

Ly. Să fie într'un ceas bun. Mă încred în zei; se cade să nadajduim în ei.

Ol. Vorba asta a ta nu preţueşte nici cât o destrămătură de aţá învechitá [2]). De pildă, toţi muritorii îşi pun nadejdea în zei şi totuş nu odată i-am văzut înşelaţi pe mulţi, cari s'au încrezut în zei.

Ly. St! Ia taci!

Ol. Ce este?

Ly. Iată-l pe Chalinus, care iese afară cu urna şi zarul. Acum va să dăm lupta piept la piept cu duşmanul [3]).

Clevstrata. Chalinvs. Lysidamvs. Olympio.

Cl. [4]) Fă-mă să înţeleg, Chalinus, ce vrea cu mine bărbatul meu.

1) *ut ego cum Casina cubem.*
2) *tittibilicio.* — 3) *conlatis signis* cu drapelele faţă în faţa.
4) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 253-423.

www.digibuc.ro

Ch. Pe Polux, după el, ar vrea să te vadă moartă, arzând pe rug, dincolo de poarta oraşului.

Cl. Pe Castor, cred şi eu că-ar vrea.

Ch. Dar eu, pe Polux, nu cred numai, când ştiu bine c'aşà este.

Ly. (aparte). E mai afurisit, decum mi-l credeam eu: Am în casă un adevărat profet. (către Ol.). Ce-ar fi, dacă am desfăşura mai cu nădejde drapelul şi am porni-o înainte-le [1])? Urmează-mă. (către ceilalţi). Voi, ce gând aveţi?

Ch. Iată aduse toate cele poruncite: Soţie, sorţi, urnă şi pe mine însumi.

Ol. E destul să fii tu, ca să-mi fie mai mult decât vreau.

Ch. Pe Polux, aşà ţi-se pare ţie; pentrucă îţi sunt caşi un bold ascuţit, îţi neliniştesc inimioara [2]) şi de frică îţi curg sudorile [3]), ca un bătut la spete ce eşti!

Ly. Taci [4]), Chalinus.

Ch. Astâmpără-ţi javra!

Ol. Ba mai degrabă pe dumnealui, care-mi face pe deşteptu.

Ly. Pune aci urna; sorţii dă-i încoa la mine. Fiţi cu luare aminte. Am crezut c'am să pot dobândi dela tine, nevastă dragă, să-mi fie dată mie Casina de soţie; credinţă, pe care o mai am încă şi acum.

Ch. Să-ţi fie dată de soţie ţie!

Ly. Da, mie — vai, nu asta am vrut să spun! Când am spus „mie", am vrut să spun „ăstuia", şi la adică chiar şi mie, aşàcum o şi doresc — pe Hercle chiar că vorbesc a napoda!

Cl. Chiar aşà, pe Polux, la fel cum te şi porţi.

Ly. Astuia — ba, pe Hercle, mai de grabă mie — Vai, în sfârşit, cu chiu, cu vai, iată-mă pe calea cea bună!

Cl. Pe Polux, te greşeşti cam des!

Ly. Aşà devine cazu, când doreşti cevà cu prea multă în-

1) *Si propius attollamus signa.* Una din numeroasele metafore, luate din lumea militară, cari sunt foarte numeroase în Plautus, pentrucă el trăià vremea marilor războaie.

2) *corculum.* — 3) *adsudescis.* — 4) *tace.*

www.digibuc.ro

focare. Insă, noi amândoi, eu şi ăsta, te rugăm că e dreptul tău.

Cl. Ce?

Ly. Uite, să-ţi spun, îndulcita mea: Cu Casina asta, fă-i pe placul vechilului ăstuia al nostru.

Cl. Numai că, pe Polux, eu una nici gândesc şi nici că mi-e aminte de aşăceva.

Ly. De-i aşă, atunci să hotărască sorţii, pe care din doi.

Cl. Zic eu, nu!

Ly. După lege, socot că este lucrul cel mai bun şi mai drept. La urma urmei, dacă o să se întâmple ceeace dorim, ne-om bucură, dacă va fi altfel, om suferi cu inima deschisă. (către Olympio). Iată-ţi zarul. Vezi ce stă scris.

Ol. Unu.

Ch. Nu e dreptate să dai mai întâi ăstuia zarul.

Ly (către Chalinus). Iată-l şi pe al tău.

Ch. Da-l încoa. Stăi: Imi veni acuma în minte cevă: Vezi, ca nucumvă, în apa, să mai fie şi un alt zar.

Ly. Ticălosule, mă iei drept tine.?

Cl. Nu este niciunu: Fii acum cu inima liniştită.

Ch. Ca norocul şi fericirea sa fie de partea mea —

Ol. Nenorocirea cea mare, mai degrabă cred, pe Polux, c'o să te pască; îţi ştiu eu sfinţenia ta: Dar, ia stai: Zarul ăsta al tau e de plop [1]), sau de brad?

Ch. Ce-are a face?

Ol. Pentrucă mi-e teamă să nu plutească pe deasupra apei.

Ly. Bine! Vezi-l. Aruncaţi acum amândoi sorţii aici. Gata! Nevastă, apa.

Ol. Nu te poţi încrede în nevasta-ta.

Ly. Fii pe pace.

Ol. Pe Hercle, cred că va fermecă zarurile, dacă le va atinge.

Ly. Taci.

Ol. Iacă tac. Facă zeii —

1) *populna*. In urna plină cu apă se aruncă zarul, care trebuiă sa cadă la fund. Deaceea el se făcea dintr'un lemn mai greu.

www.digibuc.ro

Ch. Ca astăzi să te văd cu căţeaua în spinare şi furca de gât [1]).

Ol. să-mi fie sorţii de parte-mi —

Ch. Şi, pe Hercle, să te văd spânzurat de picioare.

Ol. Şi ţie să ţi-se scoată ochii din cap prin nas.

Ch. Te temi? Funia e gata şi te-aşteaptă.

Ol. Te-ai dus pe gârlă!

Ly. Ci ca liniştiţi-vă odată.

Ol. Tac.

Ly. Acuma, tu, Clevstrata, ca să nu avem vorbă, în urmă că nu s'a lucrat cinstit, să n'ai dece mă bănui, iată voia-i la tine: scoate tu zarul.

Ol. Mă nefericeşti.

Ch. Ea o să câştige.

Cl. (către Lysidamus). Bine te gândişi.

Ch. Rog zeii — ca zarul tău să fi fugit din urnă.

Ol. Tu o spui? Au, dacă tu îmi eşti din cei fugiţi, vrei ca toata lumea să facă la fel ca tine? O, de-ar face zeii ca zarul ăsta al tău să se topească în apă, cum se spune că s'a întâmplat cândvà cu urmaşii lui Hercules [2]).

Ch. Cum o să te topeşti şi tu, când te-o înfierbânta cureaua şi asta cât de curând.

Ly. Aide, sfârşeşte-o, Olympio.

Ol. Numai să-mi dea pace înfieratul ăsta!

Ly. Norocul şi fericirea să fie de partea mea.

Ol. Aşà şi de a mea.

Ch. Nu.

Ol. Ba, da, pe Hercle.

---

1) *canem et furcam feras. Canis* — câine, dar şi un fel de butuc, ce se puneà în spinarea sclavilor. (în *Curculio*: *catellum*, v. 690). — V. studiul asupra lui Plautus, pag. 230. (Ed. Cassa Şc. 1925).

2) Urmaşii lui Hercules, copiii lui Aristodemus, urmau să tragă la sorţ cele trei oraşe greceşti: Messina, Sparta şi Argos. Primul zar trebuia să dea Messina. Atunci Cresponte, care voia să aibă acest oraş, aleargă la un şiretlic. Roagă pe Temenos, ca să facă zarul copiilor din pământ uscat la soare, iar pe al său din lemn tare. Puse în apă, zarurile de pământ se topiră şi astfel Cresponte câştigă Messina.

www.dacia.ro

Ch. Ba, de partea mea, pe Hercle.

Cl. (arătând spre Ch.) El o să câştige, (către Olym.) tu o să-ţi duci viaţa cu un nenorocit.

Ly. Sfărâmă-i fălcile nesuferitului ăla. Aide, ce-mi stai. Vezi, alungă-i mâna.

Ol. Cu palma, sau cu pumnu să-l altoesc ?

Ly. Fă cum vrei.

Ol. (isbindu-l). Ei, iată-ţi.

Cl. Ce-i lovitura [1]) asta pe tine ?

Ol. Pentrucă mi-a poruncit Juppiter al meu.

Cl. (către Chal.) Isbeşte-l acum şi tu peste fălci, cum ţi-a făcut şi el.

Ol. M'a luat aghiuţă ! Juppiter, pumnii ăstuia mă deteră gata !

Ly. Ce-i isbitura asta pe tine ?

Ch. Pentrucă mi-a poruncit Junona a mea.

Ly. (către Olymp.). N'avem încotro, dacă ea şi-a luat aerul de stăpână aici. când eu încă sunt în viaţă.

Cl. Vorbeşte unu, se cade să i-se dea şi celuilalt rândul la vorbă.

Ol. Dece-mi alungă norocul ?

Ly. Chalinus, te sfătuesc să-ţi păzeşti pielea.

Ch. Cred şi eu, dupăce făcile mi-au fost luate cu asalt.

Ly. Aide, dragă nevastă, acum la zar : Voi, fiţi liniştiţi. De teamă, nici că mai ştiu, unde mă aflu. M'am dus ! Inima mi-e bolnavă : stă gata să sară din locul ei [2]). Pieptul mi-e sbuciumat de sbucium.

Cl. Am apucat zarul în mână.

Ly. Scoate-l afară

Ch. Să-mi fi sunat ceasul cel depe urmă ?

Ol. Arată-l. E chiar zarul meu !

Ch. Ba, mai de grabă, e spânzurătoarea ta !

Cl. Ai fost învins, Chalinus.

Ly. Mă bucur, Olympio, că zeii ne-au ajutat.

---

1) *tactio.* — 2) *iam dudum salit.*

www.digibuc.ro

Ol. Au făcut-o, mulţumită credinţei mele şi a strămoşilor mei!

Ly. Mergi înăuntru, nevastă şi îngrijeşte de nuntă.

Cl. Voiu face, aşàcum ţi-e porunca.

Ly. Tu ştii că deaici şi pânăla casa, dela ţară, unde el o să-o ducă, e o buná cale de drum?

Cl. Ştiu.

Ly. Mergi înăuntru. Ori cât de acru ţi-ar stà la inimă afacerea asta, totuş îngrijeşte să fie totul gata.

Cl. Aşà va fi (iese).

Ly. Să mergem şi noi înăuntru, să-i îndemnăm să se grăbească.

Ol. Nucumvà te zábovesc eu?

Ly. Pentrucá, de faţa cu ästa, nu-i chip să mai lungim vorba. (ies).

Chalinvs.

Să [1]) mă spânzur cu frânghia ce a fi ca să mi-o cumpár,
Bani aş cheltui degeaba şi duşmanii tot m'ar rîde.
Şi la urma ce nevoie, că şi-aşà sunt mort de-a bine.
Soarta m'a învins: Casina cu vechilul se marită.
Că m'a biruit vechilul, asta mult nu ma framânta.
Cât ma doare staruinţa moşului să o marite,
Cu cellalt şi eu, sarmanul, să rămân cel tras pe sfoară.
Tremurà în graba-i moşu, se sbateà, nenorocitul
Şi saltà de bucurie [2]) că vechilul biruise!
Stäi! Incoa să sar deoparte, uşa văd că se deschide,
Mă ajutá; mă susţine, ca prietenă ce-mi este.
O să pot deaici raspunde la vicleni cu viclenie!

Olympio. Lysidamvs. Chalinvs.

Ol. Lasă să vină el numai la ţará, c'am să ţi-l trimit îndărăt la oraş cu fuca de gât şi încovoiat de şale, ca un cărbunar [3]).

1) Deaci, v. 424—514 avem un Diverbium *(iambi senarii)*.

2) *ut sussultabat.*

3) *carbonarium.* Probabil că-şi duceau cărbunii legaţi de amândouă părţile, de un lemn încovoiat, cum sunt cobiliţele Oltenilor noştrii pe

www.digibuc.ro

Ly. Aşà i-se şi cade.

Ol. Las' pe mine, c'am eu grije să-l dichisesc.

Ly. Dacă Chalinus erà acasă, voiam să-l trimit după târgueli, cu tine, pentru ca pelângă întristare să mai adăugăm duşmanului nostru şi äst necaz.

Ch. (aparte) Să mă dau îndărăt spre perete, cum face racul. Neştiut trebue să le prind vorbirea, pentrucă unul mă chinueşte, celălalt mă frământa de gelosie. Dar mirele, cu haina lui înàlbità, bătutul la spete, maldarul de nuele, ce mândru îmi păşeşte încoa! O să-mi amân moartea, hotărît lucru, până îl trimit pe el mai întâi pe lumea cealaltă.

Ol. Cu câtă supunere arătatu-m'am eu către tine! Ceeace doreai aşà de mult, am facut să ţi-se împlinească. Vei avea astăzi ce să iubeşti, fără să te ştie nevasta.

Ly. Taci! Aşà să-mi ajute zeii, de-mi mai pot stăpâni buzele, să nu te sărut pentru treaba asta, dragostea mea!

Ch. (aparte) Ce, să-l sărute? Ce fel de treabă? Ce, dragoste a lui? Pe Hercle, pare-mi-se că ästa umblă să-i spargă vechilului băşica [1]).

Ol. Şi, mă iubeşti tu acum?

Ly. Ba, pe Polux, mai mult ca pe mine însumi. Mă laşi să te îmbraţişez?

Ch. (aparte) Ce, „să-l îmbrăţişeze"?

Ol. Te las.

Ly. Cum te ating, mi-se pare că ling miere curată [2])!

Ol. Inlături, îndragostitule, fugi dela spatele meu!

Ch. (aparte) Aia e, aia, ce face el acum cu vechilul: Acelaş lucru şi cu mine, mai acum câtevà zile, ieşindu-i în cale, încercase să mă facă şi pe mine intendent, sub poartă.

Ol. Fostu-ţi-am eu astàzi pe placu-ţi; datu-ţi-am pläceri?

Ly. La fel şi eu, câte zile oiu mai avea, am să-ţi am de grije mai mult ca mie însumi.

Ch. (aparte). Pe Hercle, o să-şi împreune astăzi picioarele,

---

străzile Bucureştilor. Inţelesul e acesta: Sclavii, din pricina greutăţii butucului dela gât, mergeau încovoiaţi. — 1) *Vesicam.* — 2) *mel lingere.*

www.digibuc.ro

pare-mi-se: Fără îndoială, bătrânul ăsta umblă după bărbaţi [1]).

Ly. Cum am s'o mai sarut eu astăzi pe Casina, ce lucruri dulci am să-mi pregatesc, fără ştirea nevestei!

Ch. Ei! Pe Polux, abiă acum în sfârşit pricepui şi eu toată comedia: El e care se prapadeşte după Casina. Îi am pe amândoi la mână.

Ly. Pe Hercle, ard de dorinţa de a o îmbrăţişa, de a o săruta.

Ol. Ai rabdare să se facă mai întâi nunta. Ce-i graba asta, nenorocitule!

Ly. Iubesc.

Ol. Cred însă că nu se va putea chiar astăzi.

Ly. Ba, da, dacă şi ţie ţi-e aminte să fii slobozit mâine, din robie.

Ch. (aparte) Acum e acum. Să-mi lungesc mai [2]) bine urechile: E timpul ca dintr'o singură lovitura să-i pot prinde frumuşel pe cei doi mistreţi.

Ly. La acest prieten şi vecin al meu, am pregătit un locşor: I-am destainuit toată dragostea şi el mi-a fagăduit să-mi facă rost de aşăceva.

Ol. Dar nevasta sa? Unde-o să fie ea?

Ly. Am gasit eu leacul: Nevastă-mea o va chemà aci, la ea, la nuntă, să stea la noi, sa o ajute, să mâe cu ea. Am sfatuit-o eu şi nevastă-mea mi-a spus că-aşà va face. Femeia se va culcà la noi, iar pe barbatul sau îl voiu face să plece de-acasa. Tu ai sa-ţi duci nevasta la ţara, adică aici, cât timp va ţine şi nunta mea cu Casina. A doua zi, înainte de-a se lumina de ziua, o să ţi-o duci apoi deaici la ţară. E destul de bine ticluit?

Ol. Minunat!

Ch. (aparte). Aide, puneţi-vă voi numai la lucru: Pe Hercle, cu toată şiretenia voastra n'o să vă fie de-a bună.

Ly. Ştii ce-ai să faci acuma?

Ol. Spune.

Li. Ţine punga cu bani. Mergi şi târgueşte; grăbeşte-te!

---

1) *Barbatos. Barbatus* — om care poartă barbă. — 2) *magi' sunt.*

www.digibuc.ro

Vreau, ştii, lucruri bune: mezeluri delicate, cât se poate de delicate.

Ol. Bine.

Ly. Cumpără: sepioare, scoici, calmari [1]), pâinişoare de orz—

Ch. (aparte). Ba mai bine de grâu, de eşti om deştept!

Ly. Parloagă [2]).

Ch. (aparte). Dece, rogu-te, nu mai bine sandale de lemn [3]) cu cari să-ţi bată [4]) obrajii, batrân nemernic!

Ol. Vrei poate şi peşte din cel cu limba ascuţită [5])?

Ly. La ce nevoie, când am nevastă acasa. Ea ne e peştele cu limba ascuţită, ca una càreia nu-i tace niciodată guriţa.

Ol. Am să vàd eu la faţa locului ce aş putea să cumpăr din mulţimea de peşte.

Ly. Bine zici. Du-te. Economie de bani să nu-mi faci; să târgueşti din belşug. Eu însă musai: trebue să dau cu ochii de acest vecin al meu, sa aiba grije de celece i-am dat în seama.

Ol. Mă pot duce?

Ly. Chiar vreau — (ies amândoi).

Ch. Cu de trei ori [6]) sfânta libertate de-a fi să fiu răsplătit şi tot nu m'aş îndura sa nu le pregătesc dumnealor una astazi sa se ducá pomina, sa nu-i destainuesc stapânei toată afacerea pe de-arost. Ii am la mână pe aceşti duşmani ai mei, aşà vinovaţi cum sunt. Şi-acum, dacă stăpâna o înţelege, care îi e datoria, izbânda va fi toată a noastră. I-aş prinde frumuşel pe amândoi. Ziua de azi e spre norocul nostru. Din biruiţi ce eram, biruim noi acum [7]).

Mă duc înauntru, ca bucatele, pe cari le pregăteşte celălalt bucátar, să le pregătesc eu acum într'alt fel. Că ce s'a pre-

---

1) *lolligunculas*, un fel de peşte cefalopod. *(calmar* pe fr.).

2) *soleas*. Joc de cuvinte imposibil de redat. *Solea*, un fel de peşte de mare *(sole*, pe fr.), dar *solea* mai însemnează şi: sandale (talpa care se lega sub picior, cu curele). In acest din urmă înţeles îl ia Chalinus.

3) *sculponeas*. *Sculponeae* = bocanci cu tălpi de lemn, *(sabot*, fr.).

4) *tibi battuatur*.

5) *lingulacas*. Un fel de peşte cu limba în formă de sabie (după Gruterus). Joc de cuvinte cu cele ce urmează.

6) *tribu' non*. — 7) *iam uicti uicimus*.

www.digibuc.ro

gătit pentru el să fie caşi nepregătit şi să-i fie pregătit ceeace nu i-se pregătia.

ACTVL AL III-lea.

Lysidamvs. Alcesimvs.

Ly. [1]) Vreau să ştiu acum, Alcesimus, de-mi eşti prieten, ori neprieten; acum e hopul cel mare; acum bătalia e în toiul ei. A mă mai dojeni, la ce iubesc, vorbele astea dă-le la pustiu, „cu părul alb", „la o vârstă aşà de puţin potrivită", dă-le şi p'astea la pustiu, „că sunt om însurat", punele şi p'astea la un loc cu celelalte.

Al. Un om mai cazut la dragoste ca tine, nici c'am mai putut vedea un altul.

Ly. Vezi să-ţi fie casa liberă.

Al. Pe Polux, odatace m'am hotărît să trimit deacasă la tine pe toţi robii şi roabele mele.

Ly. Oh. cât de plin de înţelepciune eşti! Dar vezi ca nu cumvà să-ţi uiţi de ceeace cântă mierla [2]), prin aste versuri: „Sa te îngrijeşti ca fiecare sà-şi vină cu mâncarea sa, caşicum ar fi să meargă la Sutrium [3])

Al. N'am sà-mi uit.

Ly. Ei, acum în sfârşit eşti mai înţelept ca toţi înţelepţii. Ai grije, eu mă reped puţin până în for. Acum mă întorc şi eu.

Al. Mergi sănàtos.

Ly. Ingrijeşte de-o limbă la casa ta.

Al. La ce?

Ly. Sa mă strige, când oiu veni.

Al. O! Eşti chiar bun de bătut: prea eşti plin de duh!

Ly. La ce mi-ar folosì iubirea, dacă mi-ar lipsì priceperea şi duhul? Cautà şi tu să n'am nevoie să umblu după tine.

Al. N'am să mă urnesc deloc deacasă.

---

1) Recitativ, dela v. 515 — 562 *(troch. septenarii)*.

2) *merula*. Alte ediţii: *Colax*, un personagiu dintr'o comedie cu acelaş nume, atribuită lui Naevius şi Plautus chiar, (după mărturia lui Terentius, în prolog *Eunuchus*, v. 25).

3) *Sutrium*. Aluzie la resistenţa dela Sutrium a lui Camillus împotriva Galilor, când fiecare soldat avù ordinul să-şi aducă mâncarea cu el.

www.digibuc.ro

Clevstrata. Alcesimus.

Cl. Pe Castor,
Văd şi eu dece bărbatu mă rugà mereu într'una,
Mă zorea să chem la mine pe vecina dealături,
Să-i rămâe lui pe seamă-i casa liberă şi pace,
Ca să-şi aibă, unde-şi duce pe Casina cea iubită.
Dar şi eu nu-i fac pe voie s'o poftesc încoa la mine,
Să nu-i lase casa goală moşului îndrăgostit,
Dobitoc ca un berbece. Dară văd că-mi vine afară
Senatorul dealături, cel ce apără poporul [1]).
El, vecinul [2]) ce'mprumută casa lui bărbatu-meu.
Ce n'ar face, zău, să-l cumperi cu-n mertic de sare proastă!

Al. Mă mir că n'a trimes încă deaici, dela vecină, să-mi poftească soţia, care tot adastă în casă, gătită, să fie gata, când o pofti-o. Dar iată-mi şi vecina; cred că vine s'o poftească. Bună ziua, Clevstrata.

Cl. Şi ţie, Arcesimus, la fel. Unde ţi-e nevasta?

Al. Acasă, pe tine te adastă, să vii la ea s'o chemi, că doar aşà m'a rugat bărbatul tău s'o trimet la tine, să-ţi fie de de-ajutor. S'o chem?

Cl. Dă-i pace; n'o chema. E poate şi ea în treburi.

Al. Niciuna.

Cl. Dă-i pace; nu vreau s'o stingheresc dela treburi; m'oiu întâlni cu ea mai târziu.

Al. Par'că erà vorba că vă pregătiţi aci, la voi, de nuntă.

Cl. Şi mă pregătesc şi o pregatesc.

Al. Şi n'ai nevoie de vreun ajutor?

Cl. Sunt destui [3]) în casă. După nuntă, am să mă 'ntâlnesc eu atunci cu ea. Acum sănătate şi ei la fel, din parte-mi.

Al. (aparte). Ce să mă fac acum? Mare mai fù şi pacostea asta peste capul meu, nenorocitul de mine, din pricina acelui nelegiuit ţap bătrân, fără dinţi, care îmi făcù posna asta! Făgăduesc altora ajutorul soţiei mele, caşicum aş avea aerul că le cerşesc mâncarea [4]). Afurisit să fie cel care îmi

1) *popli p. populi.* — 2) *meu' uicinus.* — 3) *satî' domist.*
4) *quasi catillatum. Catillo-are* = a linge cuiva farfuriile.

www.digibuc.ro

spuse că nevastă-sa o s'o poftească pe a mea; iar ea îmi spune că se poate lipsi de ajutorul ei.

Pe Polux, mare minune să nu-i fi mirosit cevà vecinei ăştia a mele! Dar, judecând altfel lucrurile, mă 'ntorc şi-mi zic: Că dacă ar fi simţit cevà, ar fi cătat să intre în vorbă cu mine. Ia să mă duc eu acasă, să readuc din nou corabia la matcă [1]). (iese).

Cl. Pe unul, iată-mi-l frumuşel tras pe sfoară! Ce neràbdători mai sunt şi nenorociţii ăştia de bătrâni!

Acum aş voi să vină nepricopsitul ăla de barbatu-meu, cu chipul lui baccelit, să-mi pot bate şi de el joc, cum îmi batui şi de ăsta. Mi-e chiar aminte să vâr o mică intrigă între ei.

Dar iată-l că vine. Şi, când îl vezi ce serios păşeşte, ai crede că cine ştie ce om de ispravă îmi este.

Lysidamvs. Clevstrata.

Ly. [2]) (fără s'o vadă). După mine, e chiar prostie curată ca omul cazut la dragoste sa se duca în for, tocmai în ziua, în care are să fie cu aceea, pe care o iubeşte; aşàcum făcui eu, ca un prost ce sunt! Imi pierdui ziua [3]), cu un proces al unei rude a mele. Că i-am pierdut procesul, la urma urmei, mă bucur, pe Hercle, deoarece n'o să mă mai cheme nimeni, să le apăr pricina.

Dealtfel, după părerea mea, cel care îşi caută un apărător, ar trebui ca mai întâi sa-l cerceteze şi să se încredinţeze, dacă acela, pe care şi-l alege, îşi are, sau nu, gândurile cu el. Daca-i spune că nu, sà-l lase atunci în plata domnului, să se ducă acasă, ca pe unul, care n'are toate gândurile cu el.

Dar iată-mi şi nevasta înaintea uşii. Vai, nefericitul de mine! Mă tem să nu fi fost surdă şi să-mi fi auzit toate astea.

Cl. (aparte). Am auzit, pe Castor, spre marea ta nenorocire!

Ly. (aparte). Să mă dau mai lângă ea. (tare). Ce faci, bucuria vieţii mele?

---

1) *subducam nauim rusum in puluinaria.*
2) Diverbium, v. 563 — 620. *(iambi senarii).* — 3) *contriui diem.*

www.digibuc.ro

Cl. Pe Castor, te adăstam pe tine.

Ly. E chiar totul pregătit? Ai trecut[1]) aici, la noi pe vecina dealături, să-ţi fie de ajutor?

Cl. Am chemat-o, aşăcum îmi spuseseşi. Insă acest tovarăş al tău, prea bunul tău prieten, nu ştiu ce i-o fi suflat[2]) nevestii-sii. Când am poftit-o, mi-a spus că n'o poate mâna încoa.

Ly. Ăsta-i păcatu tău ăl mare: n'ai destul pe vino încoa[3]).

Cl. A avea pe vino-încoa cu bărbaţii străini, nu stă, dragă bărbate, în firea femeii măritate; asta e meserie de femeie de stradă! Du-te tu şi pofteşte-o: Eu sunt în treburi, în casă, dragă bărbate.

Ly. De-i aşà, dă-i zor.

Cl. Bine. (aparte). Pe Polux, de n'am să-i strecor puţină teamă în suflet! O să mi-l joc astăzi cum trebue pe acest robit dragostei.

Alcesimvs. Lysidamvs.

Al. (fără să-l vadă). Venii afară să văd, de nu s'a înapoiat cumvà din for îndrăgostitul nostru, care, caşi un strigoiu, şi-a bătut joc de mine şi de soţia mea. Dar iată-l înaintea casei. (tare). Veneam chiar la tine, pe Hercle.

Ly. Şi eu, pe Hercle, tot la tine. Ia spune, om de nimic? Ce ţi-am încredinţat eu? Ce m'am rugat eu de tine?

Al. Ce este?

Ly. Ce bine îmi mai golişi casa! Cum îţi mai mânaşi nevasta încoa, la noi! Din pricina ta mă pierd şi eu şi prilejul, ce mi-se prilejeşte.

Al. Dece nu te spânzuri mai bine? Nu eşti tu, care îmi spuseşi că nevasta ta va veni să poftească pe a mea?

Ly. Fireşte. Dar ea spune că a venit şi că tu i-ai spus că nu vrei s'o laşi.

Al. Dar dacă[4]), aceeaş nevastă a ta, neîntrebată de ni-

---

1) *traduxti huc.* — 2) *nescioquid se sufflauit uxori suae.*

3) *blanda es parum*: Eşti prea puţin blândă.

4) *quin.* Adverbul acesta se repetă de 12 ori, aproape cu acelaş înţeles, făcând un joc de cuvinte, enervant, spre a provocà rîsul.

www.digibuc.ro

meni, îmi spuse că n'are nevoie de ajutorul alei mele!

Ly. Dar dacă chiar ea mă mână să vin s'o poftesc!

Al. Dar dacă acuma numai am eu poftă!

Ly. Dar dacă mă pierzi!

Al. Dar dacă e bine aşà; dar dacă te voiu face să aştepţi mult şi bine; dar dacă am eu poftă să-ţi —

Ly. Dar dacă —

Al. aduc cevà mâhnire!

Ly. Dar dacă şi eu am s'o îndur cu plăcere! Acest „dar dacă", al tău, o să te usture astăzi mai mult pe tine decât pe mine.

Al. Dar dacă, pe Hercle, la urmă te-or pierde zeii?

Ly. Ascultă acum! Ai de gând să-ţi trimiţi nevasta la noi?

Al. N'aveţi decât să vă duceţi să vă spânzuraţi cu toţii: cu a mea, cu a ta şi chiar şi cu amanta ta. Du-te şi vezi-ţi de alte treburi: O să-i spun nevestei să treacă la nevasta ta, pe-aici, prin grădină. (iese).

Ly. Acuma-mi eşti prieten, ca un adevărat frate de cruce. Insă, sub ce pasăre prevestitoare de rău mi-a fost dat să am dragostea asta şi cu ce m'am făcut eu vinovat faţă de Venus, de atâtea belele se tot aţin în calea unui aşà îndrăgostit ca mine! Stai! Ce să fie cu sgomotul acela, în casa noastră, rogu-vă?

Pardalisca. Lysidamvs.

Pa. Pierdută, pierdută! Şi moartă sunt toată [1]),
De frică în mine şi viaţa mi-e stată,
Mi-e moartă şi tremur [2]) din membrele toate!
Scăpare să aflu, la cine să umblu?
In casă văzut-am, ce lucruri grozave,
Sub ochi-mi acolo, ce mare sfidare!

1) *Nulla sum, nulla sum, tota, tota, occidi.*

Al doilea canticum, lung de 137 versuri (dela 621—758), cu mici întreruperi la v. 630-633, 637-640, 646-647, 677-683, unde metrul se schimbă în *trochaici* (recitativ). — 2) *membra tremunt.*

www.digibuc.ro

Şi cată departe, de ea, Clevstrată,
Tu du-te mai bine, rău ţie nu-ţi facă,
Nebună cum este, pornită-n mânie!
Şi sabia în grabă din mână i-o smulgeţi.

Ly. Ce-o mai fi şi asta? La ce-o fi ieşit ea încoa afară, aşà de înspăimântată şi fără viaţă în ea [1])? Pardalisca!

Pa. Sunt pierdută! Din ce parte sunet de voce îmi isbeşte urechile?

Ly. Priveşte numai încoa la mine.

Pa. O, stăpâne scump!

Ly. Ce-ţi e? Dece eşti aşà de turburată?

Pa. Sunt pierdută!

Ly. Dece eşti pierdută?

Pa. Sunt pierdută, pierdută caşi tine!

Ly. Vai, sunt pierdut eu? Cum asta?

Pa. Vai de tine [2])!

Ly. Ba, vorba asta, mai bine de capu-ţi să-ţi fie!

Pa. Rogu-te, ţine-mă să nu cad [3]).

Ly. Orice ar fi, vorbeşte-mi repede.

Pa. Apasă-mi pieptul. Fă-mi vânt, te rog, cu haina.

Ly. Mă tem ce-o mai fi şi bazaconia asta? Nu cumvà o fi gustat cevà băutură de a lui Bacchus şi i s'o fi urcat la cap?

Pa. Apucă-mă bine de urechi, rugu-te [4]).

Ly. Du-te de te spânzură deaci, dela mine. Să te piardă zeii, cu pieptul, urechile şi capul tău, cu tot! Dacă nu aflu dela tine, ce însemnează asta şi încă repede, am să-ţi sparg capul cu creri cu tot, vipero, care, ca o prăpădită ce-mi eşti, îţi bătuşi destul joc de mine.

Pa. Dragă stăpâne.

Ly. Ce vrei, scumpa mea servitoare?

Pa. Eşti prea rău.

---

1) Lysidamus se întreabă în *recitativ*. La fel îi dă şi P. răspunsul v. 630-633. — 2) Deaci se reia *canticum*, care se mai întrerupe trei versuri (v. 637-640) şi un vers. (646-647) în *recitativ*.

3) *ne cadam tene me.* — 4) *canticum.*

www.digibuc.ro

Ly. Te cam pripeşti la vorbă. Ia, orice-ar fi, vorbeşte, spune-mi pe scurt: Ce sgomot fù àla, înăuntru?

Pa. O vei şti, ascultă. Roaba ta, aci, înăuntru, la noi, s'apucă mai acum să săvârşească o nenorocire din cele mai mari, de aşà fel, cum nu şade frumos faţa de frumoasele deprinderi greceşti.

Ly. Ce anume?

Pa. Spaima îmi opreşte vorbele pe limbă.

Ly. O să ştiu şi eu odată despre ce e vorba? Ce comedie mai e şi asta?

Pa. Să-ţi spun. Roaba ta, pe care vrei s'o dai de soţie vechilului tău, ea, înăuntru —

Ly. Ce, înăuntru? Ce este?

Pa. Imită purtările rele ale femeilor rele, cari îşi ameninţă bărbaţii lor: viaţa —

Ly. Aşàdar ce face?

Pa. Vai!

Ly. Ce este?

Pa. S'o curme — spune că vrea viaţa, o sabie —

Ly. Ei?

Pa. O sabie —

Ly. Ce e cu sabia asta?

Pa. O are.

Ly. Vai, nenorocitul de mine! Dece o are?

Pa. Se aţine după toţi prin toată casa şi nici că lasă pe carevà să se apropie mai mult de ea. Şi astfel, toată lumea, vârîtă prin dulapuri, pe sub paturi, stă amuţită de teamă [1]).

Ly. Sunt prăpădit, sunt mort! Care să fie pricina nenorocirii ăştia aşà de repede?

Pa. A înebunit!

Ly. Om mai fără pic de noroc ca mine altul cine-i?

Pa. Ba, de-ai şti încă ce vorbe mai spuse astăzi!

Ly. Şi asta vreau s'o ştiu: Ce a spus?

Pa. Auzi-le. S'a jurat cu vorbă sfântă [2]), pe toţi zeii şi

1) *metu mussitant.* — 2) *deierauit.*

www.digibuc.ro

zeiţele, să ucidă pe cela, cu care se va culcà în noaptea asta.

Ly. Pe mine să mă ucidă [1])?

Pa. Oare lucrul äste te priveşte întru câtvà pe tine?

Ly. Vai!

Pa. Ce ai tu de-a 'mpărţit cu ea?

Ly. Mă greşii. Pe vechilul ăla, vrusei să spun.

Pa. Cu bună ştiinţă te tot greşeşti alături de drum! 675

Ly. Nu cumvà mă ameninţă ea şi pe mine?

Pa. Impotriva ta, mai ales, este ea pornită, mai mult decât faţă [2]) de oricare altul.

Ly. Şi pentruce?

Pa. Pentrucă tu eşti cel care o dai de nevastă lui Olympio: şi că nici tu, nici ea, nici bărbatul ei, n'o să mai fiţi în viaţa până mâine. Pentru lucrul acesta, încoa fost-am 680
mânată să ţi-o spun,
din partea ei, să iei bine seama.

Ly. Pe Hercle, sunt pierdut, nefericitul de mine!

Pa. (aparte). Aşà îţi şi trebue.

Ly. Nici [3]) c'a fost şi nici c'o să mai fie cândvà vreun bătrân îndrăgostit aşà de nefericit ca mine! 685

Pa. (aparte). Bine-mi mai bătui joc de el! Toate astea sunt numai gogoşi curate. Stăpâna mea, împreună cu vecina deaci, au pus la cale minciuna şi eu fusei mânată încoa să-mi bat joc de el.

Ly. Ei, Pardalisca.

Pa. Ce este?

Ly. Este —

Pa. Ce?

Ly. Este că vreau să aflu un lucru dela tine.

Pa. Mi-aduci întârziere!

Ly Şi tu mie disperare! Casina, şi acuma mai ţine ea sabia 690
în mână?

Pa. O are, însă două.

---

1) *men occidet?*. — 2) Aci *canticum* se schimbă din nou în *recitativ*, v. 677-683. — 3) Se reia *canticum*, până la sfârşitul scenei.

www.digibuc.ro

Ly. Cum două?

Pa. Cu una zice c'o să te ucidă pe tine, cu cealaltă pe vechil.

Ly. Cel mai amenințat să fiu ucis, dintre toți, cari sunt în viață, eu sunt. Să îmbrac platoșea, e, cred, cel mai sanătos lucru ce-mi rămâne de făcut. Dar nevastă-mea? Nu se dă pelângă ea să i-o smulgă?

Pa. Nimeni nu cutează să se apropie de ea.

L. S'o înduplece cu ruga.

Pa. O roagă ea. Nu vrea să lase sabia din mână, cu niciun chip, pentru nimic în lume, până nu s'o știi că n'o să fie dată de soție vechilului.

Ly. Vrea, nu vrea, o să se mărite azi cu el. Adică ce, să nu duc eu la bun sfârșit cele puse la cale, să se marite cu mine — adică cu ăla, vrusei să zic, cu vechilul nostru.

Pa. Te greșești cam des [1]).

Ly. Spaima îmi împiedică vorba. Te rog însă, spune-i nevestei, c'o rog s'o înduplece cu ruga, să lase sabia din mână, ca să pot intra în casă.

Pa. O să-i spun.

Ly. Roagă-o și tu.

Pa. Am s'o rog și eu.

Ly. Dar cu blândețe să-ți fie ruga, așàcum ți-e firea. Dar m' auzi tu? Dacă o să isbutești, am să-ți dau sandale și un inel de aur, să-l porți în deget și încă multe alte bunătăți.

Pa. Silința mi-oiu da-o.

Ly. Să cați să isbutești.

Pa. Deacù mă duc,
Afară numai dacă
Nu vrei sà mă întârzii!

Ly. Te dù și 'n grijă să ai.

In sfârșit iată-mi și ajutorul, se întoarce cu târguelile. Duce cu sine un adevărat convoiu.

1) *Saepicule.*

www.digibuc.ro

Olympio. Chytrio. Lysidamvs.

Ol. (către Chytrio, bucătar). Ai grije, hoţule, să-ţi ai strânsă sub drapel ceata de mărăcini [1]).

Chy. Ce e aia „ceata de mărăcini"?

Ol. Pentrucă, pe ce pun mâna, îl şi şterpelesc. Te încerci să le iei înapoi, te şi sfâşie fără multă vorbă. Deaceea, oriunde pun ei piciorul, două nenorociri s'abat dintr'odată asupra stăpânilor.

Chy. Zău!

Ol. Stai! Mă întârziiu şi n'alerg în calea stăpânului, aşă, ştii, mareţ, nobil şi prietenos.

Ly. Bunule bărbat, bună ziua.

Ol. Aşă e.

Ly. Cum stăm?

Ol. Tu îndragostit şi eu mort de foame şi sete.

Ly. Te văd calcând cu multă eleganţă.

Ol. Ha! pe ziua de azi * * *

Ly. Stai, nu-mi face pe grozavul.

Ol. Oah! îmi duhăe vorba-ţi.

Ly. Care?

Ol. Asta! O să mi-te astâmperi odată? Şi apoi,

πράγματά μοι παρέχεις [2])

Ly. Da-voiu ţie
Un μέγα κακόν [3])
De nu te opreşti.

Ol. Ὦ, Ζεῦ,
Te dă mai laoparte,
De nu vrei
Să vărs acù pe tine!

Ly. Stai!

Ol. Ce-i? Cine-i omul ăsta?

Ly. Stăpânu-tău [4]), eu sunt.

Ol. Care stăpân?

1) *sentis.* Mărăcini spini, fig. Mâini cu clenciuri (robi cari fură).
2) *Nu-mi mai bate capul cu iscusinţa ta.* — 3) *Un mare rău.*
4) *eru' sum.*

www.digibuc.ro

Ly. Ala, al cărui rob tu eşti.
Ol. Eu, rob?
Ly. Da, al meu [1]).
Ol. Nu sunt eu om liber? Adu-ţi aminte, adu-ţi aminte!
Ly. Opreşte-te, stăi.
Ol. Dă-mi pace!
Ly. Sunt robul tău.
Ol. Foarte bine.
Ly. Te rog, Olympiaşule dragă, părintele meu, patronul meu [2])!
Ol. Hâm,
Incepi să-mi fii deştept!
Ly. Chiar robul tău eu sunt [3]).
Ol. La ce nevoie am de-un rob aşà nătâng?
Ly. Ei-acum? O sa ma-aduci la viaţă?
Ol. Când va să fie cina gata.
Ly. De-i aşà, ăştia să se ducà 'n casa.
Ol. (către însoţitori). Ingraba iute mergeţi în casá şi iute [4]) să vă fie treaba. C'acum voiu fi şi eu în casá şi cina făceţi-mi-o nabădàioasá. Dar, gustoasa şi aleasă o vreau, iar nu spanacuri de oameni neciopliţi [5]). Ce-mi mai staţi? (către Lys.) Du-te şi tu, că eu am treaba aici. Acum, în sfârşit, ce zabavá te mai ţine?
Ly. Se spune că'n casă Casina
O sabie ea ţine în mâna,
Cu care va să ne mântue
Pe mine şi pe tine.
Ol. Pricep. Las-o s'o aibă.
Nimicuri toate. Le ştiu eu

1) *ac meu'*.
2) Oridecâteori stăpânii sunt la cheremul robilor, aceştia devin îndrăsneţi şi obrasnici. (Compară scena din *Asinaria*, v. 680-745).
3) *tuo' sum.* — 4) *propere cito.... et cito deproperate. Cita* joc de cuvinte cu *Chytrio*, numele bucătarului.
5) *barbarico bliteo.* Aluzie ironică la vechea sobrietate romană în comparaţie cu luxul meselor greceşti.

www.digibuc.ro

Aste fleacuri muereşti.
Ia, ai tu cu mine, în casă.
Ly. Pe Polux, dar, eu mă tem
De vreo nenorocire.
Du-te tu, mai bine acolo,
Cată mai întâi, să vezi,
In casă, ce să fie.
Ol. Viaţa mi-e şi mie dragă
La fel cum îţi e şi-ata.
Dar ai tu numai, cu mine.
Ly. Dacă-aşà îţi e porunca
Aid' să merg şi eu cu tine.

ACTVL AL IV-lea.

Pardalisca [1]).

Pa. Pe Polux, dacă-n Nemeea, în Olymp sau peaiurea,
S'a văzut, zău, vreodată, aşà rîs şi aşà ocară,
Posnă mai posnaş jucată, cum se joacă-aci 'năuntru,
Moşului, stăpânul nostru şi vechilului Olympio!
Casa toată forfoteşte: E 'n mişcare; grabă mare:
Moşu sbiară în cunie [2]), ia la zor pe bucătari:
„O să isprăviţi odată? Daţi cevà de e să daţi?
Daţi-i zor că ora mesei a trecut demult şi ea"!
Iar la rându-i şi vechilul, spălat şi 'mbrăcat în alb,
Tot ţinând pe cap cununa, se tot plimbă zor prin casă.
Şi-n odaia dealături, cele după muiereturi,
Pe scutaş îl dichisesc, mireasa ca el să fie,
Casina ce vor s'o dea lui Olymp vechilul nostru.
Şi stăpâna şi vecina, ce mai femei prefăcute,
Caşicum n'ar şti niciuna posna, care va să fie!
Dar bucătarii, ce credeţi, câtă glumă, câtă şagă,
Datu-s'au de partea noastră, moşu ce mâncà să n'aibă.
D'aia, ei răstoarnă 'ntruna oalele, ce fierb în vatră,

1) Un diverbium, *(iambi senarii)*. v. 759 — 797. — 2) *culina*.

www.digibuc.ro

Şi pe foc îl sting cu apă [1]), spusu-le-a şi lor s'o facă,
Să poată pe moş şi ele să-l dee pe uşe-afară,
Nemâncat, gonit din casă! Ş'apoi să rămână ele
Să se 'ndoape cu mâncare. Ştiu c'ar fi curat în stare
Şi-o corabie să înghită, de-a fi plină cu mâncare,
Mâncăcioasele de ele! Insă uşa se deschide.

Lysidamvs. Pardalisca.

Ly. (vorbind din uşe spre intrare). Ca nişte femei de treabă ce-mi sunteţi, nevastă, o să vă ospataţi voi singure, când cina va fi gata [2]): Eu voiu mâncà la ţară. Ţin să însoţesc acolo pe noii căsătoriţi, spre a nu răpi cinevà pe Casina — că doar cunosc eu apucăturile cele rele ale oamenilor. Petreceţi după pofta inimii, însă nu întârziaţi să-i trimiteţi pe amândoi cât mai de vreme, ca să putem ajunge pe lumină.

Acasă am să fiu înapoi mâine, când mă voiu ospătà şi eu, nevastă, ca lumea.

Pa. (aparte). Se întâmplă aşàcum spusei eu c'o să fie: muierile dădură afară nemâncat pe bàtrân.

Ly. Ce-mi lucrezi aci?

Pa. Umblu şi eu încotro mă mână stăpâna.

Ly. Serios?

Pa. Serios.

Ly. Ce-mi spionezi peaci?

Pa. Eu una ştiu că n'am ce spionà.

Ly. Şterge-o: Tu mi-te plimbi peaci, când înăuntru ceilalţi nu-şi vad capul de treabă ce au.

Pa. Mă duc.

Ly. De-i aşà, şterge-o repede deaci, răutatea răutăţilor. Insfârşit, se duse! Pot şi eu să-mi deschid aci inima: când iubeşti, oricâtă foame ţi-ar fi, de mâncat însă poftă n'ai, zău, pe Hercle.

Dar iată că-mi vine încoa, împodobit cu coroană şi panglici şi tizul meu [3]) vechilul, ginerele cel dealdoilea al miresei.

1) *ignem restinguont aqua.* — 2) *cena ubi erit cocta.*
3) *meu' socius.*

www.digibuc.ro

Olympio. Lysidamvs.

Ol. Aide [1]), flautistule [2]), când va fi s'o scoată încoa afară pe mireasă, tu să prinzi a zice din flaut dulcele cântec al miresei, să răsune toată piaţa:

Ly. Ol. Hymen, hymenee, hymen!

Ly. Ce faci, mântuirea mea!

Ol. Pe Hercle, m'a apucat o foame, din acelea nesănătoasele[3]).

Ly. Şi pe mine o dragoste!

Ol. Pe Hercle, asta nu-mi ţine de cald. Ţie dragostea îţi ţine loc de mâncare, pecând mie îmi tot ghiorţâe [4]) maţele de foame.

Ly. Dar ce-o mai fi şi pe lalâele alea [5]), de-mi tot zăbovesc acolo, în casă? Par'c'ar face-o într'adins: Eu mă zoresc şi ele dabiă se mişca din loc!

Ol. Ce zici, dacă am începe dinnou să cântăm la uşe cântecul miresei? Or ieşi poate mai repede afară!

Ly. Aşà zic şi eu. Şi-am să te-ajut şi eu, că doar nunta-i şi pentru mine.

Ly. Ol. Hymen, hymenee, hymen!

Ly. M'a dat gata, nenorocitul de mine! Cântecul ăsta al miresei, mă rupse [6])! Boala aceea, de care ard de dorinţă să má rup, nu-i chip şi pace.

Ol. Pe Polux, dacă erai un cal, ai fi fost de nedomolit [7]).

Ly. Dece?

Ol. Prea eşti nabadaios.

Ly. M'ai încercat tu, să mă ştii?

Ol. Zeii sa-mi dea altcevà mai bun! Dar a scărţâit uşa: Vin încoa.

Ly. Pe Hercle, însfârşit se îndurară şi zeii!

---

1) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 798 — 814. — 2) Flautistul muzicant al piesei, care cântă ariile, în *canticum* şi ţinea isonul, în *recitativ;* ori cânta cântece de joc (v. *Persa, Stichus)*, de nuntă ca aci, melodii între pause (*Pseudolus*, v. 573.) — 3) *hau salubriter.* — 4) *murmurant.*

5) *remeligines* — aceea care întârzâie, care abiă se mişcă.

6) *dirrumpi.* — 7) *indomabilis.*

www.digibuc.ro

Chalinvs. Pardalisca. Olympio.
Lysidamvs. Clevstrata.

Ch. Incepe să-mi miroase Casinus dedeparte.
Pa. [1]) Peste prag-afară, pasul tău ţi-l poartă, binişor mireasă,
Să păşeşti din casă fericită-n viaţă [2]),
Să-ţi îngropi bărbatul,
Tu să fii cea tare, să-ţi învingi bărbatu, să-i fii lui stăpână.
Biru-el cu vocea, tu să-l stăpâneşti: bărbatul te'mbrace şi tu să-l despoi.
Noaptea şi ziua, să ştii să-l înşeli,
Te rog, să nu-ţi uiţi.
Ol. Pe Hercle, de păcătui-va, a ei va fi nenorocirea [3]).
Ly. Taci. *Ol.* Nu tac. *Ly.* Dece?
Ol. L'aşà rea sfătuitoare vorbe rele i-se cade [4]).
Ly. Vrei să-mi strici întreg dichisu, să fie cum n'ar fi fost [5]) ?
După asta umblă ele, asta vor, treaba s'o 'ncurce.
Pa. Acum-Olympio, c'ai vrut-o
Primeşte-ţi dela noi mireasa.
Ol. Imi daţi-atunci, de e sa-mi daţi, mireasa mea deazi?
Ly. Intraţi în casă [6]). *Pa.* S'o iei cu binişoru pe astă Fetişcană, cinstită şi curată. *Ol.* Aşà voiu face.
Pa. Rămâneţi sánătoşi. *Ol.* Plecaţi-acum. *Ly.* Plecaţi. *Cl.* Cu sănàtate, dar. —
Ly. Nevasta, dusu-mi-s'a? *Ol.* E'n casă, nu te teme. *Ly.* Bine, Acuma mi-s şi eu, pe Polux, fără grijă!
Inimioaro, miereo dulce, primăvara mea cea mică! *Ol.* Ei, De eşti deştept, mi te fereşte!
E doar a mea. *Ly.* O ştiu, dar vezi că fructu-i mai întâi al meu.
Ol. Ia ţine torţa asta. *Ly.* Mai bine-o ţin pe ea.

1) Al treilea canticum, v. 815—846. — 2) Erà semn rău, dacă mireasa, păşind peste prag, îl atingea cu piciorul. Caşi la noi în credinţa poporului — 3) In original versul acesta e în *iambus septenarius.*
4) *mala malae male monstrat.* — 5) *ex parata inparatam.*
6) Către roabele, cari însoţiau presupusa mireasă (robul Chalinus).

www.digibuc.ro

Tu, Venus, cea a tot putinte [1]), mi-ai dat atâtea bunătăţi,
Că mi-o dăduşi s'o am pe asta! *Ol.* Oh,
corpuşuşor-îmmlădios!
Nevastă mea micuţă — Ce-i asta?
Ly. Ce-i? *Ol.* Mi-apasă greu picioru,
Curat bou de Lucana [2]). *Ly.* Ia, taci [3])!
Fumul că e fum şi încă mai uşor ca sânu-i nu-i.
Ol. Pe Polux, un sânişor aşà drăguţ — Aoleo, vai mie!
Ly. Ce este?
Ol. Pieptul mi-l repezi cu cotul, par'că-ar fi fost un berbece.
Ly. Dece o atingi, rogu-te, cu mâna aşà greu? Uite, la mine, dacă o mângâi aşà frumos, nu se răsboeşte. Vai!
Ol. Ce-ţi e?
Ly. Rogu-te, câtu-i de sdravănă! Mai mai să mă repeadă jos cu cotu [4]).
Ol. Se vede că-i aminte să meargă la culcare [5]).
Ly. Atunci să mergem.
Ol. Aide, frumoasa frumoaselor.

ACTVL AL V-lea.

Myrrhina. Pardalisca. Clevstrata.

My.[6]). Bine ospătate şi aşàcum se cuvine, ieşim şi noi încoa afară să privim din stradă la petrecerea de nunta. Pe Castor, nu cred să fi mai rîs vreodată cu aşà voie bună şi nici c'o să mai rîd, de ce are să vină.
Pa. Curioasă să aflu ce-o să facă Chalinus, mireasa cea scornită, cu noul ei bărbat!
My. Şi înşelătorie mai iscusită n'a putut încolţi în mintea vre-

1) *Venu' multipotens.* — 2) *quasi luca bos.* Prin boi de Lucana se înţelegeau elefanţii, pentrucă apărură pentru prima oară în Lucania.
3) Canticum se schimbă. Scena sfârşeşte în diverbium *(iambi senarii)*, v. 847-854). — 4) *cubito.* Joc de cuvinte cu cele ce urmează.
5) *cubitum ire uolt. Cubitum.* Sup. verb. *cubo-are* = a se culca. Joc de cuvinte cu subst. *cubitus*, din versul precedent.
6) Al patrulea canticum, v. 855 – 962; sfârşitul e un recitativ *(trochaici septenarii)*, dela v. 963. Un act în veselie şi cântece.

www.digibuc.ro

unui poet, decum fù scornitura asta, meşteşugit scornită de noi.

Cl. Cât aş dori să-mi văd acum unchiaşul, ieşind afară cu falca stâlcită, căci nu poate fi un altul mai ticălos ca el.

* * * * [1]) bine înţeles afară de acela,
care-i puse la 'ndemână casa, un ticălos nici că se poate mai blestemat ca el, cred eu.

* * * * aci, gardian de pază, te
vreau să-mi fii, Pardalisca, pe cel ce va
ieşi încoa * * să mi-l iei în bătaie de joc.
Pa. Bucuros am să o fac
* * şi aşàcum mi-e obiceiul.

Cl. * * la seamă de-aci la toate: ne spune tot ce-or face ei înăuntru.

My. Dă-ne de veste, rogu-te.

Cl. Şi le poţi spune cu îndrăsneală, orice ţi-ar trece prin minte.

My. Taci, dela noi a scărţâit uşa.

Olympio. Myrrhina. Clevstrata.
Pardalisca.

Ol. (crezându-se sigur). Incotro să fug, unde să m'ascund, cum să dosesc ocara asta, nu ştiu, aşà de grozavă ruşine s'a abătut asupra stăpânului şi a mea, de nunta noastră, într'atât e de mare batjocura, aşà de mult m'a cuprins spaima, că ne-am făcut amândoi de ocara lumii! Şi pelângă toate astea, ca un nemintos ce sunt, mai fac şi altă dobitocie: că mi-e ruşine mie însumi. eu care pânăaci n'am avut dece mă ruşina.

(Către public). Fiţi cu luare-aminte, să vă povestesc şi vouă păţania mea: merită să fie auzită şi de voi. Intru atât sunt de posnaşe să fie auzite şi povestite din nou cele ce pătimii eu înăuntru.

Dupăce îmi dusei înăuntru pe această nouă a mea mireasă, o îndreptai drept spre odaia de culcare. Şi erà acolo un întunerec beshă, par'că am fi fost într'un puţ. Până nu-i unchiaşul aci „culcă-te", îi zic eu.

1) Textul comediei, până la sfârşit, prezintă lipsuri mari.

www.digibuc.ro

O culc, o-ntind, o îmbunesc, o mângâi,
Să fac eu mai întâi nunta,
Să-i joc unchiaşului renghiu.
Mă domolesc dintr'o dată, că * * * *
Mă uit mereu în toate părţile,
Ca nucumvà unchiaşul * * *
Dintr'un început îi cer şerpoaicii
Să-mi de o guriţă.
Mâna mi-o alungă,
Iar cât despre guriţă,
Să vrea, nici pomeneală!

Cu cât mai mult înfierbânţeala începe-a mă cuprinde, cu atât se naşte şi în mine dorinţa să dau gata pe Casina, moşului să-i fac figura. Trag atunci zăvorul la uşe, să nu mă surprindă — unchiaşul.

Cl. (către Pard). Aide, dă-te lângă el şi vorbeşte-i.

Pa. Rogu-te, unde-ţi e noua ta mireasă?

Ol. Pe Hercle, m'am dus! Ne ştie lumea.

Pa. De-i aşà se cade acum să ne povesteşti şi nouă întâmplarea pe deaîntregul. Ce se petrece înăuntru? Ce face Casina? Fost-a ea cum trebue?

Ol. Ruşine mi-e a spune.
Pa. Ne spune aşà la rând,
Precum o începuseşi.
Ol. Pe Hercle, mi-e ruşine.
Pa. Ia-ţi inima în dinţi.
Din pat, dela culcare, deacolo să mi-o'ncepi.
Ce s'a mai întâmplat?
Ol. E lucru ruşinos.
Pa. S'or feri s'o mai facă, cei cari-or auzi.
Ol. * * * e mare.
Pa. Iţi pierzi vremea degeaba. Urmează mai departe.
Ol. Când * * * * apoi pe dedesupt.
Pa. Ce? *Ol.* Oh!
Pa. Ce? *Ol.* Ah!

www.digibuc.ro

Pa. * * * este? *Ol.* Oh, erà aşà de mare!

Teama mă cuprinse să nu aibă cumvà vreun fier.

Mă pusei pe cercetate. Tot cercetând să nu fie cumvà vreo sabie, o apuc de mâner.

Dar, pecând îmi tot făceam socoteala în mine, că nu putea să aibă o sabie, căci ar fi fost rece.

Pa. Spune.

Ol. Mi-e, zău, ruşine.

Pa. Au, fost-a vreo rădăcină?

Ol. N'a fost.

Pa. Vreun castravete, poate?

Ol. Pe Hercle, nici pomeneală să fi fost cevà dinspre partea leguminoasă; însă, oricum ar fi fost, e lucru sigur că nu erà din cei atinşi de mană.

Astfel, orice erà, dar mare erà.

Pa. Peurmă, ce-a mai fost. Spune.

Ol. Atunci prind a spune: „Casina", zic eu, „rogu-te, nevestica mea dragă, dece te porţi cu atâta duşmănie faţa de bărbatu-táu? Pe Hercle, cu câtă nedreptate de porţi faţă de un om, care te-a dorit aşà de mult"!

Ea însă, nici vorbă să scoată şi-şi apăra cu haina treaba aia a voastră muierească. Când văzui bariera oprită, mă rog atunci să-mi dea voie să m' apropiiu de cealaltă parte.

Umblu s'o întorc, pe coate [1]) * * * * * * *

Ea nu zice nici pâs * * * * * * * * *

Mă ridic pentru ca asupra ei * * * * * * *

şi pe ea în * * * * * * * * * * * *

My. Cu ce haz povesteşte * * * * * * * *

Ol. O guriţă * * * * * * * * * * *

aşà îmi înţapă buzele cu barba, par'că ar fi fost un mărăcine * * *

N'apucai să mă ridic deabinelea pe genunchi, că-mi şi repezi pieptu cu picioarele [2]). Cad jos din pat cu capul înainte. Sare pe mine şi-mi umilă fălcile cu pumnii.

1) sprijinindu-mă (?). — 2) *pectu' mihi pedibus percutit.*

www.digibuc.ro

Pe tăcute atunci, mă strecor fugind afară, în halul ăsta, în care mă vedeţi, ca să dau şi unchiaşului rândul, să bea din acelaş pahar băutura, pe care am băut-o şi eu.

Pa. Foarte bine. Dar haina, unde-ţi-e?

Ol. Am lăsat-o aci, înăuntru.

Pa. Ei, acum? Are haz festa, pe care v'am jucat-o?

Ol. O merit. Dar a scârţâit uşa. Au, tot ea, să fie, care mă urmăreşte?

Lysidamvs. Chalinvs.

Ly. De-aşà ruşine mare
Nu ştiu, zău, ce să mă fac,
Şi nevasta n'aş putea-o
In ochi drept să o privesc
Aşà sunt de prăpădit!
Pe faţă sunt date toate
Mai rău nici că se mai poate,
Sunt mort, nenorocitul!
* * * * * * aşà fui strâns cu uşa.
* * * * nu ştiu cum o să fac, nevasta să mă ierte.
* * * * * * şi desbrăcat de haină, aşà nenorocit.
* * * * * * * şi nunta clandestină.
* * * * * * * * * — socot eu
* * * * * * pentru mine e lucrul cel mai bun.
Să merg-acasă la nevastă
Să-mi batá ale spete [1]),
Să spăl aşà ocară.
Dar cine va voi asupra lui să-şi ia
O grije ce m'apasă? Nu ştiu ce să mă fac,
Să fug şi eu d'acasă, ca sclavii necinstiţi.
Că de mă duc acasă, grozav mă tem de spete.
C'a fost la mijloc glumă? Eu ştiu una şi bună,
Că fui săpunit bine, din chiar aşà senin,
C'aşà mi-a trebuit.

1) *sufferamque meum tergum.*

www.digibuc.ro

S'o iau la sănătoasa, pe-aicea şi să fug.

Cl. Hei! Ia-mi stai acolo, îndrăgostitule!

Ly. M'am dus pe copcă! Mă strigă. Să fac pe surdul şi să fug.

Chalinvs. Lysidamvs. Clevstrata. Myrrhina. Olympio.

Ch. (către Lysid.).[1]) Unde-mi eşti tu, ăla, care-mi ai apucături de Marsilian? De-ţi mai arde-acum de dragoste, prilejul e bine venit. Vino înapoi la odaie. Pe Hercle, te-a luat aghiuţă. Aide, apropie-te tu, numai. In chipul ăsta o să am şi eu parte cu tine, de un judecător nepărtinitor, în afară de cei cari sunt adunaţi aci.

Ly. (aparte). M'am dus pe copcă! Individu ăla o să-mi dea gata rinichii, cu bâta. Peaici să-mi fac drum de fugit, că peacolo îmi aţine calea ăla, care sfarîmă rinichii[2]).

Cl. Iţi poftesc multă salutare, craidonule!

Ly. Iată-acum şi nevasta în cale-mi! Mă aflu chiar între ciocan şi nicovală[3]), nici nu ştiu peunde să fug. De partea asta: lupi; de ceastălaltă: căţele. Lupoaica asta din stânga îmi aţine calea cu bâta.

Pe Hercle, ia să schimb eu acuma vorba ceea din bătrâni: S'o iau peaci, că poate nădăjduesc să fie mai blândă căţeaua asta din stânga.

My. Ce-mi faci, desmăritatule[4])!

Cl. Dragă bărbate, deunde-mi vii cu îmbrăcămintea asta? Ce-ţi făcuşi bastonul, unde-ţi lăsaşi haina depe tine?

My. In crailâcuri, în dragoste cu Casina, pare-mi-se să şi-le fie pierdut.

Ly. Sunt mort!

Ch. Ei, mai mergem acum la culcare? Casina eu sunt.

Ly. Spânzură-te!

---

1) Comedia sfârşeşte în recitativ *(trochaici septenarii)* deci în muzică şi veselie. — 2) *lumbifragium.* Cuvânt plautin, caşi: *dentifrangibulus* (sfărîmător de dinţi), *nucifragibulus* (sfărîmător de nuci) etc.

3) *inter sacrum saxumque.* (între altar şi piatră. V. *Captivi* v. 617).

4) *dismărite.*

www.digibuc.ro

Ch. Nu mă mai iubeşti?

Cl. Dece nu spui, ce-ai făcut cu haina?

Ly. Pe Hercle, Bacchantă-nebună, nu soţie —

Cl. Bacchantă, ai!

Ly. Pe Hercle, soţie Bacchantă-nebună —

My. Aiurează deştept, căci, pe Castor, acum nu-i sărbătorea de prăsnuire a Bacchantelor [1]).

Ly. Nu ştiam şi totuş eşti o Bacchantă.

Cl. Ce? Bacchantă?

Ly. Şi totuş chiar aşà e. —

Cl. Pe Castor, ai fricà.

Ly. Eu? Pe Hercle, minţi.

Cl. Eşti galben rău de tot * * * * * * * [2]).

Ol. Mă făcù chiar de ocară, nenorocitul de mine, cu blestemăţiile lui.

Ly. Nu taci!

Ol. Nu, pe Hercle, nu tac şi pace. Căci tu mi-ai tot bătut capul într'una să cer în căsătorie pe Casina, din pricina dragostei tale pentru ea.

Ly. Am făcut eu ce spui?

Ol. Ba nu, Hector Traianul —

Ly. Pe tine te-a prins. Făcut-am eu astea toate, câte le spuneţi voi?

Cl. Şi mă mai şi întrebi?

Ly. Pe Hecle, dacă-am făcut-o, rău am făcut.

Cl. Vino tu numai în casă să te învăţ eu minte, dacă ţi-e mintea scurtă.

Ly. Pe Hercle, de-i aşà, să mă 'ncred mai bine în voi, în cele ce spuneţi voi. Insă, nevastă, arată-te cu iertare faţă de soţul tău: Myrrhina, roagă-o pe Clevstrata.

Dacă deazi înainte pe Casina, am s'o mai iubesc, ori de am să mă mai gândesc numai [3]) s'o mai iubesc, dacă am să mai

1) Pasagiu interesant. Bacch. fură oprite de Senat în 186 a. Cr. Ar rezulta deaci că piesa fù jucată înaintea acestei date.

2) Urmează şeapte versuri în crâmpee de cuvinte fără niciun înţeles.

3) *aut amasso Casinam, aut occepso modo.*

www.digibuc.ro

fac aşăceva, mă poţi, nevastă dragă, să mă ş̧pânzuri şi lovì cu nueaua.

My. Pe Castor, cred că-i poţi da iertarea asta, Clevstrata.

Cl. Am să fac, cum mă îndemni (Către Lys.). Pentru aceea 1005
şi eu acum îţi dau iertarea asta, cu inimă mai uşoară [1]), ca să nu facem povestea şi mai lungă, din lungă decum este.

Ly. Numai eşti supărată?

Cl. Nu sunt supărată.

Ly. Mă pot încrede în spusa ta?

Cl. Da, în a mea.

Ly. Nevastă mai drăguţă, decum-i a mea, nu cred sa mai aibă un altul.

Cl. (către Chalinus). Aide, dă-i bastonul şi haina.

Ch. Ţine-le, dacă aşà-i porunca.

Pe Polux, cu ocara tot eu fusei cel rămas:

Mă măritai cu doi şi niciunul nu-mi făcù, ce se cam obiş- 1010
nueşte unei mirese [2]).

(către public). Privitori, ce-o să se cam întâmple înàuntru,

---

1) *minu' grauate. Minu'* p. *minus:* eliziunea lui *s* final. Plautus ne înfăţişează exemple numeroase şi totdeodată destul de caracteristice de asemeni eliziuni, în special a lui *s* final (*meu', tuo', bonu', sumu', eru', priu' quam, quibu', fabulatu's* etc. pentru: *meus, tuus, bonus, sumus, erus, priusquam, quibus, fabulatus es*), şi a unor vocale, ca: *a (poste*, p. *postea), i (magi'*, p. *magis), e (nemp'* p. *nempe),* ori a lui *r* înainte de *s (rusum* p. *rursum,* caşi *susum* p. *sursum),* exemple pe cari le-am însemnat jos în notă şi cari vin să completeze cele arătate în prefaţă.

2) *neuter fecit quod nouae nuptae solet.* Casina este comedia cea mai licenţioasă din tot teatrul plautin. Cu toate acestea, a fost una din comediile cele mai gustate. Ni-se spune în prolog: *„Când piesa fù pentru întâia oară jucată, a întrecut pe toate celelalte“.*

In urmă, când se readuseră din nou, pe scena romană, comediile lui Plautus, în secolul întâi înainte de Cristos, după moartea poetului, pentrucă piesele deatunci nu erau pe gustul publicului, seria reprezentaţiilor fù deschisă cu Casina. Şi mai târziu, comedia fù reprezentată. Probă marca de teatru *„Casina Plauti“*, găsită la Pompei (Orelli *inscrip.* 2539). Aceasta ne arată, care erà preferinţa publicului.

(Notă pusă pentru echilibrarea paginei).

www.digibuc.ro

o să vi-o spunem noi. Casina asta se nimeri să fie fata vecinului dealături şi pe ea o va lua de soţie Euthynicus, băiatul stăpânului nostru.

Acum, drept este ca şi voi să daţi o răsplată binemeritată, prin aplauzele voastre binemeritate [1]): Cine-o va face, să aibă deapururi parte, fără să-l ştie nevasta, de-o iubită, după pofta inimii; iar cel care nu va bate din palme, cât l-ar ţine puterile de tare, un ţap mânjit cu mocirlă împuţită să-i ţie loc de iubită.

1) *manibus meritis meritam mercedem.* Exemplu frumos de alliteraţie.

www.digibuc.ro

— VII —

CISTELLARIA.

(POVESTEA CU CUTIOARA CU JUCĂRII)

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

SELENIVM. MERETRIX.	Selenivm. Curtezană.
GYMNASIVM. MERETRIX.	Gymnasivm. Curtezană.
LENA.	Lena.
AUXILIVM. DEVS (PROLOGUS).	Auxilivm. zeu (prologus).
ALCESIMARCHVS. ADULESCENS.	Alcesimarchvs. Tânăr.
THYNISCVS (?) SERVVS.	Thyniscvs. Rob.
SENEX.	Bătrân.
LAMPADIO. SERVVS.	Lampadio. Rob.
MELAENIS. LENA.	Melaenis. Codoașe.
PHANOSTRATA. MATRONA.	Phanostrata. Matroană.
HALISCA. ANCILLA.	Halisca. Servitoare.
DEMIPHO. SENEX.	Demipho. Bătrân.

— Acțiunea se petrece în Sicyon —

www.digibuc.ro

CISTELLARIA.

REPREZENTATĂ ÎNTRE ANII 201—199 A. CR. (G. MICHAUT).

— I. Piesă din greceşte, după o comedie a lui Menandrus. *Cistellaria*, pe româneşte: *cutioara cu jucării*. Numele împrumutat dela un detaliu secundar, pentrucă prin ajutorul unei cutioare cu jucării se face recunoaşterea unei fete. Este comedia, care are cele mai multe lipsuri.

Are prologus în corpul piesei, pronunţat de două persoane: Un actor şi o persoană fictivă, un zeu. E un prolog original.

— II. *Cuprinsul.* Actul I-iu. Dialog între două curtezane tinere şi mama uneia din ele, din care aflăm caracterul minunat al uneia, *Selenium* şi ticăloşenia alteia, bătrâna *Lena*. *Selenium* iubeşte pe un tânăr, pe care părinţii umblă să-l însoare cu o alta; deaci mâhnire şi supărare.

Prologus. Ni se spune cine erà *Selenium*. Erà fată de cetăţeni, copil din dragoste al *Phanostratei*, siluità cândvà de un tânăr, *Demipho*, astăzi om în vârstă şi de ruşine fusese aruncată în stradă, punându-i alături o cutie cu jucării. Fata fù culeasă de o curtezană, *Lena* şi dată unei prietene, curtezanei *Melaenis*, care o crescù, dându-i o educaţie frumoasà. Ajungând mare, cunoscù pe tânărul *Alcesimarchus* şi între ei se născù o dragoste sinceră.

Actul al II-lea. Fără mult înţeles din pricina lipsurilor. Rezultă disperarea tânărului, pentrucă îl respingeà acuma *Selenium*.

Actul al III-lea. Tânărul *Alcesimarchus* încearcă să se desvinovăţească faţă de mama adoptivă a lui *Selenium*. care nu-l crede. *Lampadio*, robul, care erà în căutarea fetei, pe care el o lepădase odinioară, zăreşte pe mătuşa, care o ridicase atunci. Dela el, *Melaenis* află adevărul şi se hotărăşte să redea părinţilor pe *Selenium*.

Actul al IV-lea. *Melaenis* în drum cu *Selenium* spre casa părinţilor ei. *Alcesimarchus* le iese în cale, făcând pe disperatul şi răpeşte pe fată. In fugă, îi scapă cutia cu jucării.

Actul al V-lea. *Halisca*, roaba lui *Melaenis* e în căutarea cutiei. Dela ea, *Phanostrata*, mama cea adevărată, află adevărul şi-şi regăseşte copila.

— III. O fată pierdută este regăsită prin ajutorul unei cutioare cu jucării. Tema nu e unică în teatrul lui Plautus; aşàceva mai întâlnim şi într'o altă comedie, în *Rudens*. Subiectul este tratat simplu, fără interes, fără viaţă, fară mişcare, lucru aşà de puţin obişnuit la Plautus. E una din comediile cele mai slabe. Intriga aproape de loc. *Melaenis*, care ar fi putut creà un frumos conflict dramatic, căutând să reţină şi să

www.digibuc.ro

nu se despartă aşà de uşor de o fată, pe care o crescuse şi-i erà dragă, renunţă aşà de uşor la ea. Oricât de frumos ar fi gestul de a reda părinţilor pe fiica lor, o oarecare împotrivire ar fi avut cevà mai omenesc, la o curtezană de suflet, cum ne e înfăţişată *Melaenis*.

— IV. Eroii. Dacă intriga lasă atât de mult de dorit, în schimb comedia îşi are farmecul ei, în fericita opoziţie dintre cele două tinere curtezane: *Gymnasium* şi *Selenium*; dintre cele două bătrâne: *Lena* şi *Melaenis*.

Pecând Gymnasium s'a resemnat, obişnuindu-se repede cu meseria ei de curtezană, cu ideea că „în fiece zi trebue să se culce cu bărbaţii", Selenium, deşi trăită în acelaş mediu de curtezane, a rămas totuş curată la suflet, bună, iubitoare, iertătoare şi duioasă. Iubeşte pe unul singur şi suferă în ea necredinţa acestuia. Plautus a făcut din Selenium figura cea mai simpatică.

Şi alături iarăş două caractere, două contraste: *Lena*, bătrâna mamă a lui Gyimnasium, curtezană ordinară, fără conştiinţă, limbută, beţivă, fără pic de suflet. Işi speculează fata în modul cel mai josnic. Lena e o a doua *Cleaereta*, din *Asinaria*.

Pecând *Melaenis*, deşi curtezană bătrână, este femeie de inimă, care creşte frumos o fată, ce nu era a ei, gândindu-se mai mult la fericirea copilei decât la interesul ei de curtezană. Cu drept cuvânt *Cistellaria* poate fi socotită o piesă de contraste, menite a înlocui o intrigă.

— V. Morala. Nu ştim ce-a urmărit Plautus prin comedia de faţă: Să ne introducă în mediul curtezanelor şi prin contrast să facă să reiasă în evidenţă caracterul minunat al lui Selenium?

— VI. Comedia de faţă se caracterizează prin următoarele: 1) Prologus, care nu vine la început, ca de obiceiu, ci la sfârşitul actului întâi, caşi la o altă comedie *(Miles Gloriosus)*. De fapt sunt două prologuri; 2) Este o comedie serioasă, de sentiment, în care personagiile comice lipsesc; 3) Din cuvintele curtezanei *Lena*, din actul I-iu, cari ne înfăţişează aceeaş mentalitate caşi Cleaereta din *Asinaria*, cunoaştem viaţa şi apucăturile acestui soiu de femei; 4) Interesant este sfârşitul prologului, cu aluziile la Carthaginezi; deasemenea sfârşiiul comediei, cu privire la actori; 5) Nebunia (parodierea amorului) ca temă dramatică; 6) Comedie cu textul cel mai mutilat: lipsesc scene întregi

— VII. Ca *muzică*, dacă Cistellaria ar fi fost completă, ar fi făcut parte din piesele, în cari predomină *recitativul (septenarii trohaici şi iambi)*. In toată piesa sunt trei *canticum*, versurile: 1 — 37; 203 — 228; 671 — 703. Cel mai interesant e canticum al doilea (203 — 228), al lui Alcesimarchus asupra amorului.

— VIII. Nu se cunoaşte nicio imitaţie modernă.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI.

Un tânăr din Lemnos silueşte o fată din Sicyon. El se reîntoarce în patrie şi prin căsătorie dobândeşte o fată. Fata din Sicyon naşte şi ea, la rândul ei, o fată, pe care un rob o ia şi o leapădă, punându-se însă la pândă. O curtezană o ia şi o dăruieşte unei alteia.

Mai târziu, plecând din Lemnos, tânărul se căsătoreşte cu aceea, pe care o siluise, iar pe fata, pe care o născuse la Lemnos, o dă în căsătorie unui tânăr, căzut la dragoste după fata aceea, care fusese lepădata.

Şi astfel, fiind recunoscută ca cetăţeană, Alcesimarchus o are acum de soţie, după lege şi obiceiul locului.

ACTUL I-u.

Selenivm. Gymnasivm. Lena.

Sel. [1]) Dacă până acum te-am iubit şi mi te-am socotit prietenă, draga mea Gymnasium, pe tine şi pe maică-ta, astăzi mi-aţi aratat-o cu prisosinţa şi tu şi ea. Soră să-mi fi fost şi nu ştiu ce fel ai fi putut mai bine [2]) să mă ai în mai mare cinstire, lucru care, după mine, cred că n'ar fi fost cu putinţă.

Astfel, lasându-vă la o parte toate celelalte treburi ale voastre, toată grija vă eram eu. Deaceea şi eu vă iubesc şi vă port recunoştiinţa mea toată.

Gy. Pe Polux, de bună seamă, preţuirea asta a ta ne onorează; ne îndeamnă să te cercetăm mai des,

să-ţi putem fi de folos:

Astfel, la masa ta, ne-ai făcut o aşă plăcută şi strălucită primire, că ne-om aminti de ea într'una.

In vers acrostih.

1) Canticum, v. 1 — 37. — 2) *magi' potueris.*

www.digibuc.ro

Sel. Pe Polux, am făcut-o cu dragă inimă şi, în ce mă priveşte, socot să vă mai împlinesc şi alte dorinţi, pe cari am să vad că le aveţi.

Le. Cum spune acela, care a fost purtat pe o mare liniştita de un vânt prielnic, mă bucur că am venit [1]) — pe Castor la fel şi noi am fost primite astăzi la tine,

în chipul cel mai plăcut,

afară de rândueala în serviciul mesei, care n'a prea fost cine ştie ce, sa-mi placă şi mie!

Sel. Cum asta, rogu-te?

Le. Vinul fuse cam pe sponciu şi cât fuse şi ala botezat cu apă.

Gy. Şi dumneata acuma! Se cade să vorbeşti una ca asta!

Le. Ba se cade şi-i şi drept. Şi apoi nu suntem între noi?

Sel. Că vă iubesc, e meritul vostru, că şi voi vă îngrijiţi de mine şi mă preţuiţi, aşăcum trebue.

Le. Pe Polux, ar trebui, draga mea Selenium, caşi tagma asta a noastră de muiereturi să fim şi noi odata binevoitoare unele faţă de altele,

să ne purtăm cu prietenie!

Nu vezi tu doamnele din lumea mare, matroanele cele nobile, cum îşi caută prietenia şi se silesc să şi-o păstreze bine strânsă între ele. De-a fi să facem şi noi acelaş lucru, de ne-am purta la fel ca ele, nu ne-am duce viaţa din greu, în cea mai mare invidie. Ele ţin să avem mereu nevoie de ajutorul lor.

Că trăim prin noi înşine, nu le place
şi-ar voi să dăm într'una fuga la ele,
să le cădem în genunchi, cu rugă.

Dacă te-ai dus la ele, mai bine ai fi vrut să nu te-i fi dus, în aşă ne laudă pe faţă tagma noastră, în dos însă, oridecâteori li-se prilejeşte, ne trag cu viclenie câteun duş rece [2]).

Spun în gura mare că noi le luăm bărbaţii, că le suntem întreţinute, umblă să ne subjuge, pentrucă noi nu suntem decât nişte biete desrobite.

---

1) *uentum gaudeo. Ventum*, verb, dar şi acuzativul subst. *ventus*. Joc de cuvinte. — 2) *aquam frigidam suffundunt.*

www.digibuc.ro

Şi eu [1]) şi maică-ta, amândouă am fost curtezane: Ea te-a crescut pe tine, la fel cum şi eu mi-am crescut-o pe a mea, ca pe nişte fete născute din flori. Şi asta n'am făcut-o din cine ştie ce grozăvenie mare [2]), s'o împing pe ea spre meseria de curtezană, ci de frică să nu mă văd murind de foame.

Sel. Erà poate mai bine s'o fi măritat-o după vreunu.

Le. Ei, dar la urma urmei, pe Castor, nu se mărită ea cu bărbatii în fiecare zi? Se mărită ziua, se va mărita apoi noaptea.... niciodată n'am lăsat-o să se culce singură, ca o văduvă [3]).

Pentrucă, dacă ea nu face asta, toată familia ar putea muri de foame şi mizerie.

Gy. Nevoia mă face să fiu aşà, cum vrei tu să fiu, mamă dragă.

Le. Pe Castor, n'aş avea dece mă plânge, dacă şi pe viitor ai să-mi fii aşà, precum ţi-e vorba. Şi dacá vei fi aşà, cum te vreau eu, n'ai să ajungi niciodată la vârsta asta a mea [4]) şi-o sa ai deapururi tinereţea asta fragedă, pe care o ai acuma. Pentru bărbaţi o să le fii [5]) o pierzanie, iar pentru mine un isvor nesecat de câştig, fără să mă coste niciun ban.

Gy. Zeii ne-or ajuta!

Le. Fără ajutorul tău, să nu-ţi închipui că zeii au să ne facă cine ştie ce mare ispravă!

Gy. Pe Hercle, în ce mă priveşte, o să-mi dau toată silinţa. Dar, ochişorii mei, Selenium, a mea, ne luarăm aşà cu vorba — niciodată nu mi te-am văzut mai tristă ca acum. Ia, să vedem, dece ţi-a pierit aşà de mult veselia? Şi nici de îngrijit, nu mi-te mai îngrijeşti aşà, precum ţi-erà obiceiul — (către Lena). Ia, vezi-o, te rog, ce suspin [6]) adânc îmi scoate! — şi cât eşti de galbenă la faţă?

Deschide-ţi către noi inima şi ce durere te frământă, ce aju-

---

1) Deaci *canticum* e înlocuit prin recitativ, v. 38—119 *(iambi septenarii*, 38 — 58; *trochaici septenarii*, 59—119). — 2) *superbiai causa.*— 3) Să se compare această scenă cu cele ce spune Cleaereta în *Asinaria* (v. 153 — 242).

4) *hac aetate.* Alte ediţii dau: *Haecate*, ori *Hecala aetate.* „N'ai să ajungi niciodată ca bătrâna (cerşetoare) Hecale". — 5) *eri'* (p. *eris*). — 6) *suspiritum.*

www.digibuc.ro

tor nădăjdueşti. din parte-ne, spune-ne-o s'o ştim şi noi. Că, nu vreau, rogu-te, să-mi sfâşii inima cu lăcrămile tale.

Sel. Mă chinuesc, ca o nenorocită, draga mea Gymnasium. Mi-e rău, mă sbucium din greu; inima mi-e bolnavă [1]); bolnavi îmi sunt ochii, bolnavă sunt la suflet. Ce să mai spun? O prostie a mea m'a aruncat în mâhnirea asta!

Gy. Şi prostia asta trimite-o şi tu înapoi acolo, deunde a venit; fă-o, să nu-i mai auzi de nume?

Sel. Ce pot face?

Gy. S'o ascunzi în adâncul sufletului [2]) şi de ştire numai tu una să-i porţi, să nu te mai ştie nimeni.

Sel. Dar dacă un dor îmi zace la inimioară [3])?

Gy. Ce vrei să spui? Deunde ţi-a venit dorul ăsta [4]) la inimă? Spune-mi, rogu-te! Iată o boală, pe care eu una nici n'o am şi la alte femei de aşăceva încă n'am auzit pomenindu-se, dupăcum mi-o spun şi mie bărbaţii.

Sel. Dacă e cevà în noi, care ne face să suferim, sufăr; dacă însă acel cevà nu este, cu asta nu însemnează că încă nu sufăr şi aşà.

Gy. Femeia asta iubeşte!

Sel. Rogu-te, oare aşà amar să fie începutul dragostei?

Gy. Pe Castor, dragostea are în ea din belşug şi miere şi fiere [5]). Ce e dulce, ţi-se dă numai sà-l guşti [6]); ce e amar însă, ţi-se dă pânăla saturare.

Sel La fel e şi cu boala asta, care mă chinueşte, Gymnasium.

Gy. Dragostea e haină.

Sel. Atunci, o să mă dea gata.

Gy. Ţine-ţi firea. O să vină şi zile mai bune.

Sel. Aş crede-o, dacă-aş vedea venind doctorul, care poate să-mi aduca lecuirea bolii.

Gy. O să vină.

Sel. Pentru cel care iubeşte, vorba asta „o să vină", este o vorbă de clacă, dacă el nu vine. Şi numai din vina şi prostia

1) *doleo ab animo.* — 2) *in apscondas pectore.* — 3) *at mihi cordolium est.* — 4) *id cor.* — 5) *felle.* — 6) *gustui dat dulce.*

www.digibuc.ro

asta a mea mă sbucium, nenorocita de mine, eu, care altă dorinţă n'am avut decât să-mi pot trăi viaţa laolaltă cu el.

Le. Vorba asta, draga mea Selenium, de a iubi un singur bărbat şi odată căsătorită cu el, să-ţi duci viaţa laolaltă, cel mult dacă poate folosi unei matroane; o curtezană însă, este întocmai caşi o cetate bogată: Nu e cu putinţă să-şi întreţină singură viaţa, dacă nu sunt bărbaţi îndeajuns.

Sel. Ascultă-mă acum. Ce cer dela voi şi pentruce sunteţi poftite la mine, o să vi-o spun. Maică-mea, fiindcă eu nu vreau să trec drept curtezană, m'a ascultat şi a îndeplinit voinţa unei fiice, deapururea supusă, îngăduindu-mi să trăesc cu acela, pe care l-aş putea iubi cu adevărat.

Le. Proastă socoteală, pe Castor! Insă, legatu-ţi-ai tu cumvà viaţa cu vreun bărbat?

Sel. In afară de Alcesimarchus, cu nimeni şi un altul nu s'a putut atinge de cinstea mea.

Le. Rogu-te, ce fel omul ăsta s'a putut el vârî în sufletul tău?

Sel. De sărbătoarea Dionysiacă, maică-mea m'a luat să văd procesiunea. La înapoierea acasă, din locul deunde mă pândia s'a luat în taină după mine pânăla poarta casei: Apoi s'a dat cu prietenia pelângă mama şi-n acelaş timp şi pelângă mine; cu vorbe dulci, cu plocoane, cu daruri.

Le. Aş voi să mi-l dai pe mâna mea: cum ţi l-aş mai răsuci!

Sel. Ce mai? Din obişnuinţă, mă apucai să-l iubesc şi el pe mine la fel.

Le. O, draga mea Selenium, trebue să te prefaci că iubeşti; pentrucă, dacă iubeşti, începi a te îngriji mai mult de acela, de care eşti îndrăgostită, decât de treburile tale.

Sel. Insă, el s'a legat prin jurământ sfânt, faţă de maică-mea, să mă ia de soţie: Şi acum îi se dă o altă soţie, o rebedenie din Lemnos[1]), care locueşte aici, în apropiere. Il sileşte la asta tată-său. Acum mama e necăjită foc pe mine, că

1) *sua cognata Lemniensis:* După legea, care ordonă ca fata orfană să se căsătorească cu ruda mai apropiată. Ideia aceasta o întâlnim şi la Terentius, în comed. *Phormio* şi *Adelphi.*

www.digibuc.ro

nu m'am reîntors acasă, la ea, când am aflat lucrul acesta, că el o să-şi ia o altă soţie.

Le. In dragoste, totul se îngădue.

Sel. Te rog dar acum să-o laşi pe Gymnasium numai aste trei zile să stea la mine şi să aibă grijă de casă, că mi-a trimis mama vorbă să mă duc pânăla ea.

Le. Deşi aceste trei zile ale tale nu-mi sunt pe voie şi-mi aduc pagubă la câştig, totuş mă învoesc.

Sel. Te porţi cu inima [1]), ca o prietenă! Iar tu, draga mea Gymnasium, de o să vină Alcesimarchus în lipsa mea, nu vreau să-l dojeneşti cu asprime. Deşi prin purtarea lui ar bineme-rita-o, totuş eu încă îl iubesc. Vorbeşte-i liniştit şi nu cumvà să te-apuci să-i spui vorbe, carî l-ar face să sufere. Ţine cheile. De orice o să ai nevoe, ţi-se va dà; voie ai dela mine. Acuma vreau să plec.

Gy. Cum îmi mai storci la lacrămi!

Sel. Rămâi cu bine, iubita mea Gymnasium.

Gy. Ingrijeşte-te, draga mea. Rogu-te, ai de gând să-mi pleci aşà neîngrijità!

Sel. Când norocul nu te-ajută [2]), nu-ţi mai arde de gătealâ.

Gy. Cel puţin ridică-ţi în sus voalul.

Sel. Lasă-l să se târască, cum mă târăsc şi eu.

Gy. Fiindcă aşà ţi-i voia, atunci sănàtate şi mergi cu bine.

Sel. Cât aş voi-o, dacă mi-ar stà în putere! (iese).

Gy. Mai ai cevà a-mi spune, mamă, să mă pot duce şi eu la ea acasă? Pe Castor, se vede că iubeşte.

Le. Deaceea şi ţie sa-ţi intre bine în urechi: Să nu iubeşti pe nimeni. Du-te.

Gy. Mai ai cevà să-mi spui?

Le. Să mergi sănàtoasă.

Gy. Cu bine. (intră în casă la Selenium).

---

1) *faci' benigne.*

2) *inmundas fortunas.* Joc de cuvinte, ca răspuns la vorbele „aşa neîngrijità" *(sicine inmunda)* ale lui Gymnasium.

www.digibuc.ro

Lena.

Păcatul [1]) ăsta îl am şi eu, pe care îl au cea mai mare parte din muiereturile, cari învârtim aceeaş meserie, caşi mine: Cum ne-am îndopat bine stomacul, pe dată ne şi apucă mâncărimea la limbă şi pălăvrim [2]) mai mult decât s'ar cuveni.

De pildă, pe aceea, care se duse deaci mai adineaori, plângând, încă copilă mică fiind, am cules-o, depe o străduţă dosnică, unde fusese lepădata [3]). Un tânăr, deaicl din oraş, de cea mai bună familie — Dar şi eu acuma, zău, se vede că m'am chiar îmbatat deabinelea, de atâta floare de vin ce am tot băut, ca d'aia am prins atâta limbariţa [4]) la limbă! Ca o nenorocită ce sunt, nu-mi pun straja gurii şi bălmăjesc şi vrute şi nevrute. — Baiatul asta, al cărui parinte, unul din cei mai deseamă oameni din Sicyon, e înca în viaţă, s'a îndrăgostit nevoie mare de fetişcana asta, aceea care plecă deaici mai-adineaori plângând şi care şi ea, la rându-i, prinse a-l îndragi la fel pe tânăr.

Pe fata asta am dat-o în dar curtezanei deacl, o prietenă de a mea, care-mi tot bătea capul sa-i bobesc undevă vreun băiat, sau fată, născută decurând, ca să poată ea trece drept maica lor.

Când cel dintâi prilej mi-se prilejl, îi îndeplinii şi eu dorinţa, aşàcum dealtfel mă şi rugase. Iar ea, cum primi dela mine fetiţa, se şi prefăcù c'o naşte dinnou, pe fetiţa primită dela mine [5]), fără moaşe, fara dureri, aşàcum nasc unele femei, cari umblă după lucruri necurate.

Pentrucă zicea că are un ibovnic străin şi deaceea umblă şi ea să dea ca al său un copil, ce nu erà al ei. Taina asta o ştim numai noi amândoua: Eu, care i-am dat fata şi ea, care a primit-o — bineînţeles şi voi, acuma.

1) Deaci, dela 120-202: diverblum *(iambi senarii)*.

2) *largiloquae sumu'*. — 3) E un început curios de prologus. Prologul adevàrat este cel care urmează, pronunţat fiind de un zeu *(Auxilium)*. — 4) *magi' libera*. — 5) Să se observe desele reveniri şi repetări, pentru ca descrierea să fie cât mai clară şi mai înţeleasă.

www.digibuc.ro

Aşà s'au petrecut lucrurile. Când nevoia va fi, nu uitaţi să vă amintiţi de spusele mele. Acum mă duc acasă.

Auxilivm [1]).

Ce mai guralivă, ce mai sugătoare îmi mai e şi mătuşa asta! Abià de se îndură să mai dea şi zeului rând la vorbă, cu graba ei de a vă desvălui taina cu fata cea presupusă. De nu v'ar fi spus-o ea, vi-o spuneam eu, că doar un zeu [2]) ştie mai bine povesti, căci eu sunt zeul Auxilium [3]).

Acum fiţi cu luare aminte, să vă pot povesti povestea, aşà, precum este: Au fost şi e mult deatunci, aici, în Sicyon, sărbătorile Dionysiace. Un negustor din Lemnos veni aici, la serbare. Erà tânăr şi cum erà băut şi întuneric besnă, silui o fată, chiar în stradă.

Când îşi dete seama de isprava, pe care o făcuse, o şi ia la sănătoasa, fugind în Lemnos, unde îi erà atunci locuinţa. Insă aceea, pe care o siluise, zece luni în urmă, născù o fată. Cum ea nu ştiu cine erà făptuitorul isprăvii, se destăinueşte unui rob al tatălui său, o dă pe fată robului s'o lepede, spre a-se scapà de ea. Robul o leapădă. Bătrâna aceasta o ia, însă robul acela [4]), care o lepădase, s'a fost pus la pândă, să vadă încotro, sau în ce casă, o să o ducă ea pe copilă.

Aşàcum voi inşivă o auziraţi pe ea destăinuindu-se, ea dădù pe fată curtezanei Melaenis, care o creşte, cu îngrijire şi cu cinste, par'că ar fi fost copila ei.

In timpul acesta şi Lemnianul acela se căsătoreşte acolo cu o rudă a sa deaproape, care o porneşte pe cealaltă lume, spre cea mai deplină mulţumire a bărbatului. Dupăce o îngropă, pedată veni să se aşeze încoa, în partea locului. Se însoară aici cu aceeaş fată, pe care el o siluise. Ea, la rându-i, îi spuse că, după urma acelei siluiri, a născut o fată, pe care a dat-o unui rob s'o lepede. Atunci el pedată şi dà poruncă acelu-

1) Acum începe prologul adevărat, pronunţat de o persoană alegorică, un zeu. — 2) *deu'* — 3) Cel ce vine într'ajutor.

4) *ill' clam opseruauit (Ill' p. ille).*

www.digibuc.ro

iaş rob să cerceteze, dacă n'ar putea cumvà bobi femeia, care luase fata.

Acum, robul îşi pune tot sufletul, doar de-ar puteà da de acea curteznă, pe care o văzuse el atunci, din locul, deunde se ascunsese, ridicând fetiţa, pe care el o lepădase. Cât pentru ce mai rămâne, vreau să-mi încheiu socotelile, să mi-se şteargá numele de datornic, să nu mă mai ştiu dator cu nimic.

Se află aici, în Sicyon un tânăr, al cărui părinte e în viaţă. Tânărul ăsta s'a îndrăgostit nevoie mare de fata aceea, care fusese lepădată şi care plecă mai adineaori deacì, plângând, la maică-sa; dar şi ea, nu mai puţin, îl iubeşte pe tânar — o iubire cât se poate de duioasă. Dupăcum stă nestatornicia omenească, nimic nu ni-e dat să fie deapururea veşnic [1]): Parintele sáu ţine să-i dea tânărului o soţie. Când mama fetei află de lucrul acesta, se hotărî să-şi cheme fata acasă. Aşà s'au întâmplat lucrurile.

Vă las cu bine. Biruiţi prin biruinţă adevărată, cum aţi făcut-o şi pânăacì. Păstraţi-vă tovarăşii de luptă, pe cei de eri, caşi pe cei de azi. Puterea vi-o măriţi prin legiuiri drepte, pe duşmani vi-i nimiciţi, umplându-vă de laudă şi laurii isbândei, pentru ca Carthaginezii cei învinşi [2]) să-şi sufere pedeapsa [3]).

ACTVL AL II-lea.

Alcesimarchvs

Amorul este [4]), cred eu, cel care întâia oară a scornit pe lume meseria de căláu. Părerea asta o am şi eu dela mine, iar nu din auzite, de pela alţii, ca unul care întrec cu mult pe toţi în chinuri sufleteşti.

Mă sbucium, mă chinuesc, mă frământ,
Sufăr, întors pe roata iubirii

1) *ut sunt humana, nihil est perpetuom datum.*

2) *uicti Poeni.* Al doilea războiu punic a luat sfârşit la anul 201. Putem deduce că piesa a fost representată după terminarea războiului.

3) *pœnas sufferant.* Acest îndemn la vitejie, ne arată cât de mult îngrijorà pe Romani lupta, care se încinsese între ei şi Carthaginezi.

4) Urmează un frumos canticum, al doilea, v. 203-228.

www.digibuc.ro

Ca un nenorocit, stors de vlagă.
Mă înăbuş, sunt buimăcit, mă destram, mă sfâşii.
Intr'atât mi s'a turburat mintea.
Unde sunt, acolo nu sunt şi unde nu sunt, acolo îmi e gândul.
In aşà hal am ajuns!
De-mi place cevà, pedată mă şi desgust,
Aşà dragostea se joacă cu mine, bolnav la suflet:
Mă goneşte, mă alungă, mă recheamă, mă
târăşte, mă ţine locului, mă mângâe, mă încântă.
Ce-mi dă, nu-mi dă; mă înşeală.
Aci mă sfătueşte, aci îşi ia vorba 'napoi,
şi ce nu-i de sfătuit, spre aceea mă îndeamnă.
Mă joacă, cum joacă marea corabia:
Aşà îmi sfărâmă inima prinsă de dragoste;
şi-aşà pierdut cum sunt nici că-mi mai rămâne
altcevà de făcut, decât să mă afund
cu totul la fund, nenorocitul de mine.
Astfel tata m'a oprit la ţară, aste
şease zile în şir şi în restimp nu mi-a fost
îngăduit să-mi pot vedea iubita, nenorocitul de mine.
Ce poate fi mai grozav de spus?

Acum şase zile. (frag. I)

* * *

Alcesimarchvs. Servvs.

* * *

Al. [1]) Putea-vei tu, omule, să'nfăptueşti cu curaj o aşà ispravă? (frag. II)

Ser. Altora li-e dat să înfăptuească una ca asta. Eu unul nu mă ştiu să trec drept un om straşnic.

* * *

Ser. Dar, ce vrei să spui?

Al. Vreau să-mi spui numai lucruri de rău.

---

1) Recitativ *(trochaici septenarii)*, dela v. 231 — 253. Deaci şi până la v. 492 textul este foarte alterat şi ca atare traducerea va fi nesigură, pe alocuri.

www.digibuc.ro

Ser. Dece?

Al. Pentrucă sunt în viaţă.

Ser. Pe Polux, asta-i treabă uşoară, numai să vrei.

Al. Vreau.

Ser. Numai să nu-mi alegi spatele drept locuinţă a pumnilor tăi.

Al. N'am s'o fac, pe Polux, niciodată.

Ser. Dă-ţi cuvântu.

Al. Mi-l dau că n'am s'o fac. Dar, judecând drept, nu sunt eu un om de nimic, c'am fost în stare să stau atâtea zile departe de iubită?

Ser. Fireşte, pe Hercle, eşti un om de nimic.

Al. * la nebunie, cum mă iubeşte şi ea.

Ser. Eşti chiar bun de bătut, pe Hercle.

Al. Vai, cuvinte cari mă lovesc amar la inimă!

Ser. Niciodată om de ispravă n'ai să-mi fii.

Al. Mai ales că ea se legase cu jurământ faţă de mine şi dase dovadă de credinţă.

Ser. Nu meriţi ca deacum să-ţi mai vrea binele nici oamenii şi nici zeii.

Al. Şi ea, care-şi pusese în minte să-şi lege viaţa ei de a mea, prin căsătorie.

Ser. S'ar cuveni să ţi-se ferece picioarele în lanţuri, să le poţi purta toată viaţa.

Al. Ea, care-mi fusese încredinţată mie încrezătoare în buna mea credinţă.

Ser. Pe Hercle, eşti chiar bun să fi snopit în bătăi, să te usture [1]).

Al. Ea, care obişnuià a mă numì dulcele ei, dragostea ei.

Ser. Pentru o singură vorbă ca asta s'ar cuveni [2]) să porţi de zece ori furca robiei.

Al. Nicio bucurie! Şi acum tu ce mă sfătueşti?

Ser. Să-ţi spun: Ca s'o pedepseşti, spânzură-te, să-i treacă supărarea pe tine.

1) *multum caedi.* — 2) *dignu's qui furcam feras.*

www.digibuc.ro

Al. A cărei * * *
Ser. Aşàdar, dece ţi-erà teamă? * *
* * *

Alcesimarchvs. Gymnasivm. Servvs.

* * *

Al. [1]). Dar dacă iubesc? * * 273
Gy. * este dragoste * * şi văd eu că ea te iubeşte mai mult decât tu pe ea.
* * dacă v'aş ţine închişi la închisoare
* * zii şi noapte * * * * * *
Gy. Ba, foarte mare. Că cel care iubeşte prosteşte, fără 280
măsură şi fără pic de ruşine, * * * * să nu mai iubească.
Al. * * Thyniscus, unde-mi eşti?
Ser. Iată-mă.
Al. Du-te, adă-mi armele —
Ser. Armele?
Al. Şi nu uita şi zalea de fier.
Ser. Să-ţi aduc zalea? 285
Al. Aide, dă fuga, adă-mi calul.
Ser. Vai de mine, pe Hercle, nenorocitul àsta şi-a pierdut minţile!
Al. Du-te şi lăncieri mulţi, soldaţi din cei înarmaţi mulţi, cât de mulţi. Orice rugă e de prisos. Unde-mi sunt cele ce poruncii?
Ser. (aparte). Sănătos la cap, cum trebue, àsta nu-i!
Gy. Miliţia se vede că i-a stricat mintea, de s'apucă de 290
astfel de comedii.
Ser. Rogu-te, au aiurezi, ori visezi de-a'npicioarele, de-mi spui să-ţi dau calul, să-ţi aduc zalea, ostaşi mulţi cu suliţe, apoi mulţi din cei greu înarmaţi, mulţime mare? Imi spui numai 295
lucruri anapoda.
Al. Rogu-te, spusu-ţi-am eu toate astea?
Ser. Pe Hercle, le spuseşi chiar mai acum.

1) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 273-304.

www.digibuc.ro

Al. Se vede că nu eu eram cel de faţă.

Ser. Atunci eşti vrăjitor curat, dacă nu eşti aici şi totuş eşti.

Gy. Tinere. te văd otrăvit rău de tot de otrava amorului; deaceea şi eu vreau să-ţi dau mai bine un sfat.

Al. Sfătueşte-mă.

Gy. Să-te păzeşti a-te războ vreodată cu zeul Amorului.

Al. Ce să fac?

Gy. Te du acasă la mama fetei. Desvinovăţeşte-te, jură-te, roagă-o frumos cu stăruinţă, înduplecă-o, să-şi uite supărarea.

Al. Pe Hercle, am să mă desvinovăţesc de toate, până n'oiu mai putea de răguşeală.

* * * *

Senex. Gymnasivm.

* * * (frag. III)

Sen. [1]) Dă el cu piciorul la aşà băgàţii, la aşà zestre bogată şi mare?

* * * *

Femeiuşcă spilcuită * pe Hercle, zău, plină de duh! Dar şi eu oricâtă gloabă bătrână [2]) aş fi, chiar acum, mă prind, c'aş putea s'o fac să necheze pe mânzata asta, numai sà-mi fie ea dată pe mâna mea.

Gy. (aparte). Reîntorcerea lui Alcesimarchus mă bucură foarte mult, că ce poate fi mai plicticos pentru o femeie ca singurătatea!

Sen. (aparte). Cheamă-mă pe mine, ca să nu fii singură. Vreau să fiu cu tine, să-ţi piară urîtul.

Gy. (aparte). Foarte cu şic [3]) şi-a înfrumuseţat casele Alcesimarchus.

Sen. (aparte). Câtă plăcere, când Venus se apropie de tine! Ce lucru plăcut să fii mereu în dragoste!

---

1) *Senex.* Tatăl lui Alcesimarchus, care umbla să-l însoare cu ruda cea bogată. Venise probabil la Selenium, s'o înduplece să renunţe la băiat şi aci dă cu ochii de Gymnasium. Metrul se schimbă: *recitativ (troch. septenarii)* v. 305 — 373. — 2) *uetus cantherius.* — 3) *nimi' lepide.*

www.digibuc.ro

Gy. (aparte). A Venus curat miroase casele astea, pentrucă le-a înfrumuseţat un îndrăgostit.

Sen. (aparte). Nunumai că are în ea pe vino în coa, dar, pe Hercle, mai are şi farmec la vorbă. Insă, dacă stau să-i judec spusele, asta e, pare-mi-se, aceea, care mi-a stricat băiatu. Zic şi eu că ea este, ca unul care până acum n'am mai dat cu ochii de ea. O bănuesc, pentrucă acestea sunt casele, în faţa cărora stă ea, pe cari le-a închiriat fii-meu [1]). Da, chiar ea este, că îl şi numi pe nume.

Ce-ar fi de m'aş îndrepta spre ea şi i-aş vorbi? — (tare). Bună ziua, femeie, aducătoare de nenorociri şi ruină!

Gy. * * * * o să mă baţi.

Sen. * * * * la tine.

* * *

Gy. Mă duc înăuntru, deoarece nu-i frumos pentru o curtezana, care îşi vinde trupul [2]), să stea singură în stradă.

* * * *

Gy. * * Ce vrei?

Sen. Vreau să-mi aflu dela tine, oricum ar sta lucrurile, ce mi-a facut fii-meu [3]), că doar până astăzi nici eu şi nici vreun altul din ai mei, nu ne ştim să-ţi fi făcut vreun rău? Spune-mi-o deschis pe faţă, dece ţi-ai pus în minte să ne dai pierzaniei, să ne despoi, pe mine şi pe fii-meu, cu maică-sa la un loc, de tot ce avem?

Gy. (a parte). Nenorocitul, mă ia drept o alta, dupăcum spusei eu! E lemn de lucru, să-mi bat puţin joc de el; prilejul e minunat. (tare). Nu-i poţi da o mână de ajutor şi nu aşà cu răul, * * uneia nevinovate?

Sen. Dar, rogu-te, decât pe ăsta, nu-ţi puteai afla un altul [4]) să te iubească?

Gy. Afară numai de fiul tău [5]), pe care să-l pot iubi cu adevarat, un altul nu poate fi.

Sen. Dar. *

---

1) *meu' gnatus.* — 2) *prostibuli.* La fel: *Persa*, 837; *Stichus*, 765. 3) *meu' filius.* — 4) *nullu' nest.* — 5) *tuo'.*

www.digibuc.ro

Gy. Puţin îmi pasă: Când e vorba să vă pierd, toţi ai tăi îmi sunt deopotrivă de egali.

Sen. Ce?

Gy. Au gândul ăsta al tău nu-i silnicie pe faţă?

(frag. IV)

Gy. Voi bătrânii sunteţi la fel cu acei sclavi prea delicaţi, cari nu fac altcevà decât să arunce mingea la jucători!

Lena. Gymnasivm.

* * *

Le. [1]) Imi ceri să-ţi dau un răspuns? Nu-i lucru drept. (frag. V)

Din capul locului obiceiul meu este să le pun în vedere bărbaţilor, că eu îmi fac meseria mea, că nu le făgăduesc nimic.

Dacă de bună seamă tu îmi porunceşti pentru bogăţie, pentru neavere [2]). (frag. VI)

Le. Dacă e să te duci, ca, du-te odată. Măreşte-ţi pasul cât poţi şi pleacă. (frag. VII)

Gy. Pe Polux, mamă dragă, despre partea alergăturii sunt mai deprinsă s'alerg la pat [3]), deaceea sunt aşà de înceată la mers. (frag. VIII)

Să-şi amintească care-i e datoria. (frag. IX)

Că într'atât îmi lovi nările o adiere de must [4]). (frag. X)

Cu părul vâlvoi şi urechile tăiate. (frag. XI)

(frag. XII)

Care întocmai ca un călău curăţând străzile dosnice.

Nu cum sunt astea depe aici, adevărate scoici învineţite, aprinse de friguri, femei nenorocite, numai oasele pe ele, marfă puturoasă de două parale [5]), femei hidoase, cu picioarele roase de mers, cu pulpele pitigăiate [6]).

---

1) Diverbium *(iambi senarii)* v. 374—408. — 2) Fragment fără înţeles.

3) *ad cubituram. magi' sum exercita... quam ad cursuram.*

4) *mustulentus.* — 5) *schoeniculae.* Curtezane de rând, cari se împarfumau cu parfum de proastă calitate *(schoenum).; diabolares.*

6) Despre asemeni curtezane de rând, v. şi *Poenulus*, v. 263—270.

www.digibuc.ro

Selenivm. Alcesimarchvs. Melaenis.

* * *

Sel. [1]) Eşti de nesuferit.

Al. Casa mea simte nevoie de tine [2]). Lasă-mă să te duc la mine.

Sel. Ţine-ţi mâna.

Al. Micuţa mea surioară [3]) gemenă.

Sel. Dă-mi pace, frăţiorul meu.

Al. Te rog —

Sel. Să fii sănătos.

Al. Să mă laşi —

Sel. Nu-mi trebue.

Al. Să mă desvinovăţesc.

Sel. Mă plictiseşti.

Al. Lasă-mă să-ţi spun —

Me. Mi s'a acrit [4]) cu strâmbăturile tale.

Al. Adevărate.

Me. Or fi, dar acum nu se mai poate.

Al. Mă leg să-mi daţi orice pedeapsă.

Sel. Dar eu una n'am poftă să mai primesc nimic dela tine.

Al. Vai, pe bună dreptate, îndur toate. Pentru ea, asta-i o plăcere şi nici nu trebue să aibă cinevă milă de tine.

Sel. * * a ne înşela cu vorbe * * cari să rupa învoiala.

Al. Dar eu nici nu înşel, nici n'o să mi-te las astăzi din mână, până n'am să vorbesc cu tine, ce mi-e aminte.

Ingădue-mi lucrul acesta.

Melaenis. Alcesimarchvs.

Me. O să înţelegi să nu-mi mai baţi capul?

Al. Dar dacă aşà mi-e numele, că toţi mă numesc „Plicticosul".

Me. * * rogu-te.

---

1) Recitativ *(iambi octonarii, trochaici septenarii)*, v. 449 – 535.
2) *issula p. ipsa.* — 3) *sororcula.* — 4) *sati' sapit mihi.*

www.digibuc.ro

Al. Degeaba mă rogi.

* * *

Al. Iţi voiu da jurământ.

Me. Dar vezi că şi eu acum tocmai de jurământul ăsta al tău mă păzesc; că jurământul celui care iubeşte e jurământ de om fără credinţă. Au nu ştii? * * Te ţii de fleacuri.

Al. Voiu da pedeapsă * * ce fel eu * *.

Me. Pentrucă ai dat peste una nouă, care * caşicum tu n'ai şti.

* *Al.* S'o trăsnească zeii şi zeiţele, cu toţii la un loc!

* dacă umblu eu cu înşelătorie.

Me. Cine stă să te creadă!

* Umbli cu şoalda, pentrucă * iar cât despre credinţa ta, cum m'ai înşelat pe mine, o să-i înşeli şi pe zei.

Al. Dar dacă o iau de soţie?

Me. O iei, pentrucă îţi vine acum la socoteală vorba asta, care *

Al. Datu-i-am aur şi haine.

Me. * dacă cu adevărat iubeai, * i-ai fi dat. Dar, te ascult. Să-mi răspunzi mai întâiu la ce te-oiu întreba eu, şi repede. I-ai dat * şi aşăcum ai voit *

Al. Lucru pe care îl vreau şi eu.

Me. Deaceea ţi-ai luat mutra asta, fiindcă te-ai logodit cu Lemniana aceea bogată. Spală-te pe cap cu ea. Cununaţi-vă: Deşi nu suntem şi noi de neam aşà sus, ca tine şi nici averea nu ni-i aşà mare ca a ta, cu toate astea nu mă tem c'o să mă arăte carevà cu degetul, că nu mi-am ţinut cuvântul dat.

Tu însă, de va fi să roşeşti într'o zi, ai să ştii, deunde ţi-se trage pricina.

Al. Să mă prăpădească zeii —

Me. Ce doreşti, aş vrea să ţi-se împlinească.

Al. De mi-e aminte să mă casătoresc eu cu aceea, cu care m'a logodit tata!

Me. Şi pe mine, la fel, dacă am să-ţi mai dau eu fata de soţie.

Al. Şi o sa ma laşi tu să-mi calc cuvântul?

Me. Pe Polux, mai bine aşà, decât să-mi văd prăpădită averea şi cu ea şi pe mine, iar fata ajunsă de rîsul lumii.

www.digibuc.ro

Du-te, încearcă acolo, unde juràmintele tale pot aveà mai mare crezare, că, aici, la noi, ţi-ai mâncat crédinţa [1]), Alcesimarchus.

Al. Mai încearcă odată.

Me. Decâteori n'am încercat-o şi m'am ales numai cu nemulţumiri!

Al. Redă-mi-o.

Me. Printre atâtea vorbe la modă, o să-ţi spun şi eu una deale noastre, din cele bătrâneşti: Ce am dat, îmi pare rău; ce n'am dat, nu l-aş mai dà [2]).

Al. Şi n'ai de gând să mi-o mai dai?

Me. Pune-te în locul meu şi raspunde-ţi.

Al. Nu mi-o dai?

Me. Care mi-e gândul, îl aflaşi doar.

Al. Şi te-ai gândit bine la ce spui?

Me. Mai bine nici că se poate. Nu mai am poftă, pe Polux, să-mi mai baţi urechile cu vorbele tale.

Al. Nu! Ei, şi care ţi-e gândul aşàdar?

Me. Vrei s'o ştii? Ascultă atunci.

Al. De-i aşà, pe mine toţi zeii şi zeiţele, câţi sunt în cer şi pe sub pământ şi semi-zeii la fel. Şi-apoi Junona, crăiasa şi fiică a prea măritului Juppiter şi Saturnus, unchiu-său —

Me. Pe Castor, tată-sau!

Al. Şi Ops cea îmbelşugată, bunică-sa —

Me. Ba, maică-sa, de nu mă înşel!

Al. Junona, fiică, Saturnus bunic şi Juppiter cel prea mărit — mă încurci; din pricina ta mă tot greşesc eu.

Me. Zii-i mai departe!

Al. Au, o să ştiu şi eu ce ţi-ai pus în gând?

Me. Dă-i înainte cu spusa. Nu ţi-o dau. E lucru hotărît!

Al. De-i aşà, atunci tu, Juppiter şi tu Juno şi tu Janus, aşà să — ce să spun, zău, de ştiu! Ba, acum ştiu. Ascultă, femeie, să afli care-mi e gândul.

---

1) *confregisti tesseram.* Propriu zis — a rupe o prietenie.

2) *quod dedi datum non uellem, quod relicuomst non dabo.*

www.digibuc.ro

Toţi zeii, mari, mici şi chiar şi cei mai mici ai casei [1]), aşà să-mi ajute, cu toţii, să n'am eu parte de viaţă, de n'am să-o sărut pe Selenium, de n'am să vă gâtuesc [2]) eu astăzi şi pe tine şi pe fii-ta, şi apoi a doua zi, în revărsatul zorilor, să vă omor pe amândouă, dacă, pe Hercle, la o a treia învierşunare [3]) n'am să vă mântui pe toate, de nu-mi trimiţi înapoi fata. Ce-am avut de spus, spusu-ţi-le-am. Rămâi cu bine (iese).

Me. Se duse mâniat în casă! Ce să mă fac acum?

Dacă ea se reîntoarce la el, lucrurile revin la loc, ca mai înainte; şi când plictiseala de ea are să vină, o s'o dea pe uşe afară, când o să-şi aducă, în casă, soţia aceea din Lemnos.

Si totuş, trebue să mă duc, să nu-l pierd din ochi; să iau seama, ca îndrăgostit cum e, să nu facă vreo nebunie. La urma-urmei, când legea nu este aceeaş şi pentru cel sărac, caşi pentru cel bogat, mai câştigată sunt să-mi pierd osteneala, decât fata.

Dar cine-o fi ăla, care aleargă aşă grăbit, tăind încoa drumul prin piaţă? Celălalt mă face să tremur, acesta mă îngrozeşte. Aşà sunt de grozav prinsă de teamă, nenorocita de mine!

Lampadio.

La. [4]), Urmării pe mătuşe pe străzile oraşului, ţipând la ea. Vârîsem boala în ea. Şi la început, cum îmi mai făceà pe tăcuta, la limbă, cum îşi mai pierduse memoria! Dar şi eu, ţine-te la vorbe dulci, la verzi şi uscate, la minciuni, la trageri pe sfoară, când îi puneam întrebările. Abiă putui s'o fac să vorbească, când auzì că e rost de un butoiaş cu vin.

Phanostrata. Lampadio. Melaenis.

Ph. Mi s'a părut c'aud acì, în faţa casei, glasul robului meu Lampadio.

La. Ai urechi bune, stăpână: Auzişi bine.

---

1) *patellarii.* Zei lari, cărora li-se punea înainte strachina *(patella)* cu mâncare. — 2) *optruncauero.*

3) *pedatu. Pedatus* = expediţie, atac împotriva duşmanului.

4) Diverbium *(iambi senarii),* v. 536–630.

www.digibuc.ro

Ph. Ce-mi lacrezi aci?

La. Ca să ai tu dece te bucură.

Ph. Ce este?

La. Deacì, din casele astea, văzui mai adineaori ieşind muierea —

Ph. Aceea, care mi-a luat copila?

La. Ai priceput.

Ph. Şi apoi?

La. Ii spun ce fel am văzut-o ridicând de jos, din dreptul hipodromului, pe fata stăpânei mele. Deodată o şi cuprinse teama.

Me. (aparte). Tot corpul începe a-mi tremură; inima îmi svâcneşte să-mi sară. Da, mi-aduc acum bineaminte că dela hipodrom mi s'a adus fetiţa cea mică, pe care am trecut-o apoi drept copila mea.

Ph. Aide, spune, o rog eu. Ard de dorinţa s'aud cum s'au petrecut lucrurile.

Me. (aparte). O, de n'ai mai auzi să auzi!

* * *

La. N'o slăbesc de loc cu vorba: „Bătrâna aceea [1]) te duce dela bogăţie la sărăcie, deoarece ea îţi e doică şi nicidecum maică-ta. Eu te readuc, te chem spre bogăţie, să-ţi duci viaţa într'o familie bogată, unde părintele tău o să-ţi dea o zestre de douăzeci de talanţi, din cei mari [2]). N'o să-ţi mai duci viaţa asta ruşinoasă, de femeie toscană, să-ţi aduni o zestre cu corpul tău [3])".

Ph. Au, rogu-te, femeia aceea, care a luat fata, este curtezană?

La. A fost cândvà. Dar, ascultă să-ţi spun ce s'a mai petrecut: Când mai mai s'o dau pe brasdă pe fată, cu vorba,

1) E o lipsă de câtevà viersuri. Din cele ce urmează, rezultă că bătrâna, care nu erà alta decât codoaşa *Lena*, dusese pe Lampadio în casă şi acolo Lampadio ia pe *Gymnasium* drept fata cea găsită *(Selenium)*.

2) *talenta magna uiginti.* Adică talantul atic = 5890 fr. Deci — 117.800 fr. Detaliu preţios pentru valoarea dotei fetelor bogate, dacă nu-i o exagerare.

3) *ex Tusco modo.* Curtezanele veniau deregulă din Etruria şi-şi aveau, la Roma, cuartierul lor. (Vezi *Curcul.* 482).

www.digibuc.ro

deodată mătuşa prinse a-i îmbrăţişa genunchii, plângând şi rugând-o fierbinte să n'o părăsească, căci doar fata ei este, că ea mi-se jură pe toţi sfinţii, ca una ce a născut-o din sânul ei. „Aceea, pe care tu o cauţi", îmi spune ea, „am dat-o unei prietene deale mele să o crească, ca pe o copilă a ei. Ea trăeşte". — „Şi unde este ea" ? o întreb eu, pedată.

Ph. Zei, ţineţi-mă în viaţă, rogu-vă !

Me. (aparte). Că pe mine doar mă pierdeţi !

Ph. Cui a dat-o ? Asta trebuià s'o afli.

La. Am cercetat şi am aflat : Curtezanei Melaenis.

Me. (aparte). Mi-a pomenit numele : M'am dus !.....

La. Când se porni pe vorbă, prinsei şi eu, a o întrebà pe mătuşe :—„Unde locueşte ea" ?, o întreb, „du-mă, arată-mi-o" — „S'a dus deaici, să locuească în străinătate", îmi dete ea răspunsul.

Me. (aparte). Par'că mă mai răcori puţin [1] !

La. „Incotr'o s'a dus ? Să ne luăm după ea. Crezi c'o să ne joci pe degete ? Va fi rău de tine, pe Hercle, dacă nu * * * Pe Hercle, n'am slăbit-o o singură clipă, pânăce mătuşa nu mi-se jură c'o să mi-o arate pe femeia aceea.

Ph. Nu trebuià însă s'o slăbeşti deloc.

La. Am ochii pe ea. Mi-a spus însă că vrea şi ea să se înţeleagă mai întâi cu o altă femeie, o prietenă de-a ei, cu care este amestecată în afacerea asta. Sunt încredinţat că va veni.

Me. (aparte). O să mă dea în vileag, adăogând la nenorocirea mea pe a ei, îmi dau eu bine seama [2]).

Ph. Şi eu, ce să fac acum ?

La. Să te duci în casă şi să stai liniştită. Când o să-ţi vină bărbatul [3]), spune-i şi lui să stea acasă, să nu mai umblu să-l caut, de cumvà aş avea nevoie de el. Eu mă duc dinnou la bătrână.

Ph. Lampadio, ai grije, te rog.

La. Am să duc la bun sfârşit afacerea asta.

Ph. Toată nădejdea în zei şi-n tine —

---

1) *Obsipat aquolam* = Mă stropi cu apă. (aiurea : *adspersisti aquam.*

2) Tex nesigur. — 3) *uir tuo' si ueniet.*

www.digibuc.ro

La. Şi a mea tot în ei — numai să mi-te duci acasă.

Me. Tinere, stăi şi ascultă.

La. Pe mine mă strigi, femeie?

Me. Pe tine.

La. Ce ai cu mine? Nu-mi văd capul de treabă ce am!

Me. Cine locueşte aci?

La. Demipho, stăpânul meu.

Me. Au, ästa e, care şi-a logodit, cu o zestre bogată, fata cu Alcesimarchus?

La. Chiar el.

Me. Ei, atunci, ce altă fată mai căutaţi acum?

La. Să-ţi spun: O fată a soţiei, născută pecând ea nu-i era încă soţie.

Me. Ce vorbă mai e şi asta?

La. O fată născută, îţi spun, stăpânului meu decătre femeia lui de mainainte.

Me. A aceleia, se pare, care vorbi mai acum aci şi a cărei fată spuneai că o cauţi.

La. Da, pe a acesteia o caut.

Me. Atunci, rogu-te, cum se face că asta e nevasta lui de mainainte, când ea e nevasta lui de astăzi?

La. Femeie, nu ştiu cine esti, dar prea mă plictiseşti cu întrebările. Intre cele două neveste [1]), a mai fost una, cu care a avut fata aceea, pe care o mărită după Alcesimarchus. Nevasta asta e moartă astăzi. Acuma înţelegi?

Me. Ce spui tu, înţeleg eu acuma. Totuş te mai rog de o nedumerire: Ce fel, nevasta dintâi a ajuns cea depe urmă şi cea depe urmă a fost ceadântâi?

La. A siluit-o mainainte s'o fi dus-o acasă, ca soţie, mainainte a lăsat-o însărcinată şi mainainte [2]) ea a născut o fată, pe care, cum o născù, se şi hotărî s'o lepede pe micuţa. Eu am lepădat-o. O femeie a luat-o. Eu m'am fost pus la pândă. In urmă, stăpânul s'a căsătorit cu femeia deacum şi pe fata ei o căutăm noi azi.

1) *medioxumam.* — 2) *priu' grauida... priu' que.*

www.digibuc.ro

Dar ce sunt acum privirile astea îndreptate în sus [1]), către cer?

Me. Mergi acum încotro ţi-erà zorul. Deacù îţi dau pace. Am înţeles acum.

La. Pe Hercle, mulţumesc zeilor! Că, de n'ai fi înţeles, nu ştiu zău, când mi-ai mai fi dat pace. (iese).

Me. Acum, vreau, nu vreau, trebue să-mi fac curaj. Văd că lucrurile sunt date pe faţă şi mai bine să m'aleg cu mulţumirea ăstora, decât s'aştept ca să mă părască aceea.

Mă duc acasă şi-am să duc pe Selenium la părinţii ei.

ACTVL AL III-lea.

Melaenis. Selenivm. Alcesimarchvs.

Me. Ţi-am spus toate pe dearost. Ai să vii încoa, după mine, Selenium a mea, să fii mai degrabă a acelora, a căror ţi se cuvine să fii decât a mea? Deşi nu cu dragă inimă mă despart de tine, totuş o să-mi iau şi eu inima 'n dinţi, cu gândul că e vorba mai mult de fericirea ta decât de a mea. Aci, sunt nişte jucării, cu cari te-a fost adusă odinioară la mine aceea, care mi-te dete, pentru ca părinţii tăi să te poată mai uşor recunoaşte. Ţine cutia asta [2]), Halisca. Aide acum, bate la uşa deacolo. Spune că mă rog să vină carevà cât mai în grabă din casá afară.

Al. (fără să le vadă). Primeşte-mă la tine moarte, ca pe un prieten, ca pe un supus credincios.

Sel. Maicá dragă, ne-am prăpădlt, nenorocitele de noi!

Al. Să-mi lovesc coapsa dinspre partea asta, ori dinspre cea stângă?

Me. Ce-ţi e?

Sel. Nu-l vezi pe Alcesimarchus? Ţine o sabie.

Al. Ei, ce faci? Dece întârzii. Renunţă la lumina zilei.

---

1) *supina susum* (p. *sursum*) *caelum conspicis.* — Recitativ, dela v. 631-670 *(troch. septenarii).*

2) *Cistellam. Cistella,* deunde şi numele piesei, prin adăogarea suf. *aria,* caşi la *Aulularia, Asinaria, Mosttelaria, Viduluria.* (V. nota dela com. *Asinaria,* vol. I. pag. 99).

www.digibuc.ro

Sel. Rogu-vă, alergaţi, să nu se omoare [1]).

Al. O, speranţa mea, mai scumpă decât speranţa însăş [2])! Tu singură mă mai poţi face acum să trăesc, de vreau, ori de nu vreau.

Me. Nu-i aşà că nu voişi cu tot dinadinsul să faci isprava asta grozavă!

Al. N'am nimic de-a'mpărţit cu tine: Pentru tine am murit. Pe asta însă, aşàcum o ţiu, sunt hotărît să nu-o mai las din mână. Pentrucă, pe Hercle, chiar mi-am pus în gând să mi-o unesc pentru vecie [3]). Robi, unde sunteţi? Zăvoriţi bine uşile cu toate zăvoarele şi încuetorile. Mă duc; am s'o ţin încuiată în casă. (Se duce târînd cu sine pe Selenium).

Me. Se duse şi târî şi femeia cu el! Mă duc şi eu, mă duc după el în casă, să afle dela mine cum stau lucrurile, poate în felul ăsta am să mi-l fac liniştit, din mâniat ce este.

ACTVL AL IV-lea.

Lampadio. Phanostrata.

La. Decând sunt, nu cred să fi putut vedea o mătuşe mai afurisită ca asta. Imi mărturisi totul şi acum tăgăduieşte. Dar, iată văd pe stăpână. Dar ce e asta? Cutia asta, care zace trântită aici jos la pământ, cu jucării de copil în ea? Şi în stradă nu văd pe nimeni altul! Să fac şi eu cum fac copiii: să mă ciucesc spre cutie.

Ph. Ce faci, Lampadio?

La. Cutia asta să fie dela noi din casă? C'o găsii aci, jos, înaintea uşii!

Ph. Ce veşti îmi dai despre bătrână?

La. Mai nelegiuită nu cred să fie o alta pe lume. Acum le tăgăduieşte pe toate, câte mi le-a mărturisit adineaori. Insă, pe Hercle, decât să má las să-mi rîdă-n nas, baba asta, mai bine să-mi fac singur seama!

Ph. (zărind jucăriile). Zei, veniţi-mi într'ajutor şi —

---

1) *interemat* p. *interimat.* — 2) *o Salute mea salus salubrior.*
3) *adglutinandam.*

www.digibuc.ro

La. Dece chemi pe zei?

Ph. Scăpaţi-ne!

La. Ce este?

Ph. Acestea sunt jucăriile [1]), cu cari ai dus tu la pieire pe fiica noastră.

La. Eşti în toate minţiie?

Ph. Astea sunt, fireşte.

La. Ai să taci?

Ph. Astea sunt.

La. Dacă o altă femeie mi-ar vorbi astfel, aş zice că e beată.

Ph. Pe Castor, minciuni nu spun.

La. Dar atunci, rogu-te, deunde ieşiră? Ce zeu le-a aruncat înaintea uşii noastre, ca o prevestire chiar în clipa asta?

Ph. Nădejdea mântuitoare mi-se arată.

Halisca. Lampadio. Phanostrata.

Ha. [2]). Dacă zeii nu-mi întind o mână de ajutor, sunt pierdută şi din altă parte nu pot nădăjdui ajutorul! În starea asta nenorocită m'aduse neghiobia sufletului meu!

Că toate astea s'or sparge în spatele meu, mă îngrozesc, dacă stăpâna o să afle c'am fost mai năroadă decum trebuia. Cutia, pe care o avui eu, în mâinile mele şi o primii, aci înaintea casei, unde să fie, nu ştiu, afară numai, cum socot, prin părţile astea să-mi fi căzut.

Oameni buni, onorat public, arătaţi-mi-o voi, dacă cumvà a văzut carevà, cine a ridicat-o, cine a luat-o şi încotro a apucat cu ea, peaici, sau pe acolo?

Dar nemintoasă ce sunt de n'am de lucru să rog, ori să plictisesc cu vorba, pe unii, cari totdeauna s'au bucurat de nenorocirea femeiască!

Acum să cercetez de nu cumvà or fi rămas peacì cevà urme. Că, dacă în răstimpul ăsta, decând o plecai eu, n'a

1) *crepundia sunt, quibu' cum.* Erau jucării, diferite bijuterii, cadouri, primite în dar, la diferite ocazii şi cari se purtau la gât. Pentru completare, vezi nota *Curculio* 655 şi *Rudens* 1154.

2) Al treilea canticum, v. 671—703.

www.digibuc.ro

trecut nimeni peaci, cutioara va să fie aci. Ce, aci? M'am nefericit, pare-mi-se, s'a sfârşit cu mine! Iată-mă nenorocită şi nelegiuită! Nu e nicăeri, cum numai sunt nici eu. Pierdută e ea şi pierdută sunt şi eu. Dar, să-i dau mai departe cu căutatul, cum am început-o. Ia s'o mai caut.
Şi-aşà de grozav îmi zace în mine groaza şi-aşà de galbenă-s la faţă, că teama m'a cuprins toată.
Aşà cade păcatu pe oameni!
Acela, care o are acuma, se bucură, oricine-ar fi el; dar aceluia nu-i foloseşte la nimic, pecând mie!
Dar mă 'ntârziiu singură, cu vorbele astea de prisos. Halisca, aide la lucru, priveşte pe jos, cercetează, desprinde cu ochii, citeşte cu pricepere cu ochii în urme.

La. Stăpână!

Ph. Ce?

La. Este —

Ph. Ce este?

La. Ea este.

Ph. Cine?

La. Aceea, căreia i-a căzut cutia asta.

Ph. Ea e, lucru hotărît. Iat-o că-şi înseamnă locul, unde i-a căzut cutia: Indoială nu mai încape.

Ha. Iată, peaici a luat-o, că doar peaici îi văd în nisip urma încălţămintei. Să mă iau după ea. Aci, în locul ăsta, iată-l că s'a oprit în loc cu un altul. Aci ochii mi-se părăginesc: Mai departe nu pare să se fi dus. A stat aci locului şi deaci a luat-o apoi într'acolo. Aci a ţinut sfat. Văd urme de două persoane. Stăi, iată acum o singură urmă. A apucat însă înspre partea asta. Să cercetez. Deaici s'a dus încoa şi deaci nicăeri nu s'a mai dus.

Osteneală de geaba! Ce e pierdut, pierdut este: Odată cu cutia, vai şi de pielea mea! Să mă reîntorc în casă [1])

Ph. Femeie, stai, stai. Suntem, cari vrem să-ţi vorbim.

Ha. Cine mă strigă?

1) Aci începe recitativul *(iambi septenarii)*, v. 704—746.

www.digibuc.ro

La. O femeie de treabă şi un bărbat rău [1]) au a-ţi vorbi.

Ha. O femeie de treabă şi un om rău au a-mi vorbi! Şi la adică, cel ce mă strigă ştie el mai bine dece mă strigă, decât eu cea strigată. Să mă înapoiez.

Rogu-vă, nu carecumvă văzut-aţi pe vreunul, peaci, prin locul acesta, ridicând o cutie cu jucării, pe care o pierdui aci, eu, nenorocita de mine? Pentrucă mai adineaori, când dădui fuga după Alcesimarchus, să nu-şi curme viaţa [2]), atunci * * de teamă [3]) o scăpai din mână.

La. Cutia, femeia asta a pierdut-o, stăpână. Să-i dăm puţină ascultare.

Ha. Sunt prăpădită, nenorocita! Ce pot spune stăpânei? Şi ea, care mi-a poruncit s'o păstrez cu atâta grijă, pentru ca părinţii să-şi poată mai cu uşurinţă recunoaşte pe Selenium a lor, care fusese de mică copilă luată de suflet de stăpâna mea, fiindu-i dată de o oarecare curtezană.

La. Ea povesteşte tocmai povestea noastra. După arătările ei, se pare că ea ştie, unde se află fiică-ta.

Ha. Acum ea vrea dela sine s'o dea mamei şi tatalui, a căror fiică le este fata. Omule dragă, rogu-te, îţi arde de alte lucruri, când eu îţi povestesc povesteą mea!

La. Sunt cu mintea la spusele tale, că doar povestea-ţi e caşi o adevarată hrană pentru mine. Dar, fară a pierde câtuş de puţin firul poveştirii tale, dădui un răspuns stăpânei, la o întrebare a ei. Acuma sunt al tău. Ai nevoie de cevă, spune-o [4]), porunceşte. Ce-mi tot căutai?

Ha. O, dragă omule şi dragă femeie, vă zic: Bună ziua!

Ph. Şi noi ţie la fel. Dar ce-mi tot cauţi?

Ha. Caut o urmă peaici, peunde a fugit un oarecare *.

La. Ce este? Despre ce e vorba?

Ha Despre un lucru, fără de folos altora, dar plin de întristare pentru familia noastră.

La. Stăpână, iată una, care nu plăteşte nicio ceapă degerată [5]) şi totuş şireată foc.

---

1) *malu' masculus.*—2) *ne se uita interemeret.*— 3) *more—timore.*
4) *opu', dice.* — 5) *Mala mers* = marfă proastă.

www.digibuc.ro

Ph. Pe Castor, aşà se pare.

La. Face pe animalul nebăgat în seamă şi care totuş te vatămă.

Ph. Care, rogu-te?

La. Omida învăluită în foaia întoarsă [1]) de viţă. La fel şi asta înşiră la poveşti întoarse pe dos. Ce cauţi? 730

Ha. O cutie, tinere, pe care mi-a sburat-o deacì cinevà.

La. S'o fi purtat-o atunci în colivie.

Ha. Pe Polux, nu prea erà aşà de preţ.

La. Mare minune atunci să nu fi fost în cutie o turmă de robi, de vânzare.

Ph. Dă-i pace să spună.

La. Numai de ar aveà ce spune.

Ph. Aide, spune, ce erà în ea?

Ha. O jucărie de copil.

La. Este un oarecare, care spune că ştie, unde este cutia. 735

Ha. Dar, pe Polux, acela, dacă o arată, o să-şi primească mulţumiri dela o oarecare femeie!

La. Dar [2]), acela vrea să i-se dea plată.

Ha. Dar, pe Polux, femeia aceea, care a pierdut cutia, spune că nu are ce să-i dea.

La. Dar, acela vrea să-i dai ajutorul tău mai bine decât bani.

Ha. Dar, pe Polux, acea oarecare femeie nu dă nimic pe gratis. 740

Ph. Vorbirea ţi-o îndreaptă acum mai bine către mine. Mărturisim c'avem cutia.

Ha. Atunci, să vă ţină sănătoşi zeiţa Mântuirii! Unde este acum cutia?

Ph. Iată-o, în bună stare. Dar şi eu vreau acum să stau cu tine de vorbă cu privire la un lucru, care mă priveşte de aproape: Te fac tovarăşe la fericirea mea.

Ha. Ce vorbă e asta? Şi cine eşti tu?

Ph. Eu sunt mama aceleia, care a purtat astea.

Ha. Aşàdar locueşti acì?

---

1) *inuoluolum.... intorta.* — 2) *At*, care se repetă, caşì *quin*, în *Casina*, V. nota v. 602.

www.digibuc.ro

Ph. Ai ghicit.

Insă [1]), te rog, femeie, nu mai încurca vorba şi răspun- 747
de-mi la ce te 'ntreb: Spune repede, deunde ai aceste jucării?

Ha. Le-a purtat fata deacì, stăpână-mea.

La. Minţi. Le-a purtat fata, stăpână-mea, iar nu a ta! 750

Ph. Nu întrerupe.

La. Am tăcut.

Ph. Femeie, urmează cu spusa: Unde e aceea, care le-a fost purtat?

Ha. Acì, în apropiere.

Ph. Dar acì, unde spui tu, pe Polux, şade ginerile bărbatului meu.

La. O începi iarăş dela cap [2])!

Ph. Urmează mai departe cu povestea. De câţi ani e fata?

Ha. De şaptesprezece. 755

Ph. E a mea.

La. Ea este. Aşàcum şirul anilor ni-o spune.

Ha. Ce? îmi cer jumătate, partea mea de câştig.

La. Dar, pe Polux, fiindcă sunt trei, îmi cer şi eu pe a treia.

Ph. Fata, pe care o tot căutam, am regăsit-o.

Ha. Cinstit e să păstrezi în credinţă un lucru, care ţi-a fost 760
încredinţat, ca nucumvà binele ce-l faci să ţi-se întoarcă spre rău. Copila, pe care o crescurăm noi, este fireşte fiica ta, îndoialá nu încape şi stăpână-mea îşi pusese în gând să ţi-o înapoieze şi tocmai cu gândul ăsta a şi plecat ea deacasă.

Pentru cele ce mai vrei, cercetează-o pe ea, rogu-te, că 765
eu, la urma urmei, nu sunt decât o roabă.

Ph. Ceri un lucru drept.

Ha. Şi mulţumire de are să fie, să-i fie ei toată. Cutia însă, te rog să mi-o dai.

Ph. Ce să fac, Lampadio?

La. Ce este al tău, ţine-ţi-l ca al tău.

Ph. Insă, îmi e milă de ea.

La. De-i aşà, iată ce cred eu că trebue să faci: Dă-i ei cutia şi du-te şi tu cu ea acolo, înauntru, în casă. 770

1) Deaci începe diverbium *(iambi senarii)*. V. 747-773.— 2) *rusus*.

www.digibuc.ro

Ph. Te voiu asculta [1]) (către Halisca). Ţine tu cutia. Să mergem înăuntru. Dar cum se numeşte stăpâna ta?

Ha. Melaenis.

Ph. Ia-o înainte; vin şi eu după tine.

ACTVL AL V-lea.

Demipho. Lampadio [2]).

De. Ce-o mai fi şi asta, că toţi vorbesc prin oraş că mi s'a găsit copila şi mai spun că Lampadio m'ar fi căutat prin for.

La. Stăpâne, deunde vii.

De Dela Senat.

La. Mă bucur că prin mine ţi s'a mărit numărul copiilor.

De. Iată o vorbă, care nu-mi place! Nicio bucurie că prin alţii mi-se măreşte numărul copiilor. Dar ce vorbă mai e şi asta?

La. Grăbeşte-te de intră acì, la ginere-tău [3]). Acolo o să-ţi recunoşti fata. E acolo şi soţia ta. Aide, repede.

De. Pentru aşăceva nu strică să-mi las puţin laoparte toate celelalte treburi.

Trupa.

Să nu vă mai aşteptaţi, privitori, c'o să mai iasă aceia, încoa, afară, la voi. Nimeni n'o să mai iasă. Cu toţii îşi vor împlini treburile, acolo înăuntru. Şi când totul va fi gata, actorii o să-şi lepede depe ei costumele. Apoi, după aceea, cel care a jucat prost, o să fie bătut; cel ce n'a jucat prost, o să fie cinstit cu vin [4]).

Acum şi voua, privitori, nu vă rămâne altceva de făcut, decât să bateţi din palme, după datina strămoşească, la sfârşitul comediei.

---

1) *tibi auscultabo.*—2) Piesa sfârşeşte în recitativ (cuvinte rostite la sunetul flaututui), în *trochaici septenarii.* — 3) *ad adfinem tuom.*

4) *Qui deliquit uapulauit, qui non deliquit bibet.* Detaliu preţios. Vezi studiul asupra lui Plautus pag. 80—81. (Ed. Cassa Şcoalelor, 1925).

www.digibuc.ro

— VIII —

CVRCVLIO.

(GĂRGĂRIȚA)

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

PALINVRVS. SERVVS.	Palinvrvs. Rob.
PHAEDROMVS. ADVLESCENS.	Phaedromvs. Tânăr.
LEAENA. ANVS.	Leaena. Bătrână.
PLANESIVM. VIRGO.	Planesivm. Fecioară.
CAPPADOX. LENO.	Capadox. Codoș.
COCVS.	Cocvs. Bucătar.
CVRCVLIO. PARASITVS.	Cvrcvlio. Parasit.
LYCO. TRAPEZITA.	Lyco. Bancher.
CHORAGVS.	Choragvs.
THERAPONTIGONVS. MILES.	Therapontigonvs. Ostaș.

— Acțiunea se petrece în Epidaurus —

www.digibuc.ro

CVRCVLIO.

REPREZENTATĂ CĂTRE ANUL 194—193 A. CR. 1).

— I. Piesă din greceşte. Nu se cunoaşte originalul grec. *Curculio*, pe româneşte: *Gărgăriţa*. E numele unui personaj, din piesă, un parasit. Nu are prologus.

— II. *Cuprinsul.* Actul I-iu. Tânărul Phaedromus este îndrăgostit de o fecioară, care se află în stăpânirea unui codoş şi n'are bani s'o răscumpere. Pe fată urmă s'o răscumpere un militar, care lăsase suma la un bancher. Prin ajutorul unei bătrâne păzitoare beţive, tinerii se întâlniau pe furiş.

Actul al II-lea. Soseşte parasitul Curculio, care fusese trimes în Caria. Acolo legase cunoştinţă cu militarul şi la un chef îi fură inelul cu pecetea. Plăsmueşte o scrisoare către bancher ca din partea militarului.

Actul al III-lea. Curculio se înfăţişează cu scrisoarea plăsmuită la bancher, care cade în cursă.

Actul al IV-lea. Curculio isbuteşte să ia fata dela codoş. La urmă soseşte şi militarul şi află c'a fost tras pe sfoară.

Actul al V-lea. Mulţumită inelului, pe care fata îl zăreşte la parasit, se dovedeşte că ea este soră cu militarul şi se căsătoreşte la urmă cu Phaedromus. Cel păcălit rămâne codoşul, care dă înapoi suma primită.

—III. Piesă de recunoaştere caşi *Cistellaria*, cu deosebire că aici ca semn al recunoaşterii este un inel. O fată pierdută şi aflată în stăpânirea unui codoş, se dovedeşte la urmă a fi fată de oameni liberi şi se căsătoreşte cu iubitul ei. Aceasta e tema. Invenţie săracă. Intriga la fel: o scrisoare ticluită, prin care se păcăleşte un bancher şi un codoş — lucru obişnuit în comedie. (La Plautus o mai regăsim în *Bacchides*, *Epidicus*, *Persa*, *Pseudolus*, *Trinummus*). Acţiunea se desfăşoară fără multă mişcare şi viaţă; intriga săracă. Şi totul se petrece într'un cadru *religios*, în Epidauros, oraşul minunilor lui Aesculapius, în credinţa că zeul arăta în vis remediul boalei la cel care rămânea peste noapte în templu. Un asemenea cadru religios mai întâlnim şi într'o altă comedie *[Rudens]*.

— IV. Eroii. Ca eroi găsim laolaltă mai toate tipurile comediei: Un *parasit*, cu-n ochiu scos, care şi-a mâncat averea şi acum se vinde pentru un blid de linte; un *bancher* necinstit şi fără scrupule, din cei ce fug cu banii clienţilor; un *codoş* câinos, dar care e tras pe sfoară; un

1) După aluzia la legea Sempronia, v. 509.

www.digibuc.ro

ostaş lăudăros, poltron şi prost; o bătrână *curtezană* beţivă şi guralivă, care pentru o înghiţitură de vin îşi vinde stăpânul; un *tânăr* îndrăgostit veşnic în căutarea banilor; o *tânără* curtezană; un *rob* îndrăsneţ şi obrasnic. Mai lipsesc trei personagii: părintele, soţia şi bucătarii, pentru ca ansamblul să fie aproape complet. O singură deosebire însă: Aici nu sclavul conduce intriga, punând toate la cale, ci parasitul. Niciun caracter în relief.

— V. Morala. Piesa se sfârşeşte cu o căsătorie, care vine să încoroneze unirea a doi tineri, cari se iubiau.

— VI. Patru lucruri *caracteristice:* 1) O reminiscenţă aristophanică: Parabasa cu destainuirile choragului (v. 463—486), în care ni-se desvălue un colţ din forul roman, din tainele lui depe acele vremuri. Document unic şi preţios. E o lucrare plautină. 2) Interesanta descriere a invaziei Grecilor la Roma (v. 288—294). Şi aceasta e o lucrare pur romană şi unul din pasagiile lui Plautus, cari nu pot fi contestate. 3) Realismul povestirii lui Curculio (v. 331—370) şi care ne aminteşte povestea lui Sosia din *Amphitruo*, ori a lui Chrysalus, din *Bacchides*, sau Epidicus, din *Epidicus*. Cum am mai amintit şi în altă parte, în aceste povestiri noi vedem origina nuvelei latine. 4) Scena idilică, din actul întâi (v. 97—215), cu frumoasa serenadă a porţii. O scenă de o delicateţă şi frumuseţe romantică. Alături de „scena dela puţ", dintr'o altă comedie, (*Rudens*, v. 415—475), sunt singurele scene cu adevărat idilice în toată literatura latină. Serenadele spaniole şi veneţiene de mai târziu îşi au, în această scenă, echivalentul lor latin, Păcat c'această frumoasă scenă e stricata de întreruperile anoste ale unui sclav obrasnic.

— VII. Ca Muzică, textul este împărţit între *diverbium* şi *recitativ*. Un singur *canticum*, cântecul vinului şi al porţii: *Pessuli, heus pessuli*..... v. 96—157. Predomină *recitativul*.

— VIII. Ca *imitare* moderna e neîndoios că Molière s'a inspirat în comedia sa, „*L' Etourdi*". Poate şi Dante în *Purgatoriu*, XIV, 16 (din parabassa choragului).

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI.

Curculio se duce în Caria, mânat fiind de Phaedromus, să facă rost de bani. Acolo şterpeleşte dela un rival (al stăpânului său) un inel. Scrie şi sigilează scrisori. Când o vede, Lyco recunoaşte pecetea ostaşului şi ca sa-i trimită iubita, dă codoşului suma de rascumpărare (învoita)

Ostaşul cheama în judecata pe Lyco şi pe codoş. Dar şi el o află de sora pe aceea, pe care o îndrăgia şi la rugă aceşteia o dă în casatorie lui Phaedromus.

ACTUL I-u.

Palinvrvs. Phaedromvs.

Pa. [1]) Mă întreb încotro mi-o plecaşi afară, la aşà oră din noapte, Phaedromus, cu podoabele astea şi cu alaiul àsta după tine ?

Ph. Incotro mă mână Venus şi Amor şi dragostea mă 'ndeamna. De e miez de noapte, de e amurg de seară, odată ce ziua de răfuială cu duşmanul a fost sortita [2]) vrând nevând, trebue să merg acolo, unde porunca îmi este.

Pa. Dar însfârşit, la urma urmei —

Ph. Insfârşit, nu ma plictisi.

Pa. La drept vorbind, asta nu este nici frumos şi nici lucru de seamă, să faci tu singur pe robul [3]), să-ţi lùminezi singur calea cu torţa [4]), frumos gătit aşàcum eşti !

Ph. La ce n'aş duce în mână chiar eu, la iubita-mi cea

— In vers acrostih.

1) Diverbium, 1—95 (*iambi senarii*). — 2) *si statu' condictus.*

3) *puer* Rob tânăr. Robii aceştia, pelângă însărcinarea de curieri, mai aveau şi pe aceea de a purtà torţele, luminând calea stăpânului.

4) *cereum.* Torţă din fire de papyrus, unse cu ceară.

www.digibuc.ro

dulce, acest produs al albinei, născut din mierişoara cea dulce?

Pa. Mă întreb însă încotro ei fi pornit-o?

Ph. Dacă ai să mă rogi, am să-ţi spun atunci, s'o ştii.

Pa. Şi dacă te-aş rugà, ce mi-ai răspunde?

Ph. Asta-i templul lui Aesculapius.

Pa. Il tot ştiu de mai bine de un an de zile.

Ph. Şi aşà de aproape de el acea poartă prea scumpă ochilor mei. (către poartă). Bun găsit, cum te afli?

Pa. Poartă aşà de bine închisă [1]), pe ziua de ieri, prinsute-au frigurile, sau poate alalteri? Pe ziua de ieri cinat-ai?

Ph. Nu cumvà mă iei în rîs?

Pa. Vorbă-i asta pe tine, nemintosule, să te apuci să întrebi o poartă de sănătate?

Ph. Pe Hercle, e aşà de drăguţă şi aşà de tainică! Niciodată o vorbă să-i iasă ei din gură [2]): De se deschide, ea tace; de iubita mi-se înfurişează în taină, noaptea, afară la mine, ea iarăş tace.

Pa. Nucumvà, Phaedromus, ai săvârşit, sau eşti pe cale să săvârşeşti vreo faptă urîtă, nevrednică de tine, nevrednică de neamul, din care eşti? Pusu-ţi-ai oare în minte să întinzi vreo cursă vreunei femei cinstite, sau care trebue să rămână femeie cinstită?

Ph. La aşàceva nu m'am gândit. Aşà să-mi ajute Juppiter!

Pa. Aşà te vreau şi eu. Dacă eşti om deştept, fă-ţi de aşà fel dragostea că, de-ar afla-o lumea, tu să n'ai dece te ruşinà. Şi dacà ai a te îngriji de cevà, e să n'ajungi neputincios [3]).

Ph. Ce vorbă mai e şi asta?

Pa. Să calci cu băgare de seamă pe drum: Ce iubeşti, să iubeşti ca lumea, în faţa martorilor [4]).

---

1) *occlusissumum.* Joc de cuvinte cu *oculissumum.*

2) *ullum verbum muttit.* — 3) *ne sis intestabilis.* Joc de cuvinte, cu cele ce urmează: *intestabilis,* după legea celor XII table = cel ce n'are capacitatea de a puteà fi martor; apoi deacì: neputincios, impotent. (V. *Miles glor.* V. 1416—1418). Vezi şi v. 621.

4) *amato testibus praesentibus.* Joc de cuvinte, cu două înţelesuri: Unul serios: Aluzie la amorul legitim, căsătoria, care se făceà în pre-

www.digibuc.ro

Ph. Uiţi c'aci şeade un codoş.

Pa. Nimeni nu te poate ţine de rău, sau poprì, să nu poţi cumpărà deacì, ce este de vânzare, în văzul lumii, numai parale să fie. Să mergi pe drumul bătut, nu te opreşte nimeni. Prin ograda îngrădită a altuia potecă însă să nu-ţi faci; cu femeile măritate, văduvele, fetele mari, cu tinerii şi copiii cei mici, amestec să n'ai. Incolo, iubeşte ce pofteşti.

Ph. Casa asta e doar a unui codoş.

Pa. Blestemul cadă asupra ei!

Ph. Dece?

Pa. Pentrucă duce o viaţă ticăloasă, curată robie [1]).

Ph. Intrerupe-mă tu mereu!

Pa. Bine: Şi cât de mult!

Ph. Nu-o să taci?

Pa. Nu-mi spuseşi tu să te întrerup?

Ph. De-i aşà, te opresc acum. Şi cum începusem să spun, el are o tânără roabă.

Pa Adică codoşul ăsta, care locueşte acì?

Ph. Ai ghicit.

Pa. De-i aşà, mai puţină primejdie [2]), de-a fi să cadă femeia.

Ph. Eşti de nesuferit. El umblă s'o facă curtezană. Fata se prăpădeşte după mine, dar eu nu vreau să-mi bat joc de dragostea ei.

Pa. Dece?

Ph. Pentrucă vreau să-i fiu numai al ei: O iubesc şi eu la fel.

Pa. Dragostea pe furiş nu e bună [3]); e chiar belea curată.

Ph. Pe Hercle, e chiar aşà, cum o spui tu.

Pa. Şi ai înhămat-o la jug [4])?

Ph. Nu m'am atins deloc de ea. O am ca pe o soră. Că, pentru cele câtevà sărutări, nu cred să fie ea mai puţin necinstită.

---

zenţa martorilor. Şi atunci = ceeace iubeşti tu, să fie iubirea ce se încheagă, prin căsătorie, în faţa martorilor, Altul indecent şi care ar continuà jocul de cuvinte de mai sus, adică *să iubeşti prin propriile tale puteri.* V. şi v. 621.

1) *scelestam seruitutem seruiunt.* — 2) *minu' formidabo.*

3) *malu' clandestinus est amor.* — 4) *iamne ea fert jugum?*

www.digibuc.ro

Pa. Niciodată să nu-ţi uiţi însa că flacăra urmează deaproape fumul. Şi dacă cu fumul nu poţi sa arzi nimic, cu flacăra arzi totul. Cine vrea sa manânce miezul nucii, sparge nuca [1]). Cel ce vrea sa se culce cu iubita, îşi deschide calea cu sarutari.

Ph. Dar fata e cinstita şi pâna azi n'o ştiu sa se fi culcat cu barbaţii.

Pa. Aşa ar fi, daca cinstea s'ar puteà împacà cu meseria de codoş.

Ph. Ce greşit o judeci tu! Cum poate scăpà şi ea, se strecoară afara la mine, îmi da în fuga o sarutare şi o ia apoi îndărăt îngraba. Şi asta poate şi ea s'o faca, pentruca codoşul e bolnav; boleşte în templul lui Aesculapius. Codoşul asta, cât mă mai chinueşte el!

Pa. Dece?

Ph. Aci îmi cere pentru ea treizeci de mine, aci un talant din cei mari [2]). Şi nu-i chip sa pot dobândi dela el o învoialá cinstită şi dreapta.

Pa. Prea multe vrei! Umbli şi tu să ceri dela el ceeace nu găseşti la niciun codoş.

Ph. Ám mânat acum pe parasitul meu, în Caria, să-mi împrumute aceşti bani dela un bun prieten. De nu i-o aduce, nu ştiu, zău, încotro m'aş mai putea îndrepta cu gândul.

Pa. Spre dreapta [3]), cred, dacă ţi-e aminte să rogi pe zei.

Ph. Inaintea acestor uşi este altarul acesta al lui Venus. M'am jurat să-i aduc zeiţii o micá gustare, de dimineaţă.

Pa. Ce? Să te-aduci pe tine drept gustarea lui Venus?

Ph. Pe mine, pe tine şi pe àştia, pe care-i vezi, cu toţii.

Pa. Atunci ţi-ai pus în gând să faci pe Venus să verse.

Ph. Dá-mi oala, bàiete.

Pa. Ce vrei să faci [4])?

Ph. O să vezi. Aci îşi are culcuşul o mătuşe, aceea care pă-

1) *frangit nucem.* — 2) O mină = 97 fr.; deci 30 mine — 2910 fr. Un talant mare — 5890 fr. Detaliu preţios pentru preţuirea unei tinere curtezane, fecioară. — 3) *dextrouorsum.* In timpul rugàciunii, se făceà înconjurul altarului, spre dreapta. — 4) *quid facturu's?*

www.digibuc.ro

zeşte intrarea. O cheamă Leaena: o beţivană şi o sugătoare, cum nu s'a mai vazut!

Pa. Cum am zice, un adevărat ulcior, cu vin de Chioş?

Ph. Ce mai? O beţivană, pe lege! N'apuc să vărs cevà vin peste aste uşi, că dupa miros mă şi simte că sunt aci şi-mi şi deschide uşa.

Pa. Şi pentru ea ai adus acì oala asta cu vin?

Ph. Afara numai dacă tu nu vrei.

Pa. Nu vreau, pe Hercle. Dar pe ăsta, care o duce, aş vrea să-l vad plesnind! Crezui că vinul e pentru noi.

Ph. N'o să taci? Sa ne mulţumim şi cu ce-o ramâne dela ea.

Pa. Dar dacă o fi un fluviu, pe care nici marea nu-l încape?

Ph. Vino incoa, la uşe, Palinurus şi stai liniştit.

Pa. O să te ascult.

Ph. Aide, beţi, voi uşi înveselitoare, îndestulaţi-vă şi-mi fiţi voioase şl prielnice.

Pa. Voiţi poate masline, cevà gustàri, ori cevà çapere [1])?

Ph. Din somn pazitoarea treziţi-mi şi-ncoa spre mine mânaţi-o.

Pa. Verşi tot vinul! Ce, n'ai de lucru?

Ph. Da-mi pace. Nu vezi? Ce vesele mi-se deschid uşile! Cum imi mai amuţira ţâţânile! Câtu-s de plácute!

Pa. Dece nu le saruţi.

Ph. Taci. Sa ascundem torţele şi să tăcem.

Pa. Bine.

Leaena. Phaedromvs. Palinvrvs.

Le. [2]) Miros tare de floare de vin îmi pătrunse nările. Şi dragostea de el ma scoase afară, ca pe o pătimaşe ce sunt, pe întunecimea asta.

Unde, unde-mi eşti? Pe-aproape de mine trebue să fie.
Ah, iată-l.
Salutare, sufleţele, desfătarea lui Bacchus.

1) Detaliu preţios pentru arătarea mâncării, ce compunea gustarea de dimineaţa. — 2) Canticum, v. 96—157.

www.digibuc.ro

Bătrâneţea ta m'omoară [1])!
Pelângă tine, toate mirosurile din lume sunt un nimica tot. Tu-mi eşti mirt, tu scorţişoară, tu trandafir, şofran, dafin, pelin mirositor [2]).
Unde ţi-o fi isvorul [3]), acolo şi mie mormântul!
De milostivit, mi-te milostivişi tu,
să-mi atingi cu mirosul nările.
Fă-ţi acù pomană şi cu gâtlegiu.
Nu te vreau pe tine [4]). Unde-mi eşti tu?
Pe tine vreau eu să te pipăi, să-ţi verşi
asupra-mi băutura cea curată.
Mă lasă să te iau cu mine
Iată c'o ia într'acolo. Să mă aţin după el.
Ph. I-e sete mătuşii [5]).
Pa. Cât de mare să-i fie setea?
Ph. Ce şi ce, cam cât o amphoră [6])!
Pa. Pe Polux, după câte spui, nu i-ar ajunge mătuşii nici chiar recolta unui an întreg! Ce mai [7]) copoaică îmi mai e şi mătuşa asta! Are un nas aşà de pătrunzător!
Le. Rogu-te, ce voce îmi sună peacolo?
Ph. Ia, să-i vorbim mátuşii.
Să merg spre ea. Intoarce-te şi te uită
încoa, Leaena.
Le. Stăpâne, cine eşti tu?
Ph. Mai marele peste vinuri, Bacchus cel plăcut.
Iţi aduce băutură, vine sa-ţi astâmpere setea,
ca să numai scuipi, ca o'nsetata, buimácită de somn!
Le. Şi unde-mi eşti?
Ph. Uită-te spre lumina asta.
Le. Rogu-te, măreşte-ţi, de-i aşà, încoa spre mine pasu-ţi
Ph. Sanătate bună!

1) *ueteri' uetu' tui cupida sum.* — 2) *telinum.* — 3) *ubi tu profusu' s.* — 4) Probabil Palinurus, care se apropiase de ea, pe întuneric.
5) *Sitit haec anu'.* — 6) *quadrantal.* Vas de vin, caşi amphora, în capacitate de 26 litri. — 7) *magi' par fuit.*

www.digibuc.ro

Le. Mie şi sănătate, aşà uscată de sete, cum sunt [1])!
Ph. Dar, o să bei.
Le. Cam lungă-mi fù aşteptarea!
Ph. Ţine-ţi mătuşe-încântătoare!
Le. Sănătate, prea scumpule om!
Pa. Aide, gălgăe-l mai iute în vâltoare, spală-ţi mai repede stomacul cel împuţit.
Ph. Taci. Nu vreau să-i spui vorbe de rău.
Pa. De-i aşà, să-i fac mai bine rău [2]).
Le. O, Venus, să-ţi dau şi ţie din puţinul puţin, pe care îl am, deşi nu cu dragă inimă. Au, îndrăgostiţii, când beau, nu-ţi inchină ei [3]), cu toţii, destul vin, asemenea pomeni, cari mie nu mi-se prea întâmplă deseori!
Pa. Ia, vezi-o, nelegiuita, cu câtă lăcomie îşi toarnă pe gât vinul, să-i plesnească gâtlejul!
Ph. Pe Hercle, m'am dus pe copcă! Nu ştiu cum s'o încep.
Pa. Ei, cu vorba aceea, pe care mi-o spuseşi mai acum.
Ph. Care?
Pa. Spune-i că te-ai dus pe copcă!
Ph. Zeii să-ţi vrea numai răul.
Pa. Spune-i-o ăştia.
Le. Uf!
Pa. Ce este? Iţi place?
Le. Place!
Pa. Cum mi-ar cam plăceà şi mie să te înţăp puţin cu boldul.
Ph. Taci.
Pa. Nu tac. Iatà şi curcubeul [4]) bea şi el vin. Pe Hercle, e semn c'o să ne plouă pe ziua de azi.
Ph. Să-i spun acum?
Pa. Ce să-i spui.
Ph. Că m'am dus pe copcă!

---

1) *quae siti sicca sum?*—2) *male dici, male faciam*, joc de cuvinte.
3) *amantes propitiantes uinum dant potantes.... tales hereditates.* Unul din numeroasele exemple de asonanţă.
4) Leaena se încovoiase spre spate sub greutatea vasului cu vin la gură. Deaci comparaţia cu un curcubeu.

www.digibuc.ro

Pa. Aide, spune-i
Ph. Màtuşe, m'ascultă:
Vreau s'o ştii şi tu: M'am dus, nefericit de mine!
Le. Dar eu, pe Polux. sunt mântuită.
Dar, ce-i? Dece-ţi place sa spui,
Că eşti nefericit?
Ph. Că parte n'am de ce iubesc.
Le. Phaedromus, dragà, îmi lasa plânsul.
Ingrijeşte-te tu numai de mine, sa n'am sete şi o să-ţi aduc şi eu afara într'una pe aceea, pe care o iubeşti.

Ph. Dacă o să te ţii de vorbà, am să-ţi ridic şi eu o statuă, nu din aur, ci din viţa curata, sa-ţi cinstească gâtlejul.
Dacă ea o sá vina încoa, la mine afara, cine e mai fericit pe lume ca mine, Palinurus?

Pa Pe Polux, a iubì cu buzunarele goale, e chin curat!

Ph. N'o să fie aşà. Chiar azi poate să pice parasitul cu banii, încoa.

Pa. Mare pricopseală, dacă o să aştepţi ce n'o să vină niciodată!

Ph. Ce zici, să m'apropiiu de uşe şi să 'ncep a-i cântà?

Pa. Dacă aşà ţi-e cheful, nici nu te opresc, nici de silit nu te silesc, că destul de schimbat te văd, stăpâne, la apucături şi fire!

Ph. Dragi zăvoare, dragi zăvoare, o voioasă salutare,
Cu iubire şi dorinţa vă cinsteşte 'n rugă mare,
Un amant plin de 'ncântare.
Vă 'nduraţi şi-l luaţi în seamă,
Dându-i în a lui cinstire o păgână sărbătoare.
Iute, daţi-vă deoparte, scoateţi-mi iubita-afară,
Care sângele din vine mi-l sorbì c-o sete-amară.
Vai, zăvoare fără milă,
Cât vă e de mine silă!
Voi dormiţi, dormiţi din greu
Şi nu ştiţi de dorul meu!
Că văd prea bine,

www.digibuc.ro

Cât vă e silă de mine [1])!

Dar tacì, tacì!

Pa. Pe Hercle, eu unul tac.

Ph. Simt sgomotul. Insfârşit, pe Polux, zăvoarele îmi împlinesc dorinţa.

Leaena. Palinvrvs. Planesivm. Phaedromvs.

Le. [2]) Strecoară-te binişor şi înabuşe sgomotul uşii şi scârţâitul ţâţânii, draga mea Planesium, ca nu cumvà stăpânul să ne simtă, ce facem acì.

Stai, să le stropesc cu puţină apşoară [3]).

Pa. (către Phaedr). Vezi-o cum se mai pricepe la doctorii, tremuriciu [4]) ăsta! Pentru ea, vinul, şi pentru uşi, apa!

Pl. Unde eşti [5]), cel care m'ai chemat în numele lui Venus? Iată-mà-s înaintea ta şi te rog sa faci şi tu la fel.

Ph. Iată-mă! Căci, de n'aş fi acì, aş fi bun de bătut, mierea mea cea dulce.

Pl. Sufletul meu, un îndrăgostit nu şeade frumos să stea aşà departe de mine.

Ph. Palinurus, Palinurus!

Pa. Spune, dece strigi pe Palinurus?

---

1) Ph. *pessuli, heus pessuli, uos saluto lubens,*
uos amo, uos uolo, uos peto atque opsecro,
gerite amanti mihi morem, amoenissumi,
fite caussa mea ludii barbari,
sussilite, opsecro, et mittite istanc foras
quae mihi misero amanti ebibit sanguinem.
hoc uide ut dormiunt pessuli pessumi
nec mea gratia commouent se ocius!
re spicio nihili meam uos gratiam facere.

— E frumoasa serenadà a porţii, unică în literatural atină. Totul se petrece într'un cadru demn de cel mai curat romantism. Obiceiul acesta de a se cânta la poarta iubitei mai e menţionat şi aiurea *(Mercator*, v. 406—411; *Persa*, v. 569).

2) Recitativ, v. 158—215. *(trochaici septenarii).* — 3) *aquolam suffundam.* — 4) *tremula.* — 5) *ubi tu's qui me conuadatu's.*

www.digibuc.ro

Ph. E încântătoare [1])!

Pa. Mai mult decât încântătoare!

Ph. Sunt zeu curat!

Pa. Ba, om curat, care nu preţueşti cine ştie ce!

Ph. Ai văzut, ori o să mai vezi tu o mai mare asemănare cu zeii?

Pa. Eşti bolnav deabinelea şi lucrul ăsta mă pune pe gânduri.

Ph. Nu-mi eşti pe plac. Taci.

Pa. Se chinueşte pe el însuş [2]) omul, care are înaintea ochilor iubita, ce iubeşte şi lasă să-i scape prilejul, ce i-se prilejeşte.

Ph. Are dreptate să mă certe. Fireşte că nu-i lucru puţin decând tot adăst eu prilejul ăsta.

Pl. Ţine-mă şi ca îmbrăţişează-mă odată.

Ph. Asta-i şi scopul vieţii mele! Te opreşte el stăpânul [3]), dar şi eu mi te am fără ştirea lui!

Pl. Mă opreşte? Nici n'o poate şi nici c'o va putea. Moartea singură va fi în stare să mă înstrăineze cu sufletul de tine.

Pa. (aparte). Zău, de mă mai pot ţine, să nu-mi învinovăţesc stăpânul: Iubirea cu socoteală, ce să zic, e bună; în neştire, începe să numai fie bună; fără măsură însă, cum face stăpânul meu, e nebunie curată.

Ph. Fiecare cu ale lor: Regii cu regatele lor, bogaţii cu bogăţiile, onorurile, virtuţile, luptele, răsboaele lor. Să-şi aibă fiecare ce e al lor şi să nu-mi pizmuească ce e al meu.

Pa. Ce-i cu tine? Ţi-ai pus în gând să-mi privighezi [4]) aci, în faţa lui Venus, Phaedromus? N'are să treacă mult şi-o să înceapă a se lumină de ziuă.

Ph. Taci.

Pa. Ce, să tac? Mai bine te-ai duce să te culci, să dormi.

Ph. Dorm. Nu mă trezi cu ţipetele tale.

Pa. Eşti treaz deabinelea.

Ph. Dorm în felul meu. Aşà mi-e mie somnul.

Pa. Ei, muiere! E nărozie curată să răsplăteşti cu rău un om, care n'are nicio vină.

1) *nimi' lepida.* — 2) *ipsu'.* — 3) *eru'* (p. *erus*). — 4) *peruigilare.*

www.digibuc.ro

Pl. Te-ai mânià tu, dacă te-ar alungà cinevà dela masă, pecând mănânci?

Pa. S'a sfârşit! Se topesc amândoi de dragoste; amândoi au înebunit. Ia uită-te la ei, cum mi-se mai vără unul într'altul? S'ar părea că nu se pot îndestul îmbraţişà. O să vă despărţiţi voi, odată?

Pl. Fericirea deapururi nu-i dată omului! Mai veni şi nesuferitul ăsta să ne strice tot cheful.

Pa. Ce spui, neruşinat-o? Chiar tu cu ochii ăştia de bufniţă să má numeşti „nesuferit", pocitanie buhăită de beţie, muiere de nimic!

Ph. Indràzneşti să-mi ocărăşti pe Venus a mea? Un rob, pe care-l pot oricând plesni cu nueaua, să îndrasnească asemenea vorbe? Pe Hercle, păcatu te impinse să vorbeşti aşà vorbe! Na, ia-ţi acum platà obrasnicii tale, ca altădată sa te'i veţi minte, sa-ţi cântăreşti cuvintele!

Pa. Scapa-má, tu, Venus, zeiţa nopţilor albe [1])!

Ph. Iaraş o începi, nepricopsitule?

Pl. Te rog, numai da deasurda într'un nesimţitor, ca o piatrà, sa nu-ţi faci rau la mânà.

Pa. Vai, Phaedromus, ce ruşine, ce nelegiuire mare pe tine! Pe cel care te'ndeamna la bine, îl snopeşti în pumni, iar pe paţachina asta de nimic [2]) o îndrageşti de zor. Se poate o jucata mai strâmbà ca asta?

Ph. Arata-mi un îndragostit, care să se poată stăpâni şi ţi-l platesc cântărit cu aur.

Pa. Da-mi şi tu mie un stăpân sănătos la cap, la care sa robesc şi eu ca lumea şi ţi-l plătesc şi eu cântărit la fel cu... arama!

Pl. Te las cu bine, puişorul meu. Aud sgomot şi scârţieturi la încuetoare. E portarul, care deschide templul. Şi rogu-te, multă vreme o să ne mai iubim noi aşà mereu pe furiş?

Ph. Puţină zàbava. Sunt patru zile decând mi-am mânat parasitul în Caria sa 'mprumute nişte bani. Astăzi trebue sa pice înapoi încoa.

1) *Venu' noctuuigila.* — 2) *nugas meras.*

www.digibuc.ro

Pl. Prea multă codeală să iei o hotărîre.

Pa. Aşà să-mi ajute Venus, de am să te mai las eu mai mult de trei zile în casa asta şi de n'am să te mântui, răscumpărându-te.

Pl. Să nu-ţi uiţi vorba. Mai na încă o sărutare înainte de plecare.

Ph. Pe Hercle, o domnie să mi-se deà şi tot nu te-aş schimbà pe ea! Când te-aş mai puteà vedea?

Pl. Ei, dacă ţi-e aminte, fă-mă liberă: Dacă mă iubeşti, răscumpără-mă. Lasă la oparte întrebările astea şi sileşte-te să dai tu cel mai mult. Rămâi cu bine.

Ph. Iar mă părăsi! Palinurus, sunt mort deabinele!

Pa. Şi eu la fel, mor de bătaia primită şi de somn.

Ph. Vino cu mine.

ACTVL AL II-lea.

Cappadox. Palinvrvs.

Ca. (ieşind din templu) [1]) Deacù mi-am pus în gând să mă carabănesc afară din templu, că văd eu ce fel îi e inima lui Aesculapius. Puţin îi pasă lui de mine şi nici pomeneala sa mă tămăduească [2]). Sănătatea mă părăseşte din ce în ce mai mult, durerile se înteţesc [3]); am început chiar sa umblu, caşicum m'aş fi încins [4]) peste splină cu nişte bete, par'ca aş avea în pântece doi copii gemeni. Şi altă teamă n'am decât groaza de a nu mă 'ncinge durerile pela şale, nenorocitul de mine.

Pa. (ieşind din casà). Dacá ai fi om cu judecată, m'ai ascultà pe mine, Phaedromus şi ţi-ai goni din suflet amaraciunea. Tremuri, că parasitul încă nu se înapoiază din Caria. Eu

1) Diverbium v. 216—79 *(iambi senari).*

2) Cappadox, codoşul, bolnav, petrecea noaptea în templul lui Aesculapius, în credinţa că zeul îi va arăta, în vis, remediul boalei. Scriitorul creştin, Tertullianus, ironizează această credinţă păgână *(Apologeticum,* XXI, 11). Deaceea acţiunea se petrece în Epidauros, unde erà templul făcător de minuni al lui Aesculapius.

3) *valetudo descrescit, adcrescit labor.* — 4) *cinctus ambulo.*

www.digibuc.ro

însă cred că va veni cu banii, pentrucă, dacă n'ar fi să-i aducă, nici cu lanţuri de fier nu ar fi putut fi oprit sa nu alerge încoa, la ieslele sale, unde-l aşteapta mâncarea.

Ca. Cine vorbeşte aci?

Pa. Ce voce aud eu?

Ca. Palinurus, sa fie oare, robul lui Phaedromus?

Pa. Cine-o mai fi şi aratarea asta, cu burta cât o baniţă [1]) cu ochii verzi ca iarba [2])? După înfăţişare, par'ca l-aş cunoaşte eu, după chip nu mi-l pot aduce deloc aminte. Stái, acuma îl ştiu: E Cappadox, codoşul. Sa ma duc spre el.

Ca. Salutare, Palinurus.

Pa. O, cap de bandit, fii salutat. Ce faci?

Ca. Ia, umbra pamântului!

Pa. Aşàcum o şi meriţi! Dar ce-ţi e?

Ca. Splina ma ucide, ranichii ma dor, plămânii mi se destrama [3]) ficatul má munceşte, inima atinsa pâna 'n fund, maţele mă dor şi ele toate.

Pa. De-i aşà, boala de ficat e care te munceşte.

Ca. Ce uşor e sa-ţi baţi joc de boala omului!

Pa. Mai îndură [4]) şi tu câtevà zile, pâna ţi-se imputesc [5]) deabinelea intestinele şi pâna atunci acum e bine sá le dai la saraturà [6]). Ca, de-ai sa faci treaba asta, o sá ajungi tu mai fără preţ decât intestinele tale.

Ca. Splina mi-e umflată.

Pa. Mişcă-te, asta face foarte bine la splină.

Ca. Ia, lasă astea laoparte, rogu-te şi räspunde-mi la ce te întreb eu. De-a fi sá-ţi povestesc visul, pe care l-am visat în somn [7]), noaptea asta, ai putea tu să-i dai tàlmăcirea?

Pa. Auzi vorbá! Dar eu sunt singurul muritor, care mă pricep la tàlmăcirea lor. Chiar tălmăcitorii de meserie vin la mine să-mi afle părerea. Şi răspunsurile, pe cari le dau lor, sunt toate oracule adevărate.

---

1) Imbràcămintea codoşilor erà exagerată într'adins.
2) *oculis herbeis.* — 3) *distrahunt.* — 4) *perdura.* — 5) *exputescunt.*
6) *Salsura.* — 7) *somniaui dormiens.*

www.digibuc.ro

Cocvs. Palinvrvs. Cappadox. Phaedromvs.

Co. Palinurus, ce-mi stai? Dece nu-mi dai cele trebuincioase [1]), să găsească cina gata, când va sosi parasitul?

Pa. Stai puţin, să-i tălmăcesc ăstuia un vis.

Co. Dar, ce, nu eşti tu, care-mi dai fuga la mine, oridecâteori visezi câte cevà!

Pa. Nu tăgăduesc.

Co. Aide, du-te de-mi dă.

Pa. (Către Cappadox). Aide, până mă înapoiez eu, povesteşte-i astuia visul. Iţi las un înlocuitor mai grozav şi decât mine, căci şi eu, ce bruma ştiu, dela el doar ştiu.

Ca. Numai să vrea.

Pa. O să vrea. (iese).

Ca. (Arătând spre Palinurus). Puţini sunt ca ăsta, aşà de ascultători la porunca stăpânului! Ascultă dar.

Co. Am să te ascult, deşi nu te cunosc.

Ca. In noaptea asta mi se făcea în somn [2]) că văd pe zeul Aesculapius stând aşà îndepărtat de mine. Mi se făceà că n'are gând să se apropie de mine şi nici că vrea să ştie de mine.

Co. Crezi că ceilalţi zei sunt mai deomenie? Toţi sunt o apă; se înţeleg de minune între ei. Să nu te prindà deci mirarea dece nu-ţi e mai bine. Poate c'ar fi fost mai nimerit pentru tine să te fi culcat în templul lui Juppiter, care te ajută în jurămintele tale.

Ca. Dacă toţi, cari au jurat strâmb, ar fi să se culce acolo, nu i-ar încăpeà tot Capitoliul.

Co. Ia aminte la vorba asta: Fă pace cu Aesculapius, ca nucumvà să ţi-se întâmple marea nenorocire, care ţi s'a prevestit în somn.

Ca. Bine zici. Mă duc să-l rog. — (intră în templu).

Co. Să-ţi fie de cap! (intră în casă).

Pa. (Ieşind din casă). O, zei nemuritori! Ce-mi văd ochii? Cine să fie cela deacolo? Să fie oare parasitul, care a fost

1) *quae opu' sunt.* — 2) *in somnis uisus sum uiderier.*

www.digibuc.ro

trimis în Caria ? Ei, Phaedromus, vino afară, vino, vino, îţi spun, mai repede.

Ph. Ce sunt strigătele astea pe tine ?

Pa. Îl văd pe parasit venind în goana mare, iată-l [1]), tocmai colo, în capul pieţii. Să ascultăm deaci, ce-o să spună.

Ph. Aşà zic şi eu.

Cvrcvlio. Phaedromvs. Palinvrvs.

Cv. [2]) Inlături din cale-mi, de vă cunosc, ori nu, oricine aţi fi voi, căci am o însărcinare de împlinit aci [3]). Fugiţi cu toţii, în lături, lăsaţi-mi drumul deschis, ca nu cumvà în fuga-mi să reped pe carevà, cu capul, cu cotul, cu pieptul, cu genunchii ! Şi-aşà sunt de grăbit, aşà de mare-i zorul şi aşà de iute fuga-mi, că nimeni, oricine ar fi el şi oricât de puternic, n'ar putea să-mi stea în cale : Nici general, nici tiran, oricum ar fi, nici agoranom, demarch, ori comarch [4]), oricare le-ar fi gloria şi tot ar cădea grămadă la pământ, asvârliţi din cale-mi cu capul cât colo, în stradă [5]).

Cât despre acei Grecotei, înfăşuraţi în haina lor grecească [6]), cari forfotesc pe străzi, cu capul lor acoperit [7]), păşind încărcaţi de cărţi [8]) şi pomana strânsă din mila altora [9]), se opresc

1) *ellum.* — 2) Recitativ, v. 280—370 *(troch. septenarii).*

3) Intrările acestea grăbite sunt un lucru obişnuit în comedia veche. Şi cu toată graba, au însă destul timp a se întârzià şi a spune la nărozii.

4) Denmităţi greceşti. E curios cum Plautus aici a păstrat denumirea grecească şi nu le-a latinizat, ca mai pretutindeni. *Agoranomus* (vezi şi *Captivi* 824) = Edilul, la Romani ; — *Demarchus* = Şeful unei deme (împărţire administrativă, grecească. In *Aulularia*, v. 178—180, e o aluzie la demă) ; — *Comarchus* = Primar de comună rurală.

5) *in via de semita. Via* = drum, cale, stradă ; *semita* = potecă, calea dreaptă, ce-şi croià cinevà în linie dreaptă în mers, în drum.

6) *palliati.* — 7) *capite operto.* Cei vechi umblau de regulă cu capul descoperit. — 8). *suffarcinati cum libris.*

9) *Sportula.* Pasagiu extrem de interesant, din care putem să ne facem o ideie de felul cum filozofii şi învăţaţii greci îşi făceau drumul spre Roma, aducând şi popularizând ştiinţa lor şi odată cu ea şi viţiile unei rase, în decadenţă şi intrată în descompunere, pentru care un po-

www.digibuc.ro

în grupe, discută între ei, cu mutra lor de robi fugiți, stau în calea oamenilor, împiedecă circulația, aruncă în dreapta și-n stânga la cugetări de ale lor filozofice, pe cari îi vezi într'una bând prin cârciumi, unde, dupăce au făcut vreo învârteală, se aștern pe băutură caldă, cu capul lor acoperit, pornind-o pe străzi, beți și cu mutra lor de oameni triști, de am să-i întâlnesc în cale-mi măcar pe vreunul din ei, am să-i fac să le sune terciul[1]) în burtă-le. La fel și cu robii dela oraș, cari își pierd vremea, în stradă, cu joaca de a mingea, am să-i pisez cu picioarele și pe cei ce aruncă mingea, cași pe cei ce o prind. Dacă țin la pielea lor, mai bine ar stà cu toții pela casele lor.

Ph. Bine mai glăsueşte, păcat numai că n'are și puterea să 'ndrepte răul! Ce spune el, e tocmai așà : schimbate sunt moravurile, până și robii numai sunt cei dealtădată. Lipseşte măsura în toate.

Cv. Cine să-mi spună, unde-o fi Phaedromus, geniul mântuitor al meu? Așà-i de mare graba, că trebue să dau numai decât cu ochii de el.

Pa. Pe tine te caută.

Ph. Ce zici, dacă ne-am duce spre el? Ei, Curculio, ascultă!

Cv. Cine má cheamă? Cine-mi pomeni numele?

Ph. Unul, care doreşte să te întâlnească.

Cv. Nu mă doreşti tu mai mult, decum te doresc eu pe tine.

Ph. O, venitule la timp, Curculio cel mult dorit, fii bun sosit!

Cv. Bun găsit!

Ph. Mà bucur c'ai venit sănătos. Intinde-mi mâna-ți dreaptă. Cum stăm cu nàdejdea mea? Vorbeşte, te rog, pe Hercle.

Cv. Vorbeşte, te rog, dar cu a mea?

Ph. Ce-ți e?

Cv. Mi-se întunecă privirea, genunchii mi-se încovoaie de sfârşeală.

Ph. Pe Hercle, din pricina oboselii, se vede.

Cv. Ține-mă, ține-mă, te rog.

---

por viteaz și răsboinic, ca cel roman, nu puteà aveà decât dispreț. Toată această parte nu poate fi decât o lucrare proprie a lui Plautus, neputând exista în originalul grec. — 1) *polentarium.*

www.digibuc.ro

Ph. Uite, cum s'a îngălbenit! Daţi-i repede un şcaun, să şeadă şi un ulcior cu apă. Vă mişcaţi odată?

Cv. Imi e greu la inimă.

Pa. Vrei apă?

Cv. Dacă e amestecată cu bucăţi de carne, dă-mi-o, te rog, s'o sorb dintr'o sorbire [1]).

Pa. Vai de capul tău!

Cv. Vă rog, pe Hercle, făceţi să mă bucur că am venit [2]).

Pa. Cât pofteşti. (Se pun amândoi să-i facă vânt).

Cv. Ce faceţi, rogu-vă.

Pa. Vânt.

Cv. Dar nu de vânt [3]) îmi arde mie.

Ph. Atunci, dece-ţi arde?

Cv. De mâncare, să am şi eu dece mă bucură c'am venit.

Pa. Juppiter şi toţi zeii să te trăsnească!

Cv. M'am dus! Slabă nădejde! Dinţii mi-s tobă de carte şi fălcile-mi stau încleştate de foame [3]). In halul ăsta picai şi eu, cu stomacul gol şi lihnit de foame.

Ph. O să ţi-se dea chiar acum cevă în gură.

Cv. Pe Hercle, cu acel „cevă" nu mă mulţumesc eu. Vreau lucru pipăit, iar nu acel cevă al tău.

Ph. Dar dacă ai şti tu ce bunătăţi ne-au rămas dela masă [4])?

Cv. Nu-ţi închipui ce bucurie mi-ar face să ştiu şi eu unde sunt? Dinţii simt o poftă nebună, să dea cu ochii de ele.

Ph. Şuncă, tobă de porc, uger de porc, limbă.

---

1) *opsorbeam.* — 2) *facite uentum ut gaudeam.* Joc de cuvinte greu de redat asupra cuv. *ventum. (ventum* particip. lui *venio* = că am venit; dar şi acus. sing. al subst. *ventus* — vânt). Curculio l-a luat în înţelesul verbal: *că a venit* (deoarece obiceiul erà să se dea cuivà mâncare, la sosirea acasă), iar Palinurus în înţelesul de *vânt.* — 3) *uentulum*, diminutivul lui *ventus*, ca să dispară echivocul.

3) *Grammarum habeo dentes plenos.* Alţii (Fabia), dau: *Os amarum habeo, dentes flent.* — Amară-mi e gura, dinţii îmi plâng de jeale; — *lippiunt fame.*

4) *reliquiae.* Erau de regulă mâncările rămase din ajun şi cari se mâncau a doua zi, reci, sau încălzite. Detaliu preţios p. cunoaşterea mâncărilor timpului. (V. şi *Aulularia*, v. 400; *Menaechmi*, v. 210; *Persa*, v. 105.

www.digibuc.ro

Cv. Şi spui tu că ai toate acestea? In cămară, se înţelege?

Ph. Ba nu, sunt puse pe talere. Toate astea s'au pregătit pentru tine, când s'a aflat c'ai să vii.

Cv. Vezi, să nu mă păcăleşti!

Ph. Aşà să am eu parte de aceea, pe care o iubesc, dacă spun minciuni. Dar nu-mi spuseşi nimic despre cele ce te-am trimis.

Cv. N'am adus nimic.

Ph. M'ai prăpădit!

Cv. Dacă-mi daţi o mână de ajutor, aş puteà găsi. Dupăce plecai, mânat de tine, ajunsei în Caria. Văd pe prietenul tău, îl rog să facă rost de bani. Vei şti că bunăvoinţa nu i-a lipsit; nici să te înşele n'a voit, c'aşà se cade să fie şi să se ajute prietenii între ei. Imi spuse deci verde în faţă, cu bunăcredinţă dealtfel, că şi el, caşi tine, se găseşte la mare — strâmtoare de bani.

Ph. Cu vorbele astea, chiar că mă dedeşi gata!

Cv. Ba, dimpotrivă, te scap şi vreau să te văd scăpat. Dupăce-mi dete răspunsul ăsta, o luai şi eu spre for, amărît, c'am făcut într'acolo un aşà drum degeaba. Intâmplarea însă face să dau cu ochii de un militar. Mă apropiiu de el şi-i dau un bună ziua, prieteneşte. „Bună ziua" îmi răspunde şi el. Mă prinde apoi de mână, mă trage la oparte şi începe a mă cerceta, cu ce treabă am venit prin Caria. Ii răspund şi eu c'am venit, aşà, în preumblare. Atunci el mă întreabă, de nucumvà cunosc eu, în Epidauros, pe bancherul Lyco. Ii răspund că-l cunosc.

— „Dar pe Cappadox, codoşul"?

— „I-am fost şi prin casă", îi spun eu. „Dar ce ai cu el"?

— „Pentrucă am cumpărat dela el, cu treizeci mine, o fată, cu toate veşmintele şi bijuteriile ei, pentru cari am mai dat pedeasupra încă zece mine [1])".

— „Şi i-ai dat banii"? îl întreb eu.

— „Nu, pentrucă banii sunt în păstrare la un bancher, la acel Lyco, despre care pomenii eu, căruia i-am lăsat vorbă să în-

1) Detaliu preţios. O fată tânără e preţuită: 30 mine = 2910 fr. şi hainele ei la 10 mine = 970 fr.

www.digibuc.ro

lesnească pe cel ce-i va aduce dela mine scrisoare pecetluită cu inelul meu, ca să poată luà dela codoş pe fată, cu bijuteriile şi veşmintele ei".

Isprăvindu-şi ce avù de spus, îl las, cu gândul să plec, dar el mă şi chemă îndărăt şi mă pofteşte la masă. Să-l refuz, nu se cădeà.

„Ce zici, dacă am merge să mâncăm împreună"? Propunerea nu erà de lepădat: „că ziua nu se cade s'o pierzi fără rost şi nici noaptea să-ţi baţi joc de ea". „Cina este pregătită", „şi noi ne aşezarăm la masă, că pentru noi se pregătise ea".

Dupăce ne ospătăm cu mâncare şi băutură, cerù să i-se dea zarul şi mă pofteşte să joc cu el. Eu pun rămăşeag haina, el inelul, invocând numele lui Planesium.

Ph. Iubita mea?

Cv. Ai puţină răbdare! Aruncă cei patru vulturi. Pun mâna pe zar şi chem şi eu în ajutor pe Hercules, doica mea dătătoare de viaţă, şi-mi cade lovitura regelui [1]). Ii umplu în sănătate-i un pahar mare, pe care el îl beà, îşi pleacă apoi capul pe masă şi adoarme. Ii iau şi eu frumuşel inelul şi-mi las binişor jos depe pat picioarele, să nu simtă militarul. Oamenii casei mă întreabă, unde mă duc. Le răspund şi eu că mă duc acolo, unde se duce tot omul, care este sătul [2]). Şi când dădui cu ochii de uşe, mă şi strecurai repede pe ea, afară.

Ph. Bravo!

Cv. Asta s'o spui la urmă, când va fi dusă la bun sfârşit dorinţa, pe care o ai. Acuma să mergem în casă să plăsmuim scrisoarea.

Ph. Din parte-mi, nicio întârziere.

Cv. Dar mai întâi să dăm o raită prin cele şunci, costiţe, limbi de porc, căci doar ele ne ţin stomacul: Mai cu pâine, cu cevà carne friptă la foc, cu un pahar mare şi-alături o oală plină cu vin, o să ne vină mai bine ideile [3]).

Tu ai să pui pecetea pe scrisoare, ăsta o să ne servească,

---

1) *iacto basilicum.* Câştigase Curculio. — 2) *me ire quo saturi solent.* — 3) *sati' consilia.*

www.digibuc.ro

iăr eŭ o să mănânc. Cât despre scris, o să-ţi spun eu cé să scrii [1]).

Vino cu mine încoa, înăuntru, în casă.

Ph. Vin.

ACTVL AL III-lea.

Lyco. Cvrcvlio. Cappadox.

Ly. [2]) Om norocos şi pace! Imi făcui socotelile să văd ce e al meu şi cé e al altora. Nu plătesc celor ce le sunt datoŕ, rămân om bogat; le plătesc, ce datorez, atunci datoria e mai mare decât ce am eu. Insă, pe Hercle, la urma urmei, de stau să cuget bine, de va fi să mă 'ncolţească cu cererile, o să mă văd ajuns în faţa judecătorului. Meteahna asta o au doar mai toţi cămătarii: Cer delă unii şi dela alţii, dar ei nu dau niciodată înapoi ce au luat; şi dacă cumvà vreunul îşi cere dreptul său mai cu gălăgie, afacerea sé sfârşeşte cu bătaie [3]).

Omul, care îşi agoniseşte un ban la vremea lui, dacă nu ştie să şi-l păstreze cu chibzueală, repede şi moare de foame.

Umblu să cumpăr un rob, din cei tineri şi de se poate să-l iau numai de 'mprumut. Cu banii am alte nevoi de împlinit.

Cv. (ieşind din casă, către Phaedromus). Când sunt sătul, să nu mă sfătueşti: Nu uit şi ştiu tot. Afacerea asta am să ţi-o aduc la bun sfârşit, să-ţi placă. Linişteşte-te.

Pe Polux, iată-mă-s îndopat cum trebue şi totuş pare-mi-se să mai fi rămas în stomac un locşor liber, unde aş mai puteà vârî şi rămăşiţa rămăşiţilor.

Cine o mai fi şi ăsta, care salută pe Aesculapius, cu ca-

---

1) Să se compare realismul acestei povestiri cu povestirea lui Chrysalus din *Bacchides*, v. 250-350; şi a lui Sosia din *Amphitruo*, v. 185-260 şi aiurea. — 2) Diverbium, v. 371—461 *(iambi senarii)*.

3) Creditul, de care se bucurau aceşti oameni, se vede lămurit aci: Erau socotiţi drept oameni neeinstiţi: înşelau, luau dobinzi mari (vezi *Casina*, prolog. 25) şi la cea dintâi ocazie fugiau cu banii şi se aşezau într'alt oraş (o aluzie la v. 559). Locul lor erà în for, unde-şi aveau mesele (vezi vers. 682), caşi zarafii de astăzi.

www.digibuc.ro

pul acoperit? [1]) Stăi! E chiar omul, pe care-l caut eu. (Către un rob). Ia-te după mine. O să mă fac că nu-l cunosc. (către Lyco). Ei, ascultă!

Ly. Chiorule, cu un ochiu, bună ziua!

Cv. Ia ascultă, au, îţi rîzi de mine?

Ly. Pari a fi din neamul Coculiţilor [2]), căci numai ei aŭ un singur ochiu.

Cv. Am fost lovit de o săgeată [3]), în lupta dela Sicyon.

Ly. Că e ce spui tu, ori că ochiul ţi-a fost scos de cioburîle vreunei oale cu cenuşe [4]), aruncată în capu-ţi, astă ce má priveşte pe mine?

Cv. (aparte). Asta-i chiar ghicitor curat, spune lucruri adevărate! Că doar săgeţile acelea decâteori nu s'au spart ele în capul meu! (tare). Tinere, pentru ţară am primit semnul ăsta, pe care îl am; te poftesc să nu mă insulţi.

Ly. De-i aşà, dacă nu am voie să te insult, să te dau atunci în judecată [5])

Cv. N'o să mă dai în judecată; mie nu-mi place, nici forul, unde se ţin judecăţile, nici locul, unde se fabrică legile. Insă, dacă poţi să-mi arăţi pe acela, pe care îl caut eu, ţi-ai capăta dinspre partea mea o mare şi adevărată mulţumire. Caut pe bancherul Lyco.

Ly. Ia spune-mi, dece îl cauţi şi din partea cui?

Cv. Să-ţi spun. Din partea ostaşului Therapontigonus Platagidorus [6]).

Ly. Pe Polux, cunosc numele ăsta: Când îi scriu, umplu cu el patru pagini. Şi, dece-l cauţi pe Lyco?

Cv. Am fost mânat să-i aduc tăbliţele astea.

Ly. Şi tu, cine eşti?

Cv. Robul desrobit al lui, pe care toţi mă numesc Summanus.

---

1) *capite operto.* In semn de adâncă închinăciune, obiceiul erà a-se acoperì capul, când se rugà. (Plut. *Quaest. rom.* 10) V. şi *Mostel.* 524.

2) *Coculitum.* Pobabil: Ciclopi, cari aveau un singur ochiu.

3) *catapulta.* Maşină de răsboiu, care aruncà săgeţi dela distanţă.

4) *aula cum cinere.* — 5) *inforare.*

6) Toţi militarii au nume lungi şi pompoase.

www.digibuc.ro

Ly. Summanus, bună ziua. Dece te numeşti Summanus? Fă-mă s'o stiu şi eu [1]).

Cv. Pentrucă scotocesc prin haine [2]), de dau peste vreunul doborît de beţie [3]). Deaceea şi oamenii m'au poreclit: „Summanus, borfaşul".

Ly. Vezi-ţi de găsduire aiurea, căci la mine nu-i loc pentru un „borfaş", ca tine. Cel pe care îl cauţi, eu sunt.

Cv. Rogu-te, tu eşti Lyco, bancherul?

Ly. Eu sunt.

Cv. Therapontigonus mi-a zis să-ţi spun multe salutări şi să-ţi dau aceste tăbliţe.

Ly. Mie?

Cv. Da. Ţine-le şi uită-te la pecete. O cunoşti?

Ly. Cum să n'o cunosc? Iată un om înarmat cu scut, străpungând cu sabia un elefant [4]).

Cv. Ce stă scris acî, mi-a spus să te rog să-i faci, dacă vrei să-ţi ai recunoştinţa lui.

Ly. Dă-te laoparte, să văd ce stă scris acî.

Cv. Cu plăcere, aşăcum ţi-e voia, numai să dobândesc dela tine ceeace mi-e mie aminte.

Ly. „Ostaşul Therapontigonus Platagidorus multă salutare trimite prietenului său, Lyco, din Epidauros".

Cv. (aparte). E al meu: Se apropie de laţ [5]).

Ly. „Te rog şi-ţi cer să dai omului, care-ţi aduce tăbliţele astea, pe fata aceea, pe care am cumpărat-o acî, la voi, de faţă cu tine şi prin mijlocirea ta, împreună cu bijuteriile şi toate veşmintele ei. Cât despre învoiala făcută o ştii: Să dai codoşului banii, iar ăstuia pe fată".

---

1) *fac sciam.* — 2) *summano* = a scotocî prin buzunare. Joc de cuvinte cu *Summanus*, zeul borfaşilor.

3) După trad. lui E. Sommer. Textul dat de Lindsay: *ubi obdormiui ebrius* = când dorm dus doborît de beţie, — dacă nu e o glumă, e imposibil de înţeles.

4) Erà pecetea militarului, împrimată pe inelul, pe care i-l luase Curculio. — 5) *hamum uarat.* Metaforă. E vorba de cursa ce se întindeà paserilor şi în care se puneà mâncare, ca să le atragă. Când pasărea se apropià şi gustà din ea, erà caşi prinsă.

www.digibuc.ro

Dar el, unde e? Dece n'a venit şi el?

Cv. Să-ţi spun: Acum patru zile am picat şi noi din India în Caria şi acolo vrea să-şi ridice o statuă de aur, de sus şi până jos, din aur Philippian, înaltă de şapte picioare, care să-i stea ca un monument neperitor al faptelor sale.

Ly. Şi cam pentruce?

Cv. Să-ţi spun: Pentrucă el singur a răpus şi asta în douăzeci de zile numai pe; Perşi, Paphlagoni, Sinopi, Arabi, Carieni, Cretani, Syrieni. Apoi Rhodia, Lycia, Peredia, Perbibesia, Centauromachia, Classia Unomammia, Libya cu tot ţărmul ei şi toată Conterebromnia [1]).

Cu un cuvânt, jumătate din neamurile pământuiui, au fost răpuse până la unul, numai de mâna lui, în douăzeci de zile.

Ly. Mă!!

Cv. Dece te minunezi?

Ly. Pentrucă în cuşcă, de a fi fost să fie vârîţi cu toţii, cum ai închide puii de găină [2]) şi tot n'ar fi putut să le dea măcar înconjurul, nici într'un an de zile! Pe Hercle, te cred acum că vii din partea lui, că spui şi tu la nărozii cu carul.

Cv. Aş mai puteà spune şi altele, de ţi-e aminte de aşàceva.

Ly, Nu ţin. Vino încoa cu mine, să duc la îndeplinire lucrul, pentru care ai venit. Dar, iată-ne omul. Codoşule, bună ziua.

Ca. Zeii să te binecuvinteze.

Ly. Bănueşti cam ce mă mână spre tine?

Ca. Spune, ce vrei.

Ly. Să primeşti banii şi să trimiţi fata cu ăla deacolo.

Ca. Dar dacă m'am legat cu jurământ?

Ly. Ce-ţi pasă, dacă-ţi primeşti banii?

Ca. Cine te sfătueşte, te ajută. Veniţi încoa cu mine.

Cv. Codoşule, vezi să nu mă prea zăboveşti.

---

1. Cuvinte făurite de Plautus: *Peredia* = Ţara mâncăcioşilor. *Perbibesia* = Ţara beţivanilor. *Unomammia* = Ţara femeilor cu un singur sân = Amazoane. *Conterobromnia* = Ţara cu vin bun.

2) *pulli gallinacei.*

www.digibuc.ro

ACTVL AL IV-lea.

Choragvs [1]).

Pe Polux, alegându-şi pe papugiul ăsta, Phaedromus nu puteà face o mai fericită alegere. Nelegiuit, fătarnic?.... care din două cu siguranţă n'aş putea-o spune. Hainele [2]), pe cari i le-am închiriat, mă tem că n'o să le mai văd îndărăt. Deşi cu el n'am nimic de-a 'mpărţit, că doar lui Phaedromus i le-am în- 465
credinţat, totuş să nu-l pierd din ochi.

Acum, cât o să întârzie el afară, am să vă arăt locurile [3]), unde puteţi cu uşurinţă găsi pe cei, pe care-i căutaţi, să nu vă fie casna grea, atunci când vă e aminte să umblaţi după oameni de toată mâna: viţioşi, neviţioşi, cinstiţi, ori necinstiţi.

Vreţi să daţi peste cel ce jură strâmb, duceţi-vă la comi- 470
ţii [4]). Peste cel mincinos şi lăudăros, la templul Cloacina [5]). Pe cei bogaţi şi risipitori, căutaţi-i la Basilică [6]). Tot cam peacì se vor învârti şi curtezanele, cam trecute şi oamenii de afaceri. Pe iubitorii de petreceri, pela pescării [7]). In partea de jos a forului se preumblă oamenii de treabă şi cu punga plină; în centru, 475
aproape de canal, acolo sunt adevăraţii palavragii. In partea de sus, dincolo de lac [8]), acolo se adună neruşinaţii, limbuţii şi bârfitorii, cari, din nimic, scornesc cu îndrăsneală minciuni pe seama altora, când ar aveà atâtea de spus pe socoteala

---

1) Recitativ v. 462—486 *(troch. septenarii.*—2) Choragus = cel ce închirià costumele actorilor. V. şi *Persa,* v. 159; *Trinum* v. 858. Aci avem deaface cu un monolog de umplutură, menit a umpleà o pauză, cât timp scena rămâneà liberă, dupăcum se spune la vers. 466. Aiurea pauza e împlinită de cântecul flautistului *(Pseudolus,* 573). Scene la fel: *Miles gl.* 813—873; *Mostellaria,* 858, etc.

3) Pasagiu interesant, din care putem prinde un colţ, din viaţa forului roman, depe vremea lui Plautus. E o lucrare plautină.

4) *comitium* erà locul, unde se depuneà jurământul, deacì şi cuvântul: *comitiales* = martori de meserie *(Poenulus,* 584). Ironia se înţelege.

5) *Cloacina,* zeiţă, al cărui chip fusese găsit de regele Tatius, într'o cloacă. — 6) *sub basilica.* Basilica erà bursa Romei: O sală vastă, împărţită de regulă în trei galerii, prin două rânduri de coloane.

7) Pentrucă peştele erà unul din alimentele favorite, la masă.

8) Lacul Curtius, după unii.

www.digibuc.ro

lor, fără să mai fie nevoie să mai scornească la minciuni.

Sub vechile magherniţe sunt cei cari dau bani cu împru-
mut, ori se împrumută, cu camătă [1]). In preajma templului lui Castor, roesc aceia, în cari nu e bine să te încrezi prea iute. In mahalaua toscană [2]), acolo locuesc aceia, cari nu fac decât să se tot vândă pe sine. In Velabrum [3]) găseşti: brutari, măcelari, ghicitori, cei ce înşeală pe alţii, sau învaţă pe alţii să înşele, Cei bogaţi şi risipitori se întâlnesc la Oppia Leucadia [4]).

Dar a scârţâit uşa; să-mi pun strajă la gură. (iese).

Cvrcvlio. Cappadox. Lyco.

Cv. [5]) Ia-o înainte, tu, fecioară, că doar n'am ochii şi la spate să te pot păzi (Către Cappadox). Şi bijuteriile şi veşmintele şi orice ar mai fi având ea, toate sunt ale ei, aşà mi-a spus el.

Ca. Nu spune nimeni altfel.

Cv. Şi totuş nu strică, dacă ţi-o amintesc ceşice.

Ly. (Către Cappadox). Nu uità făgăduiala c'ai să-mi dai înapoi
banii, cele treizeci de mine, de se va dovedi că fata e fiică de oameni liberi şi i-se va dărui astfel libertatea.

Ca. N'am să uit. Despre asta, fii pe pace. Iată, ţi-o mai făgăduesc şi-acum din nou.

Cv. Vream să nu-ţi uiţi de lucrul acesta.

Ca. Nu-mi uit şi pot da şi garanţie, cum stà scris la lege.

Cv. Să primesc garanţie dela un codoş, care n'are altcevà
decât limba, cu care să jure strâmb, dacă cumvà i s'a încredinţat cevà? Nici ce cumpăraţi, nici ce desrobiţi din robie, ori îl socotiţi ca al vostru, nimic nu e al vostru. Nu aveţi nicio credinţă, pentrucă nici voi nu puteţi chezăşui pe nimeni.

---

1) Compară *Truculentus* v. 65—76, locul unde îşi pierdeau vremea curtezanele şi tineretul, care venià să se împrumute.

2) Unde erau casele de prostituţie. Vezi şi *Cistellaria*, v. 562.

3) In *Captivi*. V. 489: Aci erau şi negustorii de untdelemn.

4) Probabil vreo casă de întâlnire.

5) *Recitativul* ce urmează mai departe, însă într'alt metru *(iambi septenarii)*, v. 487—532.

www.digibuc.ro

După mine, dintre toţi oamenii, voi codoşii sunteţi caşi: muştele, ţânţarii, ploşniţele, păduchii şi purecii: [1]) dobitoace desgustătoare, rele şi supărăcioase, care nu sunteţi bune de niciun lucru bun.

Niciun om de ispravă n'ar avea curajul să lege cu voi vorbă, în for. Toată lumea l-ar învinovăţi, s'ar uita chiorîşi la el, l-ar necinsti. I s'ar spune că-şi pierde averea şi cinstea, deşi la urma urmei n'a făcut nicio faptă rea.

Ly. Pe Polux, dragă chiorule, după mine, bine îmi mai cunoşti tu pe codoşii ăştia!

Cv. Par'că pe voi, pe Hercle, nu vă socotesc şi nu vă preţuesc la fel: Sunteţi şi mai răi decât aceştia. Cel puţin aceştia îşi fac negustoria în locuri dosnice, pecând voi în însuş inima târgului; nefericiţi lumea, voi cu camăta, aceştia cu sfaturile lor rele şi pline de stricăciune!

Impotriva voastră câte legi n'a votat poporul [2]), dar pe cari voi le călcaţi în picioare, decum se şi pun în aplicare, ca unii cari într'una găsiţi o portiţă de scăpare [3])! După voi, legile sunt ca apa, ce a dat în clocote, dar care urmează a-se răci [4]).

Ly. Dacă tăceam, eră mai bine!

Ca. Eşti un bârfitor, care te pricepi de minune la bârfeli.

Cv. A spune răutăţi pe seama celor ce n'o merită, spun şi eu că e un lucru rău spus; a le spune însă celor ce o merită, e bine spus. Aşă cel puţin e părerea mea.

Pe mine unul puţin mă priveşte de chezăşuirea ta ori a altuia ca tine. Lyco, mai ai cevă cu mine?

---

1) *pulices.* — 2) Aluzie la legea Sempronia (Tit. Liv. XXXV. 7) din anul 561 (193 a. Cr.), deunde s'ar putea stabili data compunerii piesei, care ar fi posterioară votării legii aceştia, deci între 193—192. (Teuffel, op. cit.). — 3). *aliquam reperitis rimam.* Par'că ar fi vremurile deastăzi! Se vede că necinstea, reauacredinţa, s'au născut odată cu omul.

4) Iarăş o suspendare a acţiunii spre e se vâri aceste idei frumoase şi adevărate poate, pentru acele vremuri, dar cari n'au legătură cu acţiunea, o ţine în loc, deoarece Curculio aveà tot interesul să se grăbească, să nu vină poate militarul, să-i strice rosturile. Asemeni suspendări, în cari se introduc aluzii la moravuri, sunt lucruri obişnuite în comedia veche. De pildă, *Aulularia* (475—535, *Miles Gloriosus* (v. 650—765).

www.digibuc.ro

Ly. Să mergi sănătos.

Cv. Sănătate şi ţie.

Ca. Ei, tu! Cu tine vorbesc.

Cv. Spune, ce pofteşti?

Ca. Te rog s'o ai în deaproape-îngrijire, să se simtă bine. In casa mea am crescut-o cu îngrijire şi-n cinste.

Cv. Dacă te-a prins aşà milă de ea, dece atunci nu-o dărueşti cu cevà, să se bucure şi ea?

Ca. Nenorocirea să te —

Cv. Tine-ţi-o, să ai cu ce te lecui de boală.

Ca. Dece plângi, proasto? Nu te teme, că doar, pe Hercle, în mâini bune te vândui. Sileşte-te să fii fată de treabă şi du-te cu el, frumoasa frumoaselor.

Ly. Summanus, mai ai cevà cu mine?

Cv. Sănătate şi rămas bun! M'ai ajutat cu bunăvoinţă şi cu osteneala şi cu punga.

Ly. Să-i spui patronului multă sănătate.

Cv. Am să-i spun. (Se duce cu fata).

Ly. Tu, codoşule, mai ai cevà cu mine?

Ca. Aceste zece mine să mi-le dai, să mă pot căutà cu ele, să mă tămăduesc de boală.

Ly. O să le ai. Trimite mâine după ele. (iese).

Ca. Fiindcă făcui un târg bun, se cade să merg în templu să mă'nchin. Am cumpărat-o odinioară, copilă mică fiind, cu zece mine [1]), însă deatunci nu i-am mai ştiut de urma aceluia, care mi-a vândut-o: O fi murit, se vede. Dar ce mă priveşte pe mine? Am eu banii? Pe cine zeii vor să-l ajute, îi bate norocul la uşă. Acum să-mi văd de cele sfinte. Sunt hotărît să-mă văd serios de sănătate.

Therapontigonvs. Lyco.

Th. [2]) Mânia, ce-mi stăpâneşte pasul în mers, nu-i mai puţin mică decât aceea, cu care m'am deprins a nimici oraşele! Dacă nu te grăbeşti să-mi numeri în grabă cele treizeci mine, pe

1) *Zece mine* — 970 fr. — 2) *Recitativ,* revine metrul *troch. septenarii,* v. 533–634.

www.digibuc.ro

cari le-am avut la tine în păstrare, te şi poţi pregăti să-ţi iei rămas bun dela viaţă.

Ly. D'apoi şi eu, pe Polux, aṃ să te cinstesc nu cu mai puţină pisălogeală, aşàcum ştiu eu cinsti pe aceia, cărora nu mă ştiu dator cu nimic.

Th. Să nu-mi faci pe grozavul, ori să-ţi închipui c'aṃ să mă rog de tine!

Ly. Nici tu să-ţi închipui cumvà c'o să mă poţi sili să-ţi dau pentru a doua oară ce ţi-am mai dat odată. Nici gând c'am să-ţi dau.

Th. La fel credeam şi eu, când ţi-am încredinţat banii, că n'o să mi-i mai dai.

Ly. De-i aşà, dece-i mai ceri acum dela mine?

Th. Vreau să ştiu cui i-ai dat.

Ly. Chiorului, robul acela desrobit al tău. Mi-a spus că-l cheamă Summanus. Lui i-am dat, ca unuia care mi-a adus tăbliţele astea pecetluite cu pecetea ta, pe cari tu mi —

Th. Ce-mi tot băsneşti tu de robi desrobiţi chiori, de Summani? Şi apoi eu n'am niciun rob desrobit.

Ly. Eşti mai cuminte [1]) ca acei codoşi, cari au astfel de desrobiţi şi-i lasă în voia soartei [2]).

Th. Ei, acum?

Ly. Ce mi-ai scris, am făcut şi asta aşà, de obrazul tău, că nu puteam să nu ţin seama de un trimis al tău, care mi-aducea pecetea ta.

Th. Ai fost mai neghiob decât toţi neghiobii, să te încrezi în scrisoarea aceea.

Ly. Dacă şi statul şi particularii se slujesc de scrisori, pot eu să nu mă 'ncred în ele? Mă duc. Afacerea asta a ta o socotesc încheiată după toate regulile legii. Viteazule, rămâi sănătos.

Th. Ce, îmi mai urezi şi sănătate?

Ly. Despre parte-mi n'ai decât să boleşti toată viaţa, dacă aşà ţi-e voia! — (iese).

Th. Ce să mă fac acum? La ce bun c'am făcut pe regi s'asculte de mine, dacă acest vierme îmi rîde azi în faţă?

1) *faci' sapientius.* — 2) Vezi nota dela v. 725, comedia *Epidicus.*

www.digibuc.ro

Cappadox. Therapontigonvs.

Ca. Pe cine-l iubesc zeii, socot că n'au dece fi mâniaţi pe el. Dupăce îmi făcui închinăciunea, îmi veni aşà dintr'odată în minte-mi să merg să-mi cer banii, ca nucumvà bancherul s'o şteargă la sănătoasa deaici. Mai bine să-i mănânc eu decât i-ar mâncà el.

Th. Ei, îţi dădui bună ziua!

Ca. Therapontigonus Platacidorus, fii salutat. Fiindcă sănătos mi-ai sosit astăzi aici, în Epidauros, la mine — n'o să-ţi dau nici sare să lingi [1]).

Th. Bine mă mai primeşti! Dar, n'o preà brodişi — ca să ai tu dece te neferici. Ia spune, cum stăm cu cumpărătura, pe care o am la tine?

Ca. La mine, numai ai nimic. Martori n'ai să-mi poţi aduce şi apoi eu nu-ţi mai sunt dator cu nimic.

Th. Ce e?

Ca. Cu ce m'am legat, m'am descurcat.

Th. O să-mi dai, sau nu, fata, până n'apuc să te plesnesc cu sabia, secături?

Ca. Şi eu îţi spun c'o să mănânci o sdravănă scărmăneală: pe mine nu mă sperii. Fata a fost ridicată deaici, cum o să fii şi tu umflat pe sus, crede-mă, dacă nu încetezi cu vorbele de rău. Nu-ţi mai datorez nimic, decât poate o bună chelfăneală.

Th. Pe mine m'ameninţi tu cu bătaia?

Ca. Şi pe Polux, nu numai că te ameninţ, dar am să ţi-o şi dau, dacă mai urmezi a mă plictisi!

Th. Un codoş să m'ameninţe pe mine? Atâtea lupte serioase şi prea numeroase să fie ele călcate în picioare? De e aşà, atunci pe sabia şi-al meu scut * * * să m'ajute cu bine pe mine luptatorul în linia întâia: Dacă nu-mi dai înapoi fata, te fac pe dată fărămituri pentru furnici.

Ca. D'apoi şi eu, aşà să am parte de cleşte [2]), pieptene,

---

1) *numquam delinges salem.* Aluzie la obiceiul de a cinsti pe oaspete cu masa. — 2) *uolsellae.* Cleşte mic de scos perii inutili.

www.digibuc.ro

oglindă şi fierul de frezat [1]), de foarfeci şi cearşaful de şters, dacă toate aceste vorbe umflate, ori toate aceste grozave ameninţări, le preţuesc eu mai mult ca pe femeia, care îmi curăţă latrina [2])! Pe fată am dat-o aceluia, care mi-a adus banii dela tine.

Th. Cine e omul acela?

Ca. Spunea că este robul tău desrobit, Summanus.

Th. Al meu? Stăi! Curculio, pe Hercle, m'a tras pe sfoară. Acuma înţeleg eu. El mi-a şterpelit inelul.

Ca. Ţi-ai pierdut inelul? Eşti bun de dat la reformă [3])!

Th. Unde să găsesc eu acum pe Curculio?

Ca. Foarte uşor! In grâu, de pildă, ai puteà găsì şi cincisute de gărgăriţe de teapa lui Curculio [4]) Eu mă duc. Rămâi cu bine şi salutare. (iese).

Th. Du-te de te spânzură. De capu-ţi! Ce să mă fac? Să mai rămân aici, să mă duc? Să fiu eu aşà de prosteşte tras pe sfoară? Aş fi în stare să dau o bună răsplată aceluia, care m'ar putea pune pe urmele lui Curculio.

ACTVL AL V-lea.

Cvrcvlio.

Auzit-am [5]) şi eu că un poet dedemult a scris cândvà într'o piesă de teatru că două femei sunt mai afurisite ca una singură. Aşà este. Şi totuş muiere mai afurisită decât aceastà iubită a lui Phaedromus n'am văzut, n'am auzit şi nici că se poate spune, ori închipui, pe Polux, o alta mai rea, decum e asta.

Cum dete cu ochi de inel şi prinse a mă cerceta, deunde îl am.

— Dece mă iscodeşti?

— Pentrucă trebue să aflu.

Nu vrui să-i spun şi atunci ea, ca să mi-l smulgă, m'apucă de mână, să mi-o muşte.

---

1) *calamistrum.* Codoşii, caşi militarii, purtau părul frezat.

2) *latrinam.* — 3) *Miles pulcre centuriatus est expuncto in manipulo.* Militarii nevolnici erau şterşi din listele companiei.

4) *Curculio* însemnează: gărgăriţă.

5) Tot un fel de parabasă, caşi cea dela v. 463—486.

www.digibuc.ro

Abiă putui să scap şi să fug afară pe uşe. Ducă-se la pustiu căţeluşa [1]) asta!

Planesivm. Phaedromvs. Cvrcvlio. Therapontigonvs.

Pl. Phaedromus, grăbeşte-te.

Ph. Dece să mă grăbesc?

Pl. Să nu ne scape parasitul. Afacerea e serioasă.

Cv. Afaceri? Aşăceva la mine nu există [2]), că, ce bruma de avere am avut-o, am păpat-o repede [3]).

Ph. Am pus mâna pe el. Dece e vorba?

Pl. Intreabă-l, deunde are inelul ăsta? E inelul, pe care îl purtă tata.

Cv. Ba, mătuşă-mea.

Pl. Maică-mea i-l dase să-l poarte.

Cv. Şi tatăl tău o să ţi-l dea înapoi.

Pl. Spui prostii!

Cv. Din obişnuinţă. Că numai aşà îmi mai îndulcesc şi eu viaţa.

Pl. Ei, acum? Te rog să nu mă împiedici să-mi regăsesc părinţii!

Cv. Cum, eu? Am eu vârîţi sub piatra inelului pe maică-ta şi pe tată-tău?

Pl. Sunt fată născută din oameni liberi.

Cv. Ca mulţi alţii, cari acuma robesc ca robi.

Ph. Acum chiar că mă supăr.

Cv. La urma urmei, nu ţi-am spus ce fel inelul ăsta a ajuns în mâinile mele? De câteori să tot spun lucrul ăsta? L-am păcălit cu el, îţi spun, pe un militar, la un joc de zar.

Th. Sunt mântuit! Iată-mi omul, ce căutam. Ce faci, cinstitule bărbat?

---

1) *caniculam.* — 2) *Res.* Joc de cuvinte asupra înţelesului cuv. *res* = afacere şi avere. Planesium spusese: *Magna res est* şi Curculio îi răspunde: *Nulla est mihi.*—3) Cei mai mulţi parasiţi proveniau din oameni, care-şi cheltuiseră averea şi din neobişnuinţa de a lucrà, preferiau a cerşi mâncarea dela alţii. Erau un produs al decadenţei greceşti.

www.digibuc.ro

Cv. Aud? Vrei să jucăm şi pe manta, numai trei lovituri de zar [1])?

Th. Mai bine du-te de te spânzură cu zarul şi cu scorniturile tale [2])! Inapoiază-mi banii, ori fata.

Cv. Ce bani? Ce-mi tot băsneşti aci? Ce fată ceri dela mine?

Th. Aceea, pe care ai luat-o astăzi dela codoş, tâlharule.

Cv. N'am luat nicio fată.

Th. Aceasta [3]) trebue să fie, pe care o văd acl.

Ph. Fata asta e femeie slobodă.

Th. Slobodă, servitoarea mea, când eu încă nu i-am dat slobozenia?

Ph. Cine ţi-a vândut-o, sau dela cine ai cumpărat-o? Fă-mă s'o ştiu [4]).

Th. Am plătit pentru ea o sumă de bani, prin bancherul meu, bani, pe cari o să-i iau împatrit, dela tine şi dela codoş.

Ph. Ca să te înveţi minte să mai cumperi fete de furat, ori fecioare de oameni liberi, o să mergi la judecată.

Th. Nu merg.

Ph. (către Curculio). Vrei să-mi slujeşti drept martor?

Th. Nu-l ţin curelele!

Ph. Trăsnite-ar Juppiter! Neputincios [5]) să-mi fii toată viaţa. Iau martor pe cine-mi place. Fă-te încoa.

Th. Un rob, să slujească drept martor [6])?

Cv. Ia seama! Hâm, o să afli de sunt, ori ba, om liber! De-i aşă, să mergem la judecată.

Th. Na-ţi-o (îl loveşte).

Cv. O, cetăţeni, cetăţeni!

Th. Dece ţipi?

Ph. Pentruce mi-l loveşti?

Th. Pentrucă aşă avui eu poftă.

---

1) *tribu' bolis.* Joc de cuvinte cu cele ce urmează. *Bolus* — aruncătură de zar. — 2) *Cum bolis, cum bullis.* — 3) *eccistam.* — 4) *fac sciam.*

5) *intestatus uiuito.* Joc de cuvinte, caşi la v. 32.

6) Sclavii, neavând drepturi politice, nu puteau fi luaţi ca martori.

www.digibuc.ro

Ph. (către Curculio). Dă-te încoa. Lasă-l pe mine şi taci.

Pl. Phaedromus, rogu-te, scapă-mă.

Ph. Aceeaş grije ca pentru mine şi fiinţa mea toată. Ostaşule, te rog să-mi spui, deunde ai inelul, pe care ţi l-a luat la joc parasitul?

Pl. Te rog, pe ai tăi genunchi, să ne spui lucrul acesta.

Th. Ce vă priveşte pe voi? Dece nu mă 'ntrebaţi, deunde am mantaua şi sabia?

Cv. Cum se mai umflă în pene!

Th. Dă-mi-l pe mâna mea p' ăsta şi voiu spune totul.

Cv. N'o să spună nimic.

Pl. Rogu-te, spune-mi mie lucrul acesta.

Th. [1]) Să-ţi spun, ridică-te. Fiţi cu mintea aci şi ascultaţi. Inelul acesta a fost al părintelui meu, Periplanes, Planesium.

Acesta, înainte de a muri, mi l-a dăruit mie, care eram fiul său, cum erà dealtfel şi firesc lucru —

Pl. Sfinte Juppitere!

Th. Şi m'a lăsat moştenitorul său.

Pl. O, zeiţă a îndurării, îndură-te cum m'am îndurat şi eu închinându-mă ţie, cu credinţă! Frate dragă, fii bine venit.

Th. Cum o să cred eu ce spui tu? Spune, dacă grăeşti adevărul, cum se numià maică-ta?

Pl. Cleobula.

Th. Dar doica, care te-a crescut?

Pl. Archestrata. Ea m'a luat cu ea la serbările Dionysiace. Dupăce sosirăm acolo, abià ne aşezaram şi se şi porni un vârtej mare. Băncile se prăbuşesc. Frica mă cuprinde. Atunci mă smulge un oarecare, galbenă la faţă, speriată, nici moartă, dar nici vie [2]), aşà că n'aş puteà spune, cum am fost răpită [3]).

Th. Imi aduc şi eu aminte să fi fost vijelia aceea. Dar, ia spune-mi acum tu mie, unde e omul acela, care te-a răpit pe tine?

Pl. Nu ştiu. Insă întotdeauna am avut cu mine acest inel, cu care m'am fost pierdut atunci de ai mei.

---

1) Recunoaşterea are loc în diverbium, *(iambi senarii)* v. 635-678.

2) *nec uiuam, nec mortuam.* — 3) Detaliu preţios despre felul cum se răpiau copiii la astfel de serbări, la cari se petreceau atâtea nelegiuiri.

www.digibuc.ro

Th. Dă-l să-l văd.

Cv. Eşti în toate minţile, de i-l dai lui în mână?

Pl. Dă-mi pace.

Th. Pe Juppiter! Dar ăsta e chiar inelul[1]), pe care ţi l-am trimis de ziua ta de naştere[2]). Il cunosc aşà de bine, cum m'aş cunoaşte pe mine. Fii salutată, dragă surioară.

Pl. Dragă frate, fii şi tu salutat.

Ph. Rog zeii să bincuvinteze această întâmplare.

Cv. Şi pe noi toţi. (către Therapontigonus). Tu, de bună venire, o să ne dai o masă în cinstirea surorei tale[3]), iar ăsta (către Phaedromus) ne va da mâine ospăţul de nuntă. Noi îţi făgăduim.

Ph. Taci, tu.

Cv. Nu tac, când lucrurile au eşit spre bine. Tu, ostaşule, s'o logodeşti pe asta cu ăsta; cât despre zestre, i-o voiu da eu.

Th. Ce zestre?

Cv. D'apoi eu ce mi-s? De pildă, să aibă a mă hrăni cu deale gurii, cât ar ţine-o zilele. Zàu, pe Hercle, de nu spun adevărat.

Th. S'o faci, că nu-mi pare rău; iar codoşul deacì ne datorează treizeci mine.

Ph. Dece?

Th. Pentrucă aşà ne-a fost învoeala ca, la caz dacă se va dovedì cumvà că fata e de oameni liberi, să-mi dea înapoi şi fără multă vorbă suma, pe care i-am dat-o.

Ph. De-i aşà, să mergem la el.

Cv. De minune.

Ph. Dar mai întâi vreau[4]) să încheiem socoteala noastră.

Th. Ce?

Ph. Să mi-o făgădueşti de soţie.

Cv. Dece te mai codeşti, ostaşule, să nu i-o dai de soţie?

---

1) Aici semnul de recunoaştere e un inel; aiurea: jucăriile de copil *(Cistellaria, Rudens).* — 2) Obiceiul erà ca de ziua de naştere să se dea cadouri şi mese bogate, la cari erau invitaţi prietenii *(Capt.* 174, *Persa.* 769, *Pseud.* 165).

3) *cenam sororiam.* — 4) *hoc priu' uolo.*

www.digibuc.ro

Th. Voia e la ea.
Pl. Dragă frate, o doresc şi eu.
Th. Bine.
Cv. Bine faci.
Ph. Mi-o dai, ostaşule, de soţie?
Th. Ţi-o dau [1]).
Cv. Şi din parte-mi acelaş lucru: Ţi-o dăruesc.
Th. Bine feci. Dar iată-l păşind încoa, pe codoş, comoara, mea!

Cappadox. Therapontigonvs.
Phaedromvs. Planesivm.

Ca. [2]) Cei cari spun că nu-i bine să-ţi dai banii la bancheri, nu ştiu ce spun. Eu zic că e şi bine şi rău: lucru pe care l-am încercat chiar eu astăzi. Rău puşi nu sunt banii, dacă ei niciodată nu ţi-i mai dau înapoi; îţi poţi lua nădejdea dela ei. De pildă, ca să-mi plătească cele zece mine, cutreeră pela toate mesele celorlalţi. Necăpătând nimic, încep a-i cere în gura mare. El atunci mă pofteşte la judecată. Intră atunci frica în mine, să nu carecumvà să fiu plătit în faţa judecătorului. Noroc că prietenii lui îl siliră şi astfel îmi plăti, acasă, banii.
Acum mi-e aminte să mă zoresc spre casă.
Th. Ei, tu, codoşule, am de vorbit cu tine.
Ph. Şi eu la fel.
Ca. Dar eu n'am nimic de împărţit cu voi.
Th. Stăi acolo.
Ph. Şi grăbeşte-te să verşi în grabă [3]) banii.
Ca. Ce am eu de-a'mpărţit cu tine, sau cu ăsta?
Th. Pentrucă o să fac astăzi din tine o săgeată de războiu, să mi-te rostogolesc cu putere cum te-ar rostogoli o aruncătoare de săgeţi.

1) *Ph. Spondesne..... Th. Spondeo.* Eră formula uzuală de cerere în căsătorie.
2) Recitativ *(troch. septenarii)*, v. 679—739.
3) *propere propera uomere.*

www.digibuc.ro

Ph. Şi eu am să te boeresc rău de tot [1]), să te fac să te culci cu căţeaua în spinare [2]).

Ca. D'apoi şi eu o să vă vâr pe amândoi la închisoare sdravănă, să vă luaţi nădejdea dela viaţă.

Th. (Către un rob). Strânge-i gâtul şi cu el la spânzurătoare.

Ph. Orice ar fi, o să meargă el mai bine de voia lui.

Ca. In numele zeilor şi al oamenilor: Ce însemnează asta? Mă târîţi fără judecată şi fără drept de apărare [3])? Mă rog fierbinte de tine, Planesium şi de tine Phaedromus, vino-mi într'ajutor.

Pl. Frate dragă, te rog, nu vreau să-l dai pierzaniei, fără pic de judecată! La casa lui, m'a fost îngrijit bine şi în cinste.

Th. Asta n'a făcut-o din inimă. De eşti acum fată cinstită, să mulţumeşti lui Aesculapius. Că, dacă el ar fi fost sănătos la trup, cine ştie în ce colţ de lume te-ar fi trimis, când i-ar fi venit lui bine la socoteală.

Ph. Ia liniştiţi-vă, să văd, nu pot face eu pace între voi. Dă-i drumul. Ia vino încoa, codoşule. Ascultaţi acum hotărîrea mea, dacă bine înţeles şi voi o să vreţi să faceţi ceeace voiu hotărî eu.

Th. Ne încredinţăm ţie.

Ca. Cu învoiala numai, ca să-ţi fie de aşà fel judecata, să nu dau niciun ban înapoi, pe Hercle.

Th. Ce, nu te-ai legat tu?

Ca. Cu ce m'am legat?

Th. Cu limba.

Ca. Şi tot cu ea mă desleg acuma. Limba mi-a fost dată spre a mă apără, iar nu spre a-mi pierde avutul.

Th. Nu e om deînţeles: Strânge-i gâtul.

Ca. Fac, fac, aşàcum spui tu.

Th. Fiindcă te arăţi om de treabă, răspunde la ce te-oiu întrebà eu.

---

1) *delicatum te faciam.* — 2) *cum catello.* Joc de cuvinte: *Catellus* = căţeluş, dar şi = butuc de fier. ce se punea de gâtul robilor.

3) *indemnatum atque intestatum. Intestatum* = Fără dreptul de a-şi fi dovedit nevinovăţia cu martori.

www.digibuc.ro

Ca. Intreabă-mă ce pofteşti.

Th. Te-ai legat tu, sau ba, să-mi dai înapoi banii, de se va dovedi că fata e de oameni liberi?

Ca. Nu-mi aduc aminte să fi spus aşàceva.

Th. Cum, tăgăduesti?

Ca. Fireşte că tăgăduesc, pe Hercle! Faţă de cine şi unde?

Th. Faţă chiar de mine şi de bancherul Lyco.

Ca. Nu taci?

Th. Nu tac!

Ca. Puţin îmi pasă mie de tine! Nu mă sperii.

Th. Chiar faţă de mine şi de bancherul Lyco, s'a petrecut faptul.

Ph. (către Therapont.). Te cred îndeajuns. (către Cappadox). Şi acum, codoşule, ca să-mi poţi afla hotărîrea: Aceasta este femeie de oameni liberi, acesta îi e fratele ei, iar ea sora lui. Ea se căsătoreşte cu mine, tu dá-i ăstuia banii înapoi. Aceasta e judecata mea.

Th. Să ştii însă că în şireang ai să zaci, dacă nu-mi dai banii înapoi.

Ca. Pe Hercle, ai judecat cu strâmbătate afacerea, Phaedromus şi o să-ţi plătească cel de sus, iar pe tine, ostaşule, să te piardă zeii şi zeiţele. Vino cu mine.

Th. Unde să vin?

Ca. La bancherul meu, la judecător. C'acolo am eu obiceiul să-mi încheiu socotelile cu aceia, cărora mă ştiu că le sunt dator [1]).

Th. Am să te duc pe sus la închisoare, iar nici decum la judecător, dacă nu-mi dai înapoi banii.

Ca. D'apoi şi eu o să-ţi vin de hac, ca să mă ştii cine sunt.

Th. Aşà, ai?

Ca. Pe Hercle, chiar aşà.

Th. Imi cunosc eu pumnii ăştia ai mei.

Ca. Şi pe urmă?

1) *rem soluo omnibus quibu' debeo.*

www.digibuc.ro

Th. „Şi pe urmă“, mă întrebi? Cu ăştia, de mă mai întăriţi, am să mi-te îmblânzesc pe ziua de azi.

Ca. De-i aşà, aide, ţine-ţi-i.

Th. Şi cât mai repede.

Ca. Bine.

Ph. Tu, ostaşule, o să iei masa la mine. Astăzi o să aibă loc nunta. (către public). Facă-se ca lucrurile astea să se împlinească cu bine şi pentru mine şi pentru voi!

Privitori aplaudaţi.

www.digibuc.ro

— IX —

EPIDICVS.

(ROBUL CEL ISTEȚ).

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

EPIDICVS. SERVVS.	Epidicvs. Rob.
THESPRIO. SERVVS.	Thesprio. Rob.
STRATIPPOCLES. ADVLESCENS.	Stratippocles. Tânăr.
CHAERIBVLVS. ADVLESCENS.	Chaeribvlvs. Tânăr.
PERIPHANES. SENEX.	Periphanes. Bătrân.
APOECIDES. SENEX.	Apoecides. Bătrân.
FIDICINA.	Cântăreața din liră.
MILES.	Ostaș.
PHILIPPA. MVLIER.	Philippa. Muiere.
ACROPOLISTIS. FIDICINA.	Acropolistis. Cânt. din liră.
DANISTA.	Cămătar.
TELESTIS. VIRGO.	Telestis. Fecioară.

— Acțiunea se petrece la Athena. —

www.digibuc.ro

EPIDICVS

REPREZENTATĂ DUPĂ ANUL 195 A. CR. (ÎNTRE 195—191. G. MICHAUT [1]).

— I. Piesă din greceşte. Originalul grec nu se cunoaşte. Numele comediei este împrumutat dela numele unui personaj din piesă, *Epidicus* şi care pe greceşte vrea să zică: *„cel care este tras la răspundere în faţa judecăţii" (epidicos).* Comedie favorită a lui Plautus, dar prost jucată de actorul principal [2]).

Prolog nu are; în schimb în actul I-iu e o minunată *expoziţiune*, în dialogul dintre cei doi sclavi *(Epidicus* şi *Thesprio)*, prin care publicul este oarecum lămurit cu privire la unele întâmplări.

— II. *Cuprinsul.* Actul I-iu. Cuprinde două scene. In expoziţiunea din scena întâia cunoaştem evenimente anterioare: *Stratippocles*, fiul lui *Periphanes*, erà îndrăgostit de o cântăreaţă *(Acropolistis)* şi plecând la războiu o lasă în grija robului său, *Epidicus*. Acesta, ca s'o desrobească, o dă drept fiica lui *Periphanes*, pe care îl convinge s'o răscumpere. Dar tânărul se întoarce dela războiu cu o alta (cu *Telestis)* şi deacl încurcătura. In scena următoare, *Stratippocles* porunceşte lui *Epidicus* să-i facă rost de bani, cum o şti, ca să poată plăti bancherului suma împrumutată pentru răscumpărarea lui Telestis, din prada de războiu.

Actul al II-lea. Bătrânul *Periphanes* vrea să se reînsoare, dar n'o poate face, pânăce nu-şi însoară mai întâi băiatul. *Epidicus*, care îşi pusese în gând să-l păcălească pentru a doua oară, ca să facă rost de bani, pe cari *Stratippocles* îi datora bancherului, află gândul bătrânului şi pune la cale o nouă înşelătorie: Scorneşte o poveste, precum cá tânărul e încurcat cu o cântăreaţă, pe care umblă s'o răscumpere. Sfătueşte pe bătrân s'o ia el înainte, s'o răscumpere, mai ales că banii nu sunt pierduţi, deoarece de aceea femeie erà îndrăgostit un militar bogat, care o va răscumpăra. Bătrânul îl crede, cade în cursă şi dă suma cuvenită lui *Epidicus*. Greutatea erà acum să găsească cântăreaţa, care să se preteze la jocul lui *Epidicus*.

Actul al III-lea. *Epidicus* găseşte o cântăreaţă, pe care o trece drept curtezana cu pricină, o învaţă ce să facă şi o aduce acasă. Şi pentru ca lucrul să aibă mai multă tărie, la răscumpărare asistase şi un bătrân

1) In legătură cu abrogarea legii *Oppia* (v. nota dela v. 227) şi menţiunea, pe care o face Plautus despre *Epidicus* în *Bacchides*, la v. 214—215. (care a fost reprez. între 190—187), deunde se înţelege că *Epidicus* s'a reprezentat mai întâi.

2) După chiar mărturisirea lui Plautus, în *Bacchides*, v, 214—215.

www.digibuc.ro

prieten al stăpânului, care este păcălit şi el *(Apoecides)*. Soseşte ostaşul. Se duce la Periphanes să-şi ceară iubita, învoindu-se s'o răscumpere. Bătrânul, de bună credinţă, îi prezintă cântăreaţa. Ea nefiind iubita, pe care o căută ostaşul, *Periphanes* pricepe c'a fost păcălit şi mai află dela femeie şi despre păcăleala dintâi.

Actul al IV-lea. Işi face apariţia femeia, *(Philippa)*, care odinioară fusese necinstită de *Periphanes* şi a cărei fată, născută din acest fruct al dragostei, fusese răpită şi în căutarea căreia era. *Periphanes* o recunoaşte şi o asigură că fiica ei se găseşte la el, în credinţă că *Acropolistis* era fata lui. Adusă în faţa bătrânei, se dovedeşte că nu e fata ei şi *Periphanes* înţelege c'a fost înşelat.

Actul al V-lea. *Epidicus* recunoaşte în fata, adusă din războiu, pe adevărata *Telestis*, fiica lui *Periphanes*. Inarmat cu această descoperire preţioasă, *Epidicus* se lasă a fi legat de cei doi bătrâni, cari voiau să se răsbune. La urmă, când *Periphanes* află că şi-a regăsit fata, îl iartă şi-l desrobeşte. Acţiunea se sfârşeşte aci.

— III. *Epidicus* are o intrigă complicată, fiind vorba de atâtea înşelătorii puse la cale. Probabil că şi aci avem de a face cu o *contaminare*. Plautus, ca să varieze acţiunea, a avut sub ochi două originale. Unul ar cuprinde acţiunea din actele I, IV şi V, celălalt, actul al II şi III, cu introducerea povestirii, a cântăreţii din liră şi a militarului — personagii, cari n'au legătură directă cu acţiunea, deaceea şi dispar. Actul al II şi III se poate uşor lăsa la o parte, fără ca acţiunea să sufere. Şi în acest caz acţiunea principală ar fi aceasta: Epidicus face pe bătrân să răscumpere iubita fiului, crezând că-şi răscumpără propria sa fată. Vine dela războiu tânărul cu o alta. Apariţia bătrânei şi găsirea fetei adevărate. Desrobirea lui Epidicus.

Dar sfârşitul acesta al comediei n'are niciun înţeles şi lasă publicul în nedumerire, pentrucă personagiile principale şi cari au făcut miezul acţiunii, dispar aşă dintr'o dată. In special, *Stratippocles* şi *Telestis*. După părerea criticilor, probabil că în originalul grec era un alt sfârşit: Stratippocles, care se căsătorià cu Telestis, deşi erau fraţi după tată, dar lucrul acesta era îngăduit după legile greceşti, ceeace după cele romane nu era. Şi atunci Plautus a fost nevoit să schimbe sfârşitul comediei. Lasă nerezolvată chestiunea aceasta şi încoronează acţiunea lui Epidicus, desrobindu-l.

De fapt tema e veşnic aceeaş: Un sclav şiret păcăleşte pe stăpân, aiurea pe un codoş, pe un militar, ori altă persoană, ca s'ajute pe tânăr să-şi desrobească iubita. Tema am mai întâlnit-o în *Asinaria, Bacchides, Curculio, Casina*. (Aci bătrânul e cel care umblă să păcălească pe alţii) şi o vom mai întâlni şi în alte comedii. Totuş, acţiunea nu-i aceeaş. Mereu trucuri noi, aspecte noi, deşi fondul este acelaş, pentrucă dealtfel *păcăleala*, sub diferite forme, e una din bazele teatrului plautin:

www.digibuc.ro

In *Asinaria*, banii sunt storşi printr'o substituire de persoană; în *Bacchides*, *Curculio*, prin scrisori plăsmuite; în *Epidicus*, prin şiretenia şi combinaţiile isteţe ale unui sclav îndrăsneţ. Bătrânul este de douăori păcălit, dându-se naştere la situaţii cu adevărat comice, pline de umor, în scenele dintre Epidicus şi cei doi bătrâni, v. 103—305; dintre Periphanes şi ostaş, v. 475—520; dintre cei doi bătrâni, v. 382—435; dar mai ales în scena finală. Şi noutatea şi care contribue şi mai mult la mărirea umorului o formează împrejurarea că unul din uncheşi, *Apoecides*, este *„un cărturar, un om de legi"*, ceeace nu-l scuteşte de a fi şi el păcălit. E atâta mişcare, atâta viaţă, atât umor, că pe drept Epidicus poate fi socotit drept una din comediile caracteristice ale lui Plautus.

— IV. Eroii. Eroul principal poate fi socotit *Epidicus*, pentrucă el duce acţiunea, el rămâne veşnic în scenă. Priceput, şiret, inventiv, plin de îndrăsneală şi viaţă, însinuant şi neruşinat, chiar în situaţiile cele mai dificile, e tipul sclavului şiret şi îndrăsneţ din comedia veche, care a creat tipul *„Le Zanni"*, din teatrul italian, ori al *„valetului"*. din teatrul francez *(Scapin)*. In teatrul lui Plautus asemeni sclavi nu sunt o noutate. Mai sunt sclavi îndrăsneţi şi obrasnici, dar niciunul nu a atins neruşinarea lui Epidicus, dar mai ales în scena finală.

Alături de el, cei doi bătrâni, *Periphanes* şi *Apoecides*, cari cad aşà prosteşte în cursă. Nu-i o noutate, pentrucă de obiceiu bătrânii sunt cei păcăliţi, chiar când au aerul a păcăli pe alţii (Lysidamus, în *Casina*). Dar, ceeace face deliciul comediei e faptul că unul, *Apoecides*, este „un om de legi", care are aerul a apăra interesele altora în faţa tribunalelor (v. 423).

Faptul acesta măreşte umorul, în scenele, în cari se laudă deşteptăciunea şi omenia slavului, tocmai când erau mai bine păcăliţi.

„Ai un sclav să-ţi trăească"! (v. 410).
„Ce plin de înţelepciune e robul ăsta"! (v. 283).

pentruca, în faţa realităţii crude, bietul Periphanes să exclame:

„Eu ca eu, om fără multă ştiinţă de legi, dar Apoecides....."! (v. 522—524).

— V. Morala. Niciuna, în afară de ironia la adresa oamenilor „prea învăţaţi, adânci cunoscători ai legilor" (Apoecides), cari se lasă aşà de uşor păcăliţi.

— VI. Caracteristice: 1) Un personaj din scena I, actul I. *Thesprio*, e pus numai pentru expoziţiune, deaceea dispare. Aşàceva se mai întâlneşte şi în alte comedii *(Mercator, Mostellaria, Miles glor.)*; 2) frumoasa expoziţie din actul I-iu, în dialogul viu şi prietenos, o adevărată „causerie", în care glumele, ironia şi voia bună se succed în mod viu; 3) unele scene: scena în care cei doi bătrâni aduc laude lui Epi-

www.digibuc.ro

dicus, tocmai când erau trași pe sfoară; scena finală. O scenă la fel, în *Mercator*; 4) realismul povestirii lui Epidicus (v. 205—305), din care aflăm luxul și îmbrăcămintea femeii.

— VII. Ca parte *muzicală*, Epidicus face parte din comediile, în cari partea rostită (*diverbium*) ocupă o mai puțină întindere, cam 150 versuri, în actul al II-lea (v. 382—525), restul se desfășoară la sunetul flautului, în cântece și recitativ. Sunt patru *canticum*: Primul, care deschide piesa, v. 1—98; al doilea în actul al II-lea, v. 166—189; al treilea, v. 320—340; al 4-lea 526—546. Ceeace caracterizează aceste canticum e faptul că ele sunt un duo. Comedia sfârșește printr'un lung *recitativ* de 177 versuri. Cu privire la distribuirea metrilor, Epidicus e una din comediile, în care distribuția s'a făcut cu o rară măestrie, pentru a-se menaja vocea. De pildă, să arătăm dispoziținea actului al doilea și al treilea: *Canticum* (166—189); *recitativ*, septenarii trochaici (190—305, 194—195, iambici); *diverbium*, iambi senarii (306—319); *canticum* (320-340); *recitativ*, septenarii iambici (341—381); *diverbium*, iambi senarii (382—525).

— VIII. Dintre imitațiile moderne, menționăm *Les Fourberies de Scapin*, de Molière. Cași în *Avarul* și în această comedie Molière a folosit originalul latin [1]). Merită să ne oprim puțin asupra ei.

In fond regăsim cam aceleași persoane dedublate: Cei doi bătrâni, *Periphanes* și *Apoecides: Argante* și *Géronte*; cei doi tineri, *Stratippocles* și *Chaeribulus: Octave* și *Léandre;* cei doi sclavi, *Epidicus* și *Thesprio: Scapin* și *Octave;* cele două fete tinere, *Telestis* și *Acropolistis*: *Zerbinette* și *Hyacinte; Philippa:* doica *Nérine*. Militarul s'a topit în rolul lui *Sylvestre*. Lipsește numai cămătarul, deși și în piesa franceză e vorba de bani. Sunt însă deosebiri, dar și asemănări: Pecând la Plautus numai unul din bătrâni, *Periphanes*, are un băiat, pe *Stratippocles* și o fată din prima căsătorie, pe *Telestis*, pierdută din fragedа copilărie, la Molière, amândoi bătrânii au câteun băiat și câte o fata. Dar și în comedia franceză fetele sunt pierdute de mult și nu li-se mai știă de urmă și cei doi tineri sunt îndrăgostiți de ele, fără ca să le știe origina, cași în piesa latină.

Subiectul deasemenea în fond e cam acelaș: La Plautus, tânărul își înșeală, cu ajutorul sclavului, părintele cu parale, în două rânduri, ca să-și răscumpere cele două iubite. La urmă se dovedește că una din ele *(Telestis)* eră propria sa soră, furată de mică copilă și comedia se sfârșește cu o recunoaștere. La Molière, la fel: Cei doi tineri, având nevoie de bani, își păcălesc părinții prin ajutorul lui *Scapin*. La urmă, se dovedește că cele două fete sunt fiicele celor doi bătrâni și comedia se sfârșește prin căsătorie.

---

1) Cum a folosit în unele privințe și comedia *Phormio* a lui Terentius.

www.digibuc.ro

Acţiunea însă nu e aceeaş: Pecând la Plautus, *Epidicus* îşi păcăleşte stăpânul, întâia oară, făcându-l sa răscumpere amanta fiului său, crezând-o propria sa fiică, pe care o aduce ca atare în casă, în lipsa fiului plecat la războiu, a doua oară, când fiul se înapoiază acasă cu o alta, cu *Telestis*, pe care trebuia s'o răscumpere dela cămătarul, cu care venise şi Epidicus, simţind că bătrânul umblă să-şi însoare băiatu, scorneşte o poveste, cum că acesta ar fi încurcat cu o oarecare artista, pe care ar umbla s'o desrobească. Il sfătueşte pe bătrân s'o ia el înainte, s'o desrobească, mai ales că de femeia asta era îndrăgostit un ostaş şi deci banii nu erau pierduţi. Şi Epidicus îi înfăţişează pe o oarecare artistă şi astfel batrânul este păcălit pentru a douaoară. La Moliere pacaleala e mai simpla şi mai puţin ingenioasă. Şi aci, unul din părinte *(Argante)*, pusese la cale să-şi însoare băiatul, care însa se casatorise în lipsa sa cu o necunoscută (cu *Hyacinte*, care era fata neştiută a lui *Géronte*, dintr'o alta căsătorie). Ca să strice căsătoria, *Scapin* se oferă să mijlocească pelângă presupusul frate al fetei, pentru o suma de bani şi, ca să fie şi mai convingator, intervine cu ameninţări însuş fratele fetei, un oarecare presupus spadasin — la Plautus, ostaşul, dar care de fapt nu era altul decât valetul *Sylvestre*, deghizat. Aceasta, spre a se putea da naştere la o scenă de bufonerie. Celalalt, *Géronte*, e păcălit, scornindu-i-se o poveste cu Turcii, cari i-ar fi capturat baiatul, pe *Léandre* şi pretind o sumă de bani, drept răscumpărare — care ne reaminteşte la Plautus, povestea lui Epidicus, v. 205 - 305.

Originalul latin este superior din mai multe puncte de vedere: 1) Intriga în sine, care la Plautus este mai ingenioasă, mai complicata, mai bogată, cu urmări mai pline de umor, creând situaţii mai comice; 2) In special. povestea din Plautus, cu pretinsele curtezane, cari ieşiseră înaintea ostaşilor, cari se reîntorceau dela războiu (v. 205 255) este incomparabil cu mult superioară povestei cu pretinsa capturare a lui *Léandre* decatre Turci (II, ii); 3) La Plautus umorul şi deci comicul reies din situaţii fericite: Intâia oară, când cei doi bătrâni cer ajutorul lui Epidicus, îi lauda înţelepciunea, tocmai când acesta urmă să-i păcălească (v. 255—305); a doua oară, când cel păcălit era şi un „adânc cunoscător de legi", *Apoecides* (v. 291—295); a treia oara, când înfaţişează ostaşului pe cântăreaţa, pe care bătrânul o rascumparase ca pe o iubită a fiului său şi a ostaşului, când în realitate nu era aşa (v. 475 - 525); a patra oară, când, în bucuria revederii, înfăţişează femeii iubite, *Philippa*, pe fata, pe care el o socotiă drept propria lor fiică *(Acropolistis)* şi vede, pentru a doua oară, c'a fost păcălit de Epidicus (v. 570—605). 4) Scena finală, în care obrăsnicia şi îndrasneala lui Epidicus zăpăceşte pe cei doi bătrâni, cari îl căutau cu bicele în mână, să-l bată. Acestor situaţii, cu adevărat comice, Molière le opune: Amenintarile presupusului spadasin (II, 9), scena cu sacul, cu bătaia lui

www.digibuc.ro

Géronte (II, 11), mai mult o scenă de bâlciu, ori iertarea lui Scapin, din scena finală.

Chiar scena expunerii din actul I-iu este superioară la Plautus, o adevărată causerie spirituală a doi prieteni, cari se revăd după un oarecare timp şi-şi povestesc impresiile şi nevoile.

In plus, Plautus mai are şi avantajul unei limbi, care se pretează mai bine la asemenea subiecte uşoare, o limbă mai puţin literară, nu aşà de intelectualizată, ca limba franceză a lui Molière şi în care cuvintele vulgare şi stilul familiar sunt mai la locul lor într'o lume, în care se învârtesc oameni din popor, ca sclavi, cântăreţe din liră, cămătari şi ostaşi ridicoli, prin atitudini, cuvinte şi gesturi.

Pecând la Molière nişte oameni simpli, naivi, cari se lasă aşà de uşor a fi păcăliţi şi bătuţi chiar (în scena cu sacul) decătre proprii lor servitori, vorbesc o limbă literară, de salon, de adevăraţi oameni de lume, bine crescuţi.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI.

Un bătrân, sfătuit de robul său, cumpără o cântăreaţă din liră, crezând că e fata sa, iar pe o altă cântăreaţă, pe care (robul) o dă drept iubita fiului acestuia, o tocmeşte pentru un oarecare timp. (Robul) banii îi dă fiului stăpânului său. Cu ei tânărul, fără s'o ştie, îşi răscumpără pe propia lui soră.

Bătrânul, prin mijlocirea femeii siluite de el şi a unui militar, căci una îşi căutà fata, iar celălalt iubita, află c'a fost tras pe sfoară. Dar, găsindu-şi fata, îşi desrobeşte robul.

ACTVL I-iu.

Epidicvs. Thesprio.

Ep. [1]) Ei, tinere!
Th. Cine mă ţie de haină, când sunt aşà grăbit?
Ep. Un prieten de-ai casei.
Th. Se vede, că prea mă plictiseşti cu prietenia ta [2])!
Ep. Ia priveşte 'ncoa spre mine, Thesprio.
Th. O, pe Epidicus zăresc eu?
Ep. Ai ochi destul de buni.
Th. Salutare!
Ep. Zeii să-ţi dea ce doreşti. Mă bucur că ai venit sănătos.
Th. Şi după acea?
Ep. Ce se obişnueşte: Ţi-se va da o masă.
Th. Făgăduesc —
Ep. Ce?
Th. Să o primesc, de-a fi să mi-o dai.
Ep. Tu,
ce-mi faci? Eşti sănătos?

In vers acrostih. — 1) Canticum, un duo. v. 1—98.
2) *familiaris.... familiariter.* Joc de cuvinte.

www.digibuc.ro

Th. Răspunsul
cred că-l ai în faţă.
Ep. Bravo,
arăţi mai împlinit la corp, mai arătos la faţă!
Th. Mulţumită ăşteia.
Ep. Şi de care erà bine
să te fi cotorosit de mult.

Th. Acuma chiar numai sunt aşà papugiu [1]), precum eram într'o vreme.

Ep. Cum asta?

Th. Şterpelesc pe faţă.

Ep. Ei, bată-te nefericea, prea eşti mare la mers [2])! Cum te zării în port, mă şi repezii s'alerg după tine în goana mare: şi-abia de te putui ajunge.

Th. Prea eşti coconaş dela oraş [3])!

Ep. Te ştiu eu că tu eşti militar, nu glumă!

Th. Spune-o, îndrăsneşte cât vrei.

Ep. Cum te afli? Fosta-i mereu sănătos?

Th. Aşà şi aşà, împestriţat [4]).

Ep. Cei ce trăesc împestriţat, neamul ăsta de capre nu-mi sunt pe plac, cum nu-mi sunt nici panterele.

Th. Ce vrei să-ţi spun decât ce este?

Ep. Şi acele treburi * ?

Th. Bine.

Ep. Dar stăpânul nostru cel mic?

Th. Sănătos, ca un luptător, ca un atlet.

Ep. Cu sosirea ta îmi aduci o veste plăcută, Thesprio. Şi el unde e?

Th. A venit odată cu mine.

---

1) *minu' iam furtificus.* — 2) *gradidus grandibus.*

3) *Scurra' s. Scurra*, după Benoist şi Goelzer, Quicherat: gură cască, mucalit, linguşitor; bufon. Aci însă, caşi aiurea *(Mostel.* 15, *Poenul.* 612, *Trinum.* 202), *scurra* are înţelesul de = *om de oraş, molatec*, în opoziţie cu omul dela ţară, care are un mers mai iute, milităresc.

4) *uarie.* Joc de cuvinte cu cele ce urmează.

www.digibuc.ro

Ep. Atunci, unde e? Afară numai dacă nu l-ai adus în sacul de călătorie, ori cumvà în disagi [1])?

Th. Trăsni-te-ar zeii!

Ep. (aparte). Pe tine, vreau — (tare) să aflu unele lucruri. Ascultă-mă şi-o să te-ascult şi eu pe tine.

Th. Drept e [2])
ce glăsueşti.

Ep. Dacă mă prinde!

Th. Nu cumvà ajuns-ai judecător?

Ep. Ce om socoţi că este astăzi,
în toată Athena, mai vrednic ca mine!

Th. Dar, preturii tale, un lucru
îi lipseşte, Epidicus.

Ep. Care?

Th. Află-o:
Doi lictori, două legături
de nuele de ulm [3])!

Ep. Vai de capul tău! Dar, ia ascultă!

Th. Ce vrei?

Ep. Şi armele lui Strattipocles, unde-s?

Th. Pe Polux, au trecut de partea duşmanului.

Ep. Armele?

Th. Şi încă, cu câtă iuţeală!

Ep. Vorbeşti serios [4])?

Th. Serios, îţi spun. Sunt la duşman.

Ep. Pe Polux, ruşinoasă afacere!

Th. Dar şi mainainte au mai păţit-o şi alţii. Şi apoi întâmplarea asta va fi spre cinstea lui chiar.

Ep. Ce fel?

Th. Cum a mai fost şi spre a altora.
Vulcanus, cred, c'a făurit armele, pe cari le-a avut Stratipocles: că s'au cărăbănit la duşman.

---

1) *in mellina.* 2) *Jus dicis. Jus,* drept, dreptate. Joc de cuv. cu cele ce urmează. Deaci comparaţia lui Thesprio cu: *praetura.*

3) Ironie. Pretorul pedepsia cu nueaua de ulm. Sclavii erau bătuţi la fel cu nueaua de ulm. — 4) *dici' tu.*

www.digibuc.ro

Ep. Însă acel urmaş al Thetidei [1]) le putea pierde: Fiicele lui Nereus îi aduceau altele în loc. Rămâne acum de văzut, deunde păcatele să tot dai materialul de lucru la armurieri, dacă la fieştece bătălie el îşi va da mereu armele în dar duşmanilor!

Th. Sfârşeşte-o odată cu astea [2])!

Ep. Voia la tine, s'o sfârşeşti, când pofteşti.

Th. Incetează cu întrebările.

Ep. Vorbeşte: Unde e Stratippocles?

Th. Este o pricină, pentru care s'a ferit să vină odată cu mine.

Ep. Şi pricina aceea?

Th. Nu vrea să dea chiar acuma ochii cu ăl de tătâne-său.

Ep. Dece?

Th. Să-ţi spun: A cumpărat din prada de răsboiu o roabă tânără, drăguţă şi de-o înfăţişare aleasă.

Ep. Ce-mi auziră urechile?

Th. Ce-ţi povestii eu.

Ep. Pentruce a cumpărat-o?

Th. Chestie de inimă.

Ep. Dar câte inimi mai are şi omul acela?
Că doar mainainte [3]) de a porni deaici, deacasă, la oştire,
chiar el mi-a dat poruncă să-i cumpăr dela codoş
artista ce iubia. Poruncă ce i-a fost chiar împlinită.

Th. Inspre partea încotro suflă vântul, într'acolo pedată se întorc şi ele, pânzele, Epidicus.

Ep. Vai mie, nenorocitul, rău mă mai nefericii!

Th. Dece vorba asta şi ce vrei să spui?

Ep. Şi p'asta, pe care a cumpărat-o, cu cât a cumpărat-o?

Th. Ieftin.

Ep. Nu d'asta te 'ntreb eu.

Th. Atunci, ce?

Ep. Cu câte parale?

Th. Cu: patruzeci de mine [4]).

Şi banii ăştia i-a luat şi el cu împrumut dela un cămătar

1) *Achilles.* — Să se observe voiciunea şi tonul familiar al dialogului.
2) *istis rebu' iam.* — 3) *priu 'quam.*
4) O mină 97 fcs. Deci 3880 franci.

www.digibuc.ro

din Theba, cu dobândă de un nummus de fiecare mină pe zi [1]).

Ep. Vai, ce bucluc!

Th. Şi cămătarul ăsta a venit împreună cu el, ca să-şi primească banii.

Ep. O, zei nemuritori, ce mai îngropăciune regească!

Th. Ce? Ce este, Epidicus? *Ep.* M'a dat gata!

Th. Cine? *Ep.* Cel care şi-a pierdut armele!

Th. Cum asta?

Ep. Nu trecea zi dela domnul, mă pisa mereu într'una, cu scrisori dela oştire.
Dar tăceam, că e mai bine.
Pentr'un rob e mai cuminte să nu spună tot ce ştie.
Asta-i marea înţelepciune!

Th. Pe Polux, nu ştiu, ce-i grija-asta pe tine, tu tremuri, Epidicus, te văd după chipu-ţi [2]). Pare-mi-se, te-i fi ştiind poate vinovat cu cevà, în lipsa mea deacasă.

Ep. Ia, nu-mi mai bate capul!

Th. Mă duc.

Ep. Stăi. N'o să te las să pleci.

Th. Dece mă mai opreşti?

Ep. Iubeşte el femeia, pe care a cumpărat-o, din prada de răsboiu [3])?

Th. Mă mai întrebi? Topit e după ea.

Ep. Mi-se desghină pielea depe spinarea mea!

Th. Atâta o iubeşte, aşàcum niciodată pe tine te-a iubit!

Ep. Juppiter să te trăsnească!

Th. Mă lasă-acum să plec,
Că sunt oprit să vin acasă.
La Chaeribulus, în vecini,
Mi-a poruncit stăpânul,

---

1) Paragiu foarte interesant, din care putem întrezări procentul cametei. O *mina* = 97 fcs, un *nummus* = 0,25 cent (sau = 1,97 fr. = cu o didrachma grecească, aşàcum e întrebuinţat deobiceiu la Plautus). Deci la 97 fcs, se percepea dobândă *pe zi:* 0,25 cent. sau 1,87 fr. în cazul cel mai rău.

2) Unul din numeroasele pasagii, din cari ar reieşi că pe timpul lui Plautus nu se întrebuinţau măşci. — 3) *emit de praeda.*

www.digibuc.ro

Acolo va să-l aştept, că va veni şi el înurmă.
Ep. Dece?
Th. Să-ţi spun:
Nu vrea să se întâlnească, cu ăl de tată-său, acum,
Să fie oarecum de el cumvà zărit,
Până-a putea şi el să facă rost de bani,
Pe care-i datorează pentru femeia-aceia.
Ep. Ce lucruri încurcate, zău, pe Polux!
Th. Şi-acù mă lasă să mă duc.
Ep. De-a fi bătrânu să le ştie pe-astea,
Ne-am dus-atunci cu toţi pe gârlă!
Th. Ce spui, puţin îmi pasă mie,
Ce fel o să plesneşti-acuma!
Ep. D'apoi şi eu nu vreau să crăp, aşà, de unul singur,
Vreau să plesneşti şi tu cu mine la-olaltă.
L'aşà bunăvoinţă, la fel bunăvoinţă.
Th. Cu aşà condiţiune, te spânzură mai bine!
Ep. O ia tu înainte-mi, că tot eşti mai grăbit.
Th. Zău, de-am mai văzut vreodată, un om la fel ca ăsta,
De care să mă bucur, că mă îndepărtez [1]).
Ep. Se duse deacì! Şi-acum rămas-ai singur. Cum ştau lucrurile, o vezi cu ochii, Epidicus: Nu te poţi ajuta singur, te-ai mântuit!

Aşà de mari primejdii se aţin asupra capului: Nu te propteşti cu nădejde, te dau peste cap, cum s'ar prăvăli asupră-ţi nişte munţi aducători de nenorocire.

Nici că ştiu acum,
Ce fel,
am să mă pot descurca din încurcătură. Ce cuget, nu-mi place.
Eu, nefericitul,
am împins
prin a mele vicleşuguri pe unchiaş să creadă că-şi cumpără propria lui fiică.

1) Nu mai apare în scenă. Abia la v. 657 se mai face o menţiune despre el.

www.digibuc.ro

Şi el
pentru fii-său
a cumpărat cântăreaţa, pe care-o iubia băiatul şi care, la ple-
carea-i deacasă, mi-a fost dată în grija mea.
Şi-acum sieşi o alta
şi-a adus dela oştire, din dragoste mare. Vai de pielea mea!
Şi când unchiaşul
va prinde de veste,
c'a fost înşelat cu vorba, o să-mi despoae cu nueaua spatele [1]).
Dar şi tu,
ia seama.
Dar şi tu — dar şi tu! Vorbă degeaba! Mi-am pierdut ca-
pul şi pace!
Eşti un om de nimic,
Epidicus [2]).
că simţi plăcere să te ocărăşti singur! Iţi pierzi singur capul.
Ce să fac?
Mă 'ntrebi pe mine?
Tu [3]) erai doar mai nainte, cel care sfatueai pe alţii. Din
nimic se cade să poţi scoate cevà
Dar mă zăbovesc şi n'alerg în calea băiatului, să aflu ce socoteală-i asta. Dar, iată-l chiar pe el acolo. E trist. Păşeşte încoa cu prietenul său Chaeribulus. Să mă dau aci la o parte, să le pot prinde în linişte vorba.

Stratippocles. Chaeribvlvs. Epidicvs.

St. Iţi spusei, Chaeribulus, povestea mea toată şi 'n chipul ăsta îţi destăinui marea mea supărare şi nemărginita dragoste.

Ch. La o vârstă ca a ta şi cu curajul tău de ostaş, eşti un prost, Stratippocles. Ruşine e asta c'ai cumpărat din prada de răsboiu o fată, de neam bun? Cine ar puteà să ţi-o ia în nume de rău?

---

1) *dorsum dispoliet.* — 2) Să se observe expunerea subiectului, care reiese din dialogul dintre cei doi sclavi şi, într'o oarecare măsură, poate ţine loc de prolog.—3) Deacum *canticum* se schimbă în recitativ *(troch. septenarii)*, v. 99—165.

www.digibuc.ro

St. Pe cei, cari mă pismuesc, în chipul ăsta o să mi-i fac pe toţi duşmani. Cât despre cinstea ei, de ea nu m'am atins şi nici n'am încercat dealtfel.

Ch. Purtarea asta a ta, stăpânirea, cu care-ţi poţi înfrâna pornirea, te ridică şi mai mult în inima mea.

St. A te mulţumi numai a mângâia cu vorbe bune un om ajuns la desnădejde, nu-i cine ştie ce lucru mare. Prieten adevărat e acela, care la strâmtoare te ajută cu fapta, când nevoia o cere [1]).

Ch. Ce vrei să-ţi fac?

St. Să-mi dai patruzeci mine să le dau cămătarului, dela care am luat cu împrumut banii ăştia.

Ch. Ei, dacă i-aş aveà, pe Hercle, nu m'aş da în lături!

St. Atunci, la ce-mi ţine mie de cald că mi-te arăţi darnic la vorbe, iar, când e să m'ajuţi, dai biru cu fugiţii.

Ch. D'apoi şi eu, pe Polux, destul sunt năucit şi hărţuit, cum îi mai rău, de strigătele creditorilor mei!

St. Prieteni, de felul ăsta, aş vreà mai bine să-i văd arşi în cuptor [2]), decât (forfotind) prin for. Să pot aveà acum ajutorul lui Epidicus, l-aş plăti cu mare preţ [3]). Pe care, la urma urmei, am să-l trimit la măcinat, la moară, să se facă numai răni [4]), dacă n'o să-mi facă pe ziua de astăzi rost de cele patruzeci mine argint, mainainte să fi sfârşit din gură ultima silabă a cuvântului argint.

Ep. (aparte). Treburile merg de minune: Frumoasă răsplată! Nădăjduesc să-şi ţină făgădueala. Fără nicio cheltueală, o să mi-se ospăteze bine spatele. Să mă duc spre el.

Pe cel sosit de prin străini, pe Stratippocles, stăpânul său, îl binecuvintează cu o salutare, robul Epidicus!

St. Şi unde este el?

Ep. Iată-mă. Mă bucur c'ai venit sănătos —

St. Te cred, cum m'aş crede pe mine însumi.

Ep. Şi fost-ai sănătos într'una?

---

1) *Is est amicus, qui in re dubia re iuuat, ubi rest opus.*

2) *in furno.* Erà una din grozavele pedepse ale sclavilor.

3) *pretio pretioso.* — 4) Ca să învârtească roata morii.

www.digibuc.ro

St. De boală m'a ferit Cel de sus; la inimă însă sănătos n'am prea fost.

Ep. Cu ce mi-a stat în putere, m'am silit. Ce mi-ai spus, ţi-am făcut. Am cumpărat fata, despre care îmi tot screai prin scrisori [1]).

St. Ţi-ai pierdut osteneala degeaba!

Ep. Dece mi-am pierdut-o?

St. Pentrucă nici dragă la inimă n'o mai am, nici de plăcut nu-mi mai place.

Ep. Ce te-a făcut atunci să-mi dai cu atâta stăruinţă însărcinarea aceea şi să-mi tot trimiţi la scrisori?

St. O iubeam peatunci. Astăzi o altă grijă îmi stă la inimă.

Ep. Pe Hercle, trist lucru să nu te-alegi cu o mulţumire de binele, pe care îl faci! Am făcut şi eu un bine, care a ieşit pe dos, pentrucă dragostea şi-a schimbat locul.

St. Imi lipsia o doagă, când îţi tot scream scrisorile acelea.

Ep. Ca să fiu acum ţapul ispăşitor, din pricina prostiei tale, să-ţi plătesc eu neghiobia cu spatele meu.

Ch. Ce atâta vorbărie degeaba! Omului ăstuia îi trebuie patruzeci mine, ca din pământ, să poată plăti cămătarului şi asta repede.

Ep. Nu-mi spui însă, deunde vrei să le iau? Dela ce bancher să le cer?

St. Deunde-i pofti! Şi dacă mainainte de asfinţitul soarelui nu am banii ăştia, să nu te mai văd prin casă; să-ţi iei singur drumul închisorii.

Ep. Ce uşor îţi vine să spui toate astea, cu o inimă uşoară, fără teamă şi fără grijă! Imi cunosc eu oamenii: căci doar pe mine mă doare, când sunt bătut.

St. Ascultă! Te-ar răbdà pe tine inima să mă vezi făcându-mi seama?

Ep. Să nu faci una ca asta! Mai degrabă am să mă primejduesc [2]) pe mine însumi, luându-mi inima în dinţi.

St. Acum îmi placi: Aşà te vreau!

---

1) *ad me litteras missiculabas.* — 2) *periclum.*

www.digibuc.ro

Ep. Am să 'ndur eu, să te poţi bucură tu.

St. Aşàdar, ce facem cu cântăreaţa aceea?

Ep. O deslegare o să-i găsim noi. Intr'un fel, o să te scap eu de ea; o să găsesc eu o portiţă de scăpare.

St. In asta eşti tare. Te cunosc eu.

Ep. E un militar din Eubea, bogat, putred de bogat. Când o să afle că tu ţi-ai cumpărat o alta şi ai şi adus-o cu tine, are să vină pedată să te roage, fără multă vorbă, să-i dai lui pe cealaltă [1]). Dar aceea, pe care ai adus-o cu tine, unde-i?

St. O s'o aduc îndată încoa.

Ch. Acum, noi mai avem vreun rost aci?

St. Să mergem în casă, la tine, să petrecem în veselie sfânta zi deaştăzi

Ep. Duceţi-vă. Iar eu o să-mi adun în minte-mi sfatul [2]), să ne chibzuim despre partea banilor, să vedem cui e mai nimerit lucru să-i facem războiu, dela cine să iau banii.

Epidicus, ia aminte ce faci, că afacerea asta ţi-a căzut aşà pe negândite pe capu-ţi. Acum nu e timpul, nici să dormi, nici să tărăgăneşti. Să iau o hotărîre: Va trebui să dau tot unchiaşului lovitura.

Să merg dar înăuntru să spun tânărului nostru stăpân să isprăvească cu umblatul peafară, să nu se găsească cumvà în calea unchiaşului.

ACTVL AL II-lea.

Apoecides. Periphanes.

Ap. [3]) Cei mai mulţi se ruşinează, când n'au dece, iar când n'ar trebui să se ruşineze, tocmai atunci pierd orice ruşine, când erà mai mare nevoie de ea.

Aşà-i şi cu tine [4]). Cam la ce te-ai ruşinà, ca pe una săracă, dar de bună familie,

să n'o iei de soţie?

---

1) *tramittas* (*p. transmittas*). — 2) *senatum.* — 3) Al doilea canticum, v. 166—189. — 4) *is adeo tu's*

www.digibuc.ro

Mai cu seamă, dupăcum spui că ea este aceea, din care s'a născut fata, pe care o ai în casă.

Pe. Din considerație pentru fii-meu.

Ap. Dar eu unul bănueam, pe Polux, c'o făceai din respect pentru fosta ta soție, pe care ai trimis-o pe cealaltă lume. Cum îi vezi mormântul, te și apucă evlavia s'aduci jertfe zeului infernului, care, să nu-ți fie cu supărare, ți-a îngăduit s'o birui cu viața [1]).

Pe. Oh, Am fost un adevărat Herçules, tot timpul cât răposata a convieţuit laolaltă cu mine; și nici a șeasea grea încercare a lui Hercules [2]) nu i-a fost lui mai grozavă, decum mi-a fost mie răposata!

Ap. Pe Polux, o zestre frumoasă nu-i de lepădat.

Pe. Nu zic ba, pe Polux, de-a fi să se mărite numai zestrele.

Epidicvs. Apoecides. Periphanes.

Ep. St!

Tăceți și țineți-vă firea.

Păşesc cu bune prevestiri afară, cu pasărea spre stânga [3]).

In mână țin cuțitul bine ascuțit, cu care am să spintec punga unchiașului. Dar, iată-l colo, îl văd cu Apoecides stând înaintea casei,

cei doi unchieși, așàcum îi voiam și eu.

Am să mă prefac acum într'o lipitoare, să le sorb la amândoi sângele,

ca la doi stâlpi ai senatului, ce sunt.

Ap. [4]) N'ai decât să-l însori mai repede.

Pe. Iți laud sfătuirea, mai ales că mi-a cam venit pela urechi c'ar fi căzut la dragoste pentru nu știu care cântăreață din liră și lucrul ăsta mă neliniștește.

Ep. (aparte). Pe Hercle, zeii mă ajută, mă sprijinesc, mă

1) *uiuendo uincere.*—2) Hercules fusese supus la douăsprezece grele încercări. Cea de a șeasea a fost expediția împotriva Amazoanelor. 3) Când îi sbura cuivà pasărea spre stânga, erà semn rău (p. unchiaș). 4) Aci *canticum* se schimbă în recitativ, v. 190-305. (*troch. septenarii*).

www.digibuc.ro

iubesc: Chiar ei însuşi îmi arată calea, ce fel am să pot lua banii dela unchiaş!

Aide acum, Epidicus, pregăteşte-te, aruncă-ţi haina după gât şi ia-ţi mutra de rob, care şi-a căutat stăpânul prin tot oraşul. Aide, la lucru dar!

(tare). O, zei nemuritori! O, dacă-aş putea găsi acasă pe Periphanes, că sunt rupt de oboseală, tot căutându-l prin tot oraşul: Pela doctori [1]), bărbierii, la gymnaziu [2]), prin piaţă, pela parfumeuri, pela măcelării, pela bancheri. Tot întrebând lumea de el, am răguşit şi de atâta alergătură maimai erà să pic în drum.

Pe. Epidicus!

Ep. Cine strigă pe Epidicus?

Pe. Eu sunt, Periphanes.

Ap. Şi eu, Apoecides.

Ep. Şi eu, Epidicus. Stăpâne, norocul vă scoase pe amândoi în cale-mi.

Pe. Despre ce e vorba?

Ep. Stă, stăi, dă-mi pace să respir [3]), rogu-te.

Pe. Linişteşte-te. Nu te ia nimeni cu zorul.

Ep. Mă taie pela inimă.

Ap. Respiră aşà, încet [4]).

Pe. Ia-o domol. Linişteşte-te.

Ep. Fiţi cu luareaminte. Dela oştire, li s'a dat drumul la toţi, dela Theba, spre casă.

Ap. Deunde ştii asta?

Ep. Spun eu c'aşà e.

Pe Ştii tu asta?

Ep. O ştiu.

Pe. Deunde o ştii?

---

1) *Per medicinas.* Vezi nota *Amph.* 1012. La fel şi acolo se enumără locurile, unde se putea găsi cinevà. Detaliu preţios p. viaţa socială.

2) *Gymnasio.* Gymnasium erà locul, unde se făceau exerciţii gimnastice, deunde şi expresia: *Aliquem habere Gymnasium.* (Plautus): A face gimnastică pe spinarea cuiva (a-l aveà cal de bătae). Mai târziu: Academie unde se întâlneau filosofii. — 3) *sine respirem.*

4) Scenă spre a provoca rîsul. Compară *Curculio,* v. 305—325.

www.digibuc.ro

Ep. Pentrucă am văzut la militari de umpleau străzile. Duc cu ei armele şi animalele de povară [1]).

Pe. Bine s'a făcut.

Ep. Şi ce de mai prizonieri duceau cu ei: Copii, fete! Fiecare câte doi, câte trei şi alţii şi câte cinci. S'au umplut străzile de lume. Alergă tot omul să-şi vadă copilul.

Pe Pe Hercle, bine că s'a sfârşit [2]) cu bine războiul!

Ep. Dar curtezanele! Prăpăd, nevoie mare! Goliseră oraşul cu toate şi alergau în calea iubiţilor, frumos împodobite, să-i farmece. Deaceea şi eu mi-am încordat privirea cât am putut mai mult. Cele mai multe aveau cu ele pe sub haine reţele de prins în capcană. Când ajung la poarta oraşului şi dau cu ochii de aceea, aşteptându-l şi cu ea mai erau încă alte patru cântăreţe.

Pe. Cu cine, Epidicus?

Ep. Cu aceea, de care fiul tău e aşă îndrăgit [3]) de atâţia amari de ani, se prăpădeşte după ea şi şi-a pus în gând să dea gata cinstea şi averea şi a lui şi a ta. Il aşteptă şi ea, acolo, la poartă.

Pe. O vezi, vrăjitoarea!

Ep. Şi gătită foc, numai aur şi podoabe. Ce eleganţă, ce gust, ce lucruri noi!

Pe. Cum eră îmbrăcată? Cu o tunică bogat ţesută [4]), sau cu una mai sărăcăcioasă?

Ep. Cu una de formă patrată, par'că eră un basin de scursura apelor depe acoperiş [5]), aşăcum numesc ele îmbrăcămintea asta.

Pe Cum s'a putut ea îmbrăca ca un basin!

Ep. Dece ţi-se pare lucrul ăsta aşă de curios? Caşicum

1) Urmează o frumoasă poveste, la fel caşi povestea lui Chrysalus din *Bacchides*, v. 250—340. — 2) *nimi' factum bene.*

3) *tuo' gnatus deamat.* — 4) *regillam induculam. Regillus-a-um*, cu ţesătură bogată, aşezată vertical. Alţii (Sommer) îl iau dela: *regillus*, dim. lui *regius* = regesc. — 5) *impluviatam. Impluvium* eră basinul pătrat, în care se scurgeau apele depe coperişul interior, numit *compluvium*. Ar fi vorba de o tunică pătrată cu colţurile resfrânte spre corp. (Gruterus, op. cit.). O altă interpretare: s'ar referi la culoare, o culoare în felul apei: albastru-cenuşiu. (Mom. et. Marg. op. cit. II, 109).

www.digibuc.ro

nu le-ai vedea păşind pe străzi împodobite [1]) cu o avere întreagă pe ele! Dar, de li-se cer dările, spun că n'au deunde plăti: deşi luxul le cere dări şi mai mari şi pentru aşăceva au deunde plăti.

Şi apoi, femeile astea, nu născocesc ele oare, pe tot anul, mode noi de rochii? Tunica străvezie [2]), tunica groasă de in, tunica subţire cu ţesătura fină [3]), tunica de deasupra [4]), tunica cu brodaturi în aur, tunica de culoare păpădie, ori galbenă ca şofranul, tunica de pânză [5]), ori — de culoare roşiu-aprins, voalul de cap [6]), haina regească, sau străină, haina de culoarea mării, sau cu brodarie, haina de culoare galbenă, sau galbenă ca ceara şi multe alte nimicuri muiereşti. Ba încă le-au dăt până şi numele de câine.

Pe. Cum asta?

Ep. Au haine cu numele de „haină Laconiană" [7]).

Toate astea aduc pe bieţii bărbaţi să-şi vândă averea la mezat [8]).

1) Luxul acesta pe stradă ne arată că legea *Oppia*, împotriva luxului, erà abrogată. Ea fusese abrogată la 195, a. Cr. (V. nota *Aulularia*, v. 531). Detaliul acesta poate fixa şi data reprezentării comediei. Din descrierea de faţă, ar reieşi, că luxul reîncepuse cu o furie şi mai mare.

2) *rallam.* Teşătură tunsa şi rară. -- 3) *linteolum caesicium. linteolum* — un fel de tulpan, testimel. Deci — un fel de tunică subţire ca tulpanul. In *Mostellaria*, v. 257: *linteum* — prosop de in.

4) *indusiata.* Denumirea generală dată cămăşii (tunicii), care se purta pe deasupra. — 5) *subparum.* Cea mai veche cămaşe de pânza. Lungă, dela umeri şi până la călcâie, cu mâneci strâmte şi scurte până la cot. Erà purtată pe deasupra tunicii indusiata, atunci când se ieşià pe stradà. (Mom. et Marq. op. cit. II. 116—117). — 6) *rica.* După Festus— un fel de vòal pătrat cu bordura de purpură, pe care deregulă îl purtau preotesele flamine înloc de *palla* (haina obişnuită de stradă, care echivalà cu toga, la bărbaţi). Se purtà pe cap, căzând apoi pe umeri şi spate (ca marama ţărancelor noastre). Ajunse apoi costumul dedeasupra, care se purtà în anumite împrejurări, înspecial de femeile în doliu şi fù înlocuit apoi cu *palla*, încă din timpul lui Plautus (Marq op. cit II. 218).

7) *Vocant laconicum.* Câine laconian, cu părul roşcat. Probabil un fel de haină cu blană, caşi astăzi. Compară Horatius: *Epode*, VI, 5; *Ode*, II, XV, 8. — 8) Detaliu interesant pentru cunoaşterea obiceiurilor timpului. A-se compară: *Aulularia* (Megadorus: v. 475—535), *Miles gloriosus* (Periplectomenus: v. 685 –720).

www.digibuc.ro

Ap. Mai bine ne spune ce începuseşi să spui.

Ep. Şi două din muiereturile acelea prinseră astfel a se tăinui între ele, la spatele meu. — Eu atunci, cu bună ştiinţă, mă dădui puţin la o parte, de ele, ca unul care nu-mi erà aminte la cele ce-şi tăinuiau ele. Nu e vorbă, că de auzit nu prea auzeam eu aşà bine, dar tot le prindeam vorbele, ce-şi vorbiau.

Pe. Asta vezi vreau s'o ştiu eu.

Ep. Una din ele spuse càtre cealaltă, cu care mergea —

Pe. Ce?

Ep. Dar taci, de vrei s'auzi.—Dupăce-şi aruncară o privire spre aceea, după care sé pràpădeşte cu dragostea àl de fii-tău, una prinse a zice: „Ia, vezi-o, rogu-te, ce noroc pe ea, ce fericire a dat peste femeia asta, pe care iubitul ei umblă s'o desrobească"!

— Şi cine e ala?, o întreabă cealaltă.

Şi atunci ea pomeneşte numele lui Stratippocles, fiul lui Periphanes.

Pe. Pe Hercle, m'am nefericit! Ce-mi auziră urechile?

Ep. Cele ce s'au petrecut. Eu atunci, când le auzii pe ele spunând una ca asta, începui să m'apropiiu cu spatele de ele, dându-mă aşà îndarat, puţin câte puţin, ca omul, pe care îl împingeà şi pe el înghesueala oamenilor, fără voia lui.

Pe. Înţeleg.

Ep. Atunci una întreabă pe cealaltă:

— „Deunde o ştii? Cine ţi-a spus-o ţie"?

— „Dar bine, nu-i fù adusă ei chiar astázi scrisoare dela Stratippocles, cum că s'a împrumutat, la Theba, cu bani, cu camătă, dela un cămătar? Banii îi are pregătiţi şi ca s'o desrobească pe ea îi aduce cu el".

Pe. De bună seamă că m'am nefericit!

Ep. Spuneà că toate astea le auzise şi ea din gura aceleia şi le văzuse chiar scrise în scrisoare.

Pe. Ce să mă fac? Acum spre tine mă îndrept, Apoecides, să mă sfătueşti tu.

Ap. Să ne căsnim să aflăm vreun mijloc de scăpare, iscusit

www.digibuc.ro

şi care să ne poată fi de folos, deoarece fără îndoială că fiul tău o să pice aici, dintr'o clipă într'alta, dacă n'o fi şi picat, cred eu, pe Hercle.

Ep. Dacă-mi poate fi îngăduit să am şi eu o părere mai bună poate decum-i a voastră, aş putea să vă dau şi eu un sfat să-l folosiţi şi care o să vă placă la amândoi, aşà cred eu—

Pe. Şi care ţi-e sfatul ăsta al tău, Epidicus?

Ep. Şi singurul leac, în împrejurarea de faţă.

Ap. Dece te codeşti şi nu-l spui?

Ep. Voi, ca cei mai deştepţi, se cade să aveţi mai întâi cuvântul; noi, ceştia, mai la urmă.

Pe. Ba, dimpotrivă. Aide, spune.

Ep. O să rîdeţi de mine!

Ap. Pe Polux, de ne gândim la aşàceva.

Ep. La urma urmei, dacă sfătuirea mea vă va fi pe plac, folosiţi-o; dacă nu, găsiţi voi o alta mai bună. Eu unul ştiu că'n toată această afacere, n'am nici ce sămănà, nici ce culege [1]). Nu vă vreau decât binele vostru.

Pe. Mulţumirea mea o ai şi gândul, pe care îl ai, împărtăşeşte-ni-l şi nouă.

Ep. Insoară-ţi repede copilul. Pe artista, pe care el umblă s'o desrobească şi care-ţi strică băiatul, răsbună-te şi tu pe ea şi fă de aşà fel, ca să robească câte zile o mai avea.

Ap. Fă-i-o c'aşà i-se cuvine.

Pe. (către Epidicus). Fac orice vrei tu, numai să isbutim.

Ep. Ei, acum e pontu, până n' apucă să vină el în oraş. Astăzi n'o să vină, ci mâine.

Pe. Deunde ştii?

Ep. Ştiu eu. Mi-a spus-o şi mie unul, care a venit dintr'acolo, cum că-o să vină mâine.

Pe. Dar, spune odată, ce putem face?

Ep. Iată ce cred eu că trebue să facem: Să te prefaci că tu umbli s'o desrobeşti pe artistă, ca chestie de inimă, ca unul ce-ai fi prăpădit cu dragostea după ea.

1) *Mihi istic nec seritur, nec metitur* (proverb). Compară Chrysalus în *Bacchides*, v. 1000—1070.

www.digibuc.ro

Pe. Şi ce spui tu, la ce ne foloseşte nouă?

Ep. Nu pricepi? S'o ai tu cumpărată mainainte de sosirea fiului tău, dar ea să creadă c'o faci spre desrobirea ei —

Pe. Pricep.

Ep. Odată cumpărată însă, trimite-o undevà, afară din oraş, dacă n'ai alt gând să faci cu ea.

Pe. Ba, ce spui tu e bine.

Ep. Dar tu, Apoecides, ce zici? 280

Ap. Ce pot să mai zic? Văd şi eu că eşti un iscusit şi jumătate.

Ep. Cu chipul ăsta, i-se răpeşte orice împotrivire la căsătorie şi n'o să se mai opună la ce vrei tu.

Pe. Multă minte mai ai. Imi placi.

Ep. De-i aşà, atunci la lucru, cu pricepere, dacă vrei sa isbuteşti.

Pe. Pe Hercle, ai dreptate. 285

Ep. Şi m'am mai gândit şi la un lucru, să fii tu în afară de orice bănuială.

Pe. Fă-mă să-l ştiu.

Ep. Ai să-l ştii. Ascultă.

Ap. E plin de înţelepciune, robul ăsta!

Ep. E nevoie ca un altul sá ducă codoşului banii pentru cântăreaţă. Tu, nu se poate şi nici nu e bine s'o faci.

Pe. Dece?

Ep. Să nu intre cumvà la bănueală c'o faci din pricina fiului tău —

Pl. Inţelept lucru!

Ep. Cu gândul să-l desparţi de ea şi din pricina bănuelii ăştia să se ivească cine ştie ce încurcături. 290

Pe. Pe cine am putea găsi noi mai nimerit, să ne facă treaba asta?

Ep. (arătând spre Apoecides). Asta ar fi cel mai nimerit. Se va puteà ferì cu pricepere, ca unul ce cunoaşte dreptul şi legile [1]).

Pe. Epidicus, ai mulţumirea mea toată.

---

1) *iura qui et leges tenet.* Ca să fie ironia şi mai mare!

www.digibuc.ro

Ep. Ce fac, o fac aşà, dela mine! O să mă duc să dau cu ochii de el şi să ţi-l aduc încoa, la tine, pe stăpânul cântăreţei; iar banii o să-i ţin eu, împreună cu Apoecides.

Pe. Cu cât am putea-o cumpărà, platind suma cea mai mică?

Ep. Pe aceea? Cu patruzeci mine cred c'am putea-o aveà şi asta cu multă tocmeală. Bine înţeles, dacă o să ne dai mai mult, prisosul am ţi-l aduc înapoi. Cât despre partea banilor, c'ai să-i pierzi, nici capul să te doară! Nici zece zile n'o să-ţi stea banii aşà prinşi, fără niciun folos.

Pe. Ce fel?

Ep. Pentrucă de femeia asta e îndrăgostit nevoie mare un alt tânár, putred de bogat, un viteaz ostaş din Rhodos, un mâncător de duşmani, un lăudăros. Asta o să ţi-o cumpere [1]) şi-o sa-ţi dea bucuros banii pe ea. Cumpără-o tu numai şi ai să vezi ce câştig are să-ţi iasă!

Pe. Să te-audă zeii!

Ep. Asta o şi fac ei acum!

Ap. Mai bine grăbeşte-te. Te dù în casă şi adă-i ăstuia banii. Eu mă reped după o afacere, în for. Să vii acolo, Epidicus.

Ep. Să nu pleci, pânáce nu vin şi eu.

Ap. Am să te aştept.

Pe. (către Epidicus). Tu, vino cu mine.

Ep. Ia-o tu înainte şi pregăteşte banii. Zăbava nu la mine are să fie.

Epidicvs.

In [2]) tot ogorul Attic nu cred să se afle ogor mai aducător de câştig, decum-i Periphanes ăsta al nostru! De pildă, din sicrinul zăvorit şi pecetluit, iau la bănet cât am eu poftă de mulţi. De-un lucru numai mă tem, pe Polux: Dacă bătrânul ne află, să nu schimbe nueaua de ulm în parasiţi, să-mi mângâe spatele, până m'o lăsa tuns de pár [3]).

Dar, în toată socoteala asta mai e şi-o altă chestie [4]): cân-

1) *hic emet illam de te.*—2) Diverblum. *(iambi senarii)*, v. 306-319.
3) *usque attondeant.* — 4) *res ratioque. Res*, ce s'a pus la cale; *ratio* = planul de executare.

www.digibuc.ro

tăreaţa aceea de găsit cu plată şi pe care s'o înfăţişez lui Apoecides. Dar şi p'asta o am: Azi de dimineaţă îmi spuse unchiaşul să-i fac rost de-o cântăreaţă, să-i cânte acasă de sluşba religioasă, ce vrea să facă. O să-i arvunesc una şi-am s'o buchisesc de mainainte ce fel să se poarte cu viclenie faţă de bătrân. Mă duc înăuntru să primesc banii dela unchiaş.

ACTVL AL III-lea.

Stratippocles. Chaeribvlvs.

St. [1]). Aşteptarea asta mă roade, mă seacă, nenorocitul de mine, la ce sfârşit au să iasă frumoasele făgăduieli ale lui Epidicus!

Prea 'ndelung mă mistui! O să fie, sau nu, cevă, vreau sa ştiu!

Ch. Cu nădejdea la el, vezi-ţi mai bine de-o altă scăpare! Dealtfel, din capul locului am şi văzut că nu te puteai aştepta la niciun ajutor să-ţi vină dela el.

St. Pe Hercle, sunt mort deabinelea!

Ch. Curată prostie să-ţi chinueşti astfel sufletul. Pe Hercle, de-o să-mi cadă vreodată în mână, am să-i arăt eu să-şi mai bată joc, un rob ca el, de oameni ca noi.

St. Ce eră să facă şi el! Tu, care eşti destul de bogat şi totuş nu dispui de niciun ban şi un bun prieten al tău nu eşti în stare să-l ajuţi.

Ch. Pe Hercle, dacă o să fac cumvà rost, o să-ţi făgăduesc cu dragă inimă, pentrucă cevà, ce fel, într'un chip oarecare, deundevà, dela cinevà [2]), o oarecare nădejde poţi avea şi tu, să te-ajute norocul, cum m'o ajuta şi pe mine.

St. Vai de tine, trântorule [3]).

Ch. Ce-ţi năzării acum să mă mai şi insulţi?

St. Fiindcă-mi îndrugi la dealdeastea: „cevà, într'un chip oarecare, deundevà, dela cinevà". Astea-s tot una cu nimic şi nici că mi-e aminte să mi-le mai vîr în urechi, că nu-mi eşti de niciun folos, caşicum [4]) n'ai trăi pe lumea asta!

1) Cantlcum, al treilea, v. 320—340. — 2) *aliquid, aliqua, aliquo modo, alicunde ab aliqui aliqua tibi spes est.* Exemplu caracteristic de alliteraţie. — 3) *muricide homo.* — 4) *quipp' tu.*

www.digibuc.ro

Epidicvs. Stratippocles. Chaeribvlvs.

Ep. (către Periph. din casă). Tu, datoria ţi-o făcuşi; rămâne acum să mi-o fac şi eu pe a mea. Deacù chiar că te poţi linişti—

(aparte). Banii ăştia n'o să-i mai vezi: Iţi poţi chiar lua gândul dela ei, sunt caşi duşi pe cealaltă lume. Crede-mă acum. Aşà lucrez eu, aşà au lucrat şi părinţii mei.

O, zei [1]) nemuritori, ce zi norocoasă îmi daţi! Ce isbândă uşoară! Dar ma zăbovesc locului şi n'alerg deacì, să duc la colonia noastră aste provizii, luate sub fericite auspicii [2]). Şi de stau, tot pe mine mă pàgubesc.

Dar ce-mi văd? Zăresc înaintea casei pe cei doi prieteni, pe stăpân şi pe Chaeribulus. (tare). Ce-mi lucraţi aci? Ţine.

St. Ce sumă e?

Ep. Cât trebue şi încă şi mai mult. Ne mai şi rămâne. Am adus cu zece mine mai mult peste cele ce datorezi cămătarului. Spre a-ţi fi pe plac şi a-ţi împlinl voia, nu mă mai gândesc la ce o să-mi pată spatele.

St. Şi pentruce aşàceva?

Ep. Pentrucă am sa fac din tatâne-tău un ucigaş al alor săi.

St. Ce vorbă mai e şi asta.

Ep. Eu nu mă ţin de vorbele astea învechite şi cari sunt în gura tuturor: „Am şterpelit o pârlită de traistá, pentrucă eu, când şterpelesc, fur un sac întreg [3]).

Mai întâi suma aceea de bani, pe care şi-a primit-o codoşul pentru cântareaţă. Eu i-am plătit-o, cu mâinile astea i-am numărat-o, bătrânul fiind încredinţat că e vorba de fii-sa. Apoi, din nou, ca să-l pot înşelà pe ăl de tatá-tău şi să te ajut pe tine, am născocit altcevà: Am înduplecat pe bătrân şi aşà de meşteşugit i-am vorbit, ca la înapoierea ta acasă să nu mai ai putinţa a te folosì de ea.

---

1) Recitativ *(troch. septenarii)*, 341—381.

2) Metaforă. Epidicus se asemue cu un comandant de armată, singurul care putea, la răsboiu, să consulte voinţa zeilor.

3) *peratum ductare † at † ego follitum ductitabo. Peratum* p. *peratim.* (dela *pera,* pungă de om sărac, traistă; *follitum* dela *folis,* pungă de piele, de om bogat).

www.digibuc.ro

St. Bravo!

Ep. Şi ea se găseşte acum în casă ca o adevărată fiică.

St. Înţeleg acum.

Ep. Acum la această afacere el mi-a dat, ca împuternicit al său, pe Apoecides, care mă adasta în for, ca femeia ce iubeşte, dar care se fereşte de gura lumii.

St. Socoteala nu-i rea.

Ep. Chiar tată-tău, cât e el de prevăzător şi tot a căzut în cursă: El singur cu mâna lui mi-a atârnat punga de gât [1]). Îşi face pregătirile să te şi însoare, cum te-o vedea acasă.

St. Într'un singur caz numai m'ar puteà el înduplecà: Dacă aceea, pe care a fi s'o aduc cu mine, ar fi să mi-o cheme Pluton, la el, pe lumea cealaltă.

Ep. Şi-acum iată şmecheria, pe care am pus-o la cale: Am să mă abat pela codoş acasă numai eu singur, să-l învăţ să spună, de cumvà am să vin la el, că şi-a primit banii pentru cântareaţă, că are cele cincizeci mine. Sumă de altfel, pe care acum trei zile i-am şi numărat-o chiar eu, cu mâinile mele, pentru acea prietenă a ta, pe care tatăl tau o ia drept fiică-sa.

Codoşul, fără să ştie despre ce e vorba, are să se lege pe capul lui cel ticălos, caşicum ar fi primit banii, pentru aceea, pe care ai adus-o tu acum cu tine.

St. Te învârteşti mai abitir şi decât roata olarului!

Ep. Rămâne de găsit numai cântăreaţa din liră, o papugioaică, pe cinste, să câştige şi ea câţivà gologani [2]), care să se prefacă cum că ea ar fi cea cumpărată, să poată astfel cu pricepere să tragă pe sfoară pe cei doi bătrâni. Şi cevà mai mult, la tatăl tău o va înfăţişà chiar el, Apoecides [3]).

St. Câtă măestrie!

Ep. Şi am să-i dau drumul dichisită şi făcută ţobă de vi-

1) Punga se purtà atârnată de gât, în faţă, spre a fi mai în siguranţă.

2) *nummo conducta.* Un nummus, în Plautus = didrachma grecească = i fr, 94 cent. Detaliu preţios. Pentru aşà sumă neînsemnată îşi închiriau arta şi-şi vindeau conştiinţa aceste nenorocite. (In *Trinummus*, unul îşi vinde la fel conştiinţa pentru trei nummus).

3) Lămuriri mai mult pentru public.

www.digibuc.ro

cleşugurile şi şireteniile mele. Dar, mă cam lungii la vorbă. Mă 'ntârziaraţi cu vorba, Ce are să fie, o ştiţi acuma. Vă las.

St. Să mergi cu bine.

Ch. Un mai priceput la rele, nici că se poate un altul!

St. Şi totuş el mă scapă, la sigur, prin iscusinţa lui!

Ch. Să mergem deaci la mine, în casă.

St. Acum mă simt mai voios decum eram, când am ieşit încoa afară. Prin curajul şi mâna cea fericită a lui Epidicus, mă reîntorc în lagăr cu prada.

Periphanes. Apoecides. Servvs.

Pe. [1]). (singur). Omul ar trebui să-şi aibă oglinda, nunumai aşà, de dragul figurii, să-şi vadă chipul într'însa, dar şi spre a-şi citi în ea înţelepciunea sufletului său. Cu un cuvânt, sa-şi poată citi gândul inimii sale.

Şi, dupăce va fi făcut citania asta, să cugete apoi la viaţa, pe care a dus-o odinioară, în tinereţea lui. După părerea mea, decât folos n'ar fi lucrul acesta! De pildă, chiar eu, care am început să mă frământ din pricina băiatului, caşicum cine ştie ce grozăvenie mare a făcut şi fii-meu [2]), ori nu m'aş şti şi eu vinovat cu destule păcate pe suflet! Pe legea mea, daca noi, bătrânii, nu ne pierdem câteodată capul!

Dar, prietenul meu Apoecides, iată-l că-mi vine cu prada. (tare) Mă bucur că negustorul nostru vine sănàtos! Cum stam?

Ap. Zeii şi zeiţele îţi stau de parte-ţi.

Pe. Prevestirea nu-i rea.

Ap. Cum nu, dacă ea îţi aduce toate norocirile! Porunceşte acum să-ţi fie dusă în casă.

Pe. Ei, să iasă cinevà încoa, afară. (Către un rob, care iese afară din casă). Du înăuntru muierea asta.

Se. Ce vrei?

Pe. Să ai grijă să nu lege vorba cu fiică-mea. Nici chiar cu ochii s'o zărească. M'ai înţeles? Să fie ţinută la o parte.

1) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 382—525. — 2) *filius meu'*.

www.digibuc.ro

închisă în odaia cea mică, delângă atrium [1]). Asta mi-e voinţa. Între o fecioară [2]) şi o stricată ca asta, e o mare nepotrivire de apucături.

Ap. Vorbeşti cu multă judecată şi înţelepciune. Niciodată nu poţi spune c'ai păzit îndeajuns cinstea copilului tău. Pe Polux, o luarăm la timp, înaintea fiului tău, cu cumpărarea asta [3]).

Pe. Ce vrei să spui?

Ap. Imi spuse cinevà că l-a văzut mai adineaori, aici, prin oraş, pe fiul tău. Pe Polux, se vede că puneà la cale cumpărarea.

Pe. Pe Hercle, chiar aşà trebue să fie.

Ap. Ai un rob să-ţi trăească: Desăvârşit şi nepreţuit!

In aur să-l cântăreşti şi scump tot n'ar fi. Ce făcù el, ce drese, să nu simtă cântăreaţa că e cumpărată pentru tine, facând-o să vină încoà cu surîsul pe buze şi plină de voie bună [4])!

Pe. Mă minunez şi eu cum a putut-o face.

Ap. I-a spus că tu vrei să faci acasă o slujbă religioasă, pentru fiul tău, care s'a înapoiat sănătos, din Theba.

Pe. Acì n'a minţit.

Ap. Pecând el îi spunea că o tocmeşte să te-ajute la săvârşirea unei sluşbi religioase, pe care, zicea el, că tu vrei s'o faci la casa ta, eu atunci, la rândul meu, mă prefăceam aşà, făceam pe prostul, pe rătăcitul la minte.

Pe. Aşà se şi cuvenià să faci.

Ap. Se judecă în for un proces de seamă al unui prieten. Mă duc să-i dau o mână de ajutor [5]).

Pe. Te rog însă, când sfârşeşti, să vii degrabă-încoa.

Ap. Am să vin şi cât de repede. (Iese).

---

1) *in aediculam. Aedicula* = mică încăpere lângă atrium, unde se ţineau statuele celor morţi. Mai târziu camera cavoului, unde se ţineau statuele defunctului. (M. et Marg. op. cit. I, 432).

2) Acropolistis, amanta lui Stratippocles şi pe care, înşelat de Epidicus, Periphanes o desrobise, încredinţat că e fiică-sa.

3) *sumu' praemercati.* — 4) *ridibundam atque hilaram.*

5) Toată această scenă măreşte şi mai mult ridicolul, în care se sbat cei doi bătrâni. E una din scenele răuşite ale lui Plautus.

www.digibuc.ro

Pe. Un prieten, care te ajută la nevoie, e cel mai mare câştig. Fără să te străduești atâta, ce dorești, ți-se împlinește. Dacă mi-aş fi ales pe un altul, să-mi facă lucrul ästa, care să-mi fi fost mai puțin priceput, mai puțin iscusit, eram tras pe sfoară şi fiul meu pe bună dreptate şi-ar fi rîs de mine, de i s'ar fi văzut albul dinților [1]). Deşi, la urma urmei, e prostie curată de m'apuc să-l învinovățesc de celece făptueam şi eu, în tinerețe, pecând îmi făceam armata: Cu pumnii ăştia ai mei, de cari se dusese vestea, smulgeam urechile din rădăcini, atunci când má prindeam la lupta.

Dar cine-o fi ăla deacolo, pe care-l zăresc venind încoa, cu mantaua fâlfâind şi la mers leganându-se?

Miles. Periphanes.

Mi. (către robul său). Ia seama să nu-ți rămână casă necercetata, la care să nu întrebi, unde locueşte, prin partea locului, bătrânul Periphanes Plateianul. Sa nu carecumva sá mi-te înapoiezi, fără să fi aflat ce trebue.

Pe. Tinere, dacă o să-ți arat pe omul acela, pe care îl tot cauți, o să am din parte-ți vreo mulțumire?

Mi. Pentru vitejia mea în rasboaie, merit osteneala ca toți muritorii să se simtá onorați sa ma servească.

Pe. Tinere, nu ți-ai găsit locul nimerit să-ți lauzi aici vitejiile, aşàcum ți-e aminte. Că, dacă unul mai puțin viteaz, s'apucă să-şi laude isprăvile faţă de un altul mai grozav ca el, îşi răceşte gura degeaba.

Dar acest Periphanes Plateianul, pe care-l cauți tu, eu sunt acela, dacá cuadevărat pe mine mă cauți.

Mi. Acela, fireşie, despre care se povesteşte că-n tinereţea sa, cu sabia şi-a lui pricepere războinică, şi-a câştigat bogății mari, stând în sluşbă regească?

Pe. Ba încă, de a fi să-mi auzi isprăvile, ai lua-o la sănătoasa, spre casă, de ți-ar sfârâi picioarele [2])!

1) *me albis dentibus meu 'derideret filius.*

2) *manibus dimissis.* Propriu: „*cu mâinile lăsate în jos*". Cei vechi, când fugiau, lăsau mâinile în jos, dealungul corpului.

www.digibuc.ro

Mi. Pe Polux, mi-ar trebui mai degrabă unul, căruia să-i povestesc eu isprávile mele, iar nu să şi-le spună el pe ale sale!

Pe. Aici, nu ţi-ai gasit locul. Deci, vezi-ţi de un altul, caruia să-i îndrugi basmele tale.

Mi. Da-mi ascultare sá poţi afla ce gând mă mână spre tine. Am auzit că tu ai cumparat o prietena de a mea?

Pe. (aparte). Stai! Ştiu acum cine e tipul: E militarul, despre care îmi pomeni mai adineaori Epidicus. (tare). Tinere, e chiar aşà, precum zici: Am cumparat-o.

Mi. Doua vorbe numai vreau sa-ţi spun, de nu-ţi e cu supărare.

Pe. Pe Polux, cum vrei să ştiu, de-mi e, sau nu, cu supárare, dacă nu spui ce vrei.

Mi. Să-o laşi sa vina cu mine, sa-ţi primeşti banii.

Pe. I-i ai?

Mi. Şi la urma urmei nu văd dece nu ţi-aş vorbi lucrurile pe şleau? Mi-e gândul s'o fac astazi liberta mea, sa-mi poata fi concubina [1]).

Pe. O sa-o sfârşim repede [2]). Am plátit pentru ea cincizeci mine. Imi numeri şeasezeci, numai aşà femeia o sa se poata bucura de traiul bun dela tine. Şi asta, bineînţeles, s'o duci departe de ţinuturile astea.

Mi. Va sa zica, cu învoeala asta, mi-o vinzi?

Pe. Fireşte.

Mi. Buna afacere facuşi!

Pe. (către robii din casa). Ei, scoateţi încoa afară pe cântăreaţa, pe care o duseraţi înauntru. (către militar). Şi o sa-ţi mai dau pe deasupra, aşà în dar, de prietenie, şi lira, cu care a venit.

Periphanes. Miles. Fidicina.

Pe. Aide, ţine-ţi-o.

Mi. Ce, ai înebunit? Crezi c'am orbul gáinilor? Fă bine şi spune s'aduca încoa cantareaţa.

1) *concubina.* Un cetăţean se putea uni cu o femeie de moravuri uşoare, dacá ea devenia *liberta.* Ea erà consideratà drept o locţiitoare de soţie *(uxoris loco),* iar copiii nu erau socotiţi legitimi (se numiau *natales*). — 2) *Te apsoluam breui.*

www.digibuc.ro

Pe. Dar asta e cântăreaţa ! O alta nu am.

Mi. La gard n'ai să mă legi. Mai bine adă încoa pe cântăreaţa Acropolistis.

Pe. Asta e, crede-mă.

Mi. Nu e ea, îţi spun ! Aşà mă crezi tu că nu sunt în stare să-mi cunosc prietena.

Pe. După asta îşi pierduse capul fii-meu, crede-mă.

Mi. Asta nu e ea.

Pe. Ce spui ? Nu este ?

Mi. Nu.

Pe. Atunci, cine păcatul să fie ? Că doar pentru asta am numărat eu banii, pe Hercle !

Mi. Ai numărat ca un prost, se vede. Mare neghiobie !

Pe. Şi cu toate acestea ea e. Că doar pe robul, care e nedespărţit de fiul meu, chiar pe el l-am mânat. El însuş mi-a cumpărat ca atare cântăreaţa asta.

Mi. De-i aşà, să ştii că robul ăsta al tău te-a secat la oase !

Pe. Cum „m'a secat" ?

Mi. Iată ce bănuesc eu : Ţi-a trecut cerboaica asta drept cântăreaţa din lirà. Unchiaşule, şi-a bătut joc de tine, frumos şi bine ! Cât despre mine, am să umblu după ea, s'o caut, oriunde va fi ea. Cu bine, viteazule ! (iese).

Pe. Frumos ! Bravo, Epidicus, aşà rob mai rar ! Mare ispravă că te-apucaşi să înşeli un mucos [1]) aşà de nevoiaş ca mine. (către cântăreaţă). Cumpăratu-te-a astăzi pe tine, dela codoş [2]), Apoecides ?

Fi. Până astăzi n'am auzit pomenindu-mi-se de numele ăsta ! Şi apoi cum puteà să mă cumpere cinevà, cu parale, că doar sunt femeie slobodă de mai bine de cinci ani ?

Pe. De-i aşà, ce ai de-a 'mpărţit cu casa mea ?

Fi. Să-ţi spun. Am fost tocmită să cânt din lirà la un bătrân, care vrea să aducă închinăciune zeilor.

Pe. Iată-mă-s în Athena omul cel mai nepricopsit din toată Attica. Dar pe cântăreaţa Acropolistis, cunoscutu-o-ai tu ?

1) *me emunxisti mucidum.* — 2) *mercatus te hodie de lenone....*

www.digibuc.ro

Fi. Cum mă cunosc pe mine însumi.

Pe. Unde locueşte?

Fi. Dela desrobire-i, cu siguranţă nu ţi-aş puteà spune, peunde mai locueşte.

Pe. Cum, acum e femeie slobodă? Cine a desrobit-o? Dacă-o ştii, vreau s'o ştiu şi eu [1]).

Fi. Ce-am auzit şi eu, ai s'o auzi şi tu. Se spune că Stratippocles, feciorul lui Periphanes, deşi lipsià deacasă, i-a avut totuş de grijă s'o mântue din robie.

Pe. Pe Hercle, s'a isprăvit cu mine, dacă cele ce spui tu sunt adevărate! Epidicus mi-a golit de bani punga, cum e mai rau!

Fi. Astea aşà le-am auzit şi eu. Mai ai cevà cu mine?

Pe Să te văd spânzurată sus pe cruce şi să piei din ochii mei şi cât mai repede.

Fi. Nu-mi dai lira?

Pe Nici liră, nici flaut. Mai bine ia-o la sănătoasa deaici, dacă ţii să-ţi mai aibă zeii de grijà!

Fi. Mă duc, dar să ştii c'ai sá mi-o dai înurmă cu scandal mare. (iese).

Pe. Ei, acum? Eu, àsta, a cărei vitejie stă scrisă în atâtea ordine de zi, să las eu nepedepsită ocara asta? Dar, chiar de a fi să mă mai păgubesc cu încă peatât, i-aş dà bucuros, decât să mă las aşà batjocorit şi jecmănit, de dragul lui! Vai, atâtea minciuni să mi-se arunce aşà chiar în faţă! Eu, ca eu, om fără multă ştiinţă de legi, dar ce să mai zic de Apoecides, care trece drept făuritor şi adânc cunoscător de legi? Şi când te gândeşti că el însuş îşi làudà înţelepciunea! De multeori însă maiul [2]) se aratà mai deştept, când îi lipseşte mânerul.

ACTVL AL IV-lea.

Philippa. Periphanes.

Ph. [3]). (fără a-l vedea pe Periph.) Dacă îi sunt date omului nenorociri, cari să-l neliniştească, nenorocitul de el, până în adân-

1) *uolo scire, si 'scis.* — 2) *malleum.*

3) Al patrulea canticum, v. 526—546.

www.digibuc.ro

cul inimii, peacelea le încerc eu acum, ca unul, căruia toate şi-au pus în gând să-i sfâşie pieptul [1]).

Şi-n acelaş timp: O mare amărăciune, care mă stăpâneşte, sărăcia, groaza, îmi spăimânta judecata minţii şi încotr'o să-mi îndrept scăparea, mântuirea nu mi s'arată de nicăeri. Fata îmi stă în puterea răuvoitorilor şi unde mi-o fi ea acum, nu ştiu.

Pe. Cine-o mai fi şi femeia aceea, cu inima îngrozită, străină de locurile astea, care se nefericeşte pe ea însaş!

Ph. Prin parţile astea mi s'a spus că locueşte Periphanes.

Pe. Imi pomeni numele. Pare-mi-se că umblă după vreo găsduire.

Ph. Cât l-aş răsplăti pe cel care mi l-ar arata, ori mi-ar spune, unde locueşte!

Pe. Dar, eu o cunosc, că, pare-mi-se, nu ştiu, unde am mai vazut-o eu până acum.

Să fie ea oare, aşăcum inima mi-o spune!
Ph. O, zei prea buni! L-am mai cunoscut *
* mainainte.
Pe. E chiar ea * *
pe care în Epidauros,
ca fetişcană săracă mi-amintesc s'o fi necinstit-o.
Ph. E chiar el,
care celdintâi în Epidauros mi-a răpit fetia.

Pe. Care, prin siluirea mea, a născut o fată, pe aceea, pe care o am eu acum în casă. Ce-ar fi, dacă m'aş duce spre ea?

Ph. Nu ştiu de-ai să vii spre mine [2])! —

Pe. Daca ea este aceea.

Ph. Dar dacă n'o fi el, că doar atâta amar de vreme te poate înşelà!

Pe. Indelungata îndepărtare îmi întunecă mintea. Dacă e aceea, pe care o bănuesc eu, să m'apropiiu cu bàgare de seamă.

Ph. Acum e clipa să întrebuinţez şiretlicurile noastre muiereşti.

---

1) *meum pectu'*. — 2) *an congredias*. Alte ediţii dau: *congrediar* „să m'apropiiu"?

www.digibuc.ro

Pe. Am să-i vorbesc [1]).

Ph. La fel am să-i ştiu şi eu da răspunsul cuvenit.

Pe. Iţi urez sănătate.

Ph. Primesc urarea şi pentru mine şi pentru ai mei.

Pe. Şi pe urmă?

Ph. Sanătate şi ţie. Iţi dau înapoi ce-mi dăduşi.

Pe. Buna credinţă nu-ţi lipseşte. Au, cunoscutu-te-am eu vreodată?

Ph. Dacă te-am cunoscut, silinţa mi-oiu da-o să mă poţi cunoaşte şi tu.

Pe. Unde te-am mai cunoscut eu?

Ph. Cât eşti de nedrept!

Pe. Dece zici aşà?

Ph. Pentrucă socoţi că e cinstit lucru să mă fac eu tàlmaciul amintirilor tale.

Pe. Vorbe de clacă!

Ph. Imi aminteşti, lucruri frumoase, Periphanes!

Pe. Ei, vorbele astea sunt mai la locul lor! Iţi aminteşti tu?

Ph. Imi amintesc ce nu se poate uita.

Pe. Că acolo, în Epidauros —

Ph. Ah! Cât balsam de fericire nu mi-ai împrăştiat tu în pieptu-mi înflăcărat!

Pe. Am uşurat sărăcia unei fetişcane sărace şi a sărmanei ei mame?

Ph. Ah! Atunci tu eşti acela, care, spre a-ţi împlini o plăcere, ai aruncat asupră-mi aşà grele suferinţi?

Pe. Eu sunt. Fii sănătoasă.

Ph. Sănătoasă sunt, că te văd pe tine sănătos.

Pe. Dà-mi mâna.

Ph. Iată-o Ai mâna unei femei împovorată de suferinţi şi grele nenorociri.

Pe. Dece ţi se turbură privirea [2])?

Ph. Fata, pe care am avut-o cu tine —

1) *Canticum* e înlocuit prin recitativ, până la sfârşitul comediei.

2) *turbat uoltus tuos.*

www.digibuc.ro

Pe. Ce-i cu ea?

Ph. Dupăce-o văzui mare, o pierdui. A intrat pe mâini duşmane.

Pe. Linişteşte-ţi sufletul şi te potoleşte. Taci. Iat-o aci, în casă la mine, scăpată şi sănătoasă. Cum auzii din gura robului meu precum că ar fi roabă de răsboiu, pedată îi şi dădui bani s'o răscumpere. A pus în această afacere atâta cumpătare şi bunăcredinţă, el, aşà de necinstit în alte împrejurări.

Ph. Fă-mă s'o văd, dacă este ea, de ţii să mă vezi cu zile.

Pe. Ei, tu deacolo, Canthara, spune-i fiicei mele Telestis să vină încoa, afară, să-şi vadă pe maică-sa,

Ph. Acum pot zice şi eu că-mi veni inima la loc!

Acropolistis. Periphanes. Philippa.

Ac. Ce e tată, pentruce mă chemaşi afară înaintea casei?

Pe. Să vii să-ţi vezi pe maică-ta, să-i dai de sosire un bun sosit şi-o îmbrăţişare.

Ac. Pe care maică a mea?

Pe. Pe aceea, care cu inima pierdută aşteaptă să te vadă.

Ph, Cine e asta, pe care o îndemni să mă îmbrăţişeze?

Pe. Fiică-ta.

Ph. Asta?

Pe. Ea.

Ph. Eu, s'o îmbrăţişez pe asta?

Pe. Dece nu? Nu-i ea trup din trupul tău?

Ph, Omule, se vede că nu ţi-e deabună!

Pe. Mie?

Ph. Ţie.

Pe. Dece?

Ph. Pentrucă pe asta nici n'o ştiu, nici n'o cunosc şi nici cu ochii n'am mai văzut-o până 'n clipa deacum.

Pe. Bănuesc eu ce te înşeală: Imbrăcămintea şi găteala asta a ei, deosebită *

Ph. * * unu-i mirosul de căţel, altu-i de purcea! Hotărît spun că n'o cunosc, cine să fie.

Pe. Iau mărturie pe zei şi pe oameni! Ce? Fac eu pe ne-

www.digibuc.ro

gustorul de carne vie, care aş ţine la mine în casă fete străine şi aş arunca pe fereastră banii afară din casă? Şi tu, care mă numeşti tată şi mă îmbrăţişezi, dece-mi stai aşà ca o năroadă? Dece taci?

Ac. Ce vrei să spun?

Pe. Ea zice că nu e mama ta.

Ac. Să nu-mi fie, dacă nu vrea: Totuş, dacă e aşà, am să fiu şi fără voia ei fiica maicii mele; cred însă că nu-i cinstit lucru să mă sileşti să iau drept mamă pe una, care nu vrea.

Pe. Atunci, dece mă numeai tatăl tău?

Ac. Vina e a ta, nu a mea. Cum erà să nu te numesc şi eu tatăl meu, dacă tu mă numeai fiica ta? Şi pe asta tot aşà la fel aş numi-o maică-mea, dacă şi ea m'ar numì fiică-sa. Zice ea că nu-i sunt fata ei, la fel şi ea nu-mi mai e mumă-mea. Şi apoi, la urma urmei, vina nu este a mea: Spusei şi eu cele ce m'a învăţat. Epidicus mi-a fost profesorul.

Pe. M'am dus! Nimerii cu oiştea în gard [1])!

Ac. Şi 'ntrucât am păcătuit eu, tată, întru aceasta?

Pe. Pe Hercle, de-o să te mai aud zicându-mi tată, îţi curm viaţa din tine!

Ac. Nu-ţi mai zic. Când ai să vrei să-mi fii tată, să-mi fii; când nu, să nu-mi fii.

Ph. Ce, deaceea ai cumpărat-o pe asta, crezând că e fiică-ta? Dupace semne o puteai recunoaşte [2])?

Pe. După niciunele

Ph. Ce te-a făcut să crezi că e fiica noastrà?

Pe. Mi-a spus-o robul meu Epidicus.

Ph. Dar, dacă şi robul tău s'a putut înşela, n'o puteai cunoaşte tu, rogu-te?

Pe. Eu, care am văzut-o la început o singură dată şi deatunci în urmă n'am mai zărit-o în ochii mei!

Ph. M'am prăpădit, nefericita de mine!

Pe. Nu plânge, femeie. Mergi înăuntru şi ţine-ţi firea. Am să-i dau eu de urmă.

---

1) *plaustrum perculi.* — 2) *quibu' de signis agnoscebas?*

www.digibuc.ro

Ph. Un cetățean Attic, deaici din Athena, a cumpărat-o: Mi-s'a spus că erà un tânăr cel care a cumpărat-o.

Pe. Am sà-i aflu eu urma, potoleşte-te. Du-te acum în casă şi din ochi să nu-mi pierzi pe astă Circe [1]), fiică a soarelui. Cât despre mine, dând la o parte celelalte treburi, o să-mi dau silința să dau cu ochii de Epidicus. Şi de am să-l bobesc, ziua de astăzi o să fie cea depeurmă zi din viața lui.

ACTVL AL V-lea.

Stratippocles. Epidicvs. Danista. Telestis.

St. Grozav mă mai plictiseşte şi cămătarul ăsta, care nici banii nu vine să şi-i ceară dela mine, nici roaba, pe care am cumpărat-o din prada de răsboiu [2]), de adus nu mi-o aduce. Dar iată-l şi pe Epidicus paşind încoa. Ce să fie, de-i aşà încruntat la față?

Ep. Cei unsprezece zei de-a fi să-i mai ia cu el Juppiter şi tot n'ar putea cu toții să-l mântue pe Epidicus dece o să-l aştepte! Văzui pe Periphanes cumpărând bice şi cu el erà acolo şi Apoecides. Acum mă caută pe mine, cred. Au prins de veste, ştiu acum c'au fost traşi pe sfoară.

St. Ce faci, Mântuitorul meu!

Ep. Ce poate face un nenorocit!

St. Ce ai?

Ep. Mai bine fă-mi rost de cele trebuincioase de fugă, să pot fugi, pânăce [3]) nu mă nenorocesc! Cei doi uncheşi, pleşuvi mă caută de zor prin oraş şi în mâini au fiecare bice cu ei.

St. Ține-ți firea.

Ep. Cum nu! Caşicum aş avea libertatea aci, în palmă!

St. Am să te scap eu.

Ep. Pe Polux, cum o să mă scape aceia, când or da peste mine! Dar cine-o mai fi şi femeiuşca asta şi hodorogul acela, cari vin încoa?

1) *Circe*, fiica lui Apollo, erà o vrăjitoare renumită.

2) *emi ex praeda.* — 3) *priu' quam pereo.*

www.digibuc.ro

St. Unul e cămătarul, iar cealaltă este aceea, pe care am cumpărat-o din prada de războiu [1]).

Ep. Asta e?

St. Ea este. Este ea precum ţi-am spus-o eu ţie? Uită-te la ea şi priveşte-o bine, Epidicus.

Dela vârful picioarelor şi până'n creştetul capului câtu-i de încântătoare! Ai mai văzut tu aşăceva, par'c'ar fi o cadră frumos zugrăvită?

Ep. Cu vorbele astea îmi cobeşti se vede să-mi fie şi pielea mea frumoasă, când au să mi-o zugrăvească cu vopsea de ulm cei doi, Apelles şi Zeuxis.

St. (către cămătar). O, zei nemuritori! Aşà ţi-am spus eu să-mi vii? Picioare de plumb [2]) să fii avut şi tot mi-ai fi venit mai repede, decum îmi venişi.

Da. Pe Polux, ea m'a zăbovit.

St. Dacă-i aşà, c'ai fost zăbovit [3]) din pricina ei, pentrucă n'a vrut să vină, atunci ai venit chiar prea iute.

Da. Aide, aide, plăteşte-mi şi-mi numără banii, să nu-mi fac prietenii să m'aştepte.

St. Ii am chiar număraţi gata.

Da. Iată punga: Varsă-i acì.

St. Prevăzător om! Aşteaptă-mă puţin, până ţi-aduc banii.

Da. Grăbeşte-te.

St. Ii am în casă. (intră în casă).

Ep. (privind spre Telestis). Au, mă'nşeală, sau nu, vederea? Să fii tu oare Telestis, fata lui Periphanes, născută în Theba, din maică-ta Philippa, de loc din Epidaurus?

Te. Cine-mi eşti tu, care-mi ştii numele părinţilor mei şi pe al meu?

Ep. Nu mă cunoşti?

Te. Par'că mi s'ar năzări acum şi mie cevà în minte.

Ep. Nu-ţi aminteşti că de ziua ta de naştere ţi-am adus o bijuterie de aur, în formă de semilună [4]) şi un ineluş mic [5]) de aur de pus în deget?

---

1) *emi de praeda.* — 2) *pedibus plumbeis.* — 3) *remoratu's.*
4) *lunulam auream.* — 5) *anellum aureolum in digitum.*

www.digibuc.ro

Te. Imi amintesc acum, omule dragă. Tu eşti acela?

Ep. Eu sunt, iar acela, care te-a cumpărat, îţi este frate
* * din o altă mamă, dar din acelaş tată.

Te. Cum, tată-l meu [1])? Este el în viaţă?

Ep. Fii pe pace şi linişteşte-te. Taci.

Te. Dacă, cele ce spui tu, sunt adevărate, se vede că zeii şi-au pus în gând să mă mântue, din pierdută ce eram.

Ep. Şi cam la ce ţi-aş spune neadevăruri?

St. Ţine-ţi banii, cămătarule. Aici sunt patruzeci mine. De va fi vreo monetă falşă [2]), ţi-o schimb.

Da. Bine faci. Rămâi cu bine. — (iese).

St. (către Telestis). Acum însfârşit eşti a mea.

Te. Fireşte, pe Polux, ca o soră ce-ţi sunt, ca s'o ştii şi tu. Fii salutat, frate dragă!

St. E sănătoasă asta la cap?

Ep. Sănătoasă, de vremece vorbeşte cu fratele ei!

St. Ce? Când ajunsei aşà de repede fratele ei, decând intrai în casă şi pânăce ieşii?

Ep. Când dă fericirea peste tine, s'o taci pe tăcute în tine, să te poţi bucură de ea.

St. Soră dragă, mă pierduşi, ca iubit şi mă regăsişi ca frate.

Ep. Eşti un nemintos. Taci. Te-aşteaptă acasă o iubită, o cântăreaţă din liră [3]), s'o poţi iubi şi asta mulţumită mie; şi tot mie ai a-mi mulţumi mântuirea surorii tale.

St. Epidicus, îţi marturisesc că —

Ep. Du-te în casă şi pune să i-se încălzească apa să se îmbăeze. Cele ce mai sunt de spus, o să le afli şi pe acelea mai pe urmă, când va fi timp de aşàceva.

St. Urmează-mă, surioară.

Ep. Am să spun lui Thesprio să treacă drumul aci, la voi. Vezi însă să ai grijă, decumvà o să se înfurie bătrânul, să-mi săriţi amândoi în ajutor şi tu şi soră-ta.

St. Ce spui tu, va fi treabă uşoară. (Se duce cu Telestis).

Ep. (la uşa casei lui Chaeribulus). Thesprio, vino afară, pe aci,

1) *pater meu'*. — 2) Umblau multe monete false (v. *Persa*. v. 442).
3) *Acropolistis*.

www.digibuc.ro

prin grădină, să-mi dai în casă o mână deajutor. E zor mare. Mă tem de bătrâni acum mai mult ca oricând.

Acum mă duc şi eu în casă să mă îngrijesc de oaspeţii, ce ne sosiră. O să spun lui Stratippocles toate, aşàcum le ştiu şi eu. Despre partea fugii nici gând să fug. Sunt hotarît să rămân acasa. In felul asta nici unchiaşul n'o să mă poată învinui ca l-am silit sa-şi rupà picioarele tot alergând după mine. Ma duc înăuntru, că prea má cam lungii la vorbá.

Periphanes. Apoecides. Epidicvs.

Pe. Individul àla frumos îşi mai bătù joc de nişte uncheşi, aşà *istoviţi* [1]) ca noi!

Ap. D'apoi tu, pe Polux, nu mă chinueşti la fel, cum e mai rău, nefericitul de mine!

Pe. la taci, mai rabdá şi tu, pânăce pun ghiara pe el.

Ap. Ţi-o spun hotarît, ca s'o ştii: Vezi-ţi mai bine de un altul la alergatura. Ca, zau, decând mă tot ţin după tine, mi s'au umflat genunchii de atâta oboseală, nenorocitul de mine!

Pe. Cum îşi mai batù el joc astazi de noi amândoi! Şi pelânga toate astea, îmi mai goli şi punga de bani!

Ap. Da-l încolo deaci! Nu vezi, parc'ar fi un copil de-al lui Volcanus, când e prins de mânie: Orice atinge, arde totul şi decumvà te dai mai lângă el, te frige cu arsura lui.

Ep. (ieşind din casa lui Periphanes). Cei doisprezece zei mari, ce sunt în cer şi tot nu m'ar puteà ajutà, decum au să m'ajute şi să lupte alături de mine prietenii. Câte bazaconii făcui, şi tot or să mă scape prietenii din casă. Duşmanii o să mi-i calc în picioare [2]).

Pe. Unde pustiu să-l mai caut?

Ap. Dacă e să-l cauţi singur, despre partea mea poţi să-l cauţi şi în fundul mării.

Ep. La ce să mă mai cauţi? La ce să te mai frământi? Şi pe ăsta la ce să-l mai hărţueşti? Iată-mă. Fug eu, plecat-am deacasă, ascunsu-m'am eu de ochii tăi? * *

1) *decrepitos.* După Gruterus, op. cit.: „Dela candela, care atunci când urmează a se stinge, scoate nişte mici pocnituri". — 2) *apolactizo.*

www.digibuc.ro

nici îndurare nu-ţi cer. Vrei să mă legi? Ei bine, iată-mi mâinile. Curele ai, că doar eu singur te-am văzut cumpărându-le. Dece întârzii acum? Leagă-mă!

Pe. Asta-i chiar prea mult! Nu m'aş mirà să mă văd tras şi în judecată!

Ep. Dece nu mă legi?

Ap. Pe Polux, ticălos rob!

Ep. Tu, fireşte, Apoecides! — n'ai să mă vezi cerşindu-ţi îndurarea.

Ap. Ţi-ai răcì gura de geaba, Epidicus.

Ep. Ei, ce faci?

Pe. Caşìcum voia ar fi la tine!

Ep. La mine, fireşte, pe Hercle, iar nu la tine. Pe ziua de azi tot o să-mi fie legate ele, mâinile astea!

Pe. Dar, n'am poftă, nu le leg!

Ap. Se pregăteşte să-ţi arunce cine ştie ce cursă. Mai ştii ce i-o mai fi trăsnind prin cap?

Ep. Pe tine te întârzii, dacă mă ţii aşà deslegat. Aide, îţi spun, leagă-mă [1]).

Pe. Dar dacă aşà am eu poftă, să te judec mai bine [2]) nelegat de mâini?

Ep. N'ai să afli atunci nimic.

Pe. (către Apoecides). Ce să fac?

Ap. Ce să faci? Fă-i gustul.

Ep. Tu, Apoecides, eşti om cu judecată.

Pe. De-i aşà, dă mâinile încoa.

Ep. Iată-le. Dar leagă-le aşà, ştii, cu pricepere, fără nicio milă chiar.

Pe. Te las pe tine să judeci ce fel le-am legat.

Ep. Nimic de zis. Acum, aide, cercetează-mă, întreabă orice pofteşti.

Pe. Mai întâi, pe ce te-ai bizuit, când ai îndrăsnit să-mi spui că aceea, pe care ai cumpărat-o acum trei zile, este fata mea?

Ep. Aşà mi-a fost mie cheful. Pe vorba asta m'am bizuit.

Pe. Ce spui? Aşà ţi-a fost cheful?

---

1) Atâta îndrăsneală, la care nu se aşteptau, îi zăpăcise. — 2) *magis*.

www.digibuc.ro

Ep. Da şi să punem rămăşag, că nu e ea fata ta.

Pe. Ea, pe care maică-sa n'o recunoaşte?

Ep. Dacă ea nu e fata maicii sale, atunci pune rămăşag cu mine: Un talant pentru un ban de-al meu.

Pe. Trebue să fie vreo şmecherie la mijloc. Dar atunci cine e femeia aceea?

Ep. E o prietenă a băiatului tău, dacă vrei s'o ştii curat.

Pe. Datu-ţi-am eu ţie cele treizeci mine pentru fata mea?

Ep. Mărturisesc că mi le-ai dat şi că am cumpărat cu ele o cântăreaţă, pe amanta fiului tău, în locul fiicei tale. Şi aşă, ţi-am şterpelit dela gură treizeci mine.

Pe. Dar păcăleala, cu acea cântăreaţă, pe care ai tocmit-o în urmă?

Ep. Pe Hercle, nu zic ba şi cred că bine am făcut.

Pe. Şi banii, pe cari ţi i-am dat în urmă, ce ai făcut cu ei?

Ep. Să-ţi spun. I-am dat unui om, care nu e nici rău şi nici hain la suflet, lui Stratippocles al tău.

Pe. Cum ai îndrăsnit să-i dai?

Ep. Pentrucă aşă mi-a fost mie cheful.

Pe. Ce însemnează, secăturo, neruşinarea asta?

Ep. Mai şi ţipi la mine, caşicum ţi-aş fi robul tău?

Pe. Că eşti acum om slob, mă bucur [1])!

Ep. Meritul meu că sunt.

Pe. Meritul tău?

Ep. Du-te în casă şi vezi. O să te încredinţezi şi tu c'aşă este.

Pe. Ce-o mai fi şi asta?

Ep. Iţi vor vorbi faptele. Du-te tu numai în casă, înăuntru.

Ap. Du-te, poate că n'a fi fără temeiu, ce spune el.

Pe. Păzeşte-l tu, Apoecides.

Ap. Ce comedie mai e şi asta, Epidicus?

Ep. Pe Hercle, mare nedreptate să mă văd eu aşă legat, când doar prin mine şi-a găsit el fata, astăzi.

Ap. Spui tu că i-ai găsit fata?

Ep. I-am găsit-o şi este înăuntru în casă. Dar aşă-i lucru făcut, să te-alegi cu răul de binele, pe care îl faci.

---

1) *quom tu es liber gaudeo* (cum causal cu indic. Ex. numeroase).

www.digibuc.ro

Ap. Şi cât ne-am mai ostenit amândoi astăzi tot căutându-te prin oraş!

Ep. Eu m'am ostenit să-i găsesc fata, iar voi v'aţi ostenit cu umblatul după mine.

Pe. (către cei din casă) Ce atâta nevoie de atâtea rugăciuni? Înţeleg eu care mi-e datoria să mă port cu el, aşàcum i-se cuvine. (către Epidicus). Aide, dă încoà mâinile, să ţi le desleg.

Ep. Nu mă atinge!

Pe. Dă-le încoa.

Ep. Nu vreau.

Pe. Nu te porţi cum trebue.

Ep. In ruptul capului n'am să te las să mă deslegi, pânăce nu mi-oiu primi pedeapsa.

Pe. Ce-mi ceri, e foarte bine şi foarte drept. Iţi voiu da: pantofi, tunică şi haină.

Ep. Şi mai ce?

Pe. Libertatea.

Ep. Şi mai apoi? Un desrobit, la început, are nevoie să-i dea alţii să pape, caşi unui copil [1]).

Pe. O s'o ai şi p'asta: Iţi voiu da şi mâncare.

Ep. Pe Hercle, n'o să mă deslegi azi, de n'ai să má rogi.

Pe. Te rog, Epidicus, să mă ierţi, dacă, fără să vreau, m'am greşit cu cevà: Şi, ca răsplată, fii liber.

Ep. Nu din inimă, îţi dau această iertare, dar silit de nevoie. Desleagă-mă deci, dacă aşà ţi-e voia.

Trupa. Iată un om, care prin vicleşugul său şi-a câştigat libertatea. Àplaudaţi şi rămâneţi sănătoşi. Incordaţi-vă rănichii şi sculaţi-vă.

---

1) *quod pappet.* Rezultă că la început robul desrobit erà ajutat şi susţinut de fostul stăpân, care acum îi devenià patron. Aşà, în *Casina*, robul Chalinus refuză desrobirea, tocmai pentrucă ar fi trebuit să se hrănească pe socoteala sa. (V. 290—293). In *Menaechmi*, la fel robul Messenio cere a fi ajutat spre a se puteà bucurà de libertate (v. 1149). La Terentius (*Adelphi*, 979) e un exemplu la fel: E sfătuit stăpânul să dea robului desrobit „*cevà parale la mânà*". — Nu erà însă o obligaţie şi ea veni abià în sec. IV d. Cr. prin legea *Aelia Sentia*.

www.digibuc.ro

— X —

MENAECHMI.

(CEI DOI GEMENI).

www.digibuc.ro

PERSOANELE:

PENICVLVS. PARASITVS.	Penicvlvs. Parasit.
MENAECHMVS. I.	ADVLESCENTES. Tineri.
MENAECHMVS. II. SOSICLES.	
EROTIVM. MERETRIX.	Erotivm. Curtezană.
CYLINDRVS. COCVS.	Cylindrvs. Bucătar.
MESSENIO. SERVVS.	Messenio. Rob.
ANCILLA.	Servitoare.
MATRONA.	Matroană.
SENEX.	Bătrân.
MEDICVS.	Medic.

— Acțiunea se petrece in Epidamnos. —

www.digibuc.ro

MENAECHMI.

DATA REPREZENTĂRII NESIGURĂ. (ANUL 215 A. CR. P. LEJAY).

— I. Piesă din greceşte. Originalul grec nu se cunoaşte. Titlul comediei e împrumutat dela numele celor doi eroi principali. Are prologus, care nu e cel original. Din cuprinsul lui vedem că face parte din prologurile post plautine, scrise, sau refăcute, în urmă, cu prilejul reprezentării ulterioare a comediilor lui Plautus pe scena romană. (A se vedea prologus comediei *Casina*).

— II. *Cuprinsul. Prologus.* Se povestesc evenimente anterioare. Doi fraţi gemeni, cari semănau foarte mult unul cu altul, deoarece fuseseră despărţiţi de mici copii, unul din fraţi a plecat în căutarea celuilalt.

Actul I-lu. *Menaechmus* I, unul din cei doi fraţi, care trăia în Epidamnos, aveà o amantă şi o soţie gâlcevitoare, pe care o fură de haine şi bijuterii, pe cari le ducea la iubită. Se duce deacasă, gâlcevindu-se cu soţia, dela care şterpelise o haină, să o ducă curtezanei, la care se înţelege să ia prânzul, invitându-şi şi parasitul.

Actul al II-lea. Soseşte, în aceea zi şi celălalt frate, *Menaechmus* II, *Socicles*, în căutarea fratelui, însoţit de robul său. Cum semănau foarte mult, deacì încurcături. Este luat drept Menaechmus I, mai întâi de bucătarul curtezanei, apoi de curtezană, care îl pofteşte la masă, aşàcum fusese învoiala.

Actul al III-lea. Menaechmus II iese din casa curtezanei, bine ospătat, luând cu el haina soţiei fratelui său, pe care i-o dase curtezana să-o ducă s'o repare. Ii iese în cale parasitul, care venia flămând la masă. Luând şi el pe Men. II drept Men. I, care mâncase fără el, se hotărăşte să se răsbune, destăinuind totul soţiei acestuia.

Vine şi Menaechmus I, cel adevărat, care întârziase în for, la un proces. Soţia, încunoştiinţată de parasit, îi iese în cale întovărăşită de acesta. Are loc o ceartă. Se duce apoi la curtezană, la masă, unde e primit la fel. Pleacă apoi în for să povestească la prieteni întâmplarea.

Actul al IV-lea. Menaechmus II revine spre casa curtezanei, cu haina pe mână. E zărit de soţia fratelui său, care îl ia drept soţul ei. Soseşte bătrânul tată, după care trimisese soţia să vine. Menaechmus, ca să scape, face pe nebunul. Bătrânul se duce să aducă un medic.

Actul al V-lea. Vine bătrânul cu medicul şi în locul lui Men. II dau peste Men. I, care venise spre casă. Pecând aceştia, ajutaţi de sclavi, se încercau să-l ducă pe sus la casa de sănătate, se iveşte *Messenio*,

www.digibuc.ro

robul lui Men. II. Crezând că e stăpânul său, îi sare în ajutor. La urmă, cei doi fraţi vin unul în faţa celuilalt şi totul se lămureşte.

— III. Caşi în *Amphitruo*, intriga se bazează pe încurcăturile, pe cari le produce o mare asemănare dintre două persoane. Tema este ingenioasă, dând naştere la situaţii comice, cu adevărat fericite, dar şi la multă nedumerire: Prea marea asemănare dintre cei doi fraţi creează o convenţie dramatică exagerată: Este cu neputinţă să nu vadă soţia, ori amanta, că nu erà una şi aceeaş persoană. Menaechmus II, decum pune piciorul în Epidamnos, se vede luat drept un altul, este chiar denumit cu adevăratul său nume, lucru, ce nu i se mai întâmplase până acì. Are încurcături cu oamenii, împrejurare care dovedea existenţa unei a doua persoane, cu care urmà să semene foarte mult. I se atribue lucruri, pe cari le făcuse un altul şi toate acestea nu deşteaptă nimic în mintea sa. Cevà mai mult, i se arată chiar casa celuilalt (v. 820) şi n'are curiozitatea să se informeze. Dece? Plautus a simţit că se duc lucrurile prea departe şi a căutat să previnà publicul, dând unele justificări, la v. 258-264; 283; 216—218; 330—343. Pe dealtă parte şi celălalt frate, Menaechmus I, cel din Epidamnos, deşi îşi ştià obârşia (v. 1115), familia, pe care o aveà în Sicilia, nu se interesează şi nu întreprinde nicio cercetare. Men. II, deşi plecase cu gândul să-şi însuşească haina (v. 557), revine totuş în acelaş loc, cu haina pe mână, în văzul tuturor, sub pretextul de a-şi căuta robul. Insă, această purtare a hainei e făcută cu un anumit scop [1]). Menaechmus fură haina soţici; haina trece din mâna sa în aceea a curtezanei Erotium şi apoi în a lui Menaechmus II, care o poartă mereu cu sine. Dece aceasta? Probabil pentru a constitul pentru public un semn distinctiv de recunoaştere, de deosebire a celor doi fraţi. La fel, cum în *Amphitruo*, un cordon de aur la pălărie va distinge pe Juppiter de Amphitruo cel adevărat, iar penişoarele la pălărie ale lui Mercurius pe acesta de Sosia. (prologus, v. 142—145).

In scena recunoaşterii dela urmă, când cei doi fraţi sunt puşi faţă în faţă, cu câtă greutate se face această recunoaştere, caşicum nimic nu s'ar fi întâmplat până acì! Şi dacă n'ar fi intervenit robul, să le ia la amândoi un lung interogatoriu, ca la judecătorul de instrucţie, probabil că s'ar fi despărţit, fără să se mai revadă niciodată.

Unii critici cred a vedea în Men. II un imbecil; un al doilea Sosia, din *Amphitruo*. In realitate, avem de a face cu o farsă, unde convenţiile dramatice contează şi atâta tot. Pentrucă, dacă n'ar fi contat, piesa n'ar mai fi putut exista. La origină, probabil că această istorie nelogică să fi fost o poveste populară (v. P. Lejay. op. cit. pag. 104).

Dar toate aceste nedumeriri se răscumpără prin calităţi mari. Mai

1) Purtarea hainei curtezanei de către Men. II este un fir conducător în acţiune, un accesor dramatic (P. Lejay. op. cit.). In orice caz e de prost gust.

www.digibuc.ro

întâi subiectul în sine, care crează situaţii fericite, cu adevărat comice; al doilea, felul amuzant, cum este înfăţişat; al treilea, intriga, care se desfăşoară uşor, cu scene vesele, pline de viaţă şi umor. E o comedie uşoară, veselă, spirituală, care te face să rîzi.

Dupăcum am mai spus şi cu altă ocazie (la *Epidicus*), la Plautus, păcăleala, rezultat al unei asemănări, sau presupuse înlocuiri de persoane, e o temă obişnuită. Am mai întâlnit-o: în *Amphitruo* (cei doi Sosia, cei doi Amphitruo), în *Asinaria* (Leonida, care se dă drept intendentul Saurea), în *Bacchides* (cele 2 surori cu acelaş nume), *Captivi* (cei doi prizonieri), *Casina* (presupusa mireasă), *Epidicus* (cele două curtezane) şi o vom mai întâlni şi aiurea, în special în *Miles gloriosus*, *Persa*, *Poenulus*, *Pseudolus*, *Trinummus*, dar nicăeri, ca în această comedie şi în *Amphitruo*, această asemănare nu crează situaţii mai hasliі.

— Eroii. Cei doi *Menaechmus*, două tipuri decăzute, produs al unei societăţi greceşti, întrate în descompunere: Menaechmus I ducea o viaţă de om uşuratec, de bon viveur. Deşi însurat, îşi avea o amantă, la care ducea lucrurile furate dela soţie; celălalt, la fel, uşuratec, însuşindu-şi cu uşurinţă lucruri (haina şi bijuteria curtezanei), cari nu erau ale sale Un singur om de ispravă şi credinţă: robul *Messenio*. Dar şi acesta o făceà interesat: Voia să capete desrobirea (v. 968-986).

— V. Morala, niciuna. Pentrucă dorinţa de regăsire a fratelui pierdut, este micşorată prin faptele, ce se săvârşesc; amândoi fraţii nu prea sunt oameni de multă ispravă.

— VI. Caracteristice. Singura parte, în care ni-se arată apucăturile oamenilor, cari umblă prin judecăţi. (v. 570-601).

— VII. Ca parte *muzicală*, comedia de faţă e o adevărată operă comică. Multă măestrie în distribuirea ritmului. Scenele vorbite alcătuesc cinci mase compacte, câte una pe act. Canticum formează iarăş cinci solo: Solo al lui Men. I din Epidamnus (v. 110—124); al lui Erotium (v. 351—368); plângerile lui Men. I din Epidamnos (v. 571—603); ale bătrânului despre desavantagiile bătrâneşti (v. 753—774); solo lui Messenio, elogiul sclavului devotat (v. 966—987).

— VIII. Ca imitaţii moderne, încurcătura, pe care o poate produce asemănarea dintre doi fraţi, erà o temă, care atrăgea. Deaceea, comedia de faţă a dat naştere la multe imitaţii şi împrumuturi, în teatrul modern. Caşi *Aulularia*, *Amphitruo*, şi *Menaechmi* a avut un mare succes.

www.digibuc.ro

Menţionăm câtevà imitaţii: *The comedy of Errors* (Shakespeare, 1593); *Ménechmes* (Retrou); *Les deux Arlequins* (Le Noble); *Ménechmes* (de Regnard şi care e şi cel mai răuşit). Apoi: *Les jumeaux* de Brigh. de Tristan Bernard (1908) şi *Moritz Der Zvveite* de Imperkoven u. Mathern. Din scena nebuniei prefăcute din actul ultim, Molière s'a inspirat în: *Le médecin malgré lui* şi poate şi Shakespeare în *Hamlet*.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI.

Un negustor Sicilian, care avea doi copii gemeni, moare, dupăce i-se fură unul din copii. Bunicul dă numele celui dispărut copilului, care rămâne acasă şi-l numeşte Menaechmus Sosicles. Şi acesta, când se făcù mare, prinse a-şi căuta fratele gemen prin toate ţările. In cele din urmă ajunge în Epidamnos: aci fusese crescut celălalt frate, cel răpit dela părinţi.

Pe cetăţeanul străin toţi îl iau drept Menaechmus şi la fel îl cred amanta, soţia şi socrul. La urmă, ei se recunosc între ei ca buni fraţi.

PROLOGVS.

Vă vestesc, o prea iubiţi privitori, dintr'un început: Zeiţa Salus ne are sub a sa oblăduire pe noi, caşi pe voi. Pe Plautus vi-l aduc, nu în persoană, ci prin limba lui [1]).

Să-i faceţi o cât mai bună primire. Şi acum aflaţi cuprinsul povestei şi fiţi cu luare aminte. Povestea-mi va fi scurtă, cât se poate de scurtă.

Deobiceiu poeţii, în comediile lor, au păcatul ăsta: Orice se întâmplă, se petrece la Athena, zic ei, pentru ca lumea să vadă mai bine că e vorba de lucruri greceşti. Eu însă n'am să fac una ca asta, să spun alt loc de cât acela, unde se petrece întâmplarea. D'apoi, la urma urmei, şi povestea de faţă are cevà grecesc în ea; deşi nu tocmai din Attica, ci mai deaproape, de prin Sicilia.

Aceasta aveam de zis ca început la cele ce am de spus şi acuma ascultaţi povestea şi silnic la vorbă n'am să fiu. V'aduc un car întreg plin de vorbe frumoase [2]) c'aşa mi-e mie pă-

---

In vers acrostih. — 1) E un prolog postplautin.

2) *Non modio, neque trimodio, uerum ipso horreo.* Nu o baniţă, ori trei, ci un hambar întreg de poveşti.

www.digibuc.ro

catul, să fiu darnic la vorba, când am de povestit poveşti de teatru.

A fost cândvà, în Syracuza, un negustor. Aveà doi copii gemeni şi aşà de mult se asemuiau, la chip, micuţii, că doica, chiar ea, care-i läptà [1]) nu puteà să-i deosebească pe unul de altul şi nici chiar maica lor însăş, care le dase viaţă.

Aşà cel puţin mi-a împărtăşit-o şi mie acela, care spune că i-a văzut: Eu unul nu i-am văzut: să fim bineînţeleşi.

Când copiii ajunserà la vârsta de şapte ani, părintele lor încarcă, cu marfa multa, o corabie din cele mari. Pe unul din copii îl suie pe corabie, luându-l cu el, la Tarentum, unde duceà marfa, iar pe celalalt îl lasă acasă, la maică-sa.

Tocmai atunci în Tarentum se'ntâmplau să fie jocuri [2]), când sosi şi el acolo; şi, cum se cam întâmplá pela asemenea petreceri, se adunase multă suflare de om. In mulţime copilul se pierdù de tatăl său.

Intâmplarea făcù să fie peacolo şi un oarecare negustor din Epidamnos. Acesta ia copilul şi-l duce cu sine în Epidamnos; iar tatăl, ne mai găsindu-şi copilul, càzù la supărare mare şi de durere îşi dete, la puţine zile, obştescul sfârşit, în Tarentum [3]).

Când la Syracuza se duse vestea de una ca asta, la bunicul copiilor, că fusese furat copilul, iar tatăl sau murise, atunci bunicul schimbă numele celuilalt copil gemen. Şi aşà de mult iubise copilul, care fusese furat, că-i dadù copilului rámas acasă numele de Menaechmus, aşàcum se numise copilul celălalt. Dealtfel şi bunicul aveà şi el acelaş nume. Şi numele acesta mi-l amintesc şi eu mai cu uşurinţă, pentrucá mi s'a întâmplat să fiu de faţă, când se făceau strigarile publice după copil.

Deci, ca să nu vă înşelaţi, vi-o spun din capul locului s'o ştiţi că amândoi fraţii au acelaş nume.

Şi acuma urmează să-mi iau talpàşiţele spre Epidamnos, să vá povestesc povestea, aşàcum a fost să fie.

De e printre voi carevà cu treburi, prin Epidamnos, să nu se ruşineze s'o spună. Cu parale însă, să mă traga şi pe mine

1) *quae mammam dabat.*-2) *Tarenti ludei erant.*-3) *Tarenti emortuost.*

www.digibuc.ro

inima la treabă, altcum, pe de-a gratis, să nu-şi mai răcească gura de-a surda. Nu-i vorbă, că şi cu plată, tot una va fi, aceeaş cheltuială zadarnică, pentrucă sunt hotărît să mă reîntorc acolo, deunde am venit încoa şi înapoi să nu mai vin, la voi.

Acel negustor din Epidamnos, despre care pomenii mai sus, cela care luase cu sine copilul cel gemen, se 'ntâmplă copii sa n'aibă; bogăţie însă cât vrei. Înfiiază copilul, care fusese rapit, să-i ţină loc de fiu, îl însoară cu o fată cu stare şi-l lasă peste toată averea, când îi veni şi lui ceasul cel depe urmă.

Pentrucă, într'o zi, pecând se ducea la moşie, cum ploase mult şi veniseră apele mari, voind să treacă o apă repede, nu departe de oraş, îi alunecara picioarele şi cel ce răpise copilul [1]) e luat de apă la vale şi trimis pe cealalta lume. Şi-aşà îi ramase băiatului bogaţii mari.

Şi fratele acesta, cel răpit, locueşte aci. Acuma, celălalt frate gemen, care locueşte în Syracuza, a sosit astazi în Epidamnos, întovărăşit de un rob de-al sau, în cautarea celui-lalt frate, gemen.

Acest oraş este Epidamnos, tot timpul cât se va jucà piesa. Când o sa se joace o alta, se va schimba atunci şi oraşul, cum dealtfel se schimba şi actorii, când au de jucat diferite roluri. Căci un actor poate fi, aci, codoş, aci tânăr, aci bătrân, sarac, cerşetor, rege, parasit, ghicitor [2]).

* * * * * *

ACTVL I-iu.

Penicvlvs.

Cei tineri [3]) m'au poreclit „burete [4])“, pentrucă svânt după masa totul, când mănânc.

---

1) A se observà silinţa prologului să fie cât mai înţeles, deaceea desele reveniri. — 2) Sfârşitul lipseşte. Să se observe uşurinţa şi frumuseţea povestirii.

3) Diverbium *(iami senarii)*, v. 1—109. — 4) *nomen fecit Peniculo mihi. Peniculus.* S'au dat diferite interpretări: E. Benoist (op. cit.): perie *(brosse)*; Fabia (extraits. op. cit.): burete *(éponge)*, sprijinit pe *Rudens.* v. 1008; Havet (la *Miles Gloriosus.* v. 17): coadă de animal,

www.digibuc.ro

Cei cari încătuşează în cătuşe pe cei robiţi în războaie, caşi cei cari pun în lanţuri pe robii ce fug, după mine, fac o mare prostie. Pentrucă, dacă unui nenorocit i-se adaugă nenorocire la nenorocire, dorinţa să fugă, sau aceea de a face rău, i-se măreşte şi mai mult. Intr'un chip, sau altul, ei se desfac din cătuşe; sau pilesc cu pila inelul lanţului, ori fac să sară cu piatra cuiul [1]). Toate-s fleacuri curate.

Vrei cu tot dinadinsul să nu-ţi fugă cel, pe care îl ai sub pază, îndoapă-l cu mâncare şi băutură: Ia, leagă-mi-l, cu botul de o masă încărcată cu de toate! Să-şi aibă el, în fieşce zi, mâncărica şi băuturica lui, să-l sature, după voie şi n'o să-i mai fie aminte la fugă, să fi făcut chiar moarte de om. Il birui cu astfel de legături, paza-i are să-ţi fie treabă uşoară.

Şi apoi legăturile astea ale mâncării sunt cât se poate de elastice: cu cât le întinzi mai mult, cu atât se strâng [2]) şi mai tare. De pildă un ce făcut mă împinge şi pe mine, spre acest Menaechmus, ca un datornic robit la creditorul său [3]): mă duc de voie să mă lege.

E un om şi jumătate! Prietenii, nu numai că şi-i hrăneşte, dar îi şi creşte, s'ajungă mari; îi întăreşte, mai priceput ca un doctor. Aşà-i tânărul àsta, el însuşi un mare iubitor de petreceri. Dă mese bogate, à la Ceres [4]).

Ce mese încărcate! Ce mai de talere, puse teancuri, unul peste altul, că trebue să stai pe pat în picioare, dacă vrei să iei cevà din rândul de sus!

Dar, iatà câtevà zile în şir, cam multe ce să zic, decând

---

bidinea; E. Sommer: perie *(brosse)*. După Festus, Peniculus erà un fel de burete lungueţ, în forma unei cozi de animal *(Spongia est oblonga caudae similis)*; după alţii: vârful cozii dela unele animale şi întrebuinţat ca perie, ca bidinea. După noi, erà şi una şi alta: şi burete şi perie şi cu aceste două înţelesuri îl întâlnim în Plautus. Aşà, acì are înţelesul de: *burete*; la v. 286 şi 391, acela de: *perie* de şters ghetele; în *Rudens*. v. 1008, acela de: burete.

1) *clauom*. Erà cuiul, cu care erà fixat de butuc inelul lanţului.

2) *astringunt*. — 3) *sum iudicatus*. V. nota *Bacchides*, v. 1205. V. şi *Mercator*, v. 732. — 4) *Cerialis cenas*. Mese, cari se dedeau cu prilejul sărbătorirei zeiţei Ceres între 12—19 aprilie. Erau mese copioase.

www.digibuc.ro

tot stau acasă, nevoit să-mi astâmpăr foamea cu scumpele mele mâncări! Aşà sunt eu: nu mănânc şi nu cumpăr decât lucruri scumpe [1])!

Dar şi mâncările astea scumpe inimii mele şi cari mi-se înşirau în faţă-mi, ca nişte soldaţi credincioşi, deteră şi ele biru cu fugiţii. Deaceea mă ostenii şi eu spre el, să-l cercetez.

Dar se deschide uşa. Iată, îl văd pe Menaechmus însuş. Păşeşte încoa afară.

Menaechmvs I. Penicvlvs.

Men. [2]) (către soţia din casà). Rea, năroadă, încăpăţânată şi arţăgoasă să nu-mi fii! Vezi că nu-i place cevà bărbatului, nu te mai ţine scaiu de capul lui!

De azi înainte, de-o să-mi mai faci una ca asta, am să te dau afară pe uşe, să te duci la tatá-táu să trăeşti, ca o femeie văduvită, singură cu el [3])! Nu e zi să vreau şi eu să-o plec deacasă şi te şi repezi să mă opreşti, să mă strigi înapoi, să mă ulueşti cu întrebările:

Unde mă duc, ce gând am, ce treabă am, după ce umblu,
ce duc cu mine, ce caut afară?
Mi-am adus stăpân pe cap, în casă, să-i dau socoteala
de orice am făcut, ori fac!

Se vede deaceea, că m'am purtat prea omenos cu tine. Dar acuma ai s'o afli, ce fel o să mă port:

Servitoare, hrană, lână,
Aur, haine şi purpură,
Astea-n grije ţi-le am,
Lipsă de nimic să n'ai.
Dacă ai puţină minte,
Poţi feri nenorocirea,
Nu-ţi mai spiona bărbatul.

Nu vreau să mă mai spionezi! M'ai înţeles! Şi, ca să-ţi

1) Compară cu Ergasilus din *Capitivi* (465--495) şi Gelasimus, din *Stichus*. (455-500). — 2) Canticum, v. 110—124. — 3) *faxis, faxo foris uidua uisas patrem*. Să se observe apăsarea cuvintelor.

www.digibuc.ro

iau osteneala asta, ţi-o spun ca s'o ştii că [1]) mi-am pus în gând sa-mi petrec astăzi cu o amanta : am să iau masa cu ea în oraş.

Pe. (aparte). Se preface că se ceartă cu nevastă-sa, când la mine bate el pontu. Pentrucă, dacá spune că mănâncă în oraş, răsbunarea doar pe mine cade, iar nu pe ea.

Men. De minune ! Cu gâlceavă îmi putui, pe Hercle, îndepărta în sfârşit nevasta dela uşe ! Unde-mi sunt acum bărbaţii, care-mi fac pe îndrăgostiţii ? S'alerge cu toţii să mă cinstească cu daruri, pentruca mă luptai cu bărbăţie.

Haina asta o şterpelii, din casă, dela nevastă şi acum o duc la amantă. Pentru o aşà nevastă, care mă tot păzeşte cu strâşnicie într'una, se cade să-i dai o păcăleală, s'o simtă :

Frumos, cinstit, minunat, lovitură de maestru ! Nu e uşor lucru sa poţi şterpeli dela o muiere afurisită un lucru, ca să-l duci apoi la pierzanie ! Am smuls duşmanilor prada, fără pierdere din partea alor noştrii.

Pe. Ei, tinere, în prada asta a ta intru şi eu cu vreo părticică ?

Men. M'am ars : Iată-mă prins în cursă !

Pe. Ba, dimpotriva, în paza cea bună ! Nu te teme.

Men. Cine e acolo ?

Pe. Eu.

Men. O, fericită întâmplare, o norocită întâlnire ! Bună ziua.

Pe. Buná.

Men. Ce faci ?

Pe. (luându-i mâna). Apuc mâna dreaptă a geniului meu.

Men. Mai la timp potrivit, decum venişi, nici că se putea să-mi vii.

Pe. Aşà sunt eu : Pic la timp.

Men. Vrei să-ţi vază ochii ce n'au mai văzut ?

Pe. Şi bucătarul, care a pregătit-o, cine-i ? Dealtfel o singură aruncătură de ochi asupra resturilor şi-l şi aflu, fără multă vorbă.

Men. Ia spune-mi, văzut-ai tu, vreodată, vreo cadră, unde vulturul răpeşte pe Catameit [2]), sau Venus pe Adonis ?

---

1) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 124—225.—2) Ganymedes. Fiul regelui troian răpit la cer de Juppiter, să-l aibă paharnic la masă.

www.digibuc.ro

Pe. Numai odată? Dar ce mă priveşte pe mine jugrăvedile astea ale tale?

Men. Aide, priveşte-mă (îi arată haina ascunsă sub haină). Nu-ţi par eu la fel?

Pe. Ce e pe tine podoaba asta?

Men. Spune, sunt eu omul cel mai plăcut?

Pe. Unde mâncăm?

Men. Mai întâi zii ce-ţi spusei eu.

Pe. Iată, zic: Eşti omul cel mai plăcut.

Men. Şi aşà, dela tine, numai pui nimic pe deasupra?

Pe. Şi cel mai cu şic.

Men. Zii-i mai departe.

Pe. Numai zic nimic, pe Hercle, dacă nu ştiu şi eu, dece te-ai ciorovàit cu nevasta. Deaceea şi eu má cam feresc cu grije de tine.

Men. Fără s'o ştie ea, să găsim un loc de îngropăciune, unde sa 'nmormântám ziua de azi.

Pe. Dacă e aşà şi fiindcă, ce-mi spui tu, nu-i de lepădat, să mă gràbesc să şi dau foc la rug, că ziua e caşi dusă, e caşi moartă pe jumàtate.

Men. Tu eşti cel cu 'ntârzierea, tot luându-mi vorba din gură.

Pe. Menaechmus, să-mi scoţi şi ochiul, pe care-l mai am, de am să mai scot vorbă din gură fără voia ta.

Men. Fă-te încoa, la o parte, dela uşă.

Pe. Iată-mă.

Men. Incă, mai încoa.

Pe. Bucuros.

Men. Şi mai încă, cu curaj. Indepărtează-te delângă cuşca leoaicei.

Pe. Pe Polux, dupăcum văd eu, eşti curat vizitiu de curse.

Men. Dece?

Pe. Faci ce faci şi-ţi întorci mereu capul înapoi de frică să nu te urmărească soţia.

Men. Ei, ce zici?

Pe. Eu? Ce vrei tu, aceea zic şi eu, sau n'o zic.

Men. Dacă ţi s'ar dà aşà să mîroşi cevà, ai puteà tu, după miros, să ghiceşti cam ce ar fi * ? *

www.digibuc.ro

Pe. * caşicum ar fi să consulţi colegiul augurilor.

Men. De-i aşà, miroase atunci haina asta, pe care o am eu. A ce miroase? Ce, te fereşti?

Pe. O hainä muiereascä catä s'o miroşi întotdeauna la partea de sus, pentrucă altfel îţi spurcă nasul cu mirosul ei cel puturos.

Men. Atunci, miroase-o de partea asta, Peniculus. Cu câtă greaţă îmi mai strâmbi din nas!

Pe. Şi, n'am dece?

Men. Ei, ce zici, a ce miroase? Răspunde.

Pe. A furt, amantă, masă. * * *

Men. Ai ghicit-o, pentrucă * * * prânzul.

Şi acuma haina asta o duc la ibovnica mea Erotium. Am să poruncesc să ni se pregătească prânzul, pentru mine, pentru tine şi pentru ea.

Pe. Zău!

Men. Şi o să bem, pânăce o să răsară pe cer steaua dimineţii.

Pe. Zău, nu glumeşti? Să bat în uşe?

Men. Bate, stăi, ia mai zăboveşte puţin.

Pe. Ne întârzii băutura cale de o poştă.

Men. Ciocăne uşor.

Pe. Nu cumvà te temi să nu fie uşa de faianţă de Samos?

Men. Stai, stai, te rog, pe Hercle! Iat-o că iese chiar ea afară. Oh, par'că ai avea soarele 'n faţă! Cum se 'ntunecară toate de atâta strălucire a înfăţişerii ei!

Erotivm. Penicvlvs. Menaechmvs I.

Er. Sufleţelul meu, Menaechmus, bună ziua!

Pe. Dar eu?

Er. Tu nu-mi intri în număr.

Pe. Mă iei poate drept rezerva armatei, care e în afară de rând şi aşteaptă să moară unii, să le ia apoi locul în luptă?

Men. Am hotărît să mi-se pregătească astăzi, aci, la tine prânzul.

Er. Pentru astăzi, aide, fie.

Men. (arătând pe Peniculus). Şi o să ne punem amândoi pe băutură, la întrecere, ca la răsboiu, să vedem, care din noi doi

www.digibuc.ro

e mai meşter la pahare? Judecător te facem pe tine. Tu ai să hotărăşti cu care din noi amândoi o să rămâi la noapte. Şi când mă uit la tine, dragostea mea nebună şi mai rău îmi urăsc nevasta!

Er. Şi totuş, nu poţi până nu îmbraci cevà din al ei. Dar asta, ce e? 190

Men. Trandafirul meu, e îmbrăcămintea ta, pradă şterpelită dela nevastă.

Er. Biruinţa are să stea uşor, de parte-ţi, ca unul ce-mi eşti mai presus decât toţi aceia, cari-mi râvnesc corpul.

Pe. O curtezană te linguşeşte cât vede că are ce să-ţi răpească. De l-ai iubi cu adevărat, i-ai şi sări de gât să-l săruţi, rupându-i nasul cu dinţii! 195

Men. (dându-i haina). Ţine-o Peniculus. Vreau să-i dau în dar prada asta, aşàcum îmi fù tăgădueala.

Pe. Dă-mi-o. Dar şi eu, te rog însă, pe Hercle, ca la urmă să joci aşà cu haina asta.

Men. Să joc? Pe Hercle, sănătos la cap nu eşti!

Pe. Eu, sau mai degrabă tu? De-i aşà, dă-o încolo, dacă nu vrei să joci.

Men. Destule am tras eu astăzi până să fur haina asta. Hercule, cât erà el şi tot n'a avut să lupte cu atâtea greuţăţi, când a fost să fure cingătoarea Hippolitei. 200

(catre Erotium). Ţine-ţi-o. Tu eşti singura, care ştii să mi-te furişezi în inimă!

Er. Aşà ar trebui să se poarte adevăraţii îndrăgostiţi!

Pe. (aparte). Bineînţeles aceia, cari se zoresc s'ajungă în cea mai neagră sărăcie!

Men. Am cumpărat-o, mai acum un an, pentru soţie, cu patru mine [1]). 205

Pe. Iată, date pe gârlă patru mine, dintr'o dată, cum mă vezi şi te văd.

Men. (către Erotium). Acuma ştii ce vreau dela tine?

Er. Ştiu. Mă voiu îngriji să-ţi fac voia.

Men. Atunci, îngrijeşte să mi-se pregătească la tine prânzul

1) O mină = 97 fr. deci 388 fcs.

www.digibuc.ro

pentru noi trei [1]) şi să se cumpere din piaţă cevà mezelicuri: Ghinduri de gât de porc, carne afumată, slănină, şunculiţă, cevà căpăţină şi ce te-ai mai prîcepe şi tu. Dar ştii? Bine fripte şi, cum le-ai şi ochit la masă, să-ţi şi dea o foame de uliu. Şi, dă-i zor.

Er. Pe Castor, se va face.

Men. Noi, o să dăm o raită prin for, însă ne înapoiem îndată şi pânăce-or fierbe bucatele la foc, o să ne trecem şi noi vremea cu cevà băuturică.

Er. Să vii, când vrei. Vei găsi totul gata.

Men. Grăbeşte-te însă. (către Peniculus). Vino cu mine.

Pe. Pe Hercle, de am să te pierd eu din ochi şi de n'am să mă ţin scaiu după tine! Bogăţiile zeilor de-a fi să mi se dea şi azi de tine nu mă deslipesc nici mort.

Er. (către roabele ei). Chemaţi-mi afară din casă pe Culindrus bucătarul şi cât de repede.

Erotivm. Cylindrvs.

Er. Ia-ţi coşul şi ţine-ţi şi banii ăştia: latà, ai aci trei nummus [2]).

Cy. Îi văd.

Er. Mergi şi fă rost de ale mâncării. Vezi, să fie îndeajuns la trei persoane, nici mai mult, dar nici mai puţin.

Cy. Şi, cum ce fel de oameni sunt?

Er. Eu, Menaechmus şi parasitul.

Cy. Atunci sunt zece la număr, că parasitul îmbucă cât opt.

Er. Oaspeţii îi ştii acuma: de rest, te priveşte.

Cy. Înţeleg. Masa-i caşi pregătità. Poţi să-i şi pofteşti la masă.

Er. Să-mi vii de grabă.

Cy. Sunt caşi venit.

ACTVL AL II-lea.

Menaechmvs II. Messenio.

Men. [3]) După mine, nu cred să poată fi, Messenio, bucurie

1) *tribu'nobis.* — 2) Un *nummus* = 1 fr. 94, deci târguelile costau: 5 fr. 84. — 3) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 236—350.

www.digibuc.ro

mai mare pentru cei cari, călătorind pe mare, li se năzăreşte din larg uscatul.

Mes. La drept vorbind şi mai mare-i bucuria, când, ce ţi-se năzăreşte, ar fi pământul ţării tale. Dar, de nu-ţi e cu supărare, cam ce-om fi căutând noi prin Epidamnos? Pusu-ne-am noi oare în minte să facem ocolul insulelor, ca apa de mare?

Men. Suntem în căutarea fratelui meu gemen,

Mes. Şi sfârşitul acestei îndelungate căutări, când o să vină? Suntem în al şeaselea an, decând ne tot straduim cu gândul ăsta. Istria, Spania, Marsilia, Iliria, toată marea Adriatică, Grecia îndepărtată, Italia, cu ţărmurile ei toate, pe câte marea le scaldă, cercetatu-le-am pe toate. Un ac să fii fost să-l cauţi şi tot l-ai fi găsit de mult, de ar fi fost să fie. Ne apucarăm şi noi să căutăm un mort printre cei vii, că l-ai fi şi aflat de mult, dacă ar fi fost să fie în viaţă.

Men. Tocmai după asta umblu şi eu să dau peste vreunul, care să mă încredinţeze, să spună, precum că el ştie de moartea fratelui meu şi atunci n'am să mă mai ostenesc tot căutându-l. Până atunci, însă, cât voiu mai avea viaţă în mine, n'am să preget o clipă în căutarea lui, că numai eu ştiu cât de scump îmi este el inimii mele.

Mes. Caşicum ai căuta nod în papură, Dece nu ne-am înapoia noi mai bine spre casă, afară numai dacă nu ne-am fi pus în gând să scriem o istorie a popoarelor?

Men. Scurtează-o şi înghite-ţi vorba, ia seama. Nesuferit să nu-mi fii.

După capul tău n'am să mă iau eu!

Mes. Vai, iată o vorbă, care-mi aminteşte robia! Nici că se puteà spune mai mult în mai puţine cuvinte [1]). Cu toate acestea însă nu mă pot oprì să nu vorbesc. Ştii tu, Menaechmus! Când mă uit la punga cu bani, o văd, uşoară de tot, cum îi omul, care călătoreşte vara şi nu se încarcă cu prea multă povară pe el, zău, pe Hercle. După mine unul, pe Hercle, dacă nu ne întoarcem acasă, de o să rămâi fără bani, tot căutându-ţi fratele, ai să gemi [2]). Şi apoi aşà e naţia asta de oa-

1) *Non potuit paucis plura plane proloquei.* — 2) *gemes.*

www.digibuc.ro

meni de prin partea locului: In Epidamnos, sunt cei mai stricaţi şi beţivi. Pelângă asta, în oraşul ăsta, trăesc cei mai mulţi intriganţi şi linguşitori. Dar apoi, curtezanele, care nicăeri aiurea nu se văd mai ademenitoare! Deaceea şi oraşului ăstuia i s'a dat numele de Epidamnos, deoarece, de buná seamă, nimeni nu rămâne în el decât cu mare grijá [1]).

Men. Am să mă păzesc şi eu. Dă-mi atunci mie punga.

Mes. Ce vrei cu ea?

Men. După spusele tale, chiar am şi început a mă teme [2]).

Mes. Dece te temi?

Men. Sa nu mă dai, în Epidamnos de vreo pagubă. Tu, Messenio, eşti un mai mare amator de femei, pecând eu, om mânios, iute din fire, dacă am banii la mine, mă pot păzi şi de una şi de alta, nici tu n'o să mă dai de vreo posnă, nici eu n'o să am dece mă mânia pe tine.

Men. Ia-o şi ţine-o tu. Imi faci chiar un mare bine.

Cylindrvs. Menaechmvs II. Mesenio.

Cy. Bine, mai târguii şi aşà după gustul meu. Am să le dau poftiţilor noştrii o masă, să se ducă pomina. Dar, iată, văd pe Menaechmus. Vai de spinarea mea! Oaspeţii se plimbă pe dinaintea uşii înainte să fi sosit eu cu târguelile din piaţă. Să mă duc spre el şi să-i vorbesc. Menaechmus, salutare.

Men. Zeii să te aibă în paza lor, oricine ai fi tu.

Cy. Oricine * * * cine aş fi eu?

Men. Pe Hercle, zău, dacă ştiu.

Cy. Unde sunt ceilalţi oaspeţi?

Men. Dece oaspeţi vorbeşti?

Cy. Parasitul tău.

Men. Parasitul meu?

Cy. Ei, nicio îndoială! Omul ăsta e nebun.

Mes. Spusu-ţi-am eu ţie că aici sunt foarte mulţi papugii?

* * * *

1) Spusele lui Messenio ar fi o justificare, menită să explice întâmplările, cc au să vină. — 2) *te metuo de uerbis tuis.*

www.digibuc.ro

Men. De care parasit al meu pomeneşti, tinere?

Cy. De Periculus.

Men. Iată-l, îl am aici, în sac [1]).

Cy. Menaechmus, prea te pripişi cu venitul la masă: abiă acuma vin şi eu cu târguelile din piaţă.

Men. Raspunde-mi mie, tinere: Cu ce preţ se vând peaici porcii pentru sacrificiu [2])?

Cy. Cu un nummus.

Men. Ţine dela mine un nummus. Du-te de te tămădueşte cu banii mei. Că, de bună seamă, văd şi eu că nu eşti în toate minţile, de te-apuci să plictiseşti un om, pe care nu-l cunoşti, oricine-ai fi tu.

Cy. Eu sunt Cylindrus. Nu-mi ştii numele?

Men. Cylindrus, sau Coriendrus [3]), să-ţi fie de capu-ţi! Nu te cunosc şi la urma urmei nici nu vreau să te cunosc.

Cy. Nu te numeşti tu Menaechmus?

Men. Pe cât ştiu, aşà e. Vorbişi acum ca un om sănătos, că-mi pomenişi numele. Dar, unde m'ai cunoscut?

Cy. Unde te-am cunoscut eu pe tine, care ai de amantă pe Erotium, stăpâna mea?

Men. Pe Hercle, nici aşăceva n'am şi nici pe tine nu te ştiu cine eşti.

Cy. Nu mă ştii tu cine sunt, când eu deatâteaori ţi-am turnat vin în pahar, când beai, la noi?

Mes. Vai, că n'am eu cu ce să-i ciopârţesc ăstuia capul!

Men. Şi obişnueai tu să-mi verşi în pahar mie vin, eu care până astăzi, n'am mai văzut Epidamnos şi nici n'am mai pus piciorul într'însul?

Cy. Tăgăduesti?

Men. Tăgăduesc fireşte pe bună dreptate, pe Hercle.

Cy. Nu locueşti tu în casele acelea deacolo?

Men. Să trăsnească zeii pe cei ce locuesc acolo.

Cy. De bună seamă, nu e în toate minţile, de-şi urează alor săi aşà rele! Vrei să m'asculţi, Menaechmus?

1) *Periculus* e luat aci în înţelesul de *perie*. V. nota dela început. 2) *Porci*. Se sacrificau zeului Lar, ca lecuire de nebunie.—3) *Coriendru'*.

www.digibuc.ro

Men. Ce pofteşti?

Cy. De m'ai asculta şi pe mine, şi de eşti om deştept, cu nummus acela, pe care mi-l făgăduişi mie, te-ai îngriji să ţi-se cumpere pentru tine purceluşul [1]) acela, căci, pe Hercle, Menaechmus, eşti chiar de-abinelea bolnav la cap, de-ţi urezi ţie însuţi aşà lucruri rele.

Men. D'apoi şi tu, pe Hercle, de ai şti, cât îmi eşti de nesuferit!

Cy. (aparte). Caşi în alte dăţi, îi place să glumească la fel, cu mine, Şi cât e de mucalit, când soţia nu-i lângă el. Dar, ia ascultă? Ce zici, ia spune. Ce vezi aci, în coş, e destulă târgueală pentru voi trei [2]), sau să mai cumpăr cevà pe deasupra, pentru tine, parasit şi muiere?

Men. Dece muiere, sau parasit îmi tot băsneşti tu?

Mes. Ce boală te împinge, de te ţii aşà scaiu de capul omului?

Cy. Ce-am eu de-a împărţit cu tine! Pe tine nu te cunosc. Eu vorbesc cu ăsta, pe care-l cunosc.

Mes. Pe Polux, că nu eşti om sănătos la cap, o ştiu prea bine.

Cy. Cât ai clipì din ochi, le-am şi pregătit. Zăbavà n'are să fie. Numai şi tu să cam stai pe aci, prin preajma casei. Altcevà mai ai de spus?

Mes. Să te duci să te spânzuri.

Cy. Ba, pe Hercle, mai bine să te duci tu—în timpul asta te şi poţi aşezà la masă, pânăce pun şi eu acestea la foc bun. Mă duc înăuntru, să-i spun stăpânei, că tu stai aici, ca să te ia mai bine în casă, decât să stai aci, peafară (intră în casă).

Men. Se duse însfârşit? Pe Polux, văd şi eu cu ochii mei, că spusele tale n'au fost deloc minciuni!

Mes. Bagă de seamà însă. Cred c'aci locueşte vreo curtezană, dacă n'o fi minţit nebunul àla, care plecă mai acum deacì.

Men. Mă miră însă, ce fel mi-a putut şti el numele?

Mes. Pe Hercle, nicio mirare. Curtezanele au obiceul ăsta: îşi mână în port robi şi roabe, tineri; şi, decum pică vreo corabie

1) *porculum.* — 2) *tribu' uobis.*

www.digibuc.ro

străină, se şi pun pe cercetat să afle a cui e corabia, cum se numeşte stăpânul? Apoi se ţin de capul omului, cata să i-se vîre în suflet şi, dacă cumvà isbutesc, îi dau drumul acasă jegmănit, cum e mai ráu. Ia seama ca'n portul nostru se află o corabie de pradă, de care socot că e bine sa ne cam păzim.

Men. Sfătuirea nu-i rea, pe Hercle,

Mes. Acuma, vezi, o să ştiu şi eu tăria sfatului, ce-ţi dadui, dacă ai să te poţi feri, cum trebue.

Men. Ia taci! A scârţâit uşa. Să vedem cine vine încoa afară.

Mes. Până atunci să-mi pun jos sacul. Vâslaşi, fiţi cu ochii în patru, la el.

Erotivm. Menaechmvs II. Messenio.

Er. [1]) (c. Cyl.) Uşa, las-o aşà şi du-te.
Nu vreau ca să fie închisă,
Inăuntru pregăteşte,
Te 'ngrijeşte, ia în seamă,
Totul ca să fie gata.
Puneţi masa şi aprindeţi
Mirosuri mirositoare.
Spilcueala-i care 'ncântá
Inima la cei iubiţi.
Pentru ei nenorocire, iar câştigul pentru noi.
Dară, unde-i cel pe care bucătarul mi-l numi? Iată-l.
Nesecata mea comoará, isvorul de bogăţii!
D'aia vezi şi el la mine între toţi e mai iubit.
Către el să merg ca vorba mai întâi eu s'o încep.
Sufleţele [2]), ce-i cu tine?
Tu sa-mi stai la uşe afară!
Doară uşa ţi-e deschisă.
Mai mult ca la tine-acasă,
Casa mea e doar şi-a ta [3]).
Inăuntru-i totul gata,

1) Al doilea Canticum, v. 351—368. — 2) *animule.*
3) *magi' quam domu' tua domu'.*

www.digibuc.ro

Gustul cum ţi-a fost şi voia.
Şi zăbavă nu-i niciuna
Prânzul, cum l-ai poruncit, e gata. Cum ţi-e voia, poţi să stai acum la masă.

Men. [1]) (către Messenio). Cu cine vorbeşte muierea asta?

Er. Cu tine, cu cine altul?

Men. Am avut eu vreodată, sau am eu azi cevà de-a împărţit cu tine?

Er. Pentrucă, pe Polux, pe tine singur voit-a Venus [2]) sá te preţuesc înaintea tuturora şi asta-i meritul tău. Că, pe Castor, numai tu, prin dărnicia ta, mă faci să înfloresc [3]).

Men. Lucru vădit, Messenio, muierea asta, ori e nebună, ori e beată, de n'are de lucru să se lege, aşà din senin, de un om, pe care nu-l cunoaşte!

Mes. Spusu-ţi-am eu ţie, cum merg lucrurile peaici? Acuma se scutură frunzele; de mai rămânem peaci încă trei zile, o sa ne cadă pe cap şi copacii.

Aşà sunt curtezanele deprin părţile astea: Toate sunt sugătoare de arginţi. Dar ia lasà-mă pe mine, să stau eu de vorbă cu ea. Ei, muiere cu tine vorbesc.

Er. Ce vrei?

Mes. Deunde cunoşti tu pe omul ăsta?

Er. Deacolo, deunde mă cunoaşte şi el deatâta amar de vreme: din Epidamnos.

Mes. Din Epidamnos, când el până astăzi n'a mai călcat cu piciorul prin oraşul ăsta?

Er. Ei, îţi arde de glume, pe socoteala mea! Menaechmus dragă, dece nu-mi vii în casă, iubitule? Acolo îţi va fi mai bine.

Men. Pe Polux, şi muierea asta mă cheamă tot pe numele meu. Tare mă minunez ce-o mai fi şi asta?

Mes. I-a mirosit punga cu bani, care e la tine.

Men. Pe Polux, buna-ţi mai fuse sfătuirea! Ţine-o tu. Acum am să ştiu şi eu, dacă mă iubeşti mai mult pe mine [4]), ori punga mea.

---

1) *Canticum* se schimbă în recitativ, v. 369—466. — 2) *Venu' me.* 3) *me florentem facis.* — 4) *iam scibo... me mage amet.*

www.digibuc.ro

Er. Să mergem înăuntru, să prânzim.

Men. Bună poftire. Iţi mulţumesc.

Er. Atunci, dece-mi spuseşi mai adineaori să-ţi pregătesc prânzul!

Men. Spusu-ţi-am eu, să-l pregăteşti?

Er. Fireşte, pentru tine şi parasitul tău.

Men. Ce parasit, piază rea? Indoială numai încape: Femeia asta nu e destul de sănătoasă la cap!

Er. Peniculus.

Men. Cine e Peniculus ăsta al tău? Nu cumvà peria, cu care se curăţă sandalele?

Er. Ala, fireşte, care veni mai adineaori cu tine, când tu mi-aduseşi haina, pe care o şterpelişi dela nevastá-ta.

Men. Ce este? Ţi-am dat eu ţie o haină, pe care am şterpelit-o dela nevastă mea? Eşti în toate minţile? Desigur, muierea asta doarme de-a'npicioarele, cum dorm catârii [1]).

Er. Ce plăcere simţi să-ţi baţi joc de mine şi sa tăgăduieşti cele ce s'au petrecut!

Men. Spune, ce am făcut eu şi-l tăgăduesc acuma?

Er. Mi-ai dat astăzi o haină de-a soţiei tale.

Men. Şi încă mai tăgăduesc şi acum. La urma urmei, n'am fost niciodată însurat, cum nu sunt nici azi: şi, decând trăesc pe lume, cu piciorul încă n'am păşit peste pragul casei tale. Masa am luat-o pe corabie, deunde am pornit spre oraş. Şi mă întâlnii cu tine.

Er. Atunci, m'am nenorocit, prăpădita de mine! De ce corabie [2]) îmi pomeneşti tu acuma?

Men. De una de lemn, aci stricată, aci dreasă din nou, adeseori ciocănită cu maiul; întocmai caşi lucrătura unui blănar: împunsătură lângă împunsătură [3]).

---

1) *cantherino ritu.*—2) *quam tu mihi nunc nauem narras.* Aci *navis* e luat în înţelesul de curtezană. Erotium, auzind pe Men. c'a luat masa pe corabie, a crezut că o alta i-a furat amantul. Compară şi *Miles glor.* v. 915. E un joc de cuvinte, prin cari se asemue o curtezană cu o corabie uzată, care se repară întruna.

3) *Quasi supellex pellionis*: *palus palo proxumust.* Joc de cuvinte

www.digibuc.ro

Er. Incetează, dragul meu, cu spiritele şi vino mai bine cu mine înăuntru.

Men. Poate că pe un altul îl cauţi, femeie, iar nu pe mine.

Er. Nu te cunosc eu pe tine, Menaechmus, fiul lui Moschus, despre care se spune că te-ai născut în Syracuza, în Sicilia, unde a domnit regele Agathocles, după el Phintia şi după acesta, Liparo, care, la moarte-i, lăsă domnia lui Hiero [1]), care domneşte astăzi?

Men. Femeie, ce spui tu, nu sunt lucruri neadevărate.

Mes. Pe Juppiter! Au dintr'acolo venit-a încoa femeia asta, de te cunoaşte aşà de bine?

Men. Pe Hercle, cred că numai e chip să mai tăgăduesc.

Mes. Să nu faci una ca asta! O să te nenoroceşti, dacă ai să păşeşti dincolo de pragul casei.

Men. Dece nu taci tu acuma. Afacerea merge strună. Am să încep să zic şi eu da, la orice va spune femeia asta, dacă e rost să ne iasă o masă. (către Erotium). Femeie, până acuma cu bună ştiinţă nu ţi-am făcut pe voie. Mi-erà teamă de àsta, să nu s'apuce să mă spună nevestei, despre haină şi masă. Acuma, când vrei, putem intrà înăuntru.

Er. Dar pe parasit nu-l aştepti?

Men. Nici nu-l aştept şi nici că mă sinchisesc de el şi de va veni, nu ţin să-l poftesc înăuntru.

---

greu de tradus. *Supelex* = tot ce are cinevà, tot bagajul, tot calabalâcul; *pellio* — blănar, dar şi: *Pellio* = actorul, care juca comediile lui Plautus şi probabil şi comedia de faţă. (Aluzie în *Bacch.*, v. 215, *Stichus*). Şi înţelesul e acesta: Corabia, cu care a venit, e aşà de uzată, aşà de mult a fost reparată, că e cuiu lângă cuiu, cum sunt împunsăturile blănarului, în blană. Şi dacă apropiem ironia de cuvintele: *Pala* (haina, despre care îi pomenià Erotium) şi de *navis* = corabie (denumire cu care adesee Plautus asemue pe curtezane), se înţelege uşor dela sine aluzia. Dacă aluzia e la *Pellio*, actorul, ideia e aceasta: Asemuirea lui cu un cojocar, care nu face decât să cârpească petecile şi adesea să strice ce fac alţii, aluzia e probabil la jocul de scenă rău al actorului, despre care se plânge poetul în comedia *Bacchides* v. 215.

1) Această aluzie la Hiero poate preciza data representării originalului grec. Hiero al II-lea a domnit în Syracuza între 268—216. Originalul grec n'a putut fi representat decât mainainte de anul 216 a. Cr.

www.digibuc.ro

Er. Pe Castor, sunt cu totul a ta. Dar, ştii ce te mai rog sa-mi faci?

Men. Porunceşte numai, orice vrei.

Er. Haina aceea, pe care mi-o dăduşi mai adineaori, să o duci la un brodător în aur, sá o prefacă şi să-i mai adauge şi unele lucruri, pe cari le vreau eu.

Men. Pe Hercle, fireşte, ai mare dreptate: Astfel haina o sa fie atât de schimbată, că nevasta nici gând s'o recunoască pe tine, dacă cumvà te-ar zări cu ea pe stradă.

Er. Atunci o să-o iei cu tine, când ai să pleci?

Men. Cu cea mai mare plăcere.

Er. Să mergem înăuntru.

Men. Acù te urmez. Ingădue numai să schimb o vorbă ca ăsta. Ei, Messenio, fă-te încoa.

Mes. Ce este?

Men. Ai s'o ştii.

Mes. Şi numai decât trebue să ştiu şi eu?

Men. Trebue. Ştiu eu ce-ai să spui.

Mes. Cu atât mai rău pentru tine.

Men. Prada o ţiu; am dat pentru un mare chilipir. Tu, du-te cât mai degrabă şi ia cu tine la han şi pe aceştia. Ai grijă ca mainainte de apusul soarelui să-mi vii îngrabă încoa, în cale-mi.

Mes. Stăpâne, tu, încă nu cunoşti curtezanele astea!

Men. Taci, îţi spun. Eu am să sufăr, iar nu tu, de am să fac vreo neghiobie. Femeia asta e prostănacă, de dă în gropi, pecât putui şi eu băga de seamă. Am dat peste o gâscă bună de jumulit. (se duce cu Erotium).

Mes. M'am nefericit! Şi, te duci, ai? E pierdut deabinelea! Corabia de pradă târăşte la pierzanie mica noastră barcă!

Dar şi eu, nemintos mai sunt, de m'apuc să-i cer stăpânului să se stăpânească. Doar nu m'a cumpărat el ca să-i ascult de poruncă, iar nu să-i poruncesc eu lui? Urmaţi-mă să pot şi eu, să-i vin la timp în cale-i, aşàcum îmi fuse porunca dată.

www.digibuc.ro

ACTVL AL III-lea.

Penicvlvs.

Sunt om trecut de mai bine de treizeci de ani şi până acuma încă nu mi s'a mai întâmplat să fac o neghiobie mai mare, mai nesocotită, ca cea de azi, că n'avusei de lucru să má vâr chiar în inima adunării, ca un nepricopsit ce sunt.

Pecând tot căscam gura la una, la alta, Menaechmus se strecură frumuşel afară şi se făcù nevăzut la amantă, aşà o bănuesc eu, ca să se scape de mine, să nu mă ia cu el.

O, dece nu-l pierdură toţi zeii pe cel care întâia oară n'a avut de lucru să născocească adunările astea de oameni, cari dau de lucru la oamenii cu treburi! Nu ar fi fost mai bine ca la treburile astea să se aleagă oameni, cari nu prea au ce face? Nu vin, când sunt chemaţi [1]), să li se dea amendă şi pace!

* * * *

Sunt destui oameni, cari obişnuesc să mănânce o singură dată pe zi. Ăştia [2]) n'au nicio treabă: nu sunt poftiţi la masa nimanui, dar nici ei, nu-i vorbă, că nu poftesc pe nimeni. Ăst soiu de oameni ar trebui să se îndeletnicească cu adunarea poporului şi cu comiţiile. Dacă ar fi aşà, n'aş fi pierdut eu astăzi masa, pe care însă a ţinut să mi-o dea, cum te văd şi mă vezi [3]). Să mă duc totuş, că şi nădejdea rămăşiţelor dela masă îmi va puteà mângâia sufletul. Dar, ce-mi văd ochii? Menaechmus iese afară, cu cununa pe cap? Prânzul s'a isprăvit: Pe Polux, vin chiar la spartul târgului. Să bag de seamă [4]) deaici cam ce-o să facă; apoi să mă duc spre el şi să-i vorbesc.

Menaechmvs II. Penicvlvs.

Men. (având în mână haina lui Erotium). [5]) Poţi să fii liniştită! Chiar azi şi fără zăbavă am să-ţi aduc înapoi haina, reparată frumos şi cu gust, c'ai să spui şi tu că numai e aceeaş: aşà va fi de nerecunoscut.

Pe. (aparte). Duce haina la brodător, dupăce s'a îndopat

1) *quom citentur.* — 2) *quibu' negoti nihil est.* — 3) *quam me uideo uidere.* — 4) *opseruabo.* — 5) Diverbium *(i. senarii)*, v. 466–570.

www.digibuc.ro

bine cu mâncare şi băutură, lăsându-şi parasitul afară! Pe Hercle, numai sunt om, dacă nu mă răzbun, cum trebue, de ocara asta! Ia să văd ce-o să mai facă.

Men. O zei nemuritori, cărui muritor datu-i-aţi voi vreodată şi într'o singură zi, mai multă fericire, decât a nădăjduit chiar el? Prânzii, băui, dragoste făcui; haina asta o şterpelii, să fie de-acum înainte văduvită de stăpân!

Pe. Nu pot auzi bine cele ce tot borboroseşte el, ca de unul singur. Cu stomacul sătul, mai şi vorbeşte acum de mine şi de partea mea [1]) de mâncare?

Men. Ea zice că haina asta i-aş fi dat-o eu şi c'aş fi şterpelit-o dela soţia mea. Cum băgai de seamă că ea mă ia drept un altu, pedată şi eu începui sa-i fac pe voie, caşicum aş fi avut prietenie cu ea. Orice spuneà ea, spuneam şi eu acelaş lucru. Şi ce atâta vorbărie de geaba? Nu m'am simţit încă până azi aşà de bine, cu aşà de puţină cheltueală.

Pe. Să mă duc spre el, căci ard de dorinţă să mă sfădesc cu el.

Men. Cine-o mai fi ăsta, care îmi răsare în cale?

Pe. Ce spui, om mai uşor decât pana, nelegiuit şi de nicio ispravă: porc de câine, viclean şi secătură mare! Ce rău ţi-am făcut eu, să mă nenoroceşti?

N'am ce zice, frumos mi te mai furişaşi de mine, în for [2])! Cântaşi, ai, de unul singur, veşnica pomenire bucatelor, fără mine? Cum te răbdă inima de una ca asta? Ce, nu eram şi eu caşi tine părtaş la moştenire?

Men. Ascultă, tinere, ce am eu de-a'mpărţit cu tine, de te apuci să ocărăşti aşà în stradă oameni, pe cari nu-i cunoşti? Ţi-e aminte, se vede, la ocară să-ţi răspund tot cu ocară!

Pe. Ocara asta, pe Polux, văd eu că mi-ai şi făcut-o!

Men. Ascultă, tinere, de nu-ţi e cu supărare: Cum te numeşti?

Pe. Acuma îţi mai baţi şi joc de mine! Nu-mi cunoşti, ai, numele?

---

1) *et de parti mea.* — 2) *surrupuisti te mihi de foro.*

www.digibuc.ro

Men. Nu, pe Polux, pe câte ştiu şi eu, dacă te-am mai văzut până astăzi, ori cunoştinţă să fi avut cu tine! Nu ştiu cine-i fi tu, dar, de eşti om de înţeles, nu-mi mai bate capul.

Pe. Menaechmus, trezeşte-te.

Men. După câte ştiu, sunt treaz deabinelea.

Pe. Nu mă cunoşti tu pe mine?

Men. N'aşi zice ba, de te-aş cunoaşte.

Pe. Nu cunoşti tu pe parasitul tău?

Men. Tinere, te văd că nu eşti sănătos la cap.

Pe. Răspunde-mi: N'ai şterpelit tu astăzi soţiei tale o haină, pe care ai dat-o lui Erotium?

Men. Pe Hercle, nici soţie n'am, nici lui Erotium n'am dat nimic, cum nici haină n'am avut ce şterpeli!

Pe. Eşti în toate minţile? Mare comedie mai e şi asta! Nu te văzui eu pe tine ieşind afară, cu o haină femeiască, îmbrobodit pe dedesupt?

Men. Vai de capul tău! Tu crezi că toată lumea e la fel ca tine! Ce-mi tot băsneşti tu c'am fost îmbrobodit c'o haină femeiască?

Pe. Ascultă-mă, ce spun eu, pe Hercle.

Men. Dece nu te-i fi ducând tu mai bine acolo, unde ţi-e locul să stai? Dece nu cauţi să te tămâezi, smintitul smintiţilor!

Pe. Atunci şi pe mine, pe Polux, n'o să mă poată nimeni opri să nu spun nevestei tale toată întâmplarea, aşăcum s'a petrecut. Toate insultele astea ale tale o să se întoarcă asupra ta. Am să te învăţ eu să-ţi iasă mâncarea prin piele (iese).

Men. Ce-o mai fi şi asta? După câte văd, toţi îşi bat deabinelea joc de mine! Dar a scârţâit uşa.

Ancilla. Menaechmvs II.

An. Menaechmus, Erotium te roagă foarte mult ca tot deodată să mai duci la un bijutier şi această brăţară, să i-se adauge un dram de aur şi să-l rogi s'o facă caşi nouă.

Men. Şi asta şi orice alt lucru ar mai voi, îi poţi spune că-i am de grijă, orice dorinţă ar avea.

An. Ştii tu, ce e cu brăţara asta?

www.digibuc.ro

Men. Ce să ştiu decât că e de aur!

An. E aceea, pe care tu odinioară spuneai c'ai şterpelit-o soţiei tale, din sicrin.

Men. Niciodată n'am făcut una ca asta.

An. Nu-ţi aminteşti, rogu-te? Atunci, dă-mi înapoi brăţara, dacă nu-ţi aduci aminte.

Men. Stăi, cum nu, îmi aduc bine aminte. Fireşte, e chiar aceea, pe care i-am dat-o. Ia-ascultă: Unde sunt şi celelalte brăţări, pe cari i le am mai dat tot atunci?

An. N'ai mai dat nimic altcevà.

Men. Şi cu toate astea, pe Polux, le-am dat cu toate laolaltă.

An. Pot să-i spun c'o să le ai în deaproape grije?

Men. Spune-i c'o să-i am eu în grijă. Şi haina şi brăţara o sa-i fie aduse împreună.

An. Te rog şi eu, dragă Menaechmus, să dai şi pentru mine să-mi facă o pereche de cercei, din cei lungueţi, în valoare de doi nummus, să te privesc şi eu cu ochi mai veseli, când vii pela noi.

Men. Bine. Dă încoa aurul. Lucrul îl plătesc eu.

An. Dă-l dela tine, dacă vrei, că la urmă ţi-l oiu da eu înapoi.

Men. Ba, dă-l tu acuma, ca să ţi-l dau eu, la urmă, îndoit.

An. Nu-l am.

Men. Atunci, să-l dai, când o să-l ai.

An. Mai ai cevà cu mine?

Men. Să-i spui c'o să am eu grijă de astea (aparte) să le vând cu preţ bun şi cât mai în grabă. (Servitoarea intră în casă). Au, dusu-s'a în casă? S'a dus; a închis uşa.

De bunăseamă zeii şi-au pus în gând cu toţii să m'ajute, să mă îmbogăţească, să mă iubească! Dar, dece mai stau eu locului şi cât mai e timp şi norocul m'ajută, n'o şterg repede la sănătoasa, din aste locuri de stricăciune! Grăbeşte-te, Menaechmus. Ia-ţi tălpăşiţele, măreşte-ţi pasul! Să-mi scot cununa asta şi s'o arunc jos spre stânga, să creadă c'am luat-o într'acolo, de-a fi să se ia cinevà după mine.

Mă duc să dau cu ochii de robul meu, de am să-l pot găsi, să afle şi el noroacele, cu cari mă norocirà zeii.

www.digibuc.ro

ACTVL AL IV-lea.

Matrona. Penicvlvs.

Ma. Să rabd eu, în căsnicie, una ca asta, ca bărbatul să mă fure în ascuns cu lucruri din casă şi să le ducă la amanta lui?

Pe. la taci! Am să te fac să-l prinzi, să nu mai aiba ce zice: Vino tu numai încoà, după mine. Beat mort, cu cununa, pe cap, duceà la reparat haina, pe care ţi-a şterpelit-o azi, din casă. Dar, iată cununa [1]), pe care a avut-o. Au, minţitute-am eu oare? Uite, a luat-o peaici. Dacă vrei, ia-te după urmele lui. Dar iată-l, se înapoiază, tocmai la timp. Haina n'o mai are cu el.

Ma. Ce zici, cum să mă port cu el?

Pe. Ca de obiceiu: Dă-i o săpuneală! Asta e părerea mea. Să ne dăm acì, la oparte, să-l putem prinde în cursă.

Menaechmvs I. Penicvlvs. Matrona.

Men. [2]). Ce stupide şi năroade obiceiuri mai folosim şi noi, oamenii! Şi cu cât eşti mai bogat, le foloseşti mai mult şi ai obiceiul acesta! Ne străduim să avem clienţi mulţi, fără să ne uităm de sunt, sau nu, oameni de ispravă, pentrucă ar preţul mai mult starea lor, decât cinstea,

pe care trebue s'o aibă

E cinevà om sărac, dar de omenie, nu-l bagă nimeni în seamă; e bogat, dar nărăvit, toată consideraţia e a lui. Şi oamenii, cari nu au niciun respect de legi, de dreptate chiar,

aceia sunt cari dau atâta de lucru patronilor.

De primesc cevà, tăgăduesc ce au primit, numai pricini la ei,

lacomi, şireţi,

cari, numai prin çamătă şi nelegiuiri îşi fac averea, pe care

o au, mintea le e numai la *

De li-se soroceşte ziua de judecată, e totuna, caşicum li s'ar soroci şi patronilor, cari ne vedem nevoiţi să vorbim pentru

1) *Sed eccam coronam.* — 2) Al treilea canticum, v. 571—603.

www.digibuc.ro

ei, să le apărăm isprăvile, înaintea poporului, la tribunal, ori pela judecătorie. La fel cum o păţii şi eu astăzi cu un client, care-mi dete atâta de lucru, că nu-mi mai fù chip să-mi văd de ale mele. Aşà mă încurcă şi mă pironi locului [1]).

Ii pledai înaintea Edililor o afacere, nevoie mare de în- 590
curcată şi totdeodată necurată, că fui nevoit să pun şi eu nişte concluzii încurcate, cam în doi peri. Şi când isprăvisem de spus tot ce se puteà spune, nici mai mult, dar nici mai puţin, isbutind s'aduc pricina la darea unei garanţii, ce credeţi că s'apucă să facă clientul acela al meu? Se repezi să dea el garanţia [2])!

Nici c'am putut vedeà vreodată un om căzând mai prosteşte în cursă ca el, mai ales că trei martori, dârji nevoie mare, veniseră să depună despre toate nelegiuirile lui! 595

Zeii cu toţii să-l piardă,
Cum îmi pierdù şi el ziua.
Să mă piardă şi pe mine
Că n'avusei chiar de lucru
Să pun azi picioru în for!
Imi pierdui ziua şi pace:
D'apoi prânzul pregătit?
Şi iubita ce m'aşteaptă!
D'aia şi eu, când fui gata,
Mă grăbii din for [3]) spre casă.
S'o fi mâniat pe mine, 600

1) La fel, în *Casina*, Lysidamus îşi pierdù vremea cu un proces (v. 566).

2) *ut sponsio fieret. Quid ill' qui praedem dedit? Sponsio* erà suma de bani, care se depunea garanţie în proces, cu îndatorirea de a o pierde, dacă nu-şi ţineau obligaţia luată în faţa justiţiei; *praedem (dare)* erà provocarea, prin darea garanţiei. Menaechmus în pledoarie isbutise să ajungă la o *sponsio* şi aştepta ca adversarul să depună el garanţia, pe care erà sigur că acesta o va pierde, pentrucă Men. pusese aşà concluzii *(condiciones)*, că i-ar fi fost pe urmă uşor clientului său să facă pe adversar să le calce şi să piardă garanţia.

Când colo, clientul său provocă, depunând el garanţia, când se ştià vinovat şi trei martori depuseseră contra sa.

3) *properaui abire de foro.*

www.digibuc.ro

Dar o va 'mblânzi cred haina,
Şterpelită azi soţiei şi adusă lui Erotium.

Pe. Ei, ce mai zici acum?

Ma. Că mi-am legat rău viaţa cu un stricat [1])!

Pe. Le auzişi bine câte le spuse?

Ma. Le auzii.

Men. Mai bine m'aş duce acî, înăuntru să mă simt şi eu bine.

Pe. Stăi! Să vezi cum o să-ţi dea binele prin piele.

Ma. [2]). Pe Castor! O să-mi plăteşti cu vârf şi îndesat haina furată. 601

Pe. Aşà îi trebue.

Ma. Iţi închipueai poate că blestămăţiile astea ale tale n'o să iasă ele odată şi-odată la iveală?

Men. Ce vorbe mai sunt şi astea pe tine, nevastă?

Ma. Mă mai şi întrebi?

Men. Poate vrei să-l întreb pe ăsta?

Ma. Isprăveşte-o cu desmierdările.

Pe. Nu te lăsà.

Men. Ce însemnează tristeţea asta pe tine?

Ma. Ai s'o ştii.

Pe. O ştie el, dar face pe deşteptu, ticălosu!

Men. Ce mai e şi asta?

Ma. Haina —

Men. Haina?

Ma. Da, haina —

Pe. Dece tremuri?

Men. Pe cinste, n'am dece să tremur.

Pe. Aşà ar fi, dar haina asta te vârâ în boală! Na, să-ţi mai dea mâna să mai mănânci şi altădată pe furiş de mine. (către soţie). Nu te lăsà. 610

Men. Nu taci?

Pe. Pe Hercle, iată, nu tac. (către soţie). Imi face semne din cap, să tac.

---

1) *me malo male nuptam* — 2) Aci *canticum* se schimbă în recitativ *(troch. septenarii)*, v. 604—700.

www.digibuc.ro

Men. Pe Hercle, nici din cap semne nu-ţi fac şi nici din ochi măcar!

Ma. Pe Castor, sunt chiar o femeie nenorocită!

Men. Dece eşti nenorocită? Lămureşte-mă.

Pe. Mai neruşinat nici că se poate: Să tăgăduească un lucru văzut cu ochii!

Men. Mă jur pe Juppiter şi pe toţi zeii, de i-am făcut eu ăstuia vreun semn din cap. Mă crezi acum?

Pe. Despre asta te crede. Acum, ia-o înapoi peacolo.

Men. Incotro?

Pe. La brodător, pare-mi-se. Adă-i înapoi haina.

Men. Ce vorbă mai e şi cu haina asta?

Pe. Numai zic nimic. Văd şi eu că femeia asta chiar că nu-şi cunoaşte datoria ei de soţie!

Men. Vreun rob lipsitu-s'a poate dela datoria lui? Au, nu-ţi dau ascultare robii şi roabele din casă? Vorbeşte şi fără pedeapsă n'are să scape nimeni.

Ma. Te ţii de fleacuri!

Men. Te văd aşa tristă! Asta vezi chiar că nu-mi place deloc.

Ma. Fleacuri!

Men. Te-ai supărat se vede pe vreunul din ai casei?

Ma. Prostii!

Men. Ne-i fi atunci mâniată pe mine?

Ma. Acuma, vezi, o ghicişi.

Men. Nu m'am greşit cu nimic, pe Polux!

Ma. Vezi, acum iar spui prostii!

Men. Spune, dece eşti necăjită, dragă nevastă?

Pe. Vezi-l cum umblă să ţi-se vâre la inimă!

Men. Nu înţelegi să nu-mi mai baţi capul? Au, cu tine-mi arde mie de vorbă?

Ma. Ţine-ţi mâna!

Pe. Aşă-ţi trebue. Să te mai grăbeşti şi altădată să mănânci făr' de mine şi la urmă să-ţi mai baţi şi joc de mine, chiar acl înaintea casei, beat şi cu cununa de flori pe cap!

Men. Pe Polux, nici de prânzit n'am prânzit şi nici astăzi piciorul în casa aceea încă n'am pus!

www.digibuc.ro

Pe. Tăgăduești tu ?

Men. Pe Hercle, firește că tăgăduesc.

Pe. Nici că se poate un mai neruşinat ! Nu te văzui eu pe tine, mai adineaori, stând acì înaintea casei, cu o cunună de flori, pe cap şi îmi spuneai că nu sunt sănătos la cap şi nu voiai să mă cunoşti, că ziceai că eşti om străin ?

Men. Dar dacă-ţi spun că, dela despărţirea noastră, abià acuma mă reîntorc acasă !

Pe. Te cunosc eu. Nu-ţi închipueai însă că am şi eu cu ce să mă răzbun. Am spus toate soţiei tale.

Men. Ce i-ai spus ?

Pe. Nu ştiu, întreabă-o tu singur.

Men. Ce este, nevastă ? Cam ce ţi-a povestit ţie ăsta ? Ce este ? Dece taci ? Dece nu spui ce este ?

Ma Caşicum tu n'ai şti : Mi s'a furat din casă haina.

Men. Ţi s'a furat ţie haina ?

Ma. Mă mai şi întrebi ?

Men. Pe Polux, nu te-aş mai întrebà, dacă aş şti !

Pe. O, ce om afurisit ! Cum se mai preface ! Nu te mai poţi ascunde : Ea cunoaşte acuma toată afacerea : Eu i-am desvăluit totul, pe Hercle.

Men. Despre ce este vorba ?

Ma. Fiindcă n'ai niciun pic de ruşine [1]) şi nu vrei să mărturiseşti, de voie bună, ascultă şi bagă bine în cap : Ai să aflii ca s'o ştii şi dece sunt tristă şi ce mi-a spus ăsta : Mi s'a furat o haină din casă [2]).

Men. Mi s'a furat o haină ! ?

Pe. Il vezi, nelegiuitul, cum caută să te încurce ? (către Men.) Ei i s'a furat, nu ţie. Pentrucă, dacă cu adevărat, ţi s'ar fi furat ţie — n'ar fi acum la bună păstrare.

Men. Eu n'am nimic de-a împărţit cu tine. (către soţie). Tu însă ce vrei să spui ?

Ma. Haina, îţi spun, mi-a pierit din casă.

Men. Cine a furat-o ?

---

1) *Quando nil pudet.* — 2) *mihi est domo surrupta.*

www.digibuc.ro

Ma. Pe Polux, asta o ştie acela, care a furat-o.

Men. Cine poate fi acela?

Ma. Un oarecare Menaechmus.

Men. Pe Polux, iată o faptă nelegiuită. Cine este acest Menaechmus?

Ma. Chiar tu, ăsta, îţi spun.

Men. Eu?

Ma. Tu!

Men. Şi cine mă învinueşte?

Ma. Chiar eu.

Pe. Şi eu! Şi ai dat-o acestei prietene a ta, Erotium.

Men. Datu-i-o am eu?

Ma. Tu, tu, ăsta, ţi-o repet.

Pe. Vrei să-ţi aduc o bufniţă, care să-ţi spună într'una „tu", „tu"? Căci noi chiar am şi obosit.

Men. Pe Juppiter şi toţi zeii, mă jur ţie, nevastă, că nu i-am dat-o. Ţi-e destul atâta?

Pe. Şi noi, la rându-ne, pe Hercle, ne jurăm, că nu spunem minciuni.

Men. Dar vezi că nu i-am dat-o de tot, ci numai aşà cu împrumut.

Ma. Şi cu toate astea, pe Castor, eu nu-ţi dau cu împrumut, la lumea străină, nici chlamida, nici haina. Se cade ca vesmintele femeieşti să şi-le dea afară din casă femeia, iar bărbatul pe cele bărbăteşti. Dece nu aduci haina acasă?

Men. O să ţi-se aducă.

Ma. Ai s'o faci, cred, spre binele tău: Pentrucă prin casă n'ai să mai calci, dacă nu aduci şi haina cu tine. Eu mă duc acasă.

Pe. (către soţie). Cu ce am să mă aleg eu, ca unul care te-am ajutat în această afacere?

Ma. Am să-ţi întorc ajutorul, de ţi-se va fură şi ţie cevà din casă. (lese).

Pe. Asta vezi, pe Polux, n'are să fie niciodată, că mie n'are ce să-mi piară, din casă. Şi pe bărbatu tău şi pe tine, femeie, să vă trăsnească zeii. Să mă grăbesc spre for, căci văd eu

www.digibuc.ro

că dinspre partea oamenilor ăştia rămân nenorocit deabinelea.

Men. Nevastă-mea crede că mi-a făcut rău, dându-mă pe uşe afară, caşicum n'aş avea un alt loc mai bun, unde să mă duc. Dacă nu-ţi mai sunt ţie pe plac, să nu crezi c'am să mă prăpădesc: O să-i plac lui Erotium, care, nu numai că nu mă va da afară pe uşe, dar mă va închide mai degrabă în casă.

Să mă duc acuma: Am s'o rog să-mi dea haina, pe care i-am dat-o adineaori. O să-i cumpăr eu o alta mai bună.

Ei, portarul e cumvà aci, la uşe? Deschideţi şi mânaţi încoa, afară, pe Erotium.

Erotivm. Menaechmvs I.

Er. Cine mă caută?

Men. Unul care se duşmăneşte mai mult pe sine însuşi decât pe tine.

Er. Dragul meu Menaechmus, dece îmi stai înaintea uşii? Vino încoa înăuntru, cu mine.

Men. Stăi! Ştii dece e vorba, pentruce vin eu la tine?

Er. Ştiu. Să-ţi dau din plăcerile trupului meu.

Men. Ba, pe Polux, mai degrabă haina aceea, dragă, pe care ţi-o dădui mai adineaori. Dă-mi-o înapoi: Nevastă-mea a aflat toată afacerea, pe dea-rost, aşàcum s'a petrecut. Ţie, am să-ţi cumpăr eu o alta, de douăori mai scumpă, cum vei vrea tu.

Er. Dar, nu ţi-o dădui eu chiar ţie, puţin mainainte, să o duci la un brodător, împreună cu acea brăţară, pe care trebuià să o dai la un giuvaergiu, să-o facă din nou?

Men. Mi-ai dat tu mie haina şi brăţara? Nimic adevărat. Dupăce ţi-am dat-o, m'am dus în for şi abià acuma mă înapoiez şi eu şi, deatunci abià acuma dau ochii cu tine.

Er. Văd eu care ţi-e gândul: Vrei să mă înşeli cu lucrurile, pe care ţi le-am încredinţat; după asta îmi umbli tu!

Men. Pe Polux, nici gând s'o cer, ca să te înşel; dar, dacă îţi spun c'a aflat soţia.

Er. Nici nu te-am rugat, aşà, dela mine, ca să mi-o dai. Tu singur, dela tine, mi-ai adus-o. Mi-ai dat-o în dar şi acuma

www.digibuc.ro

mi-o ceri înapoi? Fie: N'ai decât să ţi-o ţii. Ia-ţi-o, spălaţi-vă cu ea pe cap şi tu şi nevastă-ta. Băgaţi-vi-o chiar şi'n ochi [1])! De un lucru însă să ştii că tu, de azi înainte, piciorul aici n'ai sa-l mai calci! Să nu socoţi că glumesc, când tu îţi baţi aşà joc de mine, care m'am purtat atât de frumos cu tine!

Dacă nu vii cu bani, să nu-ţi închipui c'o să mă mai poţi înşela cu vorbe. Deacuma, vezi-ţi de o alta, pe care s'o mai poţi momi. (porneşte spre intrare).

Men. La urma urmei, pe Hercle, prea iute te porneşti spre mânie. Ei, ascultă, ia stăi, înapoiază-te! O să stai odată? O să binevoieşti să vii înapoi, pentrucă te rog eu?

Se duse înăuntru; închise uşa. Acuma chiar că sunt cu totul rămas pe dinafară: Nici acasă, nici la iubită, numai am pic de crezare. Mă duc să mă sfătuesc cu prietenii, să văd ce cred ei că e de făcut în împrejurarea de faţă.

ACTVL AL V-lea.

Menaechmvs II. Matrona.

Men. [2]). Făcui cea mai mare prostie de încredinţai mai adineaori lui Messenio punga cu bani. S'o fi dat poate la fund în vreo cârciumă oarecare.

Ma. Ieşii să văd, de nucumvà bărbatul mi-se întoarce acum acasă? Iată-l, chiar pe el îl văd: Sunt scăpată: aduce haina cu sine.

Men. Mă 'ntreb cu mintea, peunde mi-o fi hoinărind acuma Messenio?

Ma. Mă duc spre el şi o să-l primesc, cu vorbele, pe care le merită [3]). Nu ţi-e ruşine să-mi vii, în faţa mea, astfel împopoţonat, pacostea oamenilor?

Men. Ce este? Ce te-a găsit, muiere?

Ma. Şi încă mai şi crâşneşti [4]), neruşinatule, şi mai şi vorbeşti cu mine?

---

1) *etiam in oculos compingite.*

2) Diverbium *(iambi senarii).* v. 701—752.

3) *quibu' dictis meret.* — 4) *muttire uerbum unum.*

www.digibuc.ro

Men. La urma urmei, cu ce m'am făcut eu vinovat, ca să numai am voie, să vorbesc?

Ma. Mă mai întrebi? Om îndrăsneţ şi neruşinat!

Men. Nu ştii, femeie, dece Grecii spuneau că Hecuba este o căţea?

Ma. Fireşte, nu ştiu.

Men. Pentrucă şi Hecuba făceà acelaş lucru, pe care îl faci şi tu acuma: Pe oricine zărià, îl şi acoperià de ocări. Iată dece, pe bună dreptate, a ajuns să fie numită căţea.

Ma. Blestămăţiile astea ale tale n'aş puteà să le mai îndur: Mai bine să-mi trăesc restul vieţii, ca femeie văduvită, decât să mai sufăr ticăloşeniile astea, pe cari mi le faci tu!

Men. Ce mă priveşti pe mine că nu te mai poţi suferi femeie măritată, ori că ai de gând să te desfaci de bărbatul tău? Oare aşà sunt obiceiurile peaici, să se povestească prăpăstii la oamenii străinl de partea locului?

Ma. Ce prăpăstii? Ţi-o spun verde, ca s'o ştii. Mai bine de o mie deori femeie vàduvă decât să mai îndur apucăturile tale!

Men. Cât despre partea mea, după mine, pe Hercle, n'ai decât să trăeşti femeie văduvă, câtă vreme, de pildă, va dăinui şi domnia lui Juppiter.

Ma. Dar, nu-mi erai tu, care mai adineaori te jurai că nu mi-ai şterpelit-o şi acuma mi-o ţii în văzul ochilor? Nu-ţi e ruşine?

Men. Ei, pe Hercle! Femeie, eşti din cale-afară de îndrăsneaţă şi de neruşinată! Ai tu neruşinarea să spui că ţi-am şterpelit eu ţie haina asta, pe care mi-o dete o altă femeie s'o dau la reparat?

Ma. Chiar aşà, pe Castor! — O să trimit chiar acum după tata, să-i povestesc şi lui blestemăţiile, pe cari le faci.

Ei, Decio, mergi de găseşte pe tata, să vină încoà împreună cu tine: Să-i spui că e neapărată nevoie să vină. Am să-i desvălui blestemăţiile astea ale tale.

Men. Eşti sănătoasă la cap? Care blestemăţii ale mele?

Ma. Furaşi pe ascuns, din casă, haina şi bijuteriile neves-

www.digibuc.ro

tii-tii, să-ţi poţi face mână bună apoi cu ele la amantă. Mă înţelegi acum cele ce-ţi spun?

Men. Ascultă-mă, femeie, pe Hercle, de ştii, spune-mi vreo băutură, pe care s'o beau, ca să-ţi pot îndură nebuniile.

Drept cine m'ei fi luând tu pe mine, nu-mi pot da cu socoteala. Ştiu însă un lucru, că te cunosc, cum aş cunoaşte pe Porthaon.

Ma. Mă iei tu în rîs pe mine, dar, pe Polux, n'ai să-l poţi luà şi pe tata, care a şi sosit. la uită-te înapoi. Il cunoşti?

Men. Il cunosc, cum aş cunoaşte pe Calchas. L-am mai văzut şi pe el, cum te-am mai văzut şi pe tine până astăzi!

Ma. Spui că nu mă cunoşti pe mine, că nu-l cunoşti nici pe tata?

Men. Pe Hercle, la fel aş spune-o, chiar de-ar fi să-ţi aduci şi pe moşu-tău.

Ma. Pe Castor, acelaş cap sec ca întotdeauna!

Senex. Matrona. Menaechmvs II.

Se.[1]). Cât puterea mă ajută şi nevoia va s'o ceară,
Pasul să-l măresc şi graba cată să mi-o pun la mers,
Ce uşor s'o spui din gură şi ce greu e de făcut!
Sprinten numai sunt acuma, bătrâneţea rău m'apasă,
Corpul[2]) greu mi-l mai târăsc şi puterea chiar mă lasă.
Rea mai e şi bătrâneţea, ce mai marfă fără preţ!
Când soseşte ia cu sine cele mai grozave rele,
Că, de-a fi să'nşir povestea, nu le-aş mai sfârşi pe veci[3]).
Dar un lucru-mi zace-acuma, greu la inimă şi'n minte:
Ce treabă va să fie? Dece fii-mea trimise,
Aşà grăbit la mine, să mă zoresc spre ea?
Nici cel puţin să spună, să-mi dea vorbă şi mie
Ce gând are cu mine, dece m'o fi chemând?
Insă, îmi cam dau cu gândul, lucrul care va să fie.
Vreo sfădire cu bărbatu, chiar aşà li-i obiceiul

1) Al patrulea canticum, v. 753—774.
2) *corpu'*. — 3) *nimis longu' sermost.*

www.digibuc.ro

La femeile ce umblă să subjuge pe bărbaţi,
Sprijinindu-se pe zestre, în mândria lor nebună.
Dar şi ei fără prihană mai adesea chiar că nu-s.
Totuş, sunt unele lucruri, când soţia să mai rabde
Dar şi fata, zău pe Polux, niciodată nu trimite
După tată-său să-l cheme, să vină la ea acasă,
Dacă la mijloc nu-i vină, vreo gâlceavă oarecare.
Ce va fi am să o aflu. Dar, iat-o pe ea, pe fată,
Şeade înaintea casei, trist îl văd şezând şi el.
Tocmai e ce bănueam. Să vorbesc întâi cu ea.

Ma. [1]). Să-i ies înainte în cale-i. Multă sănătate, tată dragă.

Se. Să fii sănătoasă. Vin la veşti bune? Trimis-ai să mă cheme spre bine? Tu, dece eşti tristă? Iar el, dece stă mâniat, departe de tine? Vreo neînţelegere pare să fi fost între voi. Vorbeşte, care-i vinovatul, din voi amândoi. Vorbă lungă însă nu.

Ma. Eu ştiu una şi bună, că nu m'am greşit cu nimic! Despre asta, ţin din capul locului să te încredinţez, tată dragă. Adevărul este, c'aici n'aş mai putea trăi, căci nu-i chip să mai pot răbda. Să mă iei acasă cu tine.

Se. Şi dece asta?

Ma. Am ajuns de ocară, tată.

Se. De ocara cui?

Ma. A aceluia, căruia tu m'ai încredinţat: a soţului meu.

Se. Poftim, încă o gâlceavă! Dar, decâteori nu ţi-am spus eu ţie să te porţi de aşà fel, ca niciunul să nu veniţi la mine, cu plângeri?

Ma. Nu ştiu, dragă tată, ce fel aş putea păzi cele ce spui tu.

Se. Au, pe mine mă 'ntrebi?

Ma. Cu îngăduinţa ta, dacă mi-o dai.

Se. Decâteori nu ţi-am tocat eu ţie să nu-i ieşi din voia bărbatului? Să nu-l ţii de rău, ce face, unde se duce, cu ce se îndeletniceşte?

Ma. Dar dacă el s'a apucat să iubească o curtezană, deaci din apropiere?

1) Recitativ *(troch. septenarii)*, v. 775—871.

www.digibuc.ro

Se. Bine face! Ba încă, din pricina apucăturilor astea ale tale, o să iubească şi mai mult. Chiar eu o să-l fac.

Ma. Şi chefueşte acolo.

Se. Şi, de dragul tău, o să beà el mai puţin, acolo, sau aiurea, unde va aveà el poftà? Ce e pe tine neruşinarea asta, nenorocito! Dece atunci nu-ţi e aminte să-l opreşti, să nu se ducă nici la altul, la masă, sau să nu fie volnic a-şi pofti, la el, acasă, prietenii? Socoţi tu că bărbaţii îţi pot fi robii tăi? Dar atunci numai rămâne decât să-i mai dai şi porţia de lână, ca unui rob, să-l pui să stea între roabe, să scarmene la lână?

Ma. La urma urmei, tată, nu mi te-am adus să mă judeci pe mine, ci pe bărbatul meu: Eşti doar de-ai mei şi când colo îl aperi pe el.

Se. Dacă el s'a greşit cu cevà, am să-l învinovăţesc şi pe el cu mult mai mult decum te învinovăţii pe tine. Dar, când el îţi are aşà grijă de haine şi bijuterii, când îţi dă destule de-ale mâncării, servitoare, ar fi mai cuminte din parte-ţi, femeie, să fii mai cu judecată.

Ma. Dar dacă el îmi şterpeleşte de-acasă, din sicrin, bijuteriile şi haina; mă despoae[1]), ducând pe furiş, la ibovnica lui, podoabele mele?

Se. Rău face dacă face una ca asta; iar dacă nu face, atunci, tu faci rău[2]) că te-apuci să învinueşti un om pe nedrept.

Ma. Dar dacă el are, tată dragă, chiar acum, cu el, haina şi brăţara, pe care le dusese la asta deaci? Şi acuma le aduce înapoi, pentrucă eu am aflat toate.

Se. O să ştiu atunci chiar dela el[3]), cum s'au petrecut lucrurile. O să mă duc spre el şi să-l întreb. Ia spune-mi şi mie, Menaechmus, să ştiu şi eu, dece vă certaţi[4])? Dece eşti abătut? Iar soţia ta, dece stà şi ea, mânioasă, departe de tine?

Men. Oricine ai fi şi oricum te-ai numì, bătrânule, iau martori pe Preamăritul Juppiter şi pe ceilalţi zei —

Se. Dece şi la ce bun toate acestea?

---

1) *me despoliat.*--2) *male facit, si istuc facit; si non facit, tu male facis.*
3) *ex hoc scibo.* — 4) *quod uos dissertatis.*

www.digibuc.ro

Men. Că n'am făcut femeii aceşteia răul, de care ea mă învinueşte, precum c'aş fi şterpelit din casa ei haina asta şi aş fi dus-o cu mine —

Ma. Aiurează!

Men. Şi dacă eu am mai călcat vreodată cu piciorul prin casa, în care locueşte ea, să mă văd ajuns cel mai nenorocit dintre oameni.

Se. Eşti în toate minţile, de te-apuci să-ţi urezi aşà lucruri şi să spui că n'ai mai pus niciodată piciorul în casele acestea, în cari locueşti, nebunul nebunilor?

Men. Şi spui tu, bătrânule, că eu locuesc în casele acestea deacolo?

Se. Tăgăduesti tu?

Men. Fireşte că tăgăduesc, pe Hercle!

Se. Ba, pe Hercle, vrei tu aşà, să glumeşti [1]): deaceea tăgăduesti! Afară numai dacă nu te-ai mutat aiurea peste noapte. Dă-te încoace, fată. Tu, ce ai de zis? Au, mutatu-v'aţi din casa voastră?

Ma. Unde şi dece, rogu-te?

Se. Mai ştiu şi eu, pe Polux!

Ma. Işi bate pe faţă joc de tine. Ce, nu pricepi?

Se. Ascultă, Menaechmus, ţi-a fi îndestul gluma [2]). Acuma e rândul să vorbim serios, ca oamenii.

Men. Rogu-te, ce am eu de-a'mpărţit cu tine? Deunde-mi vii şi cine-mi eşti? Ce ţi-am făcut eu [3]) ţie şi mai ales ăşteia, care se tot ţine aşà scaiu de capul meu?

Ma. la uită-te, cum i s'a întunecat privirea? Ce culoare verzuie îi acoperă tâmplele şi fruntea! Uite, cum îl sticlesc ochii [4]) în cap!

Men. (aparte) Fiindcă [5]) ei mă fac nebun, ia să fac eu pe nebunul deabinelea, să pot să-i alung prin frică!

Ma. Cum mai cască din gură şi se întinde! Ce-o să mă fac acuma, tată dragă?

Se. Dă-te de partea asta, fata mea, cât poţi departe de el.

---

1) *inuere negas.* — 2) *sati' iocatu's.* — 3) *quid debeo* (Leo).—4) *ut oculi scintillant.* — 5. *quando illi me insanire praedicant.*

www.digibuc.ro

Men. Evoe, evoe, Bacchus, dece mă chemi la vânătoare, în padure? Te aud, dar de plecat nu pot pleca de prin aceste locuri. Spre stânga, muierea aceea, ca o cățea turbată, îmi aține calea, iar spre partea cealaltă, un țap pleșuv, care adesea, în viață-i, a nenorocit la cetățeni nevinovați, cu mărturiile lui false!

Se. Vai de capul tău!

Men. Iată, Apollo îmi porunceşte, îndemnându-mă să-i ard ochii cu torțe arzânde.

Ma. M'am dus, tată dragă! Mă amenință să-mi ardă ochii!

Men. (aparte). Vai mie! Mă fac pe mine nebun, când de fapt nebuni ei sunt.

Se. Fată, ascultă!

Ma. Ce este?

Se. Ce ne facem acum? Ce-ar fi dacă aş chema îngrabă robii? Mă duc să-i aduc, să-l ridice deaci şi să-l țină legat în casă, pânăce nu înebunește deabinelea.

Men. (aparte). Se îngroaşe gluma! De nu-i chip să găsesc vreun mijloc de scăpare, ăştia o să mă ducă la ei acasă. (tare). Nu vrei să-l cruț deloc? Să-mi reped, zici tu, pumnii în fată-i, dacă nu piere din ochi-mi, ducându-se să se spânzure? Am să-ți îndeplinesc porunca, Apollo.

Se. (către fiică-sa). Fugi acasă, cât poți de repede, să nu te stâlcească în pumni.

Ma. Iată fug. Te rog, tată dragă, păzeşte-l să nu se ducă deaici. Vai, ce femeie nenorocită, când îl aud vorbind astfel!

Men. (aparte). Pe femeie o îndepărtai frumuşel; îmi rămâne acuma acest ticălos, bărbos, ce tremură pe picioare ca un adevărat Titanus [1]), vrednic urmaş al părintelui său Cygnus. (tare). Tu îmi porunceşti, Apollo, să-i rup membrele, oasele şi încheieturile cu bastonul ăla, pe care îl are el în mână?

Se. Deabună n'are să-ți fie, dacă cu adevărat ai să mă atingi; sau ai să te apropii mai mult de mine.

1) Titanus, bărbatul Aurorei, primise nemurirea, dar nu şi darul de a nu îmbătrâni. Din această cauză înfățişă tipul bătrânului ramolit.

www.digibuc.ro

Men. O să fac aşàcum porunceşti: Am să pun mâna pe securea cu două taişuri şi-am sa-l ciopârţesc pe unchiaşul àsta, pânala oase, să-i fac măruntaiele piftie.

Se. Ia, mai bine, să caut eu să mă păzesc, să-mi văd de piele. Dupăcum m'ameninţă el, chiar că mă tem, să nu-mi facă vreun rău.

Men. Multe porunci îmi mai dai, Apollo. Acum îmi porunceşti să pun să se înhame doi cai, neîmblânziţi, sălbateci, să mă arunc în car şi să trec peste acest leu hodorogit, împuţit şi fără dinţi? Iată-mă şi suit în car; am şi pus mâna pe haţuri; am biciul în mână. Aide, cai, faceţi să răsune sgomotul copitelor; şi, prin alergarea voastră cea repede, arătaţi ce poate iuţeala picioarelor voastre.

Se. Mă ameninţi pe mine, cu caii înhămaţi?

Men. Din nou văd că-mi porunceşti, Apollo, să mă reped asupra aceluia, care-mi stă în cale şi să-l omor. Dar cine e àsta, care mă dă de păr jos din car? El schimbă porunca şi zisele tale, Apollo.

Se. [1]). Ei, pe Hercle, ce boală urîtă şi groaznică! * * * * * * zei, martori îmi sunteţi! Cât de sănătos erà, cu puţin mainainte şi acuma înebunit deabinelea! Şi ce repede îl mai cuprinse boala asta grea! O să mă duc [2]), s'aduc cât mai de 'ngrabă un medic. (iese).

Menaechmvs II. Senex.

Men. Rogu-vă, pieiră din faţa mea ăştia, cari mă silesc să fac pe nebunul, eu, om sanătos la cap! Da, la ce-oiu fi stând eu şi n'alerg la corabie acum, până scap cu faţa curată!

Mă rog de toată lumea, de cumvà va veni unchiaşul, să nu-i arătaţi calea, peunde-am fugit [3]). (iese).

Se. De-atâta adăstare mă dor rinichii, de-atâta uităturâ ochii mă dor, tot adăstând pe medic să vină de pela vizitele lui. Insfârşit, blestematul cu mare greutate îşi părăsi bolnavii,

1) Diverbium *(iambi senarii)*, v. 872—898. — 2) *eibo.*
3) Unele ediţii aşează aci sfârşitul actului al IV-lea.

www.digibuc.ro

zicând c'a fost nevoit să pună la loc o frântură de picior lui Aesculapius, iar lui Apollo un braţ.

Acuma, îmi zic şi eu, ce să spun c'aduc cu mine: un medic, sau un fierar? Dar, iată-l păşind încoa. Mişcă-te mai repede, pas de furnică!

Medicvs. Senex.

Med. Ce boală spuneai că are? Povesteşte-mi, bătrânule. Este el apucat de strigoi, sau de nebunia cererei? Spune-mi să ştiu. Sau poate e prins de letargie, ori de hidropsie?

Se. Dar şi eu tocmai deaceea te-adusei pe tine, sa-mi spui tu boala şi să mi-l vindeci.

Med. Asta e lucrul cel mai uşor. Se va vindecà, despre asta te încredinţez eu, pe cinstea mea.

Se. Vreau să fie îngrijit cu mare grijă.

Med. O să má treacà şi sute de naduşeli pe zi, aşà mare osteneală îmi voiu da, să ţi-l pot tămădui.

Se. Iata-l. Să-l pândim, să vedem ce face.

Menaechmvs I. Senex. Medicvs.

Men. [1]) (crezându-se singur). Pe Polux, ziua de astăzi mi-a mers pe dos şi numai duşmănie! Crezui şi eu că pot face cevà, în ascuns şi când colo toate mi-le dete în vileag parasitul, umplându-mă de ruşine şi frică, acest Ulyses al meu, care făcù aşà mare rău regelui său! De va mai fi să am zile, am să-i sbor viaţa din el! Dar, prost mai sunt! M'apuc să vorbesc de viaţa lui, când ea este în mâna mea! N'a fost el crescut cu mâncarea şi pe cheltueala mea? O să-l lovesc în traiu şi atâta tot. Şi curtezana asta deaici, s'a purtat la fel, dealtfel cum le e şi năravul. Când o rog să-mi dea înapoi haina s'o duc nevestei, ea mă prosteşte că mi-a dat-o. Vai, pe Polux! Curat viaţă de om nefericit!

Se. Il auzi ce spune?

Med. Zice că e un om nefericit.

---

1) Recitativ *(troch. septenarii)*, v. 899—965.

www.digibuc.ro

Se. Ia, du-te spre el.

Med. Salutare, Menaechmus! Te rog, dece-ţi desvălui braţul [1]). Nu-ţi dai seama cât de rău face asta acuma bolii tale!

Men. Spânzură-te mai bine!

Se. Il auzi?

Med. Cum să nu-l aud! Boala asta nu se poate tămădui decât ungându-l cu spânz. Ia, ascultă-mă, Menaechmus.

Men. Ce pofteşti?

Med. Spune-mi mie ce te întreb eu: Bei vin alb, sau negru?

Men Vedea-te-aş sus pe cruce!

Med. Pe Hercle, nebunia chiar că 'ncepe [2]) să-l apuce!

Men. Dece nu mă întrebi, dacă obişnuesc să mănânc pâine roşie ca purpura, sau roşie aprinsă, ori galbenă ca lutul? Ori de mănânc paseri cu solzi de peşte, sau peşti cu pene de paseri?

Se. Vai! Il auzi, cum aiurează? Dece stai şi nu-i dai vreo băutură, până nu-l apucă nebunia?

Med. Ai puţină răbdare. Vreau să-l mai întreb şi altcevă.

Se. O să-l omori cu vorba.

Med. Ia spune-mi: Ţi-se întâmplă uneori să numai poţi mişcà ochii?

Men. Ce, nelegiuitul nelegiuiţilor, mă iei drept o lăcustă [3])?

Med. Spune-mi: Când îţi ghiorţăe maţele [4]) ce simţi?

Men. Când sunt sătul, nu-mi ghiorţăe niciunele; numai când sunt flămând, atunci îmi ghiorţăe toate.

Med. Pe Polux, iată un răspuns, care nu e al unui om nesănătos la cap! Dormi tu într'una pânăla ziuă? Odată pus în pat, adormi repede?

Men. Când nu mă ştiu dator la nimeni, atunci dorm dus. Juppiter şi toţi zeii să te piardă, cu întrebările astea cu tot!

Med. Acuma iar începe cu nebuniile: De vorbe de al de astea să te fereşti [5])!

Se. Acuma e chiar blând la vorbă ca un Nestor, faţă de-

---

1) Menaechmus ridicase braţul în sus să-l salute, după obiceiul roman. — 2) *occeptat.* — 3) *locustam.*

4) *intestina tibi crepant.* — 5) *de illis uerbis caue tibi.*

www.digibuc.ro

cum erà mai adineaori, când spunea că nevasta sa e o căţea turbata.

Men. Cum, eu?

Se. Ai spus-o, ca un nebun, crede-mă.

Men. Eu?

Se. Tu, ăsta, care mă mai şi ameninţai să mă trânteşti la pământ cu căruţa înhămată la patru cai. Eu însumi te-am văzut, făcând toate acestea, eu însumi te învinovăţesc.

Men. De-i aşà, atunci şi eu despre tine ştiu c'ai furat cununa sfântă a lui Juppiter şi că din pricina asta ai fost vârît la închisoare grea şi, după ce ai fost scos deacolo, ai fost pus sub furcă şi snopit în nuele. Ba încă mai ştiu că ţi-ai omorît pe tată-tău şi ţi-ai vândut pe mă-ta. Ei, aşà nesănătos la cap cum sunt, te săturai şi eu de vorbe rele!

Se. Te rog, doctore, pe Hercle, grăbeşte cele ce trebue să taci. Nu-l vezi că începe să 'nebunească?

Med. Ştii, una şi bună? Trimite-l mai bine la mine acasă [1]).

Se. Crezi că e mai bine aşà?

Med. Fireşte. Acolo, aşà cred eu, c'am să-l pot tămăduì.

Se. Fie şi aşà, cum vrei tu.

Med. (către Menaechmus). Am să te îndop cu spânz vreo douazeci de zile.

Men. Şi eu am să te spânzur şi am să te lovesc cu gârbaciul treizeci de zile, în şir.

Med. (către bătrân). Du-te de adă-ţi oamenii, cari să-l aducă la mine.

Se. Cam câţi să fie?

Med. Pe cât e el de nebun, patru, mai puţin cu niciun chip.

Se. Vor fi îndată aci. Păzeşte-l tu, doctore.

Med. Ba, eu unul ma duc acasă, să pregătesc cele trebuincioase. Tu, porunceşte robilor tăi să-l aducă la mine acasă.

Se. Zăbavă multă n'are să fie.

1) Rezultă deaci că medicii îngrijeau de bolnavi şi acasă, ori în case speciale de însănătoşire şi cari se numiau: *medicina* (v. 992). Aluzie la astfel de case am mai întâlnit în *Amphitruo*, v. 1010—1015. Acolo se vindeau şi medicamente şi chiar otrăvuri. *(Mercator*, v. 472).

www.digibuc.ro

Med. Mă duc. (iese).

Se. Umbla sănătos. (Se duce s'aducă robii).

Men. Socru-meu plecă; plecă şi medicul. Iată-mă acuma singur. Pe Juppiter, ce-o mai fi asta? Dece m'or face nebun oamenii ăştia? Căci eu ştiu una şi bună că, decând mă ştiu, n'am fost niciodată bolnav, nici chiar o singură zi: Nebun nu sunt şi nici bătaie, sau gâlceavă cu alţii nu caut. Mă văd în toate minţile, aşăcum văd şi pe alţii; cunosc oamenii şi stau cu ei de vorbă. Şi atunci aceia, cari băsnesc că eu sunt nebun, nebuni ei sunt! Ce mă fac acuma? De vreau să mă duc acasă, nu mă lasă nevasta; iar aci, nu mă primeşte nimeni: Toate mi-au ieşit pe dos! Să stau aci. La noapte cel puţin, cred, c'o să-mi dea drumul, în casă.

Messenio.

Mes. [1]). Mărturia credinţei unui rob e atunci, când el e cu gândul la treburile stăpânului, vegheaza, rândueşte, cugeta, îi poartă de grijă, cu sfială, în lipsă-i, mai bine decum şi-ar purta el singur. Căci robul, care e din fire smerit la suflet, îşi preţueşte mai mult spatele decât gura [2]), picioarele mai mult decât stomacul, ca unul ce ştie prea bine cu ce răsplată s'aleg dela stăpâni robii, ce nu-s de treaba, cei leneşi şi necinstiţi.

Lovituri, cătuşe grele,
La moară, muncă grea istovitoare, foame, ger cumplit [3]).
Astea-s plata trândăviei.

De aşăceva grozav mă tem! Deaceea şi eu mi-am pus în minte să-mi fiu mai degrabă om de omenie [4]) decât om rau. Şi apoi omul mai uşor [5]) poate îndură vorba altuia; de bataie, am groază. Mai cu multă plăcere mănânc grâul măcinat de alţii, decât să-l macin eu însumi. Intru aceea şi eu îi împli-

1) Monolog pus spre a umpleă o pauză, cât timp scena rămâne liberă, până se înapoiază bătrânul cu sclavii, cari să lege pe Menaechmus. Este un canticum, al cincelea, v. 966—987: *Cântul robului credincios şi de omenie.* — 2) *gulam.* — 3) *frigu' durum.* — 4) *bonum esse certumst potius* — 5) *magis' multo facilius'*

www.digibuc.ro

nesc stăpânului voile, deaceea îl slujesc cu credinţa şi fără a murmurà.

Şi vád că-mi merge bine!

Alţii, facă ce-or pofti, aşàcum îi poartă interesul, eu însă am să-mi fiu aşà, cum se cade să fiu: Mereu cu frica în sân, să mă pot feri de greşeală, să fiu gata oricând la porunca stăpânului. Robii, cari sunt cu frica în sân şi cari se feresc de greşeli, aceia ştiu şi eu că sunt spre folos stăpânului, pentrucă, cei cari n'au teamă de nimic, la ce folos să-i mai cuprindă teama, dupăce au înfăptuit greşeala!

Şi apoi, de temut, n'am să mă mai tem multă vreme, că mi-se apropie şi mie ceasul, când o să-mi vină răsplata faptelor mele. Deaceea şi eu slujesc cu credinţă, să nu mi-se zădărnicească nădejdea.

Dupăce dusei la han bagajele şi robii, aşàcum porunca mi-a fost, îi vin acum în calea stăpânului. Să bat acum la uşe, să-i dau de ştire că am sosit.

Să-mi [1]) scot teafăr afară stăpânul, din astă cetăţuie a pierzaniei. Mă tem însă să nu fi venit la spartul târgului.

Senex. Menaechmvs I. Messenio.

Se. In numele zeilor şi al oamenilor! Fiţi cu ochii în patru la porunca mea, la cele ce v-am spus şi o să vă mai spun încă şi acum. Pe acela, deacolo, înhăţaţi-l pe sus şi repede cu el la dughiana [2]) doctorului, de ţineţi la picioarele şi pielea voastră. Nu-i luaţi în seamă amenințările. Dece staţi? Dece vă codiţi? Până acuma trebuià să-l fi şi umflat pe sus. Eu o iau înainte la doctor. Voi o să mă găsiţi acolo, când veţi sosi.

Men. Sunt pierdut! Ce comedie mai e şi asta? Dece or fi alergând spre mine oamenii aceia, rogu-vă? Ce vreţi? Ce căutaţi? Dece mă 'nconjuraţi? Incotro mă târîţi, unde mă duceţi? Sunt pierdut. O, cetaţeni Epidamnieni, vă cer fierbinte ajutorul vostru, nu mă lăsaţi. Dece nu mă scăpaţi?

1) Comedia se sfârşeşte în recitativ, v. 998–1162. (metru variat). La v. 995—1007 *recitativul* se schimbă în *canticum*. — 2) *in medicinam*.

www.digibuc.ro

Mes. O, zei nemuritori! Rogu-vă, ce-mi văd ochii? Oameni, cari duc pe sus pe stăpânul meu, cu atâta sălbaticie?

Men. Nu îndrăsneşte nimeni să m'ajute, cu curaj?

Mes. Eu, stăpâne şi încă cu mare curaj!

O, nelegiuire grozavă şi mare, cetăţeni din Epidamnos, aici, în oraş liniştit şi'n nămeza mare, stăpânul să-mi fie târît în stradă,

el care a venit la voi ca om liber!

Daţi-i drumul! 1007

Men. Indurare, oricine ei fi tu, dă-mi o mână de ajutor! Nu mă lăsà să fiu aşà de rău batjocorit!

Mes. Auzi vorbă. Şi-ntr'ajutor am să-ţi sar şi de apărat o să te apăr şi bucuros o să te-ajut. In ruptu capului, n'o să te las să te prăpădeşti! Mai degrabă am să pier eu. 1010

Scoate-i ochiul, stăpâne, ăstuia, care te ţine de umăr. Pe ceilalţi, lasă-i pe mine. Am să le fac fălcile numai vânătăi, tot cărându-le la pumni. Pe Hercle, nenorocirea o să vă pasca pe ziua de astăzi, că n'avuseraţi de lucru, să-l ridicaţi pe ăsta pe sus. Daţi-i drumul.

Men. L-am şi apucat de ochiu.

Mes. Smulge-i-l, sa-i rămână în cap numai locul ochiului. Nelegiuiţi, rapitori, tâlhari de pradă!

Lo. Ne-am dus pe copcă! Ne rugăm de îndurare, pe Hercle. 1015

Mes. Atunci, daţi-i drumul.

Men. Ce treabă aveţi să m'atingeţi? (catre Messenio). Umflă-i în pumni.

Mes. Aide, căraţi-vă, fugiţi deaci; spânzuraţi-vă! Ţie, mai na încà! Ca unul, ce pleci cel din urmă, primeşte această răsplată. Bine le mai garnisii obrazul şi aşà după pofta inimii mele! Pe Polux, stăpâne, chiar la timp îţi venii într'ajutor. 1020

Men. Şi ţie zeii, oricine ai fi tu, tinere, sa-ţi dea binecuvântarea lor. Că, de n'ai fi fost tu, n'aş mai fi apucat viaţa, nici pânăla asfinţitul soarelui.

Mes. De e aşà, pe Polux, dacă vrei să faci un bine, să mă desrobeşti din robie, stăpâne.

Men. Să te desrobesc eu pe tine?

www.dacoromanica.ro

Mes. Chiar aşà, pentrucă şi eu, stăpâne, te scăpai pe tine.

Men. Ce spui? Tinere, te înşeli.

Mes. Cum? Mă 'nşel?

Men. Iţi jur pe părintele Juppiter că nu-ţi sunt eu stăpânul tău. 1025

Mes. Nu taci?

Men. Minciuni nu spun. Niciunul din robii mei nu mi-a făcut vreodată un astfel de bine, cum mi-l făcuşi tu.

Mes. De-i aşà, cum spui tu, că eu nu-ţi sunt robul tău, lasà-ma atunci să mă duc, ca un om slobod ce sunt.

Men. Cât despre mine, pe Hercle, n'ai decât să fii slobod şi du-te, unde pofteşti.

Mes. Aşàdar te învoeşti?

Men. Mă învoesc, dacă crezi că am eu vreun drept asupra ta. 1030

Mes. Salutare, patroane dragă. „C'acuma eşti slobod, Messenio, mă bucur“ [1]). Te cred, pe Hercle. Dar, patroane, te rog din suflet să-mi porunceşti şi-acum, caşìcum ţi-aş fi tot robul tău. Am să locuesc la tine şi când ai să pleci, o să merg şi eu împreună cu tine spre casă.

Men. Ba asta, vezi, nu. 1035

Mes. Acuma mă duc la han, să-ţi aduc bagajele [2]) şi banii. Punga e bine sigilată în sac, la un loc cu proviziile de drum. Am să ţi-o aduc chiar acum.

Men. Adă-o cât mai repede.

Mes. Am să ţi-le aduc [3]) pe toate neatinse, aşàcum mi le-ai dat. Aşteaptă-mă aci. (iese).

Men. Mari minunăţii îmi mai ieşiră şi mie astăzi din cale! Unii spun că n'aş fi eu şi mă dau pe uşe afară. Până şi 1040 àsta spunea că este robul meu şi pe care eu îl slobozii din robie. (De pildă, el, care spuneà c'o să-mi aducă acum o pungă cu bani, că este robul meu, iar eu stăpânul său şi pe

---

1) *salue, mi patrone. „quom tu liber es, Messenio, gaudeo“.* Erà formula de salutare a celui desrobit şi răspunsul fostului său stăpân, care deacum înainte îi devenià *patronus*.

2) *Vasa.* La fel *Pseudolus*, v. 1003. — 3) *reddibo.*

www.digibuc.ro

care eu îl slobozii din robie [1]). El spune că o sa-mi aducă o pungă cu bani. Dacă va fi s'o aducă, o să-i spun să se ducă dela mine slobod, unde-o pofti, ca nucumvà să-şi ceară banii înapoi, atunci când o să-i vină mintea la cap. Socru-meu şi doctorul spuneau că sunt nebun. Orice-ar fi, lucru curat nu-i. Toate astea mi-se par basme curate. Să mă duc acuma înauntru la curtezană. Deşi e supărata pe mine, să încerc, dacá n'aş putea-o îndupleca să-mi dea îndărăt haina, s'o duc acasa—

Menaechmvs II. Messenio.

Men. Şi 'ndrăsneşti tu, neruşinatule, să spui c'ai mai dat astăzi ochii cu mine, deatunci, decând ţi-am poruncit sá-mi vii încoa în cale-mi?

Mes. Dar, nu mi-te smulsei eu din mâna celor patru, cari te umflaseră pe sus, în faţa casei deaci? Tu chemai ajutorul zeilor şi al oamenilor, când eu şi alergai şi prin puterea pumnului meu te scăpai, spre părerea lor de rău. Şi ca rasplata, pentru această ispravă, că te scăpai, m'ai desrobit din robie. Şi când îţi spusei că mă duc să-ţi aduc bagajele şi banii, atunci tu îmi alergaşi în cale-mi, în goană mare, ca acuma sa tăgăduieşti cele făgăduite!

Men. Ţi-am spus eu că eşti deacum om slobozit din robie?

Mes. Chiar aşà.

Men. Cum e tot aşá de sigur că mai de grabă aş vrea s'ajung eu rob, decât să-te desrobesc vreodată pe tine.

Menaechmvs I. Messenio. Menaechmvs II.

Men. I. (eşind dela Erotium). Pe ochi-vă din cap de a fi sá vă juraţi şi cu asta tot n'aţi puteà dovedì, ticăloaselor, cum că eu aş fi luat dela voi haina şi brăţara.

Mes. O, zei nemuritori, ce-mi văd ochii!

Men. II. Ce vezi?

Mes. Chipul tău ca 'ntr'o oglindă.

Men. II. Ce vorbă e asta?

1) Repetirea ideii, probabil opera vreunui copist.

www.digibuc.ro

Mes. E chipul tău: aşà e de leit, cum nu se mai poate.

Men. II. Ai dreptate. Pe Polux, nicio deosebire, dacă stau să mă uit bine la această a două a mea făptură.

Men. I. O, tinere, salutare, tu care-mi scăpaşi viaţa, *ori* cine-ai fi tu.

Mes. Tinere, te rog, pe Hercle, de nu-ţi e cu supărare, spune-mi numele tău.

Men. I. Te-ai purtat aşà de frumos, pe Polux, că nu poate fi vorba de supărare, când tu mă rogi cevà. Numele meu este Menaechmus.

Men. II. Ba, al meu este numele acesta, pe Polux!

Men. I. Sunt Sicilian, din Syracuza.

Men. II. Acelaş oraş şi-aceeaş patrie, caşi a mea.

Men. I. Ce aud?

Men. II. Adevărul curat.

Mes. (arătând pe Menaechmus I). Eu însă îl cunosc pe ăsta: E stăpânul meu. Şi eu robul lui sunt, dar eu am crezut c'aş fi al ăstuia. Eu îl bănueam pe el c'ai fi tu şi încá îi mai bătui şi capul, cu nevoile mele. Rogu-te, să-mi fie cu iertăciune, dacă, fără voia mea, m'am scăpat cu vreo prostie.

Men. II. Pare-mi-se că aiurezi deabinelea! Uitaşi că astăzi te-ai scoborît din corabie, odată cu mine[1])?

Mes. Că bine zici. Stăpânul tu-mi eşti; iar tu (Menaechmus I), caută-ţi robul. Ţie salutare; iar ţie: să ne vedem sanătoşi. Asta spun şi eu că e Menaechmus[2]).

Men. I. Dar şi eu sunt....

Men. II. Ce basm mai e şi ăsta? Tu eşti Menaechmus?

Men. I. Eu sunt, ţi-o spun, ca unul născut din parintele meu Moschus.

Men. II. Tu, născut din tatăl meu?

Men. I. Ba, nicio glumă tinere, e chiar tatăl meu. Nu umblu, nici să-ţi însuşesc numele tău, nici să ţi-l răpesc.

---

1) *semul te exire ex naui.* — 2) Scena aceasta a fost imitată de Molière în *Amphytrion* (act. III sc. V.), când Sosia, trecând de partea lui Juppiter, falşul său stăpân, spune cu o vădită obrăsnicie: „*Messieurs, voila le véritable*".

www.digibuc.ro

Mes. (aparte). O, zei nemuritori, daţi-mi raza de nădejde, pe care o bănuesc eu! Pentrucă, dacă inima nu mă înşeală, aceştia sunt doi fraţi gemeni. Şi ţara şi părinţii, la fel. Ia să-mi chem laoparte stăpânul. (tare). Menaechmus!

Men. I şi II. (amândoi deodată). Ce este?

Mes. Nu pe amândoi. Acela, care a venit cu mine, cu corabia.

Men. I. Eu, nu.

Men. II. Eu, da.

Mes. Atunci cu tine am de vorbă. Fă-te încoa.

Men. II. Iată-mă. Ce este?

Mes. Omul acela, deacolo, sau e un şarlatan, sau e fratele tău gemen. Că nu mi s'a mai întâmplat să văd să semene om cu om, aşà de mult, unul cu altul şi crede-mă că nici apă cu apă, sau lapte cu lapte nu se asemue mai mult decum sămănaţi voi, unul cu altul. Apoi mai pomeneşte de aceeaş ţară şi de acelaş părinte. Nu ne rămâne altevà mai bun de făcut decât sá ne ducem spre el şi să-l cercetám.

Men. II. Pe Hercle, sfatul ţi-e minunat şi ai recunoştinţa mea. Urmează mai departe cu ajutorul, ce-mi dai şi pentru care te rog fierbinte. Şi, dacă-ai să afli că el e fratele meu, te desrobesc din robie.

Mes. Nádăjduesc.

Men. II. Şi eu la fel am aceeaş nădejde c'aşà va fi.

Mes. (către Menaechmus I). Şi-aşà? De nu má 'nşel spuseşi cá te numeşti Menaechmus?

Men. I. Chiar aşà.

Mes. Şi ásta se numeşte la fel. Spuneai că te-ai născut în Sicilia, în oraşul Syracuza; şi ăsta s'a născut tot acolo Mai spuneai că tatăl tău a fost Moschus; la fel şi al acestuia. Acuma, fiţi cu luare aminte la mine şi aceasta spre binele vostru.

Men. I. Te-ai purtat aşà de bine, că poţi aveà dela mine orice ai voi sá ceri. Şi, deşi sunt om slobod, am s'ascult de tine, caşi:um ţi-aş fi rob, cumpărat cu banii tăi.

Mes. Am o credinţă să vă găsesc pe-amândoi fraţi gemeni, fii ai aceleaş mame şi-ai aceluiaş tată, născuţi în aceeaşi zi.

Men. I. Spui lucruri de necrezut. O, de-ar da Domnul sa poţi face cele ce fágăduesti!

www.digibuc.ro

Mes. O să pot. Şi-acuma apropiaţi-vă şi să-mi răspundeţi la cele ce-o să vă 'ntreb.

Men. I. Intreabă orice vrei şi, din ce-oiu şti, nimic nu-ţi voiu ascunde.

Mes. Te numeşti tu Menaechmus?

Men. I. Aşà este.

Mes. Şi tu la fel?

Men. II. La fel.

Mes. Spui că pe tatăl tău îl chemà Moschus?

Men. I. Chiar aşà.

Men. II. La fel şi pe al meu.

Mes. Eşti din Syracuza?

Men. I. Fireşte.

Mes. Dar tu?

Men. II. La fel.

Mes. Până acuma semnele de recunoaştere se potrivesc de minune. Daţi-mi mai departe ajutorul vostru. Spune-mi acum mie ce-ţi aminteşti tu de mult de tot, din patria ta?

Men. I. Atunci când m'am dus cu tatăl meu, în Tarentum, după negoţ, m'am fost rătăcit de tata printre oameni şi la urmă am fost răpit.

Men. II. Prea măritule Juppiter, ţine-mă!

Mes. Dece strigi? Nu poţi să taci? De câţi ani erai, când tatăl tău te-a luat cu el, deacasă?

Men. I. Eram de şapte ani: c'atunci începuse să-mi cadă dinţii de lapte. Şi după aceea nici c'am mai putut vedea pe tatăl meu.

Mes. Şi câţi copii eraţi la părinţi?

Men. I. După câte-mi aduc eu acuma bine aminte, eram doi.

Mes. Cari din voi amândoi eraţi mai mare, tu, sau celălalt?

Men. I. Amândoi eram de-aceeaş vârstă.

Mes. Cum e cu putinţă?

Men. I. Eram amândoi gemeni.

Men. II. Zeii se îndură, să mă mântuească!

Mes. Dacă mă întrerupi, atunci tac eu.

Men II. Mai bine tac eu.

www.digibuc.ro

Mes. Spune-mi: Amândoi aveţi acelaş nume?

Men. I. Dar deunde: Eu aveam numele Menaechmus, pe care-l am şi-acuma; pe el însă îl chemà Sosicles.

Men. II. Numele ăsta îl cunosc. Nu mă mai pot ţine să nu-l îmbraţişez: Bunul meu frate, fratele meu gemen, te salut: Eu sunt Sosicles.

Men. I. Cum atunci ţi-ai schimbat în urmă numele în Menaechmus?

Men. II. Când a venit ştirea la noi [1]) că tu ai fost răpit şi că * * * * * * părintele nostru a murit, moşul nostru [2]) ne-a schimbat numele: mi-a dat mie numele, pe care îl aveai tu.

Men. I. Cred c'aşà s'a întâmplat, dupăcum spui tu. Dar, spune-mi mie un lucru.

Men. II. Intreabă-mă.

Men. I. Care erà numele maicii noastre?

Men. II. Teuximarcha.

Men. I. Aşà este. O, salutare, frate de-apururea pierdut, pe care te revăd după atâţia ani!

Men. II. Şi ţie la fel, frate dragă. Mă bucur că te-am aflat, după multe şi chinuitoare suferinţe, de a te fi tot căutat într'una până astăzi.

Mes. Iatà dece, curtezana asta deacì te numià după numele acestuia: Cred că ea te lua drept el, când te poftià la ea, la masă.

Men. I. Fiindcă şi eu o rugasem, pe Polux, să-mi pregătească astăzi, la ea, masa, fară să má ştie nevasta, căreia i-am şterpelit deacasă o haină, pe care am dat-o curtezanei.

Men. II. Vorbeşti de haina asta, frate, care e la mine?

Men. I. Asta e. Ce fel a ajuns ea la tine?

Men. II. Curtezana, care m'a poftit aci, la ea, la masă, zicea că i-am dat-o eu. Mă ospătai bine de tot, băui şi dragoste făcui; luai cu mine haina şi brăţara asta.

Men. I. Mă bucur, pe Polux, că prin mine a dat fericirea

1) *postquam ad nos renuntiatum.* (V. şi *Trin.* 995).—2) *auo'noster.*

www.digibuc.ro

peste tine: Cáci ea, chemându-te la ea, acasă, a crezut că sunt eu.

Mes. Acuma, la ce mai zăboveşti şi nu mă desrobeşti din robie, cum îţi fù făgădueala?

Men. I. Cere, frate dragă, un lucru cât se poate de bun şi drept. Fá-o, de hatîrul meu.

Men. II. Fii slobod.

Men. I. Acuma, că eşti slobod, Messenio, mă bucur.

Mes. Dar, ca să fiu deapururea om liber, cuvine-se să'ncep noua viaţă sub o stea fericită [1]).

Men. II. Fiindcă toate se sfârşiră, frate dragă, după gândul nostru, să ne întoarcem amândoi în ţara noastră.

Men. I. Voiu face, frate dragă, aşàcum vrei tu. Am să scot în vânzare, să vând tot ce am. Până atunci să mergem acuma, în casă, frăţioare.

Men. II. Să mergem.

Mes. Ştiţi ce rugă vă mai fac?

Men. I. Ce?

Mes. Să-mi daţi mie [2]) sarcina de strigător al vânzării.

Men. I. O vei aveà.

Mes. Pot atunci să încep depeacuma să strig ziua, când e sorocită vânzarea?

Men. I. Cum nu: Va fi peste şapte zile.

Mes. (către public). Vânzarea averii lui Menaechmus va aveà loc peste şapte zile, într'o dimineaţă. Se vor vinde robii, mobilele, pământ, case. Se vor vinde toate, la cei ce vor voi să cumpere, însă cu bani gata. Se va vinde chiar şi—soţia, dacă bineînţeles se va găsi cumpărător. Cred că din toată vânzarea abià de se va puteà scoate vreo câteva zeci de mii de sexterţi. Acuma, privitori, rămâneţi sănătoşi şi aplaudaţi din toată inima.

1) Vezi nota *Epidicus*, v. 728. — 2) *mi ut detis*.

www.digibuc.ro

ERATA.

Pag.	*r.*	*în loc de*	*a se citi:*
32,	30,	Să-mi fi	Să-*ţi* fi [1]).
96,	12,	Epidaurus	*Epidauros.*
97,	2,	anul 194—193	anul *193—192.*
157,	29,	la fel caşi	la fel *cu.*
208,	34,	uidere	*uiuere.*

— Partea dela început, refăcându-se ulterior, a dat naştere la o nepotrivire în paginaţie.

1) *iamne mortuo's?: Ce, ai şi murit!* Joc de cuvinte. *Ly* spusese: *Ecfer foras* (sortem). *Ecfero* = a scoate afară; dar, se mai zice şi de: *mortul, care urmează a fi dus la îngropăciune.* (V. *As.* 615, *Most.* 1000 etc.).

www.digibuc.ro

DE ACELAȘ (din principalele lucrări).

— De l'esprit de l'enseignement socondaire en Roumanie. Paris 1910
— Problema învățământului secundar, în Franța. Buc. 1911
— Discuții în jurul clasicismului în Franța. Buc. 1912
— Școala primară superioară în Franța, șc. medie în România. Buc. 1913
— Școala medie după trei ani de funcționare. Buc. 1915
— Liceul românesc: Istoric, starea actuală, propuneri. Buc. 1922
— Qualis Plauti tempore conditio mulieris fuerit. (epuizată)
— Comediile lui T. M. Plautus. Studiu. Amphitruo (Ed. C. Șc.). Buc. 1925
— Prologus la comediile lui T. M. Plautus. Teză de doctorat. R.-V. 1931
— Tertulliani Apologeticum, în românește. (Edit. Episc. R.-V.) R.-V. 1930
— Comediile lui T. M. Plautus, în românește, Vol. I. primele 5 comedii. R.-V. 1931

IN CURS DE PUBLICAȚIE:

— Comediile lui T. M. Plautus, vol. III și IV (al III-lea sub presă).

IN CURS DE PREGĂTIRE:

— Comediile lui P. Terentius Afer, 1 vol.
— Tertulliani Apologeticum, text latin cu note. Ediție savantă.
— Istoria literaturii latine, însoțită de antologie, 2 vol.

www.digibuc.ro